

१८७३

(परीष)

मनोरंज

मेहेता प्रतापराय

रेडिवास्

छपायी

मानशंकर वि.

प्रत

अमह

भामानी हयेली मध्ये

अन्त १४००० कुंपनी

रत्नछोडवाल जं

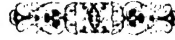
संवत् १८७५.

छापित इ. ०—

(छपाववाना सभणा हफ्ता अ०)

(પરોપકારાય સતાં વિમૂનયઃ)

મનોરંજક પ્રતાપકાવ્ય.

બનાવનાર

મેહેતા પ્રતાપરાય વિ. શિવલાલ માંકડ.

રેલેવાસી જામનગરના.

છપાની પ્રસિદ્ધ કરનાર

માનશંકર વિ. છવીલદાસ માંકડ.

પ્રત ૧૫૦૦

અમદાવાદમાં

મામાની હવેલી મધ્યે અં બુનાઇટેડ પ્રિન્ટીંગ

અન્ડ જર્નલ્સ કંપની લિમિટેડના પ્રેસમાં

રાણુજીડલાલ ગંગારામે છાપ્યું.

સંવત ૧૯૩૯.

સન ૧૮૮૩.

કીંમત રૂ. ૦-૧૦-૦ આના

(છપાવવાના સઘળા હકો અમારા સ્વાધિન રાખ્યા છે.)

અર્પણ પત્રિકા.

જામનગરની માતાશ્રી અંબાજીની “મનોરંજક સભા”
જેના પ્રતાપ અંતે પુર્ણ આશ્રયથી હું પરતંત્ર છતાં
સ્વતંત્ર સ્થિતિના સરખું સુખ ભોગવુંછઉ, અંતે
ભોગવીશ, તથા જેના સુરા સભાસદોયે મને
નીતિનો સન્માર્ગ ખતાવી ઉદાર દીલથી જ્ઞાન
આપવાનો શ્રમ લીધો છે. તે સભાને
આ લઘુ પુસ્તક વિનતીપૂર્વક
અર્પણ કરુંછઉ.

ગ્રંથ કર્તા.

પ્રસ્તાવના.

આ “મનોરંજક પ્રતાપ કાવ્ય” નામનું લઘુ પુસ્તક સર્વ સંજ્ઞાનોની શેવામાં અર્પણ કરતાં પહેલાં એ પુસ્તક તેના બનાવનારે કેવી પરંતંત્ર સ્થિતિમાં રહી ઇશ્વરી દત્ત બક્ષિસથી તૈયાર કર્યું છે તેનો ચિતાર આપી જાહેર પ્રજાની દયા ઐચવાના હેતુથી ગ્રંથકર્તા સંબંધી કેટલીક હકીકત જણાવવી યોગ્ય લાગવાથી આ સ્થળે નિવેદન કરવાની રજા લઉં છઉં.

જામનગરના રા. શિવલાલ ગોરધન નામના એક નાગર ગ્રહસ્થને ઘેર આ પુસ્તકના બનાવનારે પ્રતાપરાયનો જન્મ થયો છે. તેમનું કુટુંબ અગરબત્તે કે ઘણું પ્રતિષ્ઠિત અને જ્ઞાનદાન ગણાય છે તોપણ અસ્તોદયના નિયમ મુજબ આજે પૈસાની બાબતમાં સામાન્ય સ્થિતિમાં આવી ગયું છે. પ્રતાપરાય બ્યારે ત્રણ વર્ષની હમરના થયા કે બર્ધકર શીળીના દરદે તેના ઉપર એવાંતો જોરથી હુમલો કર્યો કે તેની જીંદગાનીની સલામતી માટે તે વખતે એદેશ રહ્યો હતો. પરંતુ જગતનિયંત્રા પરમેશ્વરે ખેર યુક્તરી આપુધ્ય બચાવ્યું, પણ આ સકળ બ્રહ્માંડના કર્તા પરમ કૃપાળુ ઇશ્વરનું અનંત ડાહ્યાપણ તથા અગ્નિનું સૌદર્યપાણું અવલોકન કરવાને જો નેવની દરેક મનુષ્યને જરૂર છે તે નેત્રોનો એ કુટ મરજના હુમલાથી નાશ થયો, એટલે કે, છેક અજ્ઞાન અવસ્થામાં નેત્ર રહીત થવાથી તેમને પરંતંત્ર સ્થિતિને તામે થવું પડ્યું. ત્યારથી તેઓ હમે જાં પરંતંત્ર સ્થિતિ ભાગવતા આવે છે. આ ઇશ્વરી આકૃતને લીધે બાહ્યાવસ્થામાં તેમનાથી કોઈ પણ પ્રકારની કેળવણી લઈ શકાણી નહિ. પરંતુ ૧૩ વર્ષની યોગ્ય ઉંમરે પોહોઆ પછી તેમના સરખી વયના બીજા છોકરાઓ નિશાળે ભણવા જતા ત્યારે તેઓની પાસે એપડીઓ વંચાવી અવણ કરવાનો અભ્યાસ તેને ઉલટ સાથે વધતો ગયો. આ પ્રમાણે બે ત્રણ વર્ષ પરીક્ષ રીતે પુસ્તક વંચાવવાનું જારી

રાખ્યું હતું. તેવામાં સુસ કવિશ્વર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈનાં રચે
 ગદ્યપદ્યાત્મકના વિષયો તેમાં મુખ્યત્વે કરીને બુદ્ધિપ્રકાશ ઓપાનિ
 પ્રસિદ્ધ થતાં તે વંચાવી અવળ કરવા લાગ્યા; અને તે ઉપર કેટ
 લાક વિચારો આપોઆપ પ્રગટ થવા લાગ્યા તેથી એ વિચારો
 જાહેરમાં મુકી તેના ગુણદોષની પરિક્ષા ચવા માટે તથા ચાલતી
 કસરત રહેવા “સાનવર્ધક” નામનું એક માસિક ઓપાનિયું લખાવી
 પ્રગટ કરવા માંડ્યું. પૈસાની જોઈએ તેવી મદદ નહીં મળવાથી એ
 ઓપાનિયું છપાવવાનું બન્યું નહીં, તેથી બીજા પાસે લખાવી મિત્ર
 મંડળમાં તેનો ફેલાવો કરવા લાગ્યા. તેનો પેહેલો અંક બાહાર પ-
 ડતાં તેની પ્રસંશા થઈ, અને તેની સાથે એક સભાસ્થાપન કરવાની
 ઘટતી સમસ્યા થઈ તે ઉપરથી સંવત ૧૯૨૫ ની સાલમાં કેટલાક
 મિત્રોએ એકઠા મળી માતા શ્રી અંબાજીના મંદીરમાં “મનોરંજક
 સભા” સ્થાપન કરી. તે સભાના પ્રતાપરાય એક સભાસદ થયા,
 અને ઘણું કરીને બીજા સભાસદો પ્રતાપરાયના બાળમિત્ર અને
 કુટુંબી જન હતાં. દર અઠવાડીયે સભા ભરાતી તે વખત દરેકજણ
 પોતાની યથાશક્તિ પ્રમાણે વિષયો બનાવી લાવતા અને બીજા
 કેટલીક ઉપયોગી બાબત ઉપર ચર્ચા પણ થતી. સત્સંગ અને સારા
 ઉદ્દેશથી માણસના વિચારો સુધરતા જાય છે. એ સભાનો લાભ
 લઈ પોતાના મિત્રોની મદદથી પ્રસંગોપાત ગદ્યના નિબંધો સભાને
 નિવેદન કરી પ્રતાપરાયે પોતાના વિચારોને જાહેરમાં મુકવા લાગ્યા;
 અને તેની સાથે કવિશ્વર દલપતરામની કવિતાઓ અવળ કરવાથી
 પોતાથી કવિતા કરવાનો તેના દીલમાં અંકુર ઉત્પન્ન થયો. હમેશાં
 આરંભ ઘણો જ નબળો હોય છે પણ જેમ જેમ અભ્યાસ અને
 પરિચય વધતો જાય, તેમ તેમ આરંભિલુ કામ સારા વિચારરૂપિ
 જળથી સિંચત થવાને લીધે સંતોષકારક થતું જણાય છે. આથી
 કરી પ્રતાપરાયનું કવિતા કરવાનું જ્ઞાન દિનપરદિન વધતું ગયું,
 અને સભાનું કામપણ ઘણું સંતોષકારક રીતે ચાલતું હતું એમ એ
 સભાના કેટલાએક મેં મારો જામનગરના રાજ્યમાં ન્યાયખાતા, રેવન્યુ
 ખાતા વીગિરેમાં સારો અનુભવ મેળવી યોગ્ય દરજ્જે પોહ્યાએ એ

ખલા ઉપરથી જણાય છે. આવી રીતે સભાનું કામ આશરે
 છ ચારવર્ષ પરિયંત ઠીક ચાલ્યું. ત્યાર બાદ કેટલાક સભાસદો
 હવાર અર્થે નોકરીમાં ધંધે લાગ્યા. તોપણ પ્રસંગોપાત સભાને
 જંગતી હરેક પ્રકારની સારી ચર્ચા ને ઘટતી સુચના પ્રતાપરાય ત-
 રફથી હજી થયા કરે છે, અને તે સૌ મિત્ર આજે પણ માન્ય
 કરેછે. સને ૧૮૭૫ની સાલમાં વિદ્યાવૃદ્ધિને ઉત્તેજન આપનાર તથા
 સદા સુધારાના સાર્થી રા. રા. હરગોવિંદદાસ દ્વારકાંદાસ જેઓ હાલ
 ગાયકવાડ સરકારનાં કેળવણીખાતાના ઇન્સ્પેક્ટરના દરજ્જા ઉપર
 છે તેઓ, બન્યારે રાજકોટ ટ્રેનીંગકોલેજના પ્રિન્સીપાલ હતા, અને
 વિજ્ઞાનવિલાસ ઓપાનિયાનાં સેક્રેટરીનું પણ કામ તેમના હવાલામાં
 હતું તે અરશમાં એક બે વિષય ઉપર પ્રતાપરાયની બનાવેલી
 કવિતા મેં તેમને નિષેદન કરી હતી. તે વાંચી તેઓ ઘણા ખુશી
 થયા, એટલુંજ નહીં પણ તેની સાથે વિજ્ઞાનવિલાસ ઓપાનિયાને
 માટે વખતોવખત કવિતા બનાવી મોકલવાની સૂચના સાથે પ્રતાપ-
 રાયના હીતને ખાતર કેટલીક ભલામણ કરી. અને તે વખતથી
 વિજ્ઞાનવિલાસ ઓપાનિયાની એક નકલ પ્રતાપરાયને દરમાસે અક્ષિય
 મોકલવાનો તેણે ઠરાવ કર્યો; જે તેમના સેક્રેટરી તરફથી હજી સુધી
 પ્રતી માસે મુક્ત મળે જાય છે. આ પ્રમાણે હરગોવિંદદાસભાઈ તર-
 ફથી ઉપયોગી મદદ મળવાથી પ્રતાપરાયને દિવસે દિવસે ઓર વધારે
 ઉલટ અને ખુશી થવા લાગી.

આ કીમતી મદદથી પ્રતાપરાયને જે બહુ લાભ થયોછે તેનો
 બદલો વાળવાને તે અસમર્થ છે. અરેઅર એ સાહેબનો પરમ
 ઉપકાર કદીપણ ભુલાય તેવા નથી એમ પ્રતાપરાય માનેછે.

પોતાની કવિતા જાહેરમાં મુકવાનું સાધન આ પ્રમાણે મળ-
 વાથી વિજ્ઞાનવિલાસ, સૌરાષ્ટ્રદર્પણ વિગેરે ઓપાનીયાને માટે જુદા
 જુદા વિષયો ઉપર કવિતા બનાવી છપાવવા મોકલવા લાગ્યા. અને
 તેવાજ રીતે પ્રસંગોપાત નીતી, ઉપદેશ, ઇશ્વરસંબંધી સ્તુતિ વીગેરે
 વિષયો ઉપર કવિતા તૈયાર કરવા લાગ્યા. અને આ પ્રમાણે પ્રતાપ
 રાય પોતાનો કાળ નીરંતર જુદા જુદા પુસ્તકો વંચાવી આવણ કર-

વામાં તથા તે ઉપરથી સમયાનુસાર કવિતા કરવામાં નિરમમન કંતે અને જ્ઞાન મેળવવા પાછળ હમેશાં પરતંત્ર રહ્યા છતાં મમ લે છે.

આવી રીતે જુદે જુદે વખતે ભિન્ન ભિન્ન વિષયોને લગત આજીવિસ સુધી થયેલી કવિતાનો એક સંગ્રહ કરી પુસ્તકના આકારમાં છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રતાપરાયને લાંબી મુદતથી વિચારે હતો પરંતુ તેમની પોતાની પરાધીન સ્થિતિને લીધે અને પૈસાની જોડાણે તેવી મદદ નહીં મળવાથી તે વિચાર આજ પરિચંત અમલમાં આવી શક્યો નથી. હાલમાં એ કામ મેં કેટલાક મિત્રોની આયસથી છપાડી લઈ તેમની કવિતાનું પુસ્તક છપાવી બાહાર પાડવા પ્રયત્ન કર્યું છે. માટે વાંચનાર સર્વ સુસ્ત પુરુષો તેનો સ્વિકાર કરી તેને તથા તેના બનાવનારને યોગ્ય ઉત્તેજન આપશે એવા સંપૂર્ણ ભરોસા છે.

આ પુસ્તકનું નામ “મનોરંજક પ્રતાપ કાવ્ય” રાખવાનો હેતુ એટલોજ છે કે, ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે મનોરંજક સભાના પુર્ણ આમયથી અને તેમાંથી મળતા સુખોદયીજ પ્રતાપરાયને કવિતા બનાવવા તરફ લક્ષ લાગ્યું હતું અને આ પુસ્તકની અંદરની કવિતા બનાવવાને બની આવ્યું હતું માટે તે સભાના માનઆતર અને થયેલા ફાયદાના ઉપકાર બદલ એ સભાનું નામ નિરંતર આ પુસ્તકની સાથે જોડાયેલું જોવાની ગ્રંથ કર્તાને ઈચ્છા હતી તેથીજ તેવું નામ આ પુસ્તકને આપ્યું છે.

આ પુસ્તકના ચાર ભાગ કરેલા છે. પ્રથમ ભાગમાં નિર્ગુણ સગુણ દેવ દેવિયો તથા નિરાકાર ઇશ્વરની સ્તુતિ છે. બીજા ભાગમાં ઉપદેશ તથા નીતિને લગતી કવિતા સમાવેલી છે; ત્રીજા ભાગમાં વિવિધ વિષય ઉપર જેવી કે મિત્રાર્થ, રૂઢ સંમંધી, સ્વદેશાભિમાન વગેરેને લગતી કવિતા દાખલ કરી છે. અને ચોથા યાને છેલા ભાગમાં, જુદા જુદા રાગમાં ગવાય તેવાં પદ, લાવણી, ગરબી વગેરે સ્તુતિ તથા ઉપદેશને લગતી કવિતાનો સમાસ કર્યો છે.

પ્રથમ ભાગમાં સગુણ દેવદેવિયો પ્રત્યે કરેલી સ્તુતિને હાલના

ચરેલા વર્ગના લોકો સ્વિકાર નહીં કરી તેનો અનાદર કરશે, અને
 એક દરજ્જે તેઓને તે પસંદ નહીં આવે, તોપણ આ ડેકાણે
 રણાવવું જોઈએ કે માતા શ્રીઅંબાજીમાં જે સભા બરાતી તે સ-
 માની પ્રુષ્ટિ અને તેના સભાસદોમાં જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થવા માટે શ્રી-
 જગદંબા પાસે પ્રાર્થના માગવામાં આવેલી તેને લગતી એ કવિતા
 છે. શરૂઆતમાં જ્યાં સુધી કેળવણી રૂપી સ્વચ્છ જળથી મનુષ્યનાં
 અંતઃકરણની શુદ્ધિ થાય નહીં. ત્યાં સુધી આવા જડા વિચારો દ-
 રશાવી ધધર શક્તિનું વર્ણન કરી બતાવવાથી અજ્ઞાન અને બાળા
 લોકોમાં તેના અસ્તિત્વપણાં વિશે બરોડા બેશે છે; પરંતુ જેમ જેમ
 જ્ઞાન રૂપીદીપકથી અંતઃકરણમાં પ્રકાશ પડતો જાય છે તેમ તેમ
 જડી બુદ્ધિ દૂર થઈ નિરંજન નિરાકાર પરમેશ્વરનું સ્વરૂપ ઓળખ-
 વામાં આવે છે એ સ્વાભાવીક છે. તેજ મિશાલે આ સ્તુતિના બા-
 ગમાં બનેલું છે. માટે વાંચનાર સદ્ ગ્રહસ્થોએ તે વિશે ટીકા નહીં
 કરેતા ખરા બાબની પરિક્ષાકરી સાર સમજી લેશે એવી ઊમેદરાખુંછઈ.

વિજ્ઞાન વિદ્યાશ, સૌરાષ્ટ્ર દર્પણ આદિ ઓપાનિયામાં આપેલી
 અને જામનગર પ્રાર્થના સમાજમાં અને તેવી બીજી સભાઓમાં
 પ્રસંગોપાત જે જે કવિતા વાંચી બતાવેલી તે સમગ્રી કવિતા આ
 પુસ્તકમાં સમાવેલી છે. અને તેના અનુક્રમમાં ફેરફાર નહીં કરતાં
 ગ્રંથ કર્તાએ જે જે કવિતા જે જે વખત રચી છે તેજ અનુક્રમે આ
 પુસ્તકમાં ગોઠવી છે. પ્રતાપરાયનો મારા ઉપર જે સ્નેહ બાવ છે.
 અને હમિશાં સુનીતિનો મારગ બતાવી મને ઉપદેશ આપે છે તે
 ઉપકારના બદલામાં મારી નોકરીના વખતમાંથી વખત બચાવી
 આ પુસ્તક છપાવવાનું કામ મેં માથે લીધું છે. પિંગળ શાસ્ત્રના નિ-
 યમનું મને લેશમાત્ર પણ જ્ઞાન છે નહીં, જેથી આ ગ્રંથની કવિ-
 તાના નિયમો મેં મારી યથાશક્તિ નજર પોંડેલો તે પ્રમાણે તપા-
 સ્યા છે. તોપણ માણસ બુદ્ધ કરવાને સરજાયલું અને અપુર્ણ છે
 એ સિદ્ધાંત ધ્યાનમાં લઈ વાંચનાર સન્ન્યસ્તો તથા સદ્ગ્રહસ્થો દોષ

સુધારી વાંચશે, અને થયેલી ખામી ખતાવશે તો તે હું ઉપ
સાથે સ્વિકારીશ.

આ પુસ્તક છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં જે જે સાહિબોએ નાણું
મંચંધીની તથા પુસ્તકનાં ગ્રાહક થવાની અને તેવી બીજી હરેક મ
દદ આપી છે તેઓનો પરમ ઉપકાર માનવામાં આવે છે.

આ પુસ્તક બાહાર પાડવામાં ધારેલી મુદત કરતાં ઘણો વિ-
લંબ થયો છે. તેને માટે સર્વ સદગ્રહસ્થોની પાસે ક્ષમા માગવામ
આવે છે.

વળા. તા. ૧લી જાન્યુઆરી } છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.
સને ૧૮૮૩. } માતશંકર વિ. છબીલદાસ માંકડ.

અનુક્રમણિકા.

૧.	પૃષ્ઠ.
તાવના.	
વળાચરણ.	
ભાગ ૧ ભો.	
પ્રાર્થના પ્રબંધ.	
નિરંજક સભાને લગતી	
જ્યુદા જ્યુદા પ્રસંગે ક-	
રેલી સ્તુતિ.....	૨-૬
શ્રી જગદંબિકા સ્તુતિ...	૬, ૭
શ્રી શિવ સ્તુતિ.....	૮, ૯
વિજ્ઞાનવિલાસ ચોપાનીયાં	
માટે કરેલી નવાં વર્ષ	
વિશે ઇશ્વર સ્તુતિ ..	૧૦
નિરંજન નિરાકાર ઇશ્વર	
સ્તુતિ	૧૮
જામનગરની પ્રાર્થના સ-	
માજમાં આપેલી ઇ-	
શ્વર સ્તુતિની કવિતા.	૧૯
ભાગ ૨ જો.	
ઉપદેશમાળા.	
સર્વથી સંપ રાખવાવિશે.	૩૪
	૩૫, ૩૬
દરિદ્રતા મટવાવિશે.....	૩૬
બાળમોઘાજક	૩૬
પતિ પતિને હળીમળી	
ચાલવાવિશે	૩૭
વિપત્તિમાં હીમત રાખવા	
વિશે.....	૩૮
ઉદ્યોગ કરી સુખ વધાર-	
વાવિશે.....	૪૦
ઇશ્વરી અનુકંપાવિશે. .	૪૧
નાગર સ્વધર્મમોઘક સ-	
ભામાં આપેલી કવિતા.	૪૪
સાચો સ્વધર્મ મોઘ	૪૪
સ્વધર્મ સપ્તદશી.....	૪૫
પાળે તેનો ધર્મ.....	૪૭

વિષય.	પૃષ્ઠ.
સ્વધર્મ મોઘાજક.....	૪૮
સ્વધર્મ ધારવાવિશે	૪૯
નીતિવિશે (પ્રતાપ પંચા-	
તેરી.....	૫૦
હુતાશનીના કુષ્ટ ચાલવિશે	૫૭
દ્રષ્ટાંતિક દોહરા	૫૭
બાવના તેવી સિદ્ધિ..	૬૪
સર્વ કામ સાધનથી થાય.	૬૫
કળ્યાણનું મોં કાળું	૬૭
સમાધાનીમાં સાહે.....	૬૮
ભજ્યતને ભરેસે ન રહેવું.	૬૯
માખાપે છોકરાંને નિશાળે	
મુકવા વિશે.....	૭૧
મિથ્યા વાદ અથવા અ-	
ભિમાનવિશે ..	૭૨
કામ કામને શિખવે.....	૭૪
વૈરાગ્ય ભક્તિ વિશે.	૭૫
ઉપદેશ સંબંધી છુટક ક-	
વિતા.....	૭૭

ભાગ ૩ જો.

વિવિધ વિષય.

બાળનું વર્ણન.	૮૪
કુધમાં સાકર..	૮૬
સાતવર્ષક પુસ્તકના અં-	
કોમાં દાખલ કરેલી ક-	
વિતા ..	૮૭
સંબંધિયોના વિવાગ વિષે.	૯૧
રેતુવર્ણન.....	૧૦૩
વસંતરેતુ વિશે	૧૦૩
ગ્રીષ્મરેતુ વિશે	૧૦૫
વર્ષારેતુ વિશે	૧૦૭
શરદરેતુ વિશે	૧૧૧
શિયાળા વિશે	૧૧૨
કેળવણી વગરના શેશમાં	
વસનાર લોકોની સ્થિ-	
તિ વિષે	૧૧૩

વિષય. પૃષ્ઠ.
 દીવાળીનું વર્ણન ... ૧૧૩
 સંવત ૧૯૨૯ની શાલમાં
 ચાલતો દુકાળ મટી સ-
 કાળ થયો તે વિશે... ૧૧૪
 દુકાળના દુખથી વર્ષાદ
 થવા વિષે... ૧૧૭
 દુકાળ અથવા મુર્ખતા-
 ના વિષે... ૧૧૮
 તેદાંભિકો સુધારો શું કરી
 શકે ? ... ૧૨૦
 સ્વદેશભિમાન વિષે... ૧૨૧
 સ્વદેશિયો આપણેતો ઠ-
 ગાયા... ૧૨૧
 સ્વદેશની દુરદશાના કારણે ૧૨૩
 દેશિયો આજશુ ક્યમ થઈ
 રહ્યા ... ૧૨૪
 લીખડીના ગાંધી પુરસ્કૃત-
 મને મોકલેલી કવિ-
 તા... ૧૨૫
 સમસ્યા પૂર્તિ ... ૧૩૩
 જાત વિના ભાત પડે નહીં ૧૪૦
 સંવત ૧૯૨૬માં કોલેરાના
 રોગની શાંતિ માટે ક-
 રેલી ઈશ્વરસ્તુતિ . . ૧૪૧
 સંવત ૧૯૨૬ના માગશર
 માસમાં ગ્રંથ કર્તાને
 શરીરે માંદગી રહેતાં
 કરેલી ઈશ્વરસ્તુતિ... ૧૪૨
 સંવત ૧૯૩૪ ની સાલમાં
 માંધવારી મટવા વિષે
 ઈશ્વરસ્તુતિ ... ૧૪૩

વિષય.
 સંવત ૧૯૩૭ ના નવા
 હાલારી વર્ષે તથા રા.
 રા. મગનલાલે જામ-
 નગરની દીવાનગીરી
 લીધી તે વિશે ... ૧૪
 બલિષ્ઠ અધ્યક્ષીશિ ... ૧૪
 બુદ્ધિપ્રકાશને મથાળે લ-
 ખેલા દોહરા ઉપરથી
 થયેલી કવિતા ૧૪૬
 વિસ્તાનવિલાસ માટે કરે-
 લા દોહરા ૧૪૯
 કવિશ્વર દલપતરામના પ-
 ત્રમાં લખેલી કવિતા. ૧૫૦
 મૈત્રિ વિષે ૧૫૦
 મિત્રા પ્રત્યે લખેલી ક-
 વિતા ૧૫૦
 મૈત્રિમહાત્મ ૧૫૫
 ભાગ ૪ થો ગાયનસંગ્રહ.
 ગણપતિની સ્તુતિ... ૧૬૪
 શ્રી જગદંબિકાસ્તુતિ ... ૧૬૪
 શ્રી શિવસ્તુતિ ૧૭૭
 શ્રી વિઘ્નેસ્તુતિ . . . ૧૮૨
 શ્રી રામચંદ્રસ્તુતિ... ૧૮૩
 શ્રી પ્રભુસ્તુતિ ૧૮૫
 ઉપદેશ વિશે પદ વિગેરે.
 વસંતરત્ન વિશે ૧૮૭

ગાયનકળા પ્રવિણ વિપ્ર-
 મુળજીને આપેલું મા-
 નપત્ર..... ૧૯૦

મનોરંજક પ્રતાપ કાવ્ય.

મંમळा ચરણ.

દોહરો.

જય જય જગકર્તા પ્રભૂ, પૂરો મનના કોડ;
વિધ્ન હરો વિશ્વેશ્વરા, કંઈ વંદન કર જોડ. ૧

સવૈયા છંદ.

કરજોડિ પ્રિતે પ્રણમૂ, જગપાળ કૃપા કરી અર્જ ઉરેં ધરજો;
ધર જોતિ સહસ્ર રવી શશિની, કર્ણાનિધિ કષ્ટ સદા હરજો;
હર જો ન સહાય સદૈવ કરો, દિનની પછી કોણુ સુણે અરજો;
અરજો ઝટ જોઈ ઘટે ઘટવાસિ અખંડ પ્રતાપ કૃપા કરજો. ૨
કર નેક પ્રભૂ મુજ શિશ ધરી, હરિ આ જગતાપ પિડા હરનેં;
હર નેમ નકી ન કરે વુજનો, ઉપકાર અપાર કરો નરનેં;
નરનેં ન મુબુદિ દિધી હતનો, પછિ કેમ પમાત રૂડા વરનેં;
વરણ્યે રતિ પાર ન પામું પ્રતાપ પ્રભૂ, મુજ પાપ પ્રલે કરનેં. ૩

ઉપજાતિ છંદ.

પ્રેમ કંઈ સદ્ગુરને પ્રણામ, વડા કવિશ્રી દલપતરામ;
પવિત્ર જોનિ કવિતા પ્રતાપે, ચિત્તે અડે આર વિચાર આપે. ૪

સહજનોને વિજ્ઞાપિ.

મનહર છંદ.

સજ્જન સમસ્ત કને હસ્ત બેઠ જોડી અને,
મસ્તક નમાવિ કંઈ વિનયથી વિનતી;
જાણતો નથી હું સત્ય કવિત્વની રીત કથી,
વિદ્યા બાણ કેલવણી પામિયો નથી રતી;

(૨)

તેથી અપશેષ છે કે હોશથી વિચાર આવે,

દોષ કાઢી નિરદોષ કરવા નથી ગતી;

માટે આ નિઅંધ પ્રિતે અર્પી પ્રતાપ માગું,

દોષ દેખો તે દેખાડી રાખશો ક્ષમા છતી. ૧

વસંત તિલકા છંદ.

દલપતરામ કવિની કવિતાયિ જોવો, પામ્યો પ્રકાશ દિલમાં સુવિચાર દીવો
પૂર્વે દિવેલ હર્ષોવિદ્વાસ દાને, જોનો અઅંડ ઉપકાર પ્રતાપ માને. ૨
નેત્રો રહીત હિત તેયિ ન થાય કોનું, વિદ્યા રહિત ચિત તેથી વિચાર વોણું;
પર્તેત્ર તેયિ પશુ તુલ્ય પ્રતાપ તેવાં, મિત્રો તણી મદદથીજ મનુષ્ય જોવો. ૩
પર્તેત્રતાયિ નિયમો નથિ મેં તપાસ્યા, તેથી ગરાગર હશે નથિ એવિ આશા;
છત્તાં થયેલિ કવિતા પ્રગટીજ આર્ષે, માફી થવા સડે ચૂકો સુચંચું પ્રતાપે. ૪
વાંચી તમામ લઘુ પુસ્તક આર્યબ્રાતા, ધારો ન રોષ દિલ દોષકદી જણાતા;
સ્નેહે સુધારિ ઘટતો ગુણ સાર લેવો, પ્રિતે પ્રતાપ નિજ શેવક નિત્ય તેવો. ૫
જે ગ્રહસ્થ નાગર નવાનગ્રે નિવાસી, ચોતે ચહે અચિત સજ્જનની *અવાસી;
અસાન આદિ દુષ્પ્રાપકથી દહેલો, મિત્રો પ્રતાપયિ પ્રતાપ સુખે રહેલો. ૬

ભાગ ૧ લો.

પ્રાર્થના પ્રબંધ.

મનોરંજક સમાને લગતી જુદે જુદે પ્રસંગે

કરેલી સ્તુતિ.

દોહરો.

વિધ્ન હરણ વંદુ તને, ગિરિન્દ તનય ગણેથ;

કૃપા કરી હરજો તમે, નડતાં વિધ્ન હમેથ. ૧

તોટક છંદ.

ગણ નાયક દાયક સૂખ સદા, તુજ સાહયયિ વિધ્ન ન હોય કદા;

* તામેદારી.

X અગ્ની.

સુવિચાર દઈ હરિ લે જડતા, કહું યાદ ગુજ સદા ઈશ્વરતા. ૨
દોહરા.

કૃપ ભંજન ગંજન રિપૂ, સર્વવિત્ત કરો સહાય;
શુભ વિચાર આપો મને, તો આ ગ્રંથ રચાય. ૧
બાળક પણ ગુજ મદદથી, તર્ત સિંધુ તરી જાય;
તેમ સાગ્યતા આપ તું, તો આ ગ્રંથ રચાય. ૨
ગુજ કૃપાથકી ભગવતી, જેમ બચ્ચો સુરરાય;
કૃપા કરો અમ ઉપરે, તો આ ગ્રંથ રચાય. ૩
મહાકાળી માહાલક્ષ્મિ, જ્ય જ્ય અંબે માય;
જીવિની શુદ્ધિ કરો, તો આ ગ્રંથ રચાય. ૪

ભુજંગી છંદ

નમું માત અંબે ધરી ભાવ ભક્તી, નમું ઇશ્વરી આઈ પરમાત્મ શક્તી;
સદા સૌ મુનિયે પ્રિતી સૈન શેવી, નમું અંબિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૧
તમે જગતમાતા તમે સત્ય ત્રાતા, તમે વિશ્વમાં નીત્ય આનંદ દાતા;
મહા પૂરષોએ તને એમ ટેવી, નમું અંબિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૨
તમે વિશ્વ કર્તા તમે વિશ્વ ભર્તા, તથા તેવિ રીતે તમે વિશ્વ હર્તા;
મતી અલ્પથી હું કહું કીર્તિ કેવી, નમું અંબિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૩
તમે છંદ્રને સદા લીધો બેગારી, હણ્યા દૈત્ય તે જે હતા દુઃખકારી;
મટાડી પિડા વિશ્વની કૈક તેવી, નમું અંબિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૪
જપે તાહરા નામના જેહ જાપો, ટળે પાપ તેના વળી દૂષ્ટ તાપો;
ઇછા પૂરે તું જેહને હોય જેવી, નમું અંબિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૫
નથી જાણતો શાસ્ત્ર વૈરાગ્ય નીતી, નથી જાણતો કાવ્યની સત્ય રીતી;
કૃપાદ્રષ્ટિથી આ સ્તુતી માનિ લેવી, નમું અંબિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૬
ઇછા ઉપજી તે પુરો આજ માજી, સદા આ સભાને કરો રાજિરાજી;
વધારો સુખદિ વળી કીર્તિ તેવી, નમું અંબિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૭
વિશેષે નથૂરામને લે નભાવી, કરે તે ખુશી સર્વને નિત્ય આવી;
કશી વાતની ખીડ તેને ન દેવી, નમું અંબિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૮
રવી ચંદ્ર તારા તપે જેમ નિત્યે, વધારો સભાને તમે તેવિ રીત્યે;

સદા સર્વદા આપ આશીષ એવી, નમ્રું અંખિકા ઇશ્વરી આદ દેવી. ૬

ઈંદ્ર વિજય છંદ.

જે જગમાત જગે વિખીઆત, ધરો અતિ ઠાઠ મને દિલ ભાવો;
અર્જ સુણી ખુશિ રાખિ સદાય, સભાસદમાં શુભ સંપ રખાવો;
બૂદ્ધિ તણી કરિ શૂદ્ધિ સદા, સુવિચાર દર્ઠ શુભ ગ્રંથ રચાવો;
દ્રષ્ટિ કૃપાનિ કરો જગદંબ, સભા મનરંજક લે શુભ લ્હાવો. ૧
જ્ઞાન તણી કરિ વૃદ્ધિ નિરંતર, અંતર કેરિ ઉદાસિ મટાવો;
સત્યપણે વરતેજ સભાસદ, ધૈર્ય થકી શુભ ધર્મ ધરાવો;
કુષ્ટ વિચાર કરી સહુ દૂર, સભાસદમાં સુનીતિ પ્રસરાવો;
દ્રષ્ટિ કૃપાનિ કરો જગદંબ, સભા મનરંજક લે શુભ લ્હાવો. ૨
પ્રીત થકી સ્થિતિ સર્વ સભાસદ કેરિ સદા નિજ પાસ ઠરાવો;
વિશ્વ વિષે પ્રસરે કિરતી શુભ તેથી કૃતી દિન નીથ કરાવો;
કુષ્ટ કુખો કરિ દૂર સદા સુખ આપિ સભા બહુ વર્ષ નભાવો;
દ્રષ્ટિ કૃપાનિ કરો જગદંબ, સભા મનરંજક લે શુભ લ્હાવો. ૩
એશ સહાય સભાનિ કરી, શુભ ચાલ તણો સુરિવાજ રખાવો;
ગાયનનું અતિ માન વધારિ, સુરાગ તણો શુભ સ્વાદ ચખાવો;
દીન પ્રતે વળી મંડલિમાં, વિદવાન તણું સનમાન કરાવો;
દ્રષ્ટિ કૃપાનિ કરો જગદંબ, સભા મનરંજક લે શુભ લ્હાવો. ૪

દોહરો.

અર્જ સુણી આ અંખિકા, પૂરો સર્વની આશ;
દાસ ગણી સૌ આપના, રાખો ચર્ણની પાસ. ૫

શાર્દૂલવિકિરિત છંદ.

જે જે માત મહેશ્વરી ભગવતી, જે અંખિકા ઇશ્વરી;
અર્જ એક સદાય ધારિ ઊરમાં, શર્ણુ ગ્રહો શંકરી;
મન રંજજક સભા વિશેષ ખુશિમાં વિચરે હમેશાં ઠરી;
કરુણા દ્રષ્ટિથી તેમ આપ કરજો, જે જે શ્રી વિદ્યભરી. ૧

સિંહાવક્ત્રોકી સંચૈયા છંદ.

કરજો જગમાત તમે કરુણા, નિજ દાસ ગણી કુખડાં હરજો,
હરજો જડતા સઉના દીલની, સુવિચાર સદા સઉમાં બરજો;

(૫)

ભરજો શુભ નીતિ સભાસદમાં, દિલમાં મુણિ અર્જ કરે ધરજો,
ધરજો નિજ ચર્ણુ વિષે સઉને, જગદંબ સહાય સદા કરજો. ૨

ઈંદ્રવિજય છંદ.

આદી નમું જગનાથ નિરંજન, અંજન સ્નાન તણું શુભ થાવા;
પ્રીત ખચીત ધરી મનમાં, નિત્ય શંકર દેવ નમું દુઃખ જાવા;
વિષયું વિરંચી નમું દિન નીચ, નમું ગણ નાયક વિઘ્ન ન થાવા;
આદિત આદિ નમું સહુ દેવ, નમું જગમાત બુદ્ધી પ્રસરાવા. ૧
કર્ણુ ધરો વિનતી ગણિ શર્ણુ, સભા નિજ ચર્ણુ વિશે નિત સ્થાપો;
બૂદ્ધિ રૂડી કરજો સઉની, વળી દૂષ્ટ કુડી જડતા ઝટ કાપો;
સ્નાન થવા સહુમાં વધતૂં, બખ્શી સુવિચાર તણો શુભ ત્રાપો;
સા'ય કરો જગદંબ સદાય, સભા મનરંજકને મુખ આપો. ૨
ભાવ થકી ભકતી શુભ દે, જપિયે તુજ નામ તણા નિત જાપો;
દ્રષ્ટિ કૃપાનિ કરી જગદંબ મટાડ સભાસદનાં સહુ પાપો;
સંપ થવા સહુમાં વધતો તકરાર વૃથા ઉગતીજ ઉથાપો;
સા'ય કરી જગદંબ સદાય, સભા મનરંજકને મુખ આપો. ૩

વસંતતિલકા વૃત.

શ્રી અંબિકા ભગવતી જય વિશ્વ માત્રી, અર્જ સુણીકરે સહાય સદા વિધાત્રી;
વિદ્યા વધારે મનરંજક મંડલીમાં, મૈત્રી રૂડી અતિ નિભાવ સભાસદોમાં. ૧
દોહરો.

કૃપા કરી જગદંબીકા, સભા તણિ કરે સહાય;
કીર્તી રૂડી જગતમાં, પ્રસરાવો જગ માય. ૧

નારાય છંદ.

વિશેષ સંપ સર્વદા સભા વિષે રખાવજો,
ખુશી વિષે સભાસદો સદાય તો નિભાવજો;
મુધારી બૂદ્ધિ સર્વને વિચાર શુદ્ધ આપજો,
કૃપા કરી મહેશ્વરી કુચાલ સર્વ કાપજો. ૨

ભુજંગી છંદ.

નમું અંબિકા ઈશ્વરી ભદ્રકાળી, કૃપાદ્રષ્ટિ કીર્તે સદા, હે કૃપાળી;
સભાને સદા શ્રેષ્ઠ આનંદ આપો, સભાસદ સહુનાં તમે કષ્ટ કાપો. ૩

(૬)

માલિનિ છંદ.

ભગવતિ જગદંબે, ભાવથી ભદ્રકાળી,
પ્રતિ દિવસ સભાને, સૂખ દેખે કૃપાળી;
સજન સહુ સભાના, માં સુધારો રખાવો,
નજર શુભ કૃપાની, સર્વ માથે નિભાવો.

૪

શ્રી જગદંબિકાની સ્તુતિ.

દોહરા.

જગદંબે તુજને નમી, ધરિ -હૃદયમાં ધ્યાન;
અર્જ કરું હું આ સન્ને, તે ધરજે નિજ કાન.

૧

હરિગીત છંદ.

જય અંબીકા જગમાત તું પ્રખ્યાત છો જગમાં ઘણી,
ગણિ દાસ, સઘળા ગ્રાથ હણીને, આથ પૂરો અમ તણી;

જય ભદ્રકાળી, જય કૃપાળી, માત બાળી, બહુચરી,

જય અંબિકા કુખ હરણ, તારણ તરણ, શ્રી વિશ્વંબરી.

૧

તું વિશ્વ કર્તા, તૂંજ હર્તા, તૂંજ ભરતા જગતની,

વળી સૂખદાતા, સત્ય ત્રાતા, તૂંજ માતા ભગતની;

જય ગૂણધારી, શોકહારી, માત તૂં વાષેચારી,

જય અંબિકા કુખ હરણ, તારણ તરણ, શ્રી વિશ્વંબરી.

૨

અતિ પ્રીતથી ભક્તી કરે નિત ઈંદ્ર આદિક દેવતા,

મુનિ સહસ્ત્ર અઠાશી નિશી દિન ચરણ તારા શેવતા;

કુખ ટાળવા પોતા તણું સહુ મદદ માગે તાહેરી,

જય અંબિકા કુખ હરણ, તારણ તરણ, શ્રી વિશ્વંબરી.

૩

વળી જે હતા અતિ દૂષ્ટ, ને સંતૂષ્ટ કલેષ વિશેષમાં,

અતિ દ્વેષથી લવલેશ કેને મુખ ન દેતા દશમાં;

તે સર્વને સંહારિયા, ન જિવાડોયા તેને જરી,

જય અંબિકા કુખ હરણ, તારણ તરણ, શ્રી વિશ્વંબરી.

૪

(૭)

જણિ દૈત્ય જે જગમાં વસી, જન સર્વને દુઃખ આપતા,
 અતિ પાપથી સંતાપ કરિને, શુદ્ધ ધર્મ ઉથાપતા;
 તે ડોટ દહ અડિ ચોટ મારી, કોટ ગ્રહી કોથે કરી;
 જય અંગિકા દુખ હરણુ, તારણુ તરણુ, શ્રી વિશ્વંભરી. ૫
 સુરરાયની કરી સા'યતા, જગમાંય શુભ આશય દહ;
 દુખ કાપને સુખ આપિયું, નિજ અંગથી મહેનત લહ;
 તે હાય રાજ રખાવીયું તે સ્વર્ગનું કરણા કરી,
 જય અંગિકા દુખ હરણુ, તારણુ તરણુ, શ્રી વિશ્વંભરી. ૬
 તેમ તે ઘણીવાર હરિયાં ભાર ભૂ મંડળ તણો,
 નિજ ભક્તને સુખ આપવા, દિલ અમ્મ તે વેઠ્યો ઘણો,
 હું મુંઝ મુર્ખ અજાણુ તેથી શું કહું પરણુવ કરી?
 જય અંગિકા દુખ હરણુ, તારણુ તરણુ, શ્રી વિશ્વંભરી. ૭
 જય ભગવતિ માહાલક્ષ્મિ, જય કાળિકા કાલિંગણી;
 જય આદ્યક્તિ સરસ્વતિ, અધિરાજ તું જગમાં બણી;
 અર્જ આ કરણા કરી શિવકારણે અખિલશ્રી,
 જય અંગિકા દુખ હરણુ, તારણુ તરણુ, શ્રી વિશ્વંભરી. ૮
 આ મનોરંજક મંડલીને સુખ દેખે સર્વદા,
 તુજ આશ છે, વિશ્વાશથી ન નિરાશ કરજે તૂં કદા,
 સહુ સમાસદને રાખજો દિન રાત નિજ ચરણે ધરી,
 જય અંગિકા દુખ હરણુ, તારણુ તરણુ, શ્રી વિશ્વંભરી. ૯
 પરતાપને વિશ્વશ્રી ઝટ આપ ચરણે થાપજો,
 હણિ પાપ સહજાં મૂળથી, વણિ કષ્ટ સર્વે કાપજો;
 સુણિ છંદ, આ ભવકુંદ હણુ, આનંદ કુંદ, મહેશ્વરી;
 જય અંગિકા દુખ હરણુ, તારણુ તરણુ, શ્રી વિશ્વંભરી. ૧૦

દોહરો.

મૃતુતિ કરવા જગ માતની, કે'તાં દોલતરામ;
 તેથી આ કવિતા રચી, કરી દાખલ આ ઢામ. ૧૧

(૮)

શિવ સ્તુતિ.

મનહર છંદ.

જોડિને હમેશ હાથ, શિવિયે^૧ અનાથ નાથ;
પાર્વતિ સાથ દેવ ફુનીયાં તમામનો;
અક્ષ ઇંદ્ર દેવ હરી, પ્રીતિ નિત્ય ધ્યાન ધરી;
ફરિ ફરિ જાપ જપે, નિલકંઠ નામનો;
વેદને પુરાણ વિષે, શ્રેષ્ઠ દેવ એજ દીશિ;
ભગૃષ્ઠિ ચડાતી જોણે કીધો દાહ કામનો;
અધમ ઊધાર નાર, ભજ્યે નિશી સવાર;
કીજ્યે સદા ઉચાર, શીવ સુખ ધામનો.

૧

શ્રી વેજનાથની સ્તુતિ.

હરિગિત છંદ.

જય જગતકારણ, ભરણ, હરણ, જય નાથ શ્રી ઉર્મીયાપતી;
જેનાં ચરિત્ર અકળ સકળ, વરણાય નહીં મુજથી રતી;
જય પંચ વદન મદન^૨ અરિ, કેલાશ સદન^૩ કરી રહ્યા;
જય વેજનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજો દયા. ૧
અંગે ધરે રૂઢમાળ ને બહુ બ્યાલ^૪ ભૂષણ રીતથી,
વાદિત્ર ડમરુ આદિ લઈ ગાયન કરે સંગીતથી;
શુભ જોહના ત્રન નયન, તે શશિ સૂર્ય ને અગ્નિ થયા,
જય વેજનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજો દયા. ૨
ત્રિશૂલને ખટવાંગ ફરશી પાસ અંકુશ હાથમાં,
પ્રિતે પીયે ત્રિજ્યાષ, વસે બહુ ભૂત કેરા સાથમાં;
ગિરજા રહી અર્ધંગ, ગંગ જટા વિષે ધારી રહ્યા;
જય વેજનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજો દયા. ૩
વણિ શ્રષ્ટિ રચવા, પાળવા, સંહારવા, તેને ફરી,

૧ કામદેવ.

૨ ધર.

૩ સરપ.

૪ બાંગ.

- રહિ આપ અલગ અઝાંડ રૂપે ત્રિગુણની માયા કરી;
હો આપ એક સ્વરૂપ, પણ સૌ વિષમાં બાપી રહ્યા;
જય વેળનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજે દયા. ૪
- સુરે અસુરે મળીને સિંધુ મયતાં નિસંધું વિષને ઠપાં,
ભય કાપિને આપો અભય, તમ પાસ એવું ઉચર્યા;
પ્રિતે કર્યું વિષપાન તેથી નીલકંઠ બની ગયા,
જય વેળનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજે દયા. ૫
- શ્રેષ્ઠ સદાય સુરેશ, શ્રેષ્ઠ હમેશ સહસ્ર મુખે જપે;
દ્રઢ ચિત્તથી સૌ મુનિજનો તમ પામવા તપથી તપે;
ગુજ તાનથી નિજ સાન પામ્યા, તેજ મોક્ષ કર્યા ત્વયા;
જય વેળનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજે દયા. ૬
- પુજે ધરી શુભ પ્રેમ વિભું વિરંચી રાજ્યોપચારથી;
શુભ ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય દઈ, પ્રિતે કરે પછી આરતી;
અતિ ભક્તિ ભાવે પ્રતિ દિવસ તે આપ ચરણ કરે ચઢ્યા;
જય વેળનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજે દયા. ૭
- પ્રહ્લાંડ ભાર ઉતારવા કરતારે તે કહણા કરી;
નિજ શક્તિથી કુષ્ટો હણી, સૌ ભુવનની પીડા હરી;
હતિઆદિ આપ પ્રતાપના યશ અગમ નિગમ વિષે કહ્યા;
જય વેળનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજે દયા. ૮
- જય પશુપતિ શિવ સાંખ પૂરો આશ દાસ પ્રતાપની,
નિજ ચરણ થાપો, પાપ કાપો, ભક્તિ આપો આપની;
જડ બુદ્ધિ જાણી ક્ષમા કીજે, દોષ જો મુજમાં રહ્યા,
જય વેળનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજે દયા. ૯
- સન ઐગણિશની ઉપરે શુભ વર્ષ અઠ્ઠાવીશમે,
શુભ મહાવદિ તેરથ ભૂગુ, ઉત્સવ મહા શિવરાત્રિ;
કરી તે દિને સ્તુતિ આ પ્રતાપે પામવા શિવની મયા,
જય વેળનાથ અનાથ ઇશ્વર દાસ પર કીજે દયા. ૧૦

વિજ્ઞાન વિલાશ ચોપાનીયાં માટે કરેલી નવા વર્ષ વિષેની સ્તુતિ.

સને ૧૮૭૭ના વર્ષ માટે.

છપ્ય છંદ.

જય જય જ્યોતિ રશ્મિ, રૂપ અનુપમ ધર ઇશ્વર;
જય બહૂ રૂપ વિરૂપ, પરમ ગતિ સાન ગુણેશ્વર;
જય જગ વ્યાપિ અનંત, એકતા અંતર જામી;
જય જગજીવન પ્રાણ, પ્રાણ રક્ષક શિવ સ્વામી;
જય જય અમરે અમરે પ્રભુ, અશરણ શરણ અભિષેકાર;
જય જય જસદાયક વિભૂ, કરે સદાય અમને સદા. ૧
જય જય જગદાધાર, ધારિ હર અર્જ અનંતા;
જય જય જગસરદાર, સાર કરે સદ્ય વિધાતા;
જય શીવ કરી સંભાળ, પાળ પાળક પિતૃ માતા;
જય જગદેવ દયાળ, રાળ અધ શોક અસાતા;
પરમ પુરૂષ પર્માત્મ પ્રભુ, પરમાદ્ભુત પ્રગટી કળા;
સ્તુતિ મંગળ સુણિ દેશિની, કરે મંગળ મતી મંગળા. ૨
અતિ કુખદ ગત સાત્ર, ભોગવિ ભરે સૌરાષ્ટ્ર;
વડિ વડો કુબાજ, કોલેરા આદિક કટ્ટ;
પાણિ વિના પોકાર, કારમો પરે વિરૂપે;
ન હતી રતી નિરાંત, રાત દિન કષ્ટ અતિશે;
તે કુખ દૂર જરૂર થૈ, કરિ ન દીશિ દર્શમાં;
કરુણાર્થી તેવું કરો, કૃપાનાથ આ વર્ષમાં. ૩
કરિ વિદ્યા વિસ્તાર, દેશિ કુખ માત્ર હઠાવે;
સ્વદેશિ લહે સુખ લા'વ, દાવ કુમનનો ના'વે;
હુનર કળા હનર, દેશિ કરિ કીર્તી કમાવે;

મુખ્ય શોધનો બોધ, સર્વ કોઈ જનને થયે;
ઘટ ઘટ જ્ઞાન વધી રહે, પ્રેમ પ્રભુ પદ સ્પર્શમાં;
કરુણાથી તેવું કરો, કૃપાનાથ આ વર્ષમાં.

૪

સુધરી સર્વ નૃપાળ, બાળ સમે ગણે પ્રજાને;
બધવા સુનિતિ નિશાળ, ત્યજે જાડ મોજ મજાને;
સાફ થાય ધનસાફ, સાફ દિલ સૌકો રાગે;
ધરિ યોગ્યતા યોગ્ય, યોગ્યું મુખ સૌ આગે;
સંપી રાગ્ય પ્રજા રહે, સ્વતંત્રતાના અર્પમાં;

કરુણાથી તેવું કરો, કૃપાનાથ આ વર્ષમાં.

૫

સરજો સરજનહાર, જગતમાં સજ્જન આજા;
કરજો જગ કરતાર, વિશ્વની મજબુત માજા;
ભરજો વિશ્વ ભરતાર, મંદ વૃદ્ધિ મો માગ્યા;
દો ભક્ત ભક્તિ ભાત, રહે સૌ ગુજમાં લાગ્યા;

મુખ શાંતિથી સર્વદા, જન વર્તે શુભ હર્ષમાં;

કરુણાથી તેવું કરો, કૃપાનાથ આ વર્ષમાં.

૬

કર તારે કરતાર, આળ જટ વિપત વિસરિયે;
કરિ તારે કર તાર, તોજ ભવ પાર ઉતરિયે;
કર તારક કરતાર, દયા દ્રષ્ટિ દિન જાણી;
કરવા સ્મૃતિ કરતાર, નિત્ય દે નિમેષ વાણી;

કર્તા, નિત્ય કરતાં કૃપા, હર્તા હર ત્રય તાપને;

કર પ્રેરક પ્રભુ પ્રેરણા, પ્રતિ દિન પરમ પ્રતાપને.

૭

સને ૧૮૭૮ ના વર્ષ માટે.

સવૈયા એકત્રિશાની ચાલ.

અથવા

“દીનોનાથ દયાળ દામોદર દર્શનથી કુખ ભાંજેછે,” એ રાગની.

લાવણી.

પ્રથમ પ્રેમ ભક્તિથી પ્રભુમૂં. દીનગંધુ પ્રભુ દિન દયાળ,

જગ કારણ સંહારણ જગપતિ, પાળક પણ પોતેજ કૃપાળ;
 અજર અમર જગ, જરા મરણ હર, હર, હરેક હર્કત હરનાર,
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરિ, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર.
 આદિ અનાદિ અભિજીદ ધંધર, પરમ સુખદ પદ વંદ્ય સદાય,
 -હૃદય ધરિ લઘુ પદ્ય પ્રાર્થના, †સદય પ્રભુ, કરે સદ્ય સહાય;
 વિકટ વિપત ઝટ હણો જગતની, ઘટઘટ આપિ, વિનંતિ રિવકાર,
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરિ, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૨
 અષ્ટિ નિયમતુજ કૃત નિશ્ચય છે, અકળ, અકલથી પણ નકળાય,
 સકળ જનો અકળાય *વિકળ સમ, જો પળ તુજ નિયમો ન પળાય;
 અચળ લિલા તુજ છે જળ સ્થળમાં, મહીમા નભ મહિમાય અપાર,
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરિ, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૩
 ગયા વર્ષમાં વિના વષણે, †કર્પણની ન હતી કચી આશ,
 ગભરાતાં જન ઘણાં ઘરેઘર, નિરાશ ચૈ ભરતાં નિશ્વાશ;
 આખર દ્રષ્ટિ દયાથી અષ્ટિમાં, વૃષ્ટિ કરી સુણિ કષ્ટ પોકાર,
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરિ, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૪
 જો ન સહાય કરત જગદીશ્વર, પાણિ વિના સૌ પ્રાણિ પિડાત,
 દક્ષિણ ખંગાલાદિક સમ દુઃખ, યુજરત યુજરતે, ન જિવાત,
 જળ સ્થળ જતૂ જનો જનાવર, ક્ષુધા તરશથી યાત ખુવાર,
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરિ, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૫
 જળ કણ તૂણ વણ જન કળકળતાં, છતે ધને થઇને કુંગાળ,
 તરેકર ત્રાસ વધ્યો તે તકમાં, કોણ કરે કેની સંભાળ;
 અર્જ સુણિ કષ્ટાતા જનની, અજા તે કીધી જળધાર,
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરિ, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૬
 રાત દિવશ નીરાંત ન વળતી, તે તે શાંતિ કરી જગપાળ,
 પણ માંધારત હજી પ્રથમ સમ, મોસમ હેંશ વિનાની હાલ;
 કાળ હણે તત્કાળ કળનો, રસકસ છત કરિ સરજનહાર,
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરી, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૭
 વિધ વિધ જ્ઞાન વધારી વિશ્વમાં, વિવિધ, વધાર વિદ્યા વિદ્વાન,

ત્રિવિધ તાપ હર તું ત્રિગુણેશ્વર, વિવિધ વિભવ વર દે ભગવાન;
 રિદ્ધ સિદ્ધ કર સંપૂર્ણ સ્વદેશે, ભર ભક્તિવિધ વિભુ ધન ભંડાર;
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરો, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૮

નિર્મળ દિલથી થવા નિર્મળા, ન્યાય ઝરામાં નહાય નૃપાણ;
 લાયક લક્ષણ લે તતક્ષણ, રક્ષણ કરિ, લે શુભ સંભાળ;
 સંપિ, ઓછે સુખ રાજ્ય પ્રજા મળી, પ્રગટ પરસ્પર પ્રગટિ પ્યાર;
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરિ, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૯

સુનિતિ વિષે વરતાવ સર્વને, સુમતિ વિવેક વધાર સુરેશ;
 અનિતિ થતી અટકાવ ઇશ્વરા, કિર્તિ કળા કર દેશિ વિશેશ;
 અભય 'વરદ, કર અભય સર્વને, દ્રઢ પ્રતાપ પ્રભુ દે સુવિચાર;
 જય જય દેવ દયાળુ દયા કરિ, વર્ષ નવામાં હર્ષ વધાર. ૧૦

સને ૧૮૭૯ ના વર્ષ માટે.

લક્ષિત છંદ.

જય જગત્પતી, પ્રાણદા પ્રભુ, અકુળ શક્તિ છે તાહેરી વિભુ;
 વિવિધ રૂપમાં, બ્યાપ તું દિશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧

જગત કર્ણ તું, હો રંગે ગુણે, જગત પાળછો, સાત્વિકી ગુણે;
 જગત સંહાર, ગૂણુ તામસે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૨

સકલ તત્વમાં, તત્વ તું ખરું, સર્વ સત્ત્વમાં, તેજ તાહેરું;
 તુજ વિના સદા, સર્વ શૂન્ય છે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૩

સહુ અવશ્ય છે, તુજ વશ્યમાં, દિશ અદ્રશ્ય તું, વસ્તુ દ્રશ્યમાં;
 નિજ પ્રકાશથી, નિત્ય રવિલસે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૪

જગત જીવના, જીવ છો તમે, તુજ કૃપા થકી, જીવિયે અમે;
 દ્રઢ સહાય છો, તું દિવાનિશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૫

અખિલ નાય છો, શ્રી નિરંજના, નિખિલ દેવના દેવ સિદ્ધના;
 સુખ રૂપે સદા, સર્વમાં વસે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૬

પ્રભુ અનાદિ તું, આદિ ઇશ્વરા, વિભવદા સદા, શ્રી વિશ્વંભરા;

૧ વર (વચન) આપનાર. ૨ ખીલ.

સર્વ લીન છે, તાહરે વિષે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૭
 અકળ કિર્તિ છે, ઇશ તાહરી, સકળ ભમિમાં, બાળિયે ભરી;
 અકલ કોયની, ત્યાં ન પોચશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૮
 અરજ આ કરું, ગર્જના હું, શ્લર્જના ધરું, સરજનાર તું;
 વળું દોષ દો, દિલ એ વિષે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૯
 દુખ દુકાળનું, પેલથી હતું, અધિક કષ્ટ સૌ એથિ પામતું;
 તૃણ અનાજ ને, શ્વોયની ચિસે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૦
 જન જનાવરો, ઝૂરીને ઘણાં, ભુખ તૃષ મુવાં, રૈ નહીં મણા;
 હજુ સંભારતાં, હૈયું દિલસે, પ્રભુ કૃપા કરો વર્ષ આ વિષે. ૧૧
 કરણ દ્રષ્ટિથી, વૃષ્ટિ તે કરી, જળ તૃણે બલી, ભૂમિ તે ભરી;
 પણ દશા હજી, દોયલી દિશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૨
 કળકળાવિયાં, કોલેરા વધી, અધિક આવિયાં ટિડડાં ચડી;
 જ્વર જોરાવરી, ડાઢથી દિશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૩
 મટિ નથી હજી, તો મૌઘાવરી, મટી નથી હજી, તો મરામરી;
 નથી જણાતું જે, શું હજી થશે? પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૪
 ચર્ણ કો નથી, હે હરી હવે, મર્ણ રાખતું, દાઝિયે દવે;
 વર્ણવે વધુ, પાર નાવશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૫
 કર કૃપા નિતી, જ્ઞાન તો વધે, કર કૃપા ખુશી, રેખિયે બધે;
 કર કૃપા હવે, એદ તો ખશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૬
 કર કૃપા વધે, દેશની કળા, કર કૃપા મટે, દેશ દુર્બળા;
 કર કૃપા સદા, કષ્ટ વામશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૭
 હળિ મળી વસે, રાજ્ય ને પ્રજા, પરસ્પર મળી, મેળવે મજા;
 શુભ કૃપા કરી, જો તું પ્રેરશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૮
 કરિ અનાજ સૌ, સસ્તી કીમતે, રસ સમગની, રિદ્ધિ રેલજે;
 દર્દ સૌ હણી, ઉદયમ આપજે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૧૯
 કરગરો વધુ, શું હવે કહું. ? શુભ ગુજારજે, વધ આ નયું;
 તુજ પ્રતાપથી, સૌ સુખી થશે, પ્રભુ કૃપા કરો, વર્ષ આ વિષે. ૨૦

સને ૧૮૮૦ (સંવત ૧૯૩૬)ના વર્ષ માટે.

હરિગિત છંદ.

જય ધન્ય આદિ અનાદિ, જગસુખકારી, કાણું અખંડ તું;
જય દેવ જગ પ્રતિપાળ, પરમ કૃપાળ, પાળ ખાંભડ તું;
જય જય જગત સ્થિતિ લય કરી, વિષ્ણુ વિગતથી અવિકારછો;
સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૧

જય સત્ય જોતિ સ્વરૂપ, નિર્મળ તેજ તત્ત્વ અનૂપછો;
બહુ રૂપમાં બહુ રૂપિ થૈ, પ્રભુ બ્યામ તોય ૧વિરૂપ છો;
બહુ નામિ, અંતરજ્ઞમિ, સહુ જગસ્વામિ, એક અપારછો;
સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૨

જય વિશ્વ જન્મ વિનાશ કર્તા, આપ અજ અવિનાશ છો;
પ્રેરક પ્રગટ ઘટ ઘટ પ્રભુ, પરમાત્મ પરમ પ્રકાશ છો;
સર્વેશ, સર્વાધાર, અધમ ઉધારનાર, ઉદારછો;
સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૩

જય ધનુદેવ, અભિષ્ટ દાયક, નાથ નિત્ય નિરંજના;
જય અગમ નિગમ અગમ્ય, પૂરણ શ્રદ્ધ ચૈતન્ય સિદ્ધના;
સૌ શ્રી પ્રાણિ પદાર્થનોજ સ્વતંત્ર તું સરદારછો;
સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૪

ગત વર્ષ મહત મૌઘારતે, અતિ વિપતમાં ન હતી મણા;
જ્યારે મર્કિ આદિક દર્દથી, ગત નારિ મર્દ થયાં ઘણાં;
જગરાય જો ન સહાય હત, તું યાત જગ સંહારતો;
સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ વિઘ્ન વિદારજો. ૫

ભુખ દૂખથી જનધાર ભરતાં, જોઈ કરિ ૩જળધાર તો,
ઉપજળ્યું અધિક અનાજ તમ, આરોગ્યતા વિસ્તારજો;
વર્ષોરૂં આ વર્ષમાં વરશાદ, શુભ વરશાયજો;
સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૬

શુભ રાજૂ સમ સૌરાજૂમાં, વિદ્યા ગુણો વધતા થવા;

અસાન ને આળસ હણો, શુભ હુન્નરો વધવા નવા;
 ગુજરાતની દિનરાત, દીક્ષતી માત્ર વિપત મટાડજો;
 સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૭
 કર્ણાણુ કરે કર્ણા નજર, તો દેશિ જન ધન મેળવે;
 કર્ણાણુ કરે કર્ણા નજર, તો દેશિ જન જર જાળવે;
 કર્ણાણુ કરે કર્ણા નજર, નૃપ વસ્તિ નેહ વધારજો;
 સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૮
 વર્તાવ સુનીતિ વિશ્વમાં, સુખ ભવ્ય ભવમાં પામવા;
 ઉદ્યોગ યોગ્ય વધારે અનુકુળ, આપ યોગ્ય રતુ હવા;
 સુખ શાંતિ વધવા વસ્તિમાં, સુવિવેક વૃત્તિ વધારજો;
 સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૯
 પ્રીતે પ્રતાપી પ્રભૂ તને, સૌ સાથ અર્જ કરી નમે;
 લે ધ્યાનમાં ધન ધાન્ય વધવા, ધ્યાન દ્રઢ ધરિયે અમે;
 ત્રિગુણેશ ત્રિગુણાત્મે પ્રજ્ઞતા, ત્રિવિધ તાપ નિવારજો;
 સુખકારિ વર્ષ નવું થવા, વિશ્વેશ, વિઘ્ન વિદારજો. ૧૦

સને ૧૮૮૨ ના વર્ષ માટે.

માલિનિ છંદ.

જય જય જગદાતા^૧, સર્વ સંપત્તિ દાતા,
 સકળ જીવન ત્રાતા, સર્વતા તાત માતા;
 અજ અમર લખાતા, સદ્ય અર્જ સ્વિકારો,
 પ્રભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૧
 અકળિત તુજ માયા, માત્ર તેમાં મુંઝાયા,
 રજનક રજનનિ જ્ઞાયા, ભ્રાત ભગ્નિ મનાયા;
 બુદ્ધિ સરવ ભ્રમાયા, આપ ગોથાં ગમારો,
 પ્રભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૨
 બળવત બળહારે, વિસ્ત વિદ્યા વિસારે,

ધિરજ ધિર ન ધારે, જો કૃપા તું ન ધારે;
 પ્રભુ તું નિશિ સવારે, સર્વને પ્રેરનારો,
 પ્રભુ વરશ નવામાં સૂખ શાંતિ વધારો. ૩
 પરમ પુરૂષ પોતે, છો તમે વિધ બાપી,
 પ્રગટ ઘટધટે તે, કો ન જાણે તથાપિ;
 અઘટિત ઘટનામાં, કેમ સૂઝે કિનારો, ?
 વિભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૪
 મહત કૃત તમારાં, જીવથી ના જાણાયે,
 પ્રભુ પરમ મહીમા, કોણથી કહિ શકાયે;
 નકિ તુજ પ્રભુતાનો, વેદથી ભેદ ન્યારો,
 વિભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતી વધારો. ૫
 પ્રભુ તુજ પ્રભુતાથી, સૂર્ય નિત્યે પ્રકાશે,
 ત્વમ નિશિ ૧તમ નાશે, ૨ધનું કેરે ઉજ્જશે;
 વનિહ અસલિલ વાયૂ, સર્વ તું સર્જનારો,
 વિભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૬
 ભલિ વિધ ભણિ ખત્તા, ઇંદ્ર આદિ વિરામે,
 ગણિ ગુણ ગણુરાજ, ભારતી ભાર વામે;
 અલ્પ મતિ અમારી, વાણુર્વે શું વિચારો, ?
 વિભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૭
 કરે નજરે કૃપાની, સર્વ આરોગ્ય રે'વા,
 વિવિધ વિભવ કેરો, યોગ્ય આનંદ લેવા;
 કરે પરમ કૃપાથી, દેશમાં સૌ સુધારો,
 વિભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૮
 અનુકુળ રતુ વરતે, યોગ્ય વરશાદ આવે,
 હિતથિ સુત સુતાને, તાત માતા બણાયે;
 સકળ નૃપ પ્રજામાં, સંપ બંધાય સારો,
 વિભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૯
 સરસ હરશ હેંશિ, બિદ્યને દેશિ લાગે,

પ્રતિદિન જન ખ્યારો, હુનરો યોગ્ય જાગે;
 બહુ વિધ બહુ શાસ્ત્રે, યાય સૌરાષ્ટ્ર ખ્યારો,
 વિભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૧૦
 અધિક સહુ સ્વદેશિ, દેશનું માન રાખે,
 ચતુર કરિ ચરિત્રો, લક્ષ્યા લાભ આપે;
 પ્રભુ પરમ પ્રતાપે, સર્વથા દેશ તારો,
 વિભુ વરશ નવામાં, સૂખ શાંતિ વધારો. ૧૧

નિરંજન નિરાકાર ઇશ્વરની સ્તુતિ.

(‘સ્વદેશહિત પ્રકાશ’ ને વાસ્તે બનાવેલી.)

સવૈયા.

શ્રી અવિનાશ પ્રકાશ રૂપે રહિ, આ સહુ અષ્ટિ હરે નિરમે;
 જંતુ અનંત પ્રકાર તણા, ખગ ને રંગ અખગ કોડ ગમે;
 રથાવર જંગમ પ્રાણિ પ્રદારથ, જેનિ સત્તા થકિ યાય સમે;
 તે કર્તાર અપાર પરાકૃતિ, જાણિ પ્રતાપ પ્રિતે પ્રણમે. ૧
 ઈશ અનાદિ અખંડ સ્વરૂપ, અસત્ય પ્રપંચયિ આપ પરા;
 ભોગવવા સુખ ભોમ રચ્યા, અંત ને ધન તે ધરનાર ધરા;
 સૂરજ ચંદ્ર ગ્રહોનિ ગતી, રતિ જાણિ શકાય ન જેની ત્વરા;
 જંગલ ગ્રાડ વસેલ ઉજાડ, સુકાય ભરાય સુનીર ગરા. ૨
 જેની સત્તાથી મરે જનમે સહુ, પ્રાણિ અને બહુ નારિ નરા;
 કાળ જીવો બદલાય, અને બદલે વય બાળ યુવાનિ જરા;
 જે થકિ યાય છુપાય અહોનિશ, તાપ ટહાડ સુમેધ કરા;
 તે પ્રભુ કલેષ હરિ કરૂણા કરિ, દે દિલમાં સુવિચારે ખરા. ૩
 જેની સત્તાયિ રૂતૂ પલટ, શરદી શિત ગ્રિષ્મ વસંત વ્રષા;
 જેથી અચિત ટળે જગમાં નિત પ્રાણિ, તમામની ભૂખ તપા;
 જેનિ સત્તાયિ થયા નિરમાણ, મહી નબજ સાગર ખૂણુ દિશા;

તે જગરાય સહાય વિના નવ, કોનયિ થાય ઉપાય કથા.	૪
ઇશ અખંડ કૃપા કરતો, જન દેશિ અગ્યાન થકી ઉગરે;	
ઇશ અખંડ કૃપા કરે તો, જન આળસ છાંડી ઉદ્યોગ કરે;	
ઇશ અખંડ કૃપા કરે તો, જન દુષ્ટિયે કો ન દમાઈ મરે;	
ઇશ અખંડ કૃપા કરે તોજ, સ્વદેશિ સ્વતંત્ર થઈ વિચરે.	૫
ઇશ અખંડ કૃપા કરતો, જન પ્રીતિયે નિત્ય સ્વધર્મ ધરે;	
ઇશ અખંડ કૃપા કરે તો, તક સૂચક ગ્રંથ ધણાં પ્રસરે;	
ઇશ અખંડ કૃપા કરે તો, મહિનાથનિ સાય પ્રજા સુધરે;	
દેશ અને પરદેશ વિશિષ્ઠ, સ્વદેશનું હીત પ્રકાશ કરે.	૬
ઇશ અખંડ કૃપા કરતો, શુભ મંડનમાં મુજ દેશિ ઠરે;	
ઇશ અખંડ કૃપા કરતો, તુજ દંડયિ દુષ્ટ તમામ ડરે;	
ઇશ અખંડ કૃપા કરતો, કદિ ખંડન ન્યાય ન થાય ખરે;	
ઇશ અખંડ કૃપા કરતો, ભવ તાપ પ્રચંડ પ્રતાપ તરે.	૭

જામનગરની પ્રાર્થના સમાજમાં આપેલા વિષયોમાં દાખલ કરેલી સ્તુતિ.

આંક ૧ લો.

શાર્દૂલ વિક્ષિપ્ત છંદ.

વિશ્વાધાર વિભો વિરાજિત સદા, વિશ્વેશ વિશ્વેશ્વરા;	
સાંધૂ સૂર્ય શશી ગ્રહો નભ ગિરી તું ધારનારો ધરા;	
પામું તારિ દયા દયાળુ દ્રઢ તો, આ દૂખથી ઉગર;	
જો તું વિશ્વપતી સહાય કરતો, તેથી ભવાખ્ધિ તર.	૧
અજ્ઞા તે સરજી સુખંધ પળવા, દીધો નિતી કાયદો;	
ભાગી મારગ તે કુપંથ વિચર્યો, વીસારીને વાયદો;	
ઠેસો આર્ષ ઠગાર્ષ તોય ચિતમાં ચેતિ ન તેથી રૂર;	

- જો તું વિશ્વપતી સહાય કરતો, તેથી ભવાબ્ધિ તરૂં. ૨
 મીઠ્યા મોહ તણિજ જળ જનને ઝાલી લિએ ઝડપથી;
 ખીજી જળ કપાય કાતરે વડે, કાપે ન આ કર્વતી;
 ભ્રમણાથી ભરપૂર ફરે થઇને, ફૂડા વિચારો કરૂં;
 જો તું વિશ્વપતી સહાય કરતો, તેથી ભવાબ્ધિ તરૂં. ૩
 ફાંસી માંય ફસાઈ ભાઈ ભગિની, અંધ પિતા માતને;
 સ્વાર્થો સાધ્ય કર્યા પછી તરત તે, ત્યાગૂં મૂલાકાતને;
 ભૂલો થૈ ભટકૂં સદા ભવ વિષે, કૃત્યો કૂડાં આદરૂં;
 જો તું વિશ્વપતી સહાય કરતો, તેથી ભવાબ્ધિ તરૂં. ૪
 સ્વાર્થી થૈ ભમતો સદા જગતમાં, પરમાર્થ રાખી પરોર;
 શાંતીનું સુખ પામવા નહિં કદી, શોધ્યો કથો આશરો;
 મીઠ્યા માન ધરી, ભરૂં ગજ ઘણાં, આપૂં તસૂં નૈં પુરૂં;
 જો તું વિશ્વપતી સહાય કરતો, તેથી ભવાબ્ધિ તરૂં. ૫
 બાલાપણ જૈને જીવાનિ ઝમકે, જીમ્સા સહૂ જગતા;
 લાગે જારિ જીગારિ આદિક વિષે, ભક્તી થકી ભાગતા;
 ઝાંખૂ જોખન થૈ વૃદ્ધાપણ વધે, તૂળણા ન રૂંકી કરૂં;
 જો તું વિશ્વપતી સહાય કરતો, તેથી ભવાબ્ધિ તરૂં. ૬
 ભૂમ્યા લે જન લાંચ, આંચ દૈને ઇનસાફના કામમાં;
 વિદ્યાસૂ જનથિ હું તેમ વરતી, ધૂતો ધરૂં ધામમાં;
 સાચો ધર્મ તજી, અધર્મ પકડી, ખોટું ઠરાવું અરૂં;
 જો તું વિશ્વપતી સહાય કરતો, તેથી ભવાબ્ધિ તરૂં. ૭
 ઇત્યાદિક અનેક છેક કહું શું? કૃત્યો કૂડાં જે બને;
 માટે થાય કૃપા હમેશ તુજની, તો સૂચ આપે મને;
 પાળો બાલક જાણિ, પાળક તમે, અલપત શું ઓચરૂં?;
 જો તું વિશ્વપતી સહાય કર તો, તેથી ભવાબ્ધિ તરૂં. ૮
 દેજો મિત્ર સદા પવિત્ર મતિના, સત્સંગમાં સામટા;
 જેથી જાય અજ્ઞાન, થાય ચિતમાં સત્તાન ધાટી ધટા;
 ગાવા આપ પ્રતાપનાં કિર્તનો, દે શક્તિ ભક્તી કરૂં;

જો તું વિશ્વપતી સહાય કર તો, તેથી ભવાન્ધિ તરૂં.

આંક ૨ જો.

લાવણી.

“દિનોનાથ દયાળ દામોદર દરશનથી દુષ્પ ભાંગેછે, એ ઢાળની.”
 જ્ય જ્ય જ્ય જગનાથ નિરંજન, ભય ભંજન, ભવ ભીતિ હરો, ટેક.
 પ્રથમ પ્રભુપદ ૧ પંકજ પ્રભુમું, અદ્ભ વિપ્રશું શિવ ગણી સરખા;
 નિર્ગુણ છો પણ સગુણ સ્વરૂપે ધ્યાન ધરી નિત કરું નિર્ધ્યા;
 ત્રિગુણાત્મક માયા સૌ તારી, તું પ્રભુ એક અખંડ ખરો;
 જ્ય જ્ય જ્ય જગનાથ નિરંજન, ભય ભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૧
 આશ પુરણ અવિનાશિ ઈશ્વર, સરણ આ સઘણી અષ્ટી;
 બાળક સમ પાળછ જગદીશ્વર, કરિ કૃપાળ કરૂણા દ્રષ્ટી;
 ઇશિ અનાદિ અનંત સ્વરૂપિ, જોતાં જગ અષ્ટા જામરો;
 જ્ય જ્ય જ્ય જગનાથ નિરંજન, ભય ભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૨
 કષ્ટ હરણ, કર્તાર કૃપાળ, અધમ ઓધારણ આ ભવથી;
 તારણ તરણ, હિંગારણ ૨ અઘથી, તાપ નિવારણ પૂજ્ય પતી;
 આપ પ્રતાપ અમાપ અનોપમ ઈશ્વર, આ જગમાં પ્રસર્યો;
 જ્ય જ્ય જ્ય જગનાથ નિરંજન, ભયભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૩
 માહેશ્વર સૌમાં વસનારા, પ્યારા પ્યાર અપાર ધરી;
 સાર અસાર મુઝાડ સર્વને, દે મુવિચાર હજાર હરી;
 જગ સરદાર અપાર પરાકૃતિ, પાર વિના ઉપકાર કર્યો;
 જ્ય જ્ય જ્ય જગનાથ નિરંજન, ભયભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૪
 પ્રભુ નિત પુષ્પ મુગંધી પેઠે. ૩૫ અદ્રશ્ય રહ્યું તારૂં;
 પ્રગટ પ્રકાશ અંબુજ પ્રભુતાનો પરખી મન હરખે મારૂં;
 શક્ય ન હું કિરતી રતિ કેવા, અલ્પમતિ અજ્ઞાન ભર્યો;
 જ્ય જ્ય જ્ય જગનાથ નિરંજન, ભયભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૫

આપ અમાપ ગતી અનુભવતાં, મનશક્તિ જનની હારે;
 પારે લગારે ન પામે પંડિત, ફોકટ સૌ ફાંફાં મારે;
 અગમ િનિગમ અનમાન કરે, પણ આખરે હથિ અપાર ઈર્ષ્યો;
 જય જય જય જગનાથ નિરંજન, ભયભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૬
 પરમ પુરૂષ મંગળકુળ દાતા, જગ પિતુમાત તથા ત્રાતા;
 સુખશાતા દાતારે દયાળુ, ભવ ભરતારે, ભગત ભ્રાતા;
 પ્રાણજીવન પ્રભુજી પ્રખ્યાતા, પાપ પ્રપંચથી રાખ્ય પરો;
 જય જય જય જગનાથ નિરંજન, ભયભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૭
 વિશ્વેશ્વર લાયક વરદાયક, ગાયકથી ન ગણાય ગતી;
 અષ્ટી સહાયક વિઘ્ન નસાયક, જગનાયક દાયક મુક્તી;
 ન્યાય નીતી વરતાવ વિશ્વમાં, દ્રષ્ટિ દયાનિ દયાળ કરો;
 જય જય જય જગનાથ નિરંજન, ભય ભંજન ભવ ભીતી હરો. ૮
 પુર્ણ પ્રકાશ કરે શશિ સરજ, તે સૌ તેજ વડે તારા;
 પૂરણ પ્લહ પરભૂ પરમેશ્વર, કુરે વિચારે હરો મારા;
 પૂરણ ભક્તિ થવા તુજ પદમાં, દુર્ગુણ દૂર જરૂર કરો;
 જય જય જય જગનાથ નિરંજન, ભયભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૯
 પુરૂષોત્તમ પ્રિતીથી પૂરણ, આ અરજી જીરમાં ધરશો;
 દ્રઢ પ્રતાપ વિશ્વાય તમારો, દાસ નિરાશ નહોં કરશો;
 પ્રેરક પ્રભુ કર સરસ પ્રેરણા, પતવા પંથ અતી અધરો;
 જય જય જય જગનાથ નિરંજન, ભયભંજન, ભવ ભીતિ હરો. ૧૦

છંદ મહિદીપની ચાલ.

અષ્ટિ કરણ ભરણ હરણ ઓ દયાળૂ દેવા;
 પ્રાર્થના સ્વિકારિ માનિ લે અમારિ શ્રેવા;
 તારનાર દેવ તું, પ્રભુ હું પુરણ પાપી;
 કરિ કૃપા કૃપાળુ પાળ, ઓ પ્રભૂ પ્રતાપી. ૧
 વેદને પૂરાણમાં પ્રભુ પ્રમાણ પૂરે;

- સારનું તં સત્ય તેજ તત્વ નેં અધૂરું;
 નમિયે ગણિ નાથ શીશ હાય સદ્ય રથાપી;
 કરિ કૃપા કૃપાળુ પાળ, ઓ પ્રભૂ પ્રતાપી. ૨
 જગતમાં કરાળ જાળ જે રમ્યવ્યક્ત કેરી;
 ઝડપે જન માત્ર દિવસ રાત્રમાં ઝનઝેરી;
 પારખે ન પાત્ર કે કુપાત્ર તે કદાપી;
 કરિ કૃપા કૃપાળુ પાળ, ઓ પ્રભૂ પ્રતાપી. ૩
 જ્યારે જીવ જન્મી જતૂઠ ઝંખનાથી લાગે;
 ઇંદ્રના સમાન આપ ઇંદ્રિયાઈ માગે;
 હારિ જાય પકાય ને, ન કાય તે કદાપી;
 કરિ કૃપા કૃપાળુ પાળ, ઓ પ્રભૂ પ્રતાપી. ૪
 ભૂમિથી ભ્રમાઈ વિશ્વ પેદના ન વામ્પો;
 તું થકી અજાણ રહી, હજારે હાણ પામ્યો;
 ચર્ણુ રાખ સદ્ય વિશ્વનાથ વિશ્વ વ્યાપી;
 કરિ કૃપા કૃપાળુ પાળ, ઓ પ્રભૂ પ્રતાપી. ૫
 ત્રાસ પાસ કાપિ હથ આશ સર્વ પૂરો;
 દ્રઢ પ્રતાપ આપનો ન આશરો અધૂરો;
 પાપથી ખચાવ તુર્ત તાપ ત્રિવિધ કાપી;
 કરી કૃપા કૃપાળુ પાળ, ઓ પ્રભૂ પ્રતાપી. ૬
 ખોટી આશથી ઉપાસના કરી ઘણેરી;
 તે પ્રભુ હરો હવે કૃપાસના અનેરી;
 દોષનો ન આણિ રોષ દાસ છાપ છાપી;
 કરિ કૃપા કૃપાળુ પાળ, ઓ પ્રભૂ પ્રતાપી. ૭
 છે વિશ્વાશ દાસને નિરાશ થૈ ન રે'વા;
 ધી સુધારી દે વિચાર એજ દેવ દેવા;
 નિત્ય પ્રતાપ આપની અનૂપ ભક્તી આપી;
 કરિ કૃપા કૃપાળુ પાળ, ઓ પ્રભૂ પ્રતાપી. ૮

(૨૪)

અંક ૩ જો.

તોટક છંદ.

પ્રભૂમું પરમેશ મહેશ પ્રભૂ, પ્રભુ તારિ કૃપા થકિ નિત્ય નભૂં;
 ન ભુમી નભથી નકિ તેં નકરો, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૧
 વિનયું જગનાથ અનાથ વિભૂ, વિભુતી રતિયેં ન કળાય પ્રભૂ;
 પ્રભુતાયિ પ્રતાપ અમાપ અરો, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૨
 જગરાય સહાય હરો વિપતી, પતિ સદ્ય સહાયક મૂકિરતી;
 કિરતી ન શકે કળિ કારિગરો, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૩
 પ્રભુ આદિ અનાદિ અગાધ ગતી, ગતિ ગ્રાહ્ય ગુણુતિત પ્રાણુપતી;
 પતિ તાર ભવાઘ્નિ અતી અધરો, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૪
 જગજીવન જીવન પ્રાણુ તમે, અધથી ભરપૂર અસાનિ અમે;
 પ્રિતિયો વરતાવ તું નારિ નરો, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૫
 જગતાત સદા સુખદાત તમે, તમને પ્રભુ પ્રાણિ તમામ નમે;
 જગ વ્યાપિ ચરાચરમાં વિચરો, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૬
 સચરાચર આ સહ અષ્ટિ વિશે, જગ થાપ ઉથાપક તૂંજ દિશે;
 તુજથી ગજ માંખિ અમે મજરો, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૭
 ગતિવંતનિ તૂં ગુણુવાન ગજી, મતિવાનનિ તૂંજ મહાન મતી;
 વિરતીરે વણુ, માન્ય કરી મજરોડ, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૮
 સમન્નવ સદા, શિવ ન્યાય નિતી, વરતાવ સદા જગમાં સુરિતી;
 વિગતેથિ વધાર સુસાન અરો, પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૯
 ભવ તારિ તું પાર ઉતાર પ્રભો, સુખ વૈભવમાં નબુલાય વિભો;
 પ્રભુ ભક્તિ પ્રતાપ સદા ઘટ રો', પરમેશ્વર ક્લેષ હમેશ હરો. ૧૦

અંક ૪ થો.

નારાય છંદ.

નમું અનાથ નાથ હું હમેશ હાય જોડિને;

૧ મોટાઈ.

૨ વિશ્રામ.

૩ પ્રણામ.

વિશ્વાસ છે વિશ્વેશ્વરા, ન નાખશો ત્રહોડિને;
વિનંતિ આ સ્વિકારિને, સદા સુખલૂક્ષિ આપણે;
દયા કરી દયાધના સદાય શર્ણુ સ્થાપણે. ૧

ન જોહને સુરેશ શેષ લેશ પાર પામિયા;
વિશેષ વર્ણવે મુની વિરામથી વિરામિયા;
અમીત તેયિ માનું આપ માપથી અમાપ છો;
દયા કરી દયાધના સદાય શર્ણુ સ્થાપણે. ૨

અખંડ દેવ ત વિના ન કોઈ અંડ અંડમાં;
વિચારવાયિ બાંસ તં બલી વિવે ખહાંડમાં;
ક્ષમા અખંડ રાખિને પ્રચંડ પાપ કાપણે;
દયા કરી દયાધના સદાય શર્ણુ સ્થાપણે. ૩

પ્રત્યેક પ્રાણિને વિશેષ નેક સૂખ પામવા;
અન્યાં અનેક સાધનો વિવેકથી વિરામવા;
દરેકનાં દરેક વસ્ત્ર સજ્જ કષ્ટ કાપણે;
દયા કરી દયાધના સદાય શર્ણુ સ્થાપણે. ૪

પ્રભૂ કૃપા તમારિથી સુઆશ પાર પામિયે;
પ્રભૂ કૃપાયિ ભિન્ન મન્ય વેદના વિરામિયે;
પ્રભૂ કૃપાયિ તૂતમાં ટળે ત્રિવીધ તાપ તે;
દયા કરી દયાધના સદાય શર્ણુ સ્થાપણે. ૫

અપાર ઉપકાર વર્ણવાય નૈ વખાણથી;
કરોછ ઇશ વારંવાર, શૂં લખૂં લખાણથી?;
અપાર પ્યારથી સદા વિચાર એજ આપણે;
દયા કરી દયાધના સદાય શર્ણુ સ્થાપણે. ૬

દયાળુ દેવ તાહરી દયા હમિશ હોય તો;
કરાય કાર્ય સર્વથા નડે ન વિપ્ર કોય તો;
બવામ્બિ તો તરાય, દેવ દાસ છાપ છાપણે;
દયા કરી દયાધના સદાય શર્ણુ સ્થાપણે. ૭

પ્રભૂ! તું પાણિ પ્રાણિ સર્વને બચાવ પાપથી;

મુગ્ધસ્ય ભગાડિને ઉગારિ જ ઉતાપથી;
પ્રતાપ આપથી અનૂપ ભક્તિદાન આપણે;
દયા કરી દયાપના સદાય શર્ણુ સ્થાપણે.

૮

અંક ૫ મો.

છંદ ભુજંગી.

નમૂં દેવ દેહલાખ્ય દાતા દયાળ, વિધાતા વિભો આશ્વતા વિશ્વપાળ;
નયિંતા નિરાકાર ને નાર્વિકારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૧
શિવઃ શાંતિ કર્તા, પ્રભો પ્રાણિભર્તા, ધરા ધાન્ય ધર્તા, હરી અષ્ટિ હર્તા;
દિનાનાથ દેવાધિ દેવા ઋદુઆરી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૨
પરંબ્રહ્મ પૂર્વોત્તમા પૂર્ણ રૂપ, ગુણાતીત ગુણોતીત ગ્ણોતી સ્વરૂપ;
સદાશીવ લ્યો આપદાથી ઉગારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૩
અન્યતા અવીનાશિ વિશ્વાશીભૂપ, સદા શાંત શ્રી નીર્વિકલ્પ સ્વરૂપ;
નિજનંદ આનંદદાતા અમ્બારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૪
પરાનંદ પર્માત્મ દેવા પરેશ, મહારાજ રાજેશ્વરા શ્રી મહેશ્વ;
કળાતીત તારી કળા નિત્ય આરી, નમૂં હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૫
જગન્નાથ જુક્તીપતી અષ્ટિ અષ્ટા, જગત્જીવતા, જીવનાં કષ્ટ ન
દયા સાર સીધો સદા સદ્વિચારી, નમૂં હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૬
સદા વિશ્વ વ્યાપી અનંતા અનૂપ, જગાધીપતી વિશ્વરૂપા વિરૂપ;
વિવેકાબિધ શંભો મહા મત્સરાશી, નમૂં હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૭
નમૂં નીર્જરા નિર્મળા નિત્ય નામ, અનાદીશ્વરા શ્રીવરા પૂર્ણકામ;
કૃપાળૂ કૃપા રાખણે નિત્ય જારી, નમૂં હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૮
ચિદાનંદ નીરંજના વિશ્વસ્વામી, સદા સર્વને સર્વદા સર્વગામી;
હરો વિશ્વની મોહ માયા અટારી, નમૂં હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૯
કૃપાધીશ વિશ્વેશ્વરા વિશ્વ વ્રાતા, સદાનંદ સૌ પ્રાણિને પ્રાણદાતા;
જગદ્ગંધ સર્વતઃ કલ્યાણકારી, નમૂં હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૧૦

૧ દક્ષિણમાં મુખ છે જેનું એવા. ૨ નિત્ય હાજર એવા ઈશ્વર.

૩ કુખના શત્રુ.

૪ ઈંદ્રિ રહીત.

૫ પાપ દુરકરનાર.

૬ વિવેકના સાગર.

૭ અદેખાઈના શત્રુ.

અચિંત્ય અનકર્ય અઅંગોક્તિ દાતા, ગુણાધ્યક્ષ વિદ્યાપતી વિશ્વધાતા;
 કૃપા સિંધૂ કર્તાર ભર્તાર ભારી, નમું હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૧૧
 ગણાધીશ વિશ્વંભરા શક્તિવંત, સ્વયંભૂ સદા મુક્તિદાતા મહંત;
 સદા સર્વ સાક્ષી અપારોપકારી, નમું હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૧૨
 કરુણાનિધી સર્વ લોકેશ જ્યેષ્ઠ, ચિદ્ધા ભવેશ મુરેશાદિ શ્રેષ્ઠ;
 પ્રભુનાથ પોતે બહૂ પીઠધારી, નમું હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૧૩
 નિરાલંબ આલંબર છો રૂપ એક, પરંતુ દેશો નામ રૂપે અનેક;
 ગતી આપની છે અતીશી ઉદારી, નમું હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૧૪
 સદા વિશ્વ આધાર, આધાર તારો, જગત તાપ સંતાપ સૌથી ઉગારો;
 સ્તુતી એકથો આઠ નામે ઉચારી, નમું હું સદા શ્રી પ્રભૂ! પાપહારી. ૧૫
 ન જાણું સુવિદ્યા રિતી કોઈ સત્ય, નથી જાણતો ગદ્ય કે પદ્ય ગત્ય;
 પ્રભૂ પ્રાર્થના મેં ગણી મોક્ષ ખારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૧૬
 નથી જાણતો હું નકી ન્યાય નીતી, ભ્રમું છું સદા હું વિના ભાન બીતી;
 તજી માન આબો, હવે શર્ણુ તારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૧૭
 વિના દંભ મેં વ્રત એકે ન કીધાં, વિના દંભ મેં ન દયાદાન દીધાં;
 હવે હાથ ઝાલો, ન દેશો વિસારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૧૮
 પ્રભૂ બોગવું છું સદા સ્વાર્થ શૂળી, સદા વીચરું પંથ પરમાર્થ ભૂલી;
 જગત દેવ હ્યો સિંધુ સંસાર તારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૧૯
 વિના વ્રેમ મેં પ્રેમ ભક્તી ન કીધી, ખરા ક્ષેમની લહાણ લેશે ન લીધી;
 અતી આ થકી હાણ પામ્યો હજારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૨૦
 કરી દોષને અન્યના દોષ દાખું, વિના દોષવંતા પરે રોષ રાખું;
 ખરા દીલથી મેં ક્ષમા તો ન ધારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૨૧
 રૂડા બોધનો શોધ લેશે ન કીધો, સદા ક્રોધ વીરોધનો બોધ લીધો;
 હવે દો સુખદિ કુબૂદિ વિદારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૨૨
 ધરું આશ વિશ્વાસુ જાણી સમર્થ, હરો દાસની વાસના માત્ર વ્યર્થ;
 બધા વાસના પાસ નાંખો સંહારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૨૩
 વિનંતી શુણી આ પ્રભૂ આમ આપે, સદા પાપથી મુક્ત રાખો પ્રતાપે;
 પ્રભુ! આ સમે અલ્પ શેવા સ્વિકારી, પ્રભૂ! પાપથી આપ લીજે ઉગારી. ૨૪

અંક દ્વિતીય.

વૈતાળિય છંદ.

જ્ય શ્રી જગદીશ્વર પ્રભો, જગ ત્રાતા જગબાપ જે વિભો;
 મુખદા દક્ષણાખ્ય દૈવતી,* પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૧
 કરેતાર કૃપાળુ શંકરો, ભરતા વિષ સદા બવેશ્વરો;
 હરતા હર મૂર્ખતા અતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૨
 અગમે નીગમે નકી કહ્યા, અજરા ને એમરા અનામયા;
 ન કળાય કળા કશી રતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૩
 સરજ્યાં સર^૩ જ્યા-હવી^૪ જ્યવાં, શશિ સૂર્યાદિક સાધનો ત્યવાં;
 અકળીત દિશે અમતકૃતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૪
 જુજવા જુ જવાદિ જંતુને, ઉપજ્યાં તણ આદિ તંતુને;
 અંન જે ઉપયોગનાં અતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૫
 ગરમી નિરમીજ ગ્રિભમાં, વરશાયે વરશાદ વિશ્વમાં;
 સરદે શરદી કરે છતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી; ૬
 પ્રસરે હિમ તે હિમંતમાં, શુભ શોભા સધળે વસંતમાં;
 નિયમો ન ચળે, ચળે ક્ષિતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૭
 ન બમે નભ મેદની^૫ વિષે, પ્રભુ તારી પ્રભુતા પુરી દિશે;
 કવિ કોણ કહી શકે ગતી?, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૮
 અજતાં અજતાનિ શેષના, બજતાં બોજન વૈભવે ધણાં;
 રજ તામસિ મારવા અતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૯
 જનમે જન નારિને નરા, દિશતી બાળ જુવાનિને જરા;
 બદલે વય તેમ તે સ્થિતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૧૦
 તનમાં ધરી માંસ ને ત્યયા, અવયવો ઉપયોગિ તે રચ્યાં;
 નસ મેળવનાર નાયજી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૧૧
 ક્ષણમાં ક્ષિશૂ રંક યે રૂપે, ક્ષણમાં તે જનિતાદિને જુવે;
 સહુ પ્રેરક પ્રેરણા છતી, પ્રણવું હું પ્રણવાક્ષરાપતી. ૧૨
 ક્ષણમાં વણિ તે રમે રિંએ, હિંડતાં ને બણતાં બહુ શિએ;

* બળવાન. ૧ પ્રણામ કરું, નમસ્કાર કરુંકું. ૨ પ્રણવ અક્ષર
 એટલે ઓંકાર તેના પતી તે ઇશ્વર. ૩ તલાવ. ૪ ગંગા. ૫ પુરવી.

અતિશેં તરી ભય આપતી, પ્રભુવું હું પ્રભુવાક્ષરાપતી. ૧૩
 વસતા વસમાણ ઠાળવા, રસતા તે નિતીના રમ્યા નવા;
 વળિ આપી વિવેકની મતી, પ્રભુવું હું પ્રભુવાક્ષરાપતી. ૧૪
 કર્ણા કર્ણાણ તૂં કરી, દ્રઢ ભક્તી પ્રભુ આપ તાહરી;
 દુષ્પ પાપ દળો પ્રતાપથી, પ્રભુવું હું પ્રભુવાક્ષરાપતી. ૧૫

શ્રી દક્ષણાખ્યાષ્ટક.

છંદ મહિદીપની ચાલ.

ઓ દયાળુ દેવદેવ શેવ આ શિવકારી;
 આ રતિ* મ્નુતીથી માની આરતી અમારી;
 આરતીx હણો વિનતી આ સુણી અનનતા;
 શરણુ રાખિયે દયાળ દક્ષણાખ્ય દાતા. ૧
 વિશ્વ વશ્ય આપને અવશ્ય વિશ્વ બ્યાપી;
 આપ છો અદ્રશ્ય દ્રશ્યમાં રહ્યા તથાપી;
 જ્ઞાનિયે રહસ્ય જ્ઞાન રૂપ વર્ણવાતા;
 શરણુ રાખિયે દયાળ દક્ષણાખ્ય દાતા. ૨
 અસતા અધીક, ધિકઃ વૃતિ તેથી ધારી;
 કલ્પના કરી કહે શું? અદ્ય ધી અમારી;
 જ્ઞેમથી વિંછાણિ વાણિ, શૂં? વદે વિધાતા;
 શરણુ રાખિયે દયાળ દક્ષણાખ્ય દાતા. ૩
 અર્થ કે અનર્થ સ્વાર્થમાં કશું ન સૂજે;
 શા થકી? સમર્થ બ્યર્થ વાસના ન બેઝ;
 પારમાર્થિયે, પછી શું? પ્રાર્થિયે પરાતા;
 શરણુ રાખિયે દયાળ દક્ષણાખ્ય દાતા. ૪
 બ્યાધિયો વિવિધ વિશ્વમાં ન વર્ણવાતી;
 આવતી અતિ વિપત્તિ નેં ક્ષણે અમાતી;
 આ ભવાબ્ધિ તારિને ઉતાર સદ્ય આતા;

શરણુ રાખિયે દયાળ દક્ષણાખ્ય દાતા.	૫
આધિ એક ને, ઉપાધિ છે અનેક લાગી;	
વિસરે વિવેક છેક, શું શકાય જાગી?	
જાય ટેક સર્વ નેક નાથ નહિ બળતા;	
શરણુ રાખિયે દયાળ દક્ષણાખ્ય દાતા.	૬
દોષમાં ડુબ્યા ગણિ ક્ષમા ખચીત ધારો;	
રોષ આણુશો ન, દોષ દેખિને અમારો;	
પાળજો કૃપાળ, ટાળિને અતી અશાતા;	
શરણુ રાખિયે દયાળ દક્ષણાખ્ય દાતા.	૭
બાળ જાણિ કીજીયે સંભાળ સદૃશ સ્વામી;	
પાળવો ઘટેજ બાળ જો બને હરામી;	
બાપ ધર્મથી પ્રતાપ આપિ સુખ શાતા;	
શરણુ રાખિયે દયાળ દક્ષણાખ્ય દાતા.	૮

છંદ રથોક્તિ આથવા સ્વાગતાની આથ.

દક્ષણાખ્ય શિવ સાંબ કૃપાળ, વિષ કારણ વિષો જગ પાળ;	
શુભ વિચારથી વિપ્ર વિદારો, દ્રઢ પ્રતાપ મતિ સદૃશ સુધારો.	૧
નિકટ નાથ કૃપા ભવ લેશે, વિકટ વાટ કટે વણ ક્ષેષે;	
દર્શ માત્રથી પાવન પાપી, મુખ યાય મહાન પ્રતાપી.	૨
ભજનથી ભવતારક તારે, વજન ઓછું વધૂ ન વિચારે;	
પદ જતાં પ્રભુ પાળક પાળે, ત્રિવિધ તાપ પ્રતાપથી ટાળે.	૩

વસંત તિલકા છંદ.

જે દેવ દેવ જગ ચિત્ર વિચિત્ર કર્તા;	
જે દેવ દેવ જગ પ્રાણિ તમામ ભર્તા;	
જે દેવ દેવ જય કષ્ટ હરામકામી;	
પાળો કૃપાળ, જગ પાળક સર્વ સ્વામી.	૧

- જે સર્વે રચાપક ઉચાપકરા સુરેશ;
 ખલ્લાંઁ બૂધર ધરાધર શ્રી બવેશ;
 પ્રાણિ પદાર્થ પ્રગટ્યાં ત્રિગુણાત્મગામી;
 પાળો કૃપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી. ૨
 જે મૂર્ય ચંદ્ર તમ^૧ વૃંદ^૨ વિઝરનારી;
 વાયુ હુતાશન સલીલ સજ્જલ તારા;
 આસૂં અગ્નિ અહ ગોલકમાં ન આમી;
 પાળો કૃપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી. ૩
 કાષ્ઠો કપાસ તૂણ આદિક તે રચેલાં;
 વૃક્ષો સુચાષિત કૃષ્ણ કૃષ્ણથી બરેલાં;
 નિર્વાહ કાજ નિરમેત્ર અનાજ નામી^૩;
 પાળો કપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી. ૪
 જે સર્વે દાયક સહાયકરા શ્રીમંત;
 શક્તિ અનોપમ અમાપ સદા અનંત;
 આદિ અનાદિ વિભુ વિપ્ર વિપત્તિ વામી;
 પાળો કૃપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી. ૫
 હે વિશ્વનાથ ! શ્રી હેતયિ હાય મારો;
 તારો બવાખિધ, દ્રઢ આશ્રય છે તમારો;
 વિશ્વાશ ઐશ્વર્ય પ્રભુ વિશ્વ વિશે વિરામી;
 પાળો કપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી. ૬
 † અદ્વંદ દ્વંદ જગ મોહ હરા મુકંદ;
 પાદારવિંદ^૪ પ્રભુ ટાળક વિશ્વ કુંદ;
 આનંદ કંદ અધ આધ^૫ હરાબિરામી^૬;
 પાળો કૃપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી. ૭
 માયા મહાન સધળે પ્રસરેલ તારી;
 સંસાર સિંધૂ પ્રભુ પાર ઉતારનારી;
 વિશ્વેશ સર્વ સચરાચર અષ્ટિ સ્વામી;

૧ અંધારૂં ૨ ટોણું. ૩ એણ. ૪ ચરણ રૂપીકમળ. ૫ ટગલા.
 ૬ ઈશ્વરનામી અથવા હર છે જેનું નામ એવા. † એક અદ્વૈત.

પાળો કૃપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી.	૮
ત દીનબંધુ દિન દીન પ્રતે દયાળ;	
લીલા અખંડ સહુ અંડ રમી રસાળ;	
હું તો હમેશ હલકાર્ષ બર્યો હરામી;	
પાળો કૃપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી.	૯
પામે ન પાર તલબાર પુરાણ તારો;	
બાંગે ન બેદ કદિ વેદ વદી તમારો;	
સૌ તાપ ટાળક, પ્રતાપ પવીત્ર સ્વામી;	
પાળો કૃપાળ, જગપાળક સર્વ સ્વામી.	૧૦

ભાગ ૨ જા.

ઉપદેશ માળા.

મંગળા ચરણ.

છંદ્રવિજય છંદ.

પાળક શ્રી પરમેશ પ્રભૂ, કરતાર કુપાનિધિ, ઓ! જગ દેવા;
નમ્રપણે કર જોડિ નિરંતર, પ્રીતર્થી ચિત ચહું તુજ શેવા;
દે સુવિચાર સદા દુઃખ ભજન, જોયિ અખંડ મજે સુખ એવાં;
આપ અમાપ પ્રતાપ તણિ નિત, નૌધ સુણ્યાથિ રિઝે જન તેવા. ૧

પંચદેવને નમસ્કાર.

સવૈયા.

*મૂષક વાહન, ભક્ત રિઝાવન, પાય નમૂં ધરિ પ્રીત ઘણી;
શ્રી ગણુ નાયક, મંગળ દાયક, સાહ્ય કરો નિજ બાળ ગણી;
દૂષ્ટ વિચાર વિદારણુ કારણુ, દે શુભ ધારણુ વિધ્ર હણી;
અર્જ શુણી નકી રીત પકી થકિ, આશ પુરી કર દાસ તણી. ૧
વિશ્વ રમ્યો, કરિ પાળણુ પોષણુ, તે લય જોહ કરે પળમાં;
બ્યાપિક જે સહુ વિશ્વ વિધિ, જ્યમ તેલ રહ્યું છ વસી તલમાં;
શક્તિ અપાર અનંત પ્રભૂ, નહિ જે સમ કોઈ બિન્ને બળમાં;
તે શિવશંકર દેવ નમૂં નિત, જે સુવિચાર દિએ દલમાં. ૨

સિંહાવલોકી સવૈયા,

વસિન વધકૂંઠ વિલાસ કરે, કમળાન્નિ સાથ રમી હસિનેં;
હસિનેં હથિયાર લઈ કરમાં, અસુરો અંતિ દુષ્ટ હણ્યા ધસિનેં;

ધસિને કુઞ્ચ દાસ તાણું હણવા કરિ મે'નત અંગ અતી કશિને;
કશિને મન બુદ્ધિ રૂડી બનવા, હરિ દેવ જપું જગમાં વસિને. ૧

કુમિલા છંદ.

જગદંબ પડી તુજ પાય વિષે, કરે જોડિ અને ઉચરૂં વિનતી;
કરવા સુમનોરથ સર્વ પુરા, નકિ તુંજ ઉપાશન યોગ્ય છતી;
પ્રતિપાલન ભક્ત તાણું કરવા, જ્યમ આજણ લેશ નથી ધરતી;
ત્યમ દાસ પ્રતાપ તણી જડતા હણિને, કરે શ્રેષ્ઠ સદાય મતી. ૧

ઈંદ્ર વિજય છંદ.

વાણિ સુધારણુ સારદ માત, અપાર પરાક્રમની કરનારી;
અંબ સદા જગ સ્થંભ રૂપે થઈને, રહિ આપ પ્રતાપ પસારી;
પૂરણ આશની, પાપ પ્રનાશિનિ, દાસ નિરાશ નહીં કરનારી;
હે ! જગ વાશિની, દેવિ ઉપાશની, દે સુવિલાશિનિ, વાણિ સુધારી. ૧
તું સિંહવાહની, દારિદ્ર દાહનિ, અષ્ટિ સુહાવનિ, તું અજનારી;
હે ! દ્રહપાવનિ, રંક રીઝાવનિ, ભક્ત નિભાવનિ, તું અસુરારી;
અંબ ઉજળશનિ, વિઘ્ન વિનાશિનિ, ત્રાસ નિકાશનિ તું કુખહારી;
આપ અખંડ કૃપા કરિ અંબ, પ્રતાપ વિચાર સદા સુખકારી. ૨

સર્વથી સંપ રાખવા વિષે.

ઉપેંદ્રવળ્લુ છંદ.

શુણે સ્વદેથી થઈ એક ચિત્તે;	વિભતિ આ મારી અધિક પ્રીતે;
યવા તમારા સુખમાં વધારો;	વસો સહૃથી સજિ સંપ સારો. ૧
સુસંપથી કીર્તિ અધિક થાશે;	સુસંપથી લાભ ઘણે પમાશે;
સુજે સુસંપેજ રૂડા વિચારો,	વસો સહૃથી સજિ સંપ સારો. ૨
સુસંપને શાસ્ત્ર સદા વખાણે;	સુસંપને પંડિત તો પ્રમાણે;
સુસંપમાં મૂખ્ય વધે સુધારો;	વસો સહૃથી સજિ સંપ સારો. ૩
વસે જનો જેહ સુસંપ રાખી,	થશે સુખી પૈભવ શ્રેષ્ઠ આખી;
ન દેખશે કોઈ રિપૂ નહારો,	વસો સહૃથી સજિ સંપ સારો. ૪

સુસંપથી ઉદ્ધમ જે કરે છે,	વિશેષ નાણું ધરમાં ભરે છે;	
ન લાગશે સંપ થકી ધસારો,	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૬
સુસંપને જેહ સદાય થયે;	મિમંત તેને જન સર્વ ટેવે;	
નડે કદીએ નહીં લેણુદારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૬
નવાણુ શોભે જ્યમ સ્વચ્છ નરિ;	જનો દિપે તેમજ સંપ હીરે;	
ગણી રડો સંપ સદાય ધારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૭
મળે સુસંપે સુખ કૈક જેવાં;	કુસંપથી કષ્ટ અનેક તેવાં;	
કહ્યાં અને નહિ કુખ્યે અપારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૮
કુસંપમાં કલેષ સદા વસે છે;	વળી અલક્ષ્મી અદકી ધસે છે;	
કુસંપમાં કષ્ટ તણો ન આરો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૯
કુસંપથી કલેષ કરી કરીને;	ધણા મહોપાળ ગયા મરીને,	
જિભા સુધી કષ્ટ સહ્યાં હજારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૦
કુસંપથી કૌરવ જે રહ્યાતા;	કુટુંબ સામા લડવા ગયાતા;	
મુવા તજી રાજ તણો પયારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૧
કુસંપ જે હોય કુટુંબ માંહે;	નકી ગણો સૂખ ન હોય ત્યાંહે;	
પિતા ન ઇછે નિજ પુત્ર પ્યારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૨
સ્વમાત ને તાત ન પુત્ર પાળે;	પરસ્પરે ભ્રાત ન સૂખ ભાણે;	
અનેક એથી ઉપજે વિકારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૩
કુસંપથી વૈભવ નાશ પામે;	કુસંપથી કાઈ ઠરે ન ઠામે;	
કુસંપ છે સર્પ તણોજ ભારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૪
કહે કટૂં વેણુજ કાં કદાપી;	તમે સિધૂ વાઙ્ય વદો તથાપી;	
ન સંપ ત્રોડો કહિ બોલ આરો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૫
નિંદા વૃથા કોઈ કરે તમારી;	સુણો ન તે વાત ગણી નહારી;	
ન તોલ તેથી ઘટથે તમારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૬
અર્થ હથે તેજ પ્રમાણુ થાયે;	જુરૂં વદે તે નકિ નકું જાયે;	
સુસંપ રૂપી ધંતને ન હારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૭
કુસંપથી માન મળે ન મોટું;	કુસંપનું કેળુ મનાય ખોટું;	
કુસંપ નિશ્ચે ગણુજે *નિહારો;	વસો સહૂથી સજિ સંપ સારો.	૧૮

પ્રતીદિને ઇશ્વર યાદ આણે; સુસંપને ઐષ્ટ સદા પ્રમાણે;
 સુખોધ આ સહ મનમાં ઉતારો; વસો સહુથી સજી સંપ સારો. ૧૯
 સુસંપ માની સુખ ગ્રાહ આપે; ગ્રહો સુશીક્ષા કહી જે પ્રતાપે;
 કુસંપ કાઢી નિજ દેશ બારો; વસો સહુથી સજી સંપ સારો. ૨૦

દરિદ્રતા મટવા વિષે.

દોહરા.

આગસથી પ્રતી કુળ યદિ, કરો અધિક ઉદ્યોગ;
 તેથી તુરંત ટળી જશે, દરીદ્રતાનો રોગ. ૧
 ઉપજ વિચારી આપની, ખરચ કરે તે જોગ;
 તો સ્વપ્ને નહિ સાંભળો, દરીદ્રતાનો રોગ. ૨
 કર્તવ્ય કાય ઉદ્યોગનું, જુઓ નહીં અવજોગ;
 તો નજરે નહિ દેખશે, દરીદ્રતાનો રોગ. ૩
 કરી દૂર કુવિચારને, લ્યો સુવિચાર સુયોગ;
 તો કદીએ નડશે નહીં, દરીદ્રતાનો રોગ. ૪
 પ્રતિદિન વિદ્યા શીખિને, સુખનો કરો સુભોગ;
 તો નહીં બાધ કરી શકે, દરીદ્રતાનો રોગ. ૫
 કુષ્ટ બસનથી દુર થઈ, સદા જપો જગદીશ;
 કષ્ટ કલેષ કદિ ને રહે, સુખ મળશે દિન નીશ. ૬

બાલબોધાષ્ટક.

ભુજંગીઝંઘ.

નમીને સદા બોલવું સર્વ સાથે; વઠ કોઈથી વાંક લેવા ન માથે;
 કહે મા અને બાપ તે કામ કીજે; સવારે ઉઠી દેવનું નામ લીજે. ૧
 કરી દંત સુઢી તથા મ્તાન નીત્ય; કરી પ્રાત સંધ્યા પુણે દેવ પ્રીતે;
 પછી પેરીને લૂગડાં સાફ સારાં; લિજે ચોપડી પાટીને પેન પ્યારાં. ૨
 નિશાળે જવું રોજને રોજ ટાળે; કહે કોઈ ના તોય જવું પરાળે;
 નિશાળે જતાં આવતાં વાટમાંતો; ન રેવું ઉભું કોઈ જોવા તમાસો. ૩

યુરુ તણા કાયદામાં રહીને; વધૂં બોલવું નહીં નિશાજે જાહેને;
 જવા આવવાની રજા માગિ લેવી; બનાવી કશી વાત ખોટી ન કે'વી. ૪
 બણે શીક્ષકો બાવથી જે બણાવે; ધરે ગોખવું જે થકી ભૂલ નાવે;
 લખો અક્ષરો એક ચિતે સુધારી; વળી વાંચતાં સાર લેવા વિચારી. ૫
 બણ્યાનું તણ, ને રમ્યામાં રહેાણ; બણીને સુહૃદ્દોગ શોધી લહેાણ;
 કરો જે કર્યાથી પિતા માત રીઝે; કરો ને કદી જે કરે કોઈ ખીજે. ૬
 સુતાં ઉઠતાં ખેસતાં આણું આતાં; જતાં આવતાં ખોટ કે લાભ થાતાં;
 વડીલો તણી આજ્ઞાને પ્રમાણી; તણ જૂઠુંને સત્ય જાણી પિછાણી. ૭
 વસો વિશ્વમાં સર્વથી સંપ સાચે; થવા દેશનાં હીતનાં કાર્ય હાચે;
 તણ દુર્ગુણો સદગુણો શોધી આપે; સુખો મેળવો સહુ સુનીતી પ્રતાપે. ૮

પતિ પત્નિયેં હઠીમઠી ચાલવા વિષે.

દોહરો.

પતી પત્નીના પ્રથમથી, મળતા હોય મિજાજ;
 સદૈવ સુખ તો ભોગવે, નહિંતરે જન્મ અકાજ. ૧

નારાયણ છંદ.

અકાજ જન્મ એ થકી ન સુખ શાંતિ પામિયે,
 અકાજ જન્મ જે થકી ન વેદના વિરામિયે;
 અકાજ જન્મ જેહનો અયોગ્યતા થયો વિચાર;
 હજી મળી હમેશ સૂખ ભોગવો પતી પ્રિયા. ૧
 મિજાજ જે મળે ન તો, ન સૂખ વૈભવે ગમે;
 મળે નહીં મિજાજ તો, પરસ્પરે પિડા ખમે;
 મળ્યા નહિ મિજાજ તેથી કષ્ટ કૈક પામિયા;
 હજીમળી હમેશ સૂખ ભોગવો પતી પ્રિયા. ૨
 મળે ન રાગમાં મદંગ તંબુરો સતાર જે;
 ન રાગ રંગ જામશે, કરે વિશેષ કારતો;

- મળ્યાથિ રંગ દે મૃદંગ સંગ માત્ર કાંસિયા;
 હળીમળી હમેશ સૂખ ભોગવો પતી પ્રિયા. ૩
- દ્રષ્ટાંત આ પ્રસંગનું ન એક આ અનેક છે;
 વધારવું ન ધારતાં ગણ્યુંજ એક નેક છે;
 વિવેકથી હરેક દંપતી મળી કરો ક્રિયા;
 હળીમળી હમેશ સૂખ ભોગવો પતી પ્રિયા. ૪
- જીઆ સિતાજી દ્રૌપદી નળાદિની સ્ત્રિયો તણા;
 ગવાય ગૂણ શાસ્ત્રમાં ગણ્યા ન જાય જે ગણ્યા;
 વિપત્તિ વેઠિ સ્વામિનાં પવીત્ર ચણું પૂજ્યા;
 હળીમળી હમેશ સૂખ ભોગવો પતી પ્રિયા. ૫
- મિજાજ ગર્ભ કંથ, તોય નર્મ નારિયેં થવું;
 ન નર્મ નારી હોય તો, વરે ન આકરેં હવું;
 ગ્રહે સુખોધ તેજ સૂપતિ અને સતી સ્ત્રિયા;
 હળીમળી હમેશ સૂખ ભોગવો પતી પ્રિયા. ૬
- પ્રભૂનિ પૂણું ભક્તિથી સુજ્ઞાન સ્વાદ આખિયેં;
 શિખી શિખાવિ સદગુણો વિચાર શુદ્ધ રાખિયેં;
 રૂડા વિચારવંતની વૃત્તી થકી ન વામિયા;
 હળીમળી હમેશ સૂખ ભોગવો પતી પ્રિયા. ૭
- ઉમંગથી અભંગ એજ શાસ્ત્ર મર્મ જાણવો;
 નિતી સદ્ધર્મના પવીત્ર માર્ગને પ્રમાણવો;
 પળે સુખંથ તે સદા પ્રતાપ સૂખ પામિયા;
 હળીમળી હમેશ સૂખ ભોગવો પતી પ્રિયા. ૮

વિપત્તિમાં હિંમત્ત રાખવા વિષે.

ઉપેદ્યવળ્લુ છંદ.

દયાળુ દેવે અજિ સૌ પ્રજાને; ગણો અબ્યાં સાથ મળ કળને;
 નહીં સદા વજ્ર રૂડો નહારો; વિપત્તિમાં હીમ્મત તો ન હારો. ૧

સુસંપત્તે વૈભવ ભોગવાથે;	વિપત્તિમાં દૂષ્ય ખરાં ખમાથે;	
ગણી સદા ઇશ્વર પાળનારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૨
ભરેલ તે કામ થવાનું ખાલી;	ક્ષણેકમાં જાય ભરાઈ ખાલી;	
અકેકનો આવિ જતોજ વારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૩
હતા વડા હાકેમને હજારી;	થયા દિડા તે કરતા મજારી;	
મજાર તે હાકમ થયા હજારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૪
પદ્મો પ્રફૂલીત થતાં પ્રભાતે;	ખિડાય તે પોયણી ખીલવાતે;	
ધરેલ એવી ઘટનાળ ધારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૫
સુશોભીતો સૂર્ય ઉગે સવારે;	તમામ જે તિમિરને વિદારે;	
પરંતુ તે અસ્ત નકી થનારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૬
વધાઈને એક ઘરે ગવાતી;	કુટાય છે એક ઘરેજ છાતી;	
ક્ષણે ખુશી એદ ક્ષણે થનારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૭
ન સંપત્તિમાં સુખિ સૌ જણાતાં;	વિના પ્રજા કાં દરેદ પિડાતાં;	
ન તેમ તો ક્ષેશિ કુટુંબ ધારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૮
રહે જતી સંપત્તિ જે કદાપી;	રહે નહીં ધર્મ તજી તથાપી;	
સુહૃદ્ધમી થૈ વિપત્તિ વિદારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૯
કદી નદીનું ભરપૂર પાણી;	ઉલ્લંઘવાને અકળાય પ્રાણી;	
પ્રયત્નથી પ્રાપ્ત થયે કિનારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૧૦
નશીબ જોગે તક હોય જેવી;	વિવેકથી રાખવિ વૃત્તિ તેવી;	
સુખે કુખે ધારણુ એક ધારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૧૧
પડી નિચે પાછડિ પાછડી તો;	જાગેરી પેરે જાળતા ન કે' કો;	
ન એ થકી આખરનો ઘટાડો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૧૨
સુકર્મથી સૂખ ઓળે સુકર્મી;	કુકર્મથી કષ્ટ ઓળે કુકર્મી;	
નિયમ એ ધારિ સુન્નીતિ ધારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૧૩
અવિલોકિ લોકો દિલથી દિલાશો;	સુતર્કથી સર્વ તકે તપાશો;	
વિશ્વેશ વિશ્વાસથી ના વિસારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૧૪
વિનતિ વાંચિ પ્રિય વાંચનારા;	મુલક્ષ લેળે તજી દોષ મારા;	
પ્રતાપને મિત્ર ગણી તમારો;	વિપત્તિમાં હિમ્મત તો ન હારો.	૧૫

ઉદ્યોગ કરો સુખ વધારવા વિષે.

વસંતતિલકાછંદ.

વિશ્વેશ્વરે વિરચી વિશ્વ વિવિધ ભાતે;
 પ્રાણિ પદાર્થ નિરમ્યાં બહુ જૂદી જાતે;
 જેથી સુઉદ્યમ સદા પ્રભુએ ત્રિવર્ણી;
 ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય સુખો વધારો. ૧
 અષ્ટાવૈ અષ્ટિ સરજી, હર જીવ સાંજે;
 ઉદ્યોગ સાધન કર્યું સુખ આપનાંજે;
 ઉદ્યોગથીજ કિટકું કુંઝરનો ઉગારો;
 ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય સુખો વધારો. ૨
 જે જન્મતી વખત હોય અશક્ત પ્રાણી,
 પીતાં શિષ્ને તુરત તે તન દૂધ પાણી;
 પ્રેરે સુઉદ્યમિ થવા પ્રભુ પ્રેરનારો;
 ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય સુખો વધારો. ૩
 બાલ્યાવયે શિશુ છતાં પરતંત્ર પોતે;
 ઉદ્યોગથી વિભવ લે મન માનિતો તે;
 રાંખે રમે રડિ કરે ઘટતો ધસારો;
 ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય સુખો વધારો. ૪
 જોકે અશક્ત શિશુ ઉદ્યમમાં અધૂરો;
 તોયે પ્રયત્ન ઘટતો સુખિ થાય પૂરો;
 તો આર્ય શક્તિ ગતિ આગળ શાઉધારો;
 ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય સુખો વધારો. ૫
 શૂં? શૂં? ન થાએ દ્રઢ ઉદ્યમ આદર્યાથી;
 શૂં છે? અશક્ત સૌ શક્ત કરે કર્યાથી;
 ઉદ્યોગિ ઇંગ્લીષ થયા સહ શરદારો;
 ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય સુખો વધારો. ૬
 સિં દીપડાદિ પશુ ઝેરી અરી અવશ્યે;

ઉદ્યોગથી વશ કરાય જીઓ મનુષ્ય;	
માટે મુહોમતયિ સૌ વિપત્તી વિદારો;	
ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય મુખો વધારો.	૭
ઉદ્યોગથીજ અબળા સબળા બને છે;	
ઉદ્યોગિ તેજ ફળ વાંછિત મેળવે છે;	
રાણી ખિતાબ વરિ 'ફૈશરે હુદ' સારો;	
ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય મુખો વધારો.	૮
ઉદ્યોગથીજ ગત આબર મેળવાશે;	
ઉદ્યોગથીજ નિજ દેશ સ્વતંત્ર થાશે;	
અત્યાળશ મટિ, સ્વદેશિ! સ્વદેશ તારો;	
ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય મુખો વધારો.	૯
ઉદ્યોગ અષ્ટક અહોનિશ યાદ રાખી;	
પ્રીત જીઓ પ્રિય સદૃઢ મ સ્વાદ આખી;	
તો આર્ય સદ્ય સદ્કૃતિ પ્રતાપ ધારો;	
ઉદ્યોગ યોગ્ય કરિ યોગ્ય મુખો વધારો.	૧૦

દુશ્વરી અનુકંપા વિષે.

માલિનિ છંદ.

સરજી જગત અજા, જંતુ ઝીણાંથિ ત્વેતાં;	
મુખદ સરવને દે, સાધનો શક્તિ સોતા.	
ઘટિત ઘટ ઘટ્ટે રે", પ્રમથી પ્રેરનારો;	
અનુપમ અનુકંપા, ઈશ્વરી એ વિચારો.	૧
જિવિત નિમિત માટે, કીડીથી હરિત સૂધા;	
અમિત હિતથી સૌનિ, યોજના યોગ્ય કીધી;	
કિડિય કણ પમાયે, હાથિથી તેમ હારો;	
અનુપમ અનુકંપા, ઈશ્વરી એ વિચારો.	૨

- ૧ અડર જડરમાં જે, જીવવા જતન રાખે;
 સડર પડર કણો, કૈક કાપે અભાંખે;
 પ્રસવ સ્ત્રવ વિનાનો, થાય જેથિ તમારો;
 અનુપમ અનુકંપા, ઇશ્વરી એ વિચારો. ૩
- અધિક ઠિક સ્થિતિમાં, રોજ રે'વા અચૂકે;
 જનનિ જનકમાં જે, પ્રીયતા પૂર્ણ મૂકે;
 નિકર શિશુ દશામાં, કણનો ક્યાં ? કિનારો;
 અનુપમ અનુકંપા, ઇશ્વરી એ વિચારો. ૪
- શરિર શિરે લગીજે, તર્કથી કો તપાસે;
 નખ શિખ નસ અસ્થિ, શોણીતાદી જણાસે;
 પણ દઈ અવયેવો, હામ પૂરે હજારો;
 અનુપમ અનુકંપા, ઇશ્વરી એ વિચારો. ૫
- સરસ નરસ જેવા, નેહથી નેત્ર આપે;
 સ્પરશ હરષ પીવા, દૈ ત્વચ્ચા કષ્ટ કાપે;
 ઉચરતિ જિભ દીધી, પામવા સ્વાદ સારો;
 અનુપમ અનુકંપા, ઇશ્વરી એ વિચારો. ૬
- નિર્મિત શુભ નાસા, સર્વ સૂગંધી લેવા;
 શુભ અશુભ શુણાવા, જે ક્યાં કાન કેવા;
 દિધિ અભિ સુવિવેકી, સંચવા બાધ સારો;
 અનુપમ અનુકંપા, ઇશ્વરી એ વિચારો. ૭
- ફરિ ફળ શુભ લેવા, આપિયા ચર્ણ કેવા;
 કર કિધ કરતારે, ઉદ્ધમી રોજ રે'વા;
 શુભ ફરજ બજાવી, સર્વની ગર્જ સારો;
 અનુપમ અનુકંપા, ઇશ્વરી એ વિચારો. ૮
- અનુકુળ અનુક્રમ, નિયમો નેક જેના;
 અકળિત ન કળાયે, તર્કથી તત્વ તેના;
 શુભ સગવડ સાથે, શા ક્યાં ઉપકારો?;

અનુપમ અનુકંપા, હૃદયરી એ વિચારો.	૯
સચર અચર સૌને, યોગ્યતા યોગ્ય દીધી;	
પરસપર મળીને, ભાંગવા કષ્ટ ભીતી;	
અરસ પરસ જોતાં, એ વિના ને ઉગારો;	
અનુપમ અનુકંપા, હૃદયરી એ વિચારો.	૧૦
વિકટ વિપત ટાળે, સર્વ પાપો પ્રજ્જળે;	
પરમ હિતથી પાળે, ખામુખાં ખેદ ખાળે;	
અનુભવ અજવાળે, સૂચવે પંથ સારો;	
અનુપમ અનુકંપા, હૃદયરી એ વિચારો.	૧૧
ગહન ગહન સારાં, વર્ણવી ના વિરામે;	
તરક કરે ન કોઈ, પા રતી પાર પામે;	
મહિ મહિ મહિમાનાં, થાય જોથી વધારો;	
અનુપમ અનુકંપા, હૃદયરી એ વિચારો.	૧૨
લખિ લખિ ન શકાયે, ગીતથી ના ગવાયે;	
અકળિત ઉચ્ચારાયે, માપથી ના મપાયે;	
કહિ કહિ કઈ થાક્યા, લક્ષ્યા લક્ષકારો;	
અનુપમ અનુકંપા, હૃદયરી એ વિચારો.	૧૩
અનુભવ ભવમાં જે, આપણે થાય સારો;	
પ્રગટ પ્રભુ દયાથી, તે વિના તો નહારો;	
વિરતિ વણુ રતીથી, હથ કીર્તિ ઉચ્ચારો;	
અનુપમ અનુકંપા, હૃદયરી એ વિચારો.	૧૪
અહનિશ ઉર ઈછા, પ્રાણિને જેમ સ્ફૂરે;	
પુરણુ પ્રભુ કરે તે, સર્વદા પ્રેમ પૂરે;	
પરમ પ્રભુ પ્રતાપે, સર્વ સંતોષનારો;	૧૫
અનુપમ અનુકંપા, હૃદયરી એ વિચારો.	

नागर स्वधर्म बोधक सभामां आपेली कविता.

शाईल विड्डित छंद.

जे देव दक्षणाप्प, राज रीजिने शल्लु स्वधर्मी सभा;
 संध्यादि षड्कर्म धर्म धरवा, प्रीते प्रवरते अधा;
 धारी ठेक विवेकथी शिशु युवा, वृद्धो नरो नारियो;
 पाजे धर्म निती परस्पर मणी, साओ कृपा तारी तो. १

मालिनि छंद.

जय जय जगत्राता, देव दक्षणाप्प दाता;
 त्रिभुवन पितु माता, विश्वधाता विधाता;
 प्रभु परम दयाधी, प्रेरि अज्ञान ठाजे;
 बडिल शिशु युवानो, तो प्रिते धर्म पाजे. २

साचो स्वधर्म बोध.

दोहरा.

देवदेव दक्षणाप्प शिव;	परम पूरुष परमेश;	
विघ्न न थावा सर्वदा;	भंगल करो भटेश.	१
निकम्पो निर्मग वेदथी;	प्रगट्टी पवित्र ज्योत;	
मान्य करो सौ मानवी;	साओ स्वधर्म जोध.	२
स्वजति कुण जियति कीर्तिनो;	परा पूर्वना नोध;	
सदाचारथी अणकतो;	साओ स्वधर्म जोध.	३
संध्या तर्पणु शिव पूजन;	वैश्वदेव वेदोक्त;	
आदि क्रियाथी आपतो;	साओ स्वधर्म जोध.	४
वेद विहित गीता ग्रहित;	अंतर हित उद्योत;	
सर्व हित भाळो सहीत;	साओ स्वधर्म जोध.	५
कृया रयित, कर याश्च रयित;	धृति रयित अविरोध;	
विधि विरयित अर्यित जुधा;	साओ स्वधर्म जोध.	६

પરમ પુનિત ^૧ સ્થાને ગણિત;	નિત્ય નૈમિત્તિક નોંધ;	
લોગ જનિત ^૨ , ઇશ્વર પ્રણિત ^૩ ;	સાચો સ્વધર્મ બોધ.	૭
શોભિતૂં પડકર્મથી;	ધર્મ વર્મ ^૪ ધર જોધ;	
નર્મ કરે અરિ કર્મને;	સાચો સ્વધર્મ બોધ.	૮
ખંડ કરે પાખંડનૂ;	અખંડ ઉજ્જવળ જ્યોત;	
પંડિતનું મંડન સદા;	સાચો સ્વધર્મ બોધ.	૯
સ્વાર્થ રહિત પરમાર્થ હિત;	અર્થ અચિત શુભ શોધ;	
આશ રહિત આશા રહિત;	સાચો સ્વધર્મ બોધ.	૧૦
બેહતો વેદ સમૂદ્રથી;	વિમળ ધર્મનો ધોધ;	
પાઓ પિઓ પાવન થવા;	સાચો સ્વધર્મ બોધ.	૧૧
અવળ સવળ શંકા તણ;	દ્રઢ મત ગ્માર્ત સ્વિકાર;	
તો પ્રભુ કરણાથી થશે;	જશ પ્રતાપ જ્યકાર.	૧૨

સ્વધર્મ સમદર્શી.

દોહરા.

ઉદય અસ્તના અઠ સમ; કરતું વિશ્વ સમસ્ત;
પણ સ્વધર્મ ધરિ ધારતાં; નાવે ધાસ^૫ ગ્રહસ્થ. ૧

ભુજંગી છંદ.

ગ્રહસ્થો શુણી આ વિજીતી અમારી; ખરી પ્રીતથી ચીત્તમાં નિત્ય ધારી;
સ્થિતી આપનીમાં થવાને સુધારો; વડીલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૨
નહિ ધર્મ ત્યાં ને રહે માત્ર માન^૬; વિના ધર્મ વમ્તી ગણે કોણ રાજ;
ખરો ધર્મ તે ઇશ આત્મા વિચારો; વડીલો ખરો ધર્મ વેગ વધારો ૩
કહ્યા શાસ્ત્રમાં 'વ્રહ્મચારી ગ્રહસ્થ; વળી તેમ સંયાશિને વાનપ્રસ્થ;
નિજઅગ્નિ ધર્મો ન પાળે ન ધારો; વડીલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૪
ગ્રહસ્થો ભિખારી, ભિખારી ગ્રહસ્થ; વિના ધર્મ જાણો ઉદેતોજ અસ્ત;
સતીને વિના ધર્મ વેશ્યા વિચારો; વડીલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૫

૧ પવિત્ર. ૨ પેદા થયેલો. ૩ માનલો. ૪ રસ્તો. ૫ ધસારો. ૬ મરીયાદ.

હતા પૂર્વજો આપણા સૌ પ્રતાપી; પુરા તે ન કે પામતા દંડ પાપી;
 સ્વધર્મે થતો માનવો લાભ સારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૬
 સદાચલુથી તે થતા સૌ સકર્મી; દુરાચલુથી આજ દીકા અકર્મી;
 વધૂં ખોલિયે તો વઢે તે લવારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૭
 કરે ધર્મ કર્મ સદા દીન રાતે; સુઉદ્યોગથી રોજ રેતા નિરાંતે;
 હતા તૃપ્ત તે શાંતિના શીરદારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૮
 હતા ધીરને તે હતા ઐશ્વર્ય શૂર; અરે! આપણે એથી કેવા અધૂરા!;
 વિચારી નકી શીશ નીચૂંજ ધારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૯
 નિતીથી વડાં આપ વરદાન લેતા; અનીતી દિઠે આપથી આપદતા;
 હતો નિઘ્રહાનૂઝે હાય સારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૦
 વડિલે વડા જ્ઞાનતા ગ્રંથ ખાંધ્યા; છતા આજ છે તે રહે તોય ખાંધ્યા;
 દિશે આજ અજ્ઞાનનો તો વધારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૧
 વધૂં જોમ અજ્ઞાન વ્યાપ્યો અધર્મ; ગયો ઐશ્વર્ય અદાનિ સાથે ધર્મ;
 થયા ભ્રષ્ટ વીવેકથી એમ યારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૨
 વિના સ્નાન સંધ્યા પડેલા પ્રભાતે; હેઠે જંધતા ધર્મની તો શિ વાતે;
 થશે આથિ જાણો સ્વજાતી વિસારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૩
 રમ્યો ધર્મરે ઉજળો આર્ય ધર્મ; વળી વિપ્ર માટે અન્યાં શજ કર્મ;
 કહ્યું વેદમાં તે વિશેષ વિચારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૪
 જતો ધર્મ જો જાળવીશું હવે જો; સ્વજાતી વિજાતી સિમા ને રહે તો;
 સમય એટલે જો આજ દીશે નડારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૫
 સ્વધર્મભિમાને ઉરાંકરે આણી; કરો યોગ્ય યત્નો, જનો ધર્મ જાણી;
 તમારા શિશૂને શિખાવી સુધારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૬
 મહાત્મા મહા ધર્મનું માત્મ જાણે; પુરા પંડિતો પ્રીતથી તે પ્રમાણે;
 જતો ધર્મ ધારી તમે સદ્ય તારો; વડિલો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૭
 મિમંતા ધિનંતા મળી સર્વ સાથે; ગ્રહો આપણું કામ તે આપ માથે;
 પ્રભૂને પ્રતાપે થશે જય તમારો; ગ્રહસ્થો ખરો ધર્મ વેગે વધારો. ૧૮

पाळे तेनो धर्म.

दोहरा.

विरयेलूं विधेधरें;	वस्ती माटे ‡ वर्म;	
त्रेरो सहुने पेरेवा;	पाणे तेनो धर्म.	१
हुमन कष्ट विदारवा;	आयो थवा अधर्म;	
हले तेनि तरवारने;	पाणे तेनो धर्म.	२
अरो धर्म ते आपणो;	करवां तेते कर्म;	
अद्याथी शोधी सदा;	पाणे तेनो धर्म.	३
कडणु नथी करनारने;	नथी सामरो अम;	
आरंभा आणथ तणु;	पाणे तेनो धर्म.	४
दृशि दिल उररेवा;	छेवट छोडी शर्म;	
आग्रहथी आगण वचो;	पाणे तेनो धर्म.	५
वाट न जेतां पारकी;	जयनो छांडी जर्म;	
तक समणु तपर थवूं;	पाणे तेनो धर्म.	६
निज पूर्वजनां कृत्यनो;	गाद करी अनुकृम;	
हिमंतथी हीडो हवे;	पाणे तेनो धर्म.	७
माइं ताइं मूकीने;	गेली सर्व निज अम;	
सदायलुं समजववूं;	पाणे तेनो धर्म.	८
स्वजति कुण संरक्षवा;	वधतो वेडी अम;	
धारि स्वरित द्रढ सितथी;	पाणे तेनो धर्म.	९
अधृष्टिअ याव उयेवा;	आआ अभी जजम;	
सद् अर्थी अर्थीववी;	पाणे तेनो धर्म.	१०
धटता धारा धारवा;	लेश करो न विलम्भ;	
धधरनां अं आसा;	पाणे तेनो धर्म.	११
नास्तिक निंदा उयरे;	तोय न थावुं गर्भ;	
आस्तिक रही उद्यम करे;	पाणे तेनो धर्म.	१२

વરવા ^૧ બહેમ વિખેરવા; સમંજલવી શુભ મર્મ;	
પ્રયત્ન કરવું પ્રીતથી; પાળે તેનો ધર્મ.	૧૩
તજી સ્વાર્થ પરમાર્થમાં; પ્રીતી રાખી પર્મ;	
પરોપકાર કરવો સદા; પાળે તેનો ધર્મ.	૧૪
સ્વધર્મમાં સુખ છે સદા; ઉચ્ચરે અગમ નિગમ;	
દ્રઢ પ્રતાપ જય પામવા; પાળે તેનો ધર્મ.	૧૫

સ્વધર્મ બોધાષ્ટક.

તોટક છંદ.

પ્રભુની કરુણા નિત તાજિ રહે; સત ધર્મ સભા નિત સાજિ રહે;	
ગુણ કીર્તિયિ નાગર ગાજિ રહે; જયકારનિ દૂંદભિ વાજિ રહે.	૧
નુધરા ^૨ જન નારિતક લાજિ રહે; સધળે સત્ધર્મ વિરાજિ રહે;	
અધળાં ^૩ અધ દેવ કૃપાયિ દહે; જયકારનિ દૂંદભિ વાજિ રહે.	૨
હદ માનિ સ્વધર્મયિ માનિ રહે; અદ૪ પૂર્વજનાં ચિતથીજ અહે;	
-હદયે પદ ધર્ય અનાદિ ગ્રહે; જયકારનિ દૂંદભિ વાજિ રહે.	૩
મદદાપી તમે મદ તાગિ રહે; સત ધર્મ વિશે સહ રાજિ રહે;	
અડ ^૫ રાખિ સ્વધર્મનિ રાત અહેા ^૬ ; જયકારનિ દૂંદભિ વાજિ રહે.	૪
ધડિનો ગણિ કાળ અમૂલ્ય ગ્રહે; ભણિ વેદિક ધર્મ અભેદ કહે;	
વડિલો તણિ કીરતિ વિરાજિ રહે; જયકારનિ દૂંદભિ વાજિ રહે.	૫
સદ્બોધ ગ્રહી સહુને ચિખવો; અરિ ખચ થકી ખળતાજ ખુવો;	
વણ સ્વાર્થ સદા ધરમાર્થિ રહે; જયકારનિ દૂંદભિ વાજિ રહે.	૬
નિજ ધર્મ વિશે રહિ આશ્રિતક હો; સત ધર્મ કયા દિન રાત કરો;	
વણ ધર્મનિ વાત વૃથા ગણિ હો; જયકારનિ દૂંદભિ વાજિ રહે.	૭
પડતિજ અધર્મયી આર્વ અહેા ^૮ !! અડતી અહિ સદા સ્વધર્મ અહે;	
ઘટતી સ્થિતિ તોજ પ્રતાપ ગ્રહે; જયકારનિ દૂંદભિ વાજિ રહે.	૮

૧ નકારા. ૨ મુર્ખ. ૩ ધણાં. ૪ વચ્ચનો. ૫ મદદપાન કરનાર.
૬ ટેક. ૭ દિવસ.

સ્વધર્મ ધારવા વિષે.

હિપેન્દ્રવજ્ર ઇંદ.

શુભો શુભો સ્નેહયિ સદ્ મહસ્થો;	સ્વધર્મનો શુદ્ધ થવા શિરસ્તો;
સ્વધર્મ કર્મો સધ્વળાં શ્વિકારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૧
હતો ઉદે આર્ય તણી દશાનો;	પ્રસિદ્ધ તે છેક ન કોથિ છાનો;
અધર્મથી અસ્તજ આજ ધારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૨
સુધારવા સર્વ પ્રજા તમારી;	ઉરે ધરો આ અરજી અમારી;
ધટીત રીતે ધટમાં વિચારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૩
કુણું -હૃદય કાચ સમાન માનો;	જાણાયજે રંગ જયવો ભરાણો;
લઘૂ વયે લાગુ સુખોધ સારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૪
શિશુવયે યોગ્ય શિખામણોથી;	સુધારવા ખાળ ખરાપણોથી;
સુપંથ સૌ અર્જ શુણી શ્વિકારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૫
રહસ્યમાં જાણિ રહસ્ય ધર્મ;	પ્રસિદ્ધમાં જાણિ સ્વધર્મ ધર્મ;
પવિત્રતાથી ગણિ નિત્ય પ્યારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૬
સધર્મ ધારી સુખનો નિધાન;	સધર્મમાં ધારિ સદૈવ ધ્યાન;
પ્રભૂ સ્તુતી પ્રીત થકી ઉચારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૭
સ્વધર્મ વોણા સહુ અર્થ વ્યર્થ;	સધર્મ નહિ ત્યાં અતીથિ અનર્થ;
અધર્મને નિત્ય ગણી નકારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૮
અધર્મથી થાય અયોગ્ય કામો;	અધર્મનો મર્મ સદા નકામો;
અયોગ્યતા યજ કરી વિદારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૯
સ્વધર્મથી સદ્ય ઉદે થવાનો;	હમેશનો કલેષ હઠી જવાનો;
પ્રભૂ પ્રતાપે સુનીતી પ્રસારો;	રૂં થવા રોજ સ્વધર્મ ધારો. ૧૦

(૫૦)

નીતિ વિષે. પ્રતાપ પંચોતેરી. મંગલા ચરણ.

સ્મગધરાવૃત.

કર્ત્તા-હર્ત્તા કૃપાગુ, જગ જન ભર્ત્તા, હેતથી હાથ ઝાલી;
ગર્જે અરજ કંઈ તે શુભી, મુજનિ હણને અનીતી નમાલી;
દ્યો મુનીતી દયાથી ભવ ભય ટળવા, પાપ પંથે ન જાવા;
શર્ણુ આબો ગણિને પરમ મતિ કરો, આપનું જ્ઞાન થાવા. ૧

દોહરો.

નિતી થકી નરનારની; મુખમય સ્થિતી થનાર;
પ્રીતીથી નીતી ધરે; ભીતી ભાગિ જનાર. ૧

છંદ્રવિજય છંદ.

એષ્ટ વિવેક મયાળ થકી નિસર્થૂ નિતિ રૂપ તળાય ગણી લે;
લોક લજ્જરૂપિ પાળ વિશાળ, મરાળ સુશીલ સ્વભાવ બણી લે;
સત્ય દયા વિનયાદિ સુવૃક્ષ, સંતોષ જર્જે મુખ પદ્મ પ્રફૂલે;
મિત્ર પવિત્ર પ્રતાપ થકી, નિતિના સરમાં નર સજ્જન ઝીલે. ૨
ન્યાય તણી જનની ગણિયે નિતિ સદ્ગુણ ખાણ પ્રસિદ્ધ પિછાણે;
નીતિ સુજ્ઞાન ગુણાદિ નિભાવણ, સાર વિચાર વખાર વખાણે;
નીતિ નહી તહિં હોય નહિ ગુણ, હોયજ તોય ન હોય પ્રમાણે;
પાપ નિવારણ કારણ પૌઢ પ્રતાપ નિતી જથ કારક જાણે. ૩

દોહરો.

અનિતિથી ઉડી ગયા; અનેક રાણા રાય;
થયા નષ્ટ કષ્ટી બની; પામ્યા નહી મુખ લાવ. ૪

ભુજંગી છંદ.

અનીતિ તણે આશરે જે વસેલા; સુણ્યા સર્વ તે શત્રૂ સર્પે ડસેલા;
બુરા હાલ તે પામ્યા જે જણાતા; અનીતી હણો ને બણે નીતિ જાતા. ૫

જુઓ કૈક દુર્યોધનાદીક રાજ; અનીતી કરી મેલતા લાજ માજ;
 ગયા રાજ મેલી રધીરે તણાતા; અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૬
 ખમ્યા પાંડવો કૌરવો દુષ્પ દેતા; વસી જંગલે દ્વેષ દીલે ન લેતા;
 અતી કષ્ટમાં એ અનીતી નશાતા, અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૮
 શિરે આવતા દૂષ્ણતા ડુંગરોએ; તથાપી નિતી ના તજ પાંડવોએ;
 નિતીથી ટળી આપ્પરે સૌ અશાતા; અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૮
 પ્રભૂ સાહ્યતાથિ જીત્યા પાંડવો જ; મળ્યું રાજને ભોગવ્યા વૈભવોને.
 નિતી સાચવી તો મળી સુખ શાતા; અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૬
 હતો રાવણે પ્રાકૃતે પ્રૌઃ પૂરે; વળી રાજ લક્ષ્મી થકી ને અપૂરે;
 ગયો તે મરી જો હરી, જગતમાતા; અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૨૦
 હતા કૂંભકણ્ણદિ જો અંધ પાપી; વળી ઇંદ્રજીતાદિ પૂત્રો પ્રતાપી;
 વિષ્યા વાંદરે લંકમાં પોતો જતાં; અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૧૧
 અનીતી કરી તે યથા હાજ આવે; ઇતીહાસ જો દાખલાથી બતાવે;
 વિચારી અનીતી અતી દૂષ્ણતા; અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૧૨
 અનીતી કરે તે મહા પાપ સાથે; ખરી આપદા એથી લે આપ માથે;
 પછી એ થકી સૌ પછાતાપ ખાતા; અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૧૩
 અનીતી તજ દૂષ્ણતા જાણી આપે; સુનીતી ગ્રહી સુખ પામે પ્રતાપે;
 યુણી મૂનિતી ગૂણ શાસ્ત્રે ગવાતા; અનીતી હણો ને ભણો નીતિ બ્રાતા. ૧૪

દોહરા.

નીતિવાન વીસંરે વિપત્ત;	યદિ સંપત્ત સરદાર;	
દંપતિ જો નીતી ના ધરે;	તો નહી જંપ લગાર.	૧૫
નીતિ નાવમાં નેહથી;	વાસ કરે નર નાર;	
પામે પરમ પ્રતાપથી;	પણમાં ભવ જળ પાર.	૧૬
નીતિવાન નર જગતમાં;	સૌ સદ્ગુણિ સણગાર;	
સભા વિષે શોભે સદા;	સન્નન સુખ સરદાર.	૧૭
હર હમેશ નીતિ બેશથી;	કરશે રિપૂ ન ક્ષેશ;	
દેશ લેશ નહી લાવતાં;	માગે માફિ વિશેષ.	૧૮

(૫૨)

સોરઠા.

સંપત્તમાં ન કુલાય;	વિપત્તે ન કરે વિદ્યના;*	
કહો તે ક્યમ નિંદાય;	નીન્દાશું તે નીંદતાં.	૧૯
વિધ વિધે વંદાય;	જન સજ્જનની ચણુરજ;	
તો ભવ ક્યમ ન તરાય;	પ્રતાપ તે સત્સંગથી.	૨૦
પાળક પ્રભ કપાળ;	દિનાનાથ કરેણા થકી;	
બાળ ગણી પ્રતીપાળ;	સજ્જન સમ દૃષ્ટીવરે.	૨૧
ધર્મી ન કરો યાર;	જગમાં જન સુખ દેખિને;	
પણ ધર્મથી લગાર;	સજ્જન સત વ્રત આદરે.	૨૨
વિધ વિધે વખણાય;	સદ્કિર્તિ સજ્જન તણી;	
સૌંજ સ્વર્ગ પમાય;	સદ્વ્રત સજ્જનનું ધરે.	૨૩
પૈસાથી ન પમાય;	સદ્વૃતિ સજ્જન તણી;	
ધૃશ અનુગ્રહ ધાય;	સજ્જનાઈ તો સાંપડે.	૨૪
નિતિ નિઠુંજની માંય;	ગુંજ કરો મળી ગોઠીયાર;	
સદ્ગુણ વૃક્ષ સુધાય;	શેવે સુખ સધળાં મળે.	૨૫
નિતીવાન નિત નહાય;	શુદ્ધ તીર્થ સનમાન્માં;	
અંતે અવિચળ ધાય;	પદ અનુપમ પરમેશને.	૨૬
નિતીવાન નર આપ;	પાપ પલકમાં કાપશે;	
પામો પરમ પ્રતાપ;	શુભ જશ જગમાં યાપશે.	૨૭
નિતીબાણ ગુણ આપ;	સત્ય કરે નર ને ધરે;	
પામી મુજશ પ્રતાપ;	જીતી જગ સંસારને.	૨૮

દોહરો.

વિદુરનીતોમાંથી વળી;	કહું દાખલા કામ;	
સમજી શઠનાં લક્ષણો;	વાંઓ સમજે આમ.	૨૯

સવૈયા એકઠીશા.

એક સમે ધૃતરાષ્ટ્ર રાજ, બેઠાતા રાજ્યાસન પાટ;
કૌરવની નીંદા કરી બાહ્યો, ત્યાં આવીને સંજય ભાટ;

* એદ, શોક. X દ્રુપા, મહેરબાની. ૧ ઝાડની ઘટા.
૨ ગુંજાર કરવો. આનંદ કરવો. ૩ હમ સોખતો.

ભિન્ન દ્રોણાદિક હશે જ્યાહરે, કાણે રાજ સભામોજરે;
 કહીશ પાંડવનો સંદેશો, યાઓ પછી જે હોય થનાર. ૩૦
 તે સાંભળતાં ધૃતરાષ્ટ્રના અંતરમાં ઉપજ્યો ઉત્પાત;
 પરમ વિવેકી વિદૂર નામનો, જે તેનો નાનરો ભ્રાત;
 સમાધાન કરવામાં શાણો, પરમધાર્મીક જે પ્રખ્યાત;
 તેડાવી તેને રાજ્યે, કહી સંભળાવી સર્વે વાત. ૩૧
 અરે વિદુર ! સંજય સંદેશો પાંડવ કેરો છે કેહેનાર;
 નીંદા નકી અમારી કરશે, એમાં સંશય નથી લગાર;
 તેથી નિંદ્રા નથી આવતી, વિકળ થાય છે મારાં ગાત્ર;
 જ્ઞાન થકી સંતાપ હણે, મુજ કુળમાં શાણો તું છે માત્ર. ૩૨
 વિદુર કહે, સતવાદી શાણો સંજય વૃથા નહિ વદનાર;
 રજ્યે થયો અપરાધ તમોથી, વિના ઉચ્ચાટ ન થાય લગાર;
 વદે વિના બળ બળીયા સાથે, તેમજ જેનું દ્રવ્ય હરાય;
 કામાધિન તેમ ચોરે જનોને, નાવે નિંદ્રા કદી જરાય. ૩૩
 એવા દોષ કરે નહીં સમજૂ, સમજૂ ને શક કેમ જણાય;
 તેનાં લક્ષણ કહું છું પ્રીતે, ચિત્ત દધને મુણ્ણે રાય;
 સારાં કર્મ કરે છે શાણો, નરનાં ત્યાગ કરે નીરધાર;
 શાસ્ત્ર તણો વિશ્વાસ ધરે ઉર, નધરે નાસ્તિક તણો વિચાર. ૩૪
 કોંઈ હર્ષ ઉન્મતપણુ લજ, માન ગર્વને છોડે છેક;
 છાની વાત જણાય ન જેની, સિદ્ધ થયા પછી જાણે લોક;
 શીત ઉણુ સંપત્તિ પ્રિતી બય, વિપત્તે પણ ન હણે નિજ કામ;
 ઉચ્ચોત કર્મ કરી તજિ વિપયો, મોક્ષ વિશેચિત્ત દે ધરી હામ. ૩૫
 ગર્જાં પ્રમાણે કૃણ ઇછીને, શક્તિ વિચારી લે કર કામ;
 કરે નહી અપમાન કોઇનું, વેહેલી સમજે વાત તમામ;
 ભ્રાંત પડે ત્યાં સમાધાન કરવામાં કંટાળે ન જરાય;
 સાર વસ્તુ ઇચ્છે વિણુ આગ્રહ, પર વાતે દિલદે ન કદાય. ૩૬
 મળી શકે નહીં તે નવ ઇચ્છે, અતિ દુખમાં ન ચલાવે ચિત્ત;
 પૂર્ણ વિચારે કામ ધરે કર, કરે આદ્યું કારણ સિદ્ધ;

મહાન પૂરેપના કર્મ જોઇને, જે જન મન પામિ સંતોષ;
 શુભે હિત શ્રુતિયે નહીં હરેજે, અપમાને ન કરે અપશોષ. ૩૭
 ક્ષણભંગુર સમજે સૌ વસ્તુ, ગંગોદક સમ સ્થિર છે ચીત;
 યોગ જાણે સર્વ કર્મને, જાણે નહીં પ્રયત્ન અચીત;
 શુભ બાપણ કરતાં અટકે નહીં, વદવામાં રસ ધરે અનેક;
 તર્ક કરી જાણે, તક સમજે, વદે વાતનો સાર વિવેક. ૩૮
 યથા શાસ્ત્ર જોણે, મર્યાદા મોટાની ત્રોડે ન લગાર;
 મન્યું દ્રવ્ય ધણું છે જેને, વિદ્યા પણ જ્યાં વિવિધ પ્રકાર;
 વૈભવ પામ્યો તદપિ જે જન, કંઠણ યાવ નહીં કદીયે આપ;
 જાણે ત્યાં કને નકી નિરંતર, ડા'પણ દ્રઢ છે પરમ પ્રતાપ. ૩૯

ત્રોટક છંદ.

અભણેલ અને અભિમાન ધરે;	જન જેહ દરિદ્ર વિષે વિચરે;
કરિ કર્મ ખરાબ ઇચ્છે જનને;	શઠ જાણુ પ્રતાપ નકી નર તે. ૪૦
ખરચો નિજ દ્રવ્ય અહે પરનું;	સન્મીત્રાનિ સાથ કપટ ધણું;
ઇછવાનું નહીંજ અહે જન તે;	ઇછવાનું પ્રતાપ નકી ન અહે. ૪૧
વળિ સંગત નહીં કરવાની કરે;	નિજ મિત્રથી રનેહ તણુ વિચરે;
નિજ કૃત્ય ધણા જનમાં ઉચરે;	પરની શુભિ વાત ગણે ન ખરે. ૪૨
ખિન કારણ ઢીલથી કામ કરે;	ન કરે પ્રભુ પૂજન આધ અરે!
નિજ જીવ સમો નહિં મિત્ર ગણે;	શઠ તે વિણ ભ્રાંતિ વિદૂર બણે. ૪૩
વિણ એજન* જાય જહીં તહીં જે;	પૂર્ણિયે નહીં તોય ધણુંજ વદે;
વિધાસ ઘટે નહિં ત્યાંજ ધરે;	ચિત જેનું સદા સ્થિર થૈ ન ઠરે. ૪૪
પરને કહી દોષ કરે તમ જે;	અતિ ક્રોધ ધરે અમથો હર એ;
નિજ શક્તિ નકી નહિં જાણી શકે;	નીજ ધર્મ ન સ્વારથ જે સમજે. ૪૫
ઉદ્યોગ વિના મળવાનું અહે;	નહિં લાભ તહીં ધરિ આશ રહે;
કૃપણોનિ સદા શિરે ઓથ ધરે;	શઠ તેજ વિદૂર પુરો ઉચરે. ૪૬
વળી સંપત્તી બૂધણ વચ્ચ તણો;	કરિ આપથી બોગ રિજેજ ધણો;
નિજ આશ્રીત સાથ ખખીલ ખને;	વળી પાપયિ મેળવ્યું દ્રવ્ય કને. ૪૭
ધન બોગ થશેજ ખિન જનને;	નકિ તે અધનો અધિકારી ખને;

(૫૫)

કર્તિઆદિક દુર્ગુણ જે જનમાં; નકિ તેજ વિદુર ગણે યહમાં. ૪૮

દોહરા.

મુખ માટે ઉપદેશ આ;	મુણને પ્રિત મિત્ર;	
જડતા જમ જેથી મજે;	પદવી પરમ પવિત્ર.	૪૯
કામ તમે જે જે કરો;	તે સૌ કરવાં સાફ;	
ચૂક રહે ને તે વિષે;	મનથી ન કરો માફ.	૫૦
આજસ ત્યાગ કરી મટો;	માફલ અને ગમાર;	
સહજ વાત પણ સાંભળી;	શોધો લેવો સાર.	૫૧
મલિનપણું ત્યાગી અને;	તજ કુકર્મ સદાય;	
વધતા થઈ વધવું નહીં;	જેથી લાભ ન યાય.	૫૨
માત પિતા પ્રત્યે કદી;	વદો ન અધટીત વેણ;	
સાંભળવાં મદા ધરી;	શિક્ષાનાં જે કે'ણ.	૫૩
કોઈ અકળાયું નહીં;	શુણી કાંઈ ઉત્પાત;	
શાંત રહી કરવું ઘટિત;	વધૂ ન વધવી વાત.	૫૪
પેહેલાં પ્રાતઃકાળથી;	નિંદા કરવી ત્યાગ;	
દૃઢ ચિત્તે હાથર જપી;	શુભ ઉદ્યમમાં લાગ.	૫૫
સદ વિચાર સંગ્રહ કરો;	નિર્મળ દિલથી નિત્ય;	
મુખથી બદ શબ્દો અને;	ભાષણ તજે ખિભિત્સ.	૫૬
કુષ્ટ નીતીથી દુર રહો;	સ્વારય કદી હણાય;	
તોપણ સુનિતી સાચવે;	તેનું ક્ષણ નહીં જાય.	૫૭
કરવી નહીં કદી મસ્કરી;	જેથી જન દુખાય;	
આધા પાછી કોઈની;	કરવી નહીં જરાય.	૫૮
કોઈ દિને જન કોઈની;	નિંદા ન કરો લેથ;	
દ્વેષ તજ દિલ બેશયી;	વર્તો તમે હમેથ.	૫૯
ધરો નમ્રતા ને હણો;	ક્રોધ કષ્ટ કરનાર;	
હથે ચત્ર તોપણ થથે;	તેથી તાબેદાર.	૬૦
વિચારિને પોતા તણે;	ખાંધો આર બવહાર;	
આગળ અડચણ જે થકિ;	આવે નહીં લગાર.	૬૧
વિનય ધરીને વર્તૂં;	ઓખૂં રાખી ચિત્ત;	

વિષ વિષે સુખ પામવા;	એછે ખરું નિમીત્ત.	૬૩
સુખ દુખ સરખાં માનવાં;	ધરો ન હર્ષ વિષાદ*;	
સુખને અંતે દૂખ છે;	દુઃખ અંતે સુખ સ્વાદ.	૬૪
અટકાવે શુભ કામથી;	મન જો તમને મિત્ર;	
શિક્ષા દઈ તેને તરત;	કર્યું કાર્ય પવિત્ર.	૬૫
સન્નન મિત્રોથી મળી;	સદ્ગુણ ગ્રહો તમામ;	
પ્રીતીથી નીતિ વિષે;	વર્તો આઠે જામ.	૬૬
પૂર્ણ વિચાર કરી કરો;	કામ વડું કે અધ્ય;	
થયા પછી તેના વિષે;	ન કરો વૃથા વિકલ્પ.	૬૭
દૂર કરો સહુ દુર્ગુણ;	સદ્ગુણ ગ્રહો સદાય;	
દુર્ગુણથી દુખ ઉપજે;	સુખ સદ્ગુણયિ થાય.	૬૮
જીવ્સાથી જે ઉપજે;	અંતરમાં સુવિચાર;	
ગ્રહો કરતાં સજ્જન;	જરા ન કરીયે વાર.	૬૯
નિયમ પ્રમાણે નિશિ દિવસ;	કરીયે કામ તમામ;	
વિના નિયમ* વણશે અને;	કાંતો અટકે કામ.	૭૦
સાચવવા સદ્ ધર્મને;	કીજે સદા ઉપાય;	
આ લોકે પર લોકમાં;	જેથી સૂચ સદાય.	૭૧
ભક્તિથી ભગવાનને;	ભજવામા ધરી પ્યાર;	
બાકી સર્વ અસાર છે;	કરનારો પ્રભુ સાર.	૭૨
સદા સંપત્તી નવ રહે;	હોય ન સદા વિપત્ત;	
નાવ રૂપ સંસારમાં;	તજો ન કદીયે સત્ય.	૭૩
તજી તોછડાપણ સદા;	ગ્રહિ ડાપણ શુભ આપ;	
મન માપે વિદ્યાવડે;	પામે સુજ્ઞ પ્રતાપ.	૭૪

છંદ્રવિજય છંદ.

૧૨. હેમરથે શુભ નીતિ નૃપાણ, સુશાંતિ પ્રધાન સદા સુખકારી;
 હોમત હાથિ સુતકં તુરંગ, સુકેશ દયા વિનયાદીક ભારી;
 સત્ય વિવેક ક્ષમા શુભ ન્યાયિશ, જ્યાં સુવિચારનિ શીરસ્તદારી;

મેત્રો પ્રદેશ વિશે જાળને નિરખો પરતાપ નિતી અસવારી. ૭૫

સિંહાવલોકી સવૈયા.

વરતે નિતિથી જગમાં જન જો, બરમાય નકી ન બર્ષે નર તે;
નર તે જગમાં જનમ્યો ગણિયે, જશ રાખિ અખંડ જશે મરતે;
મરતે ન મિમંત હશે તદ્ધી, કરશે પરમાર્થ અરેઅર તે;
અરે તેજ અરો પરતાપ ગણો, જનમી નિતીથી ઉલટો વરતે. ૧

હુતાશનીના દુષ્ટ ચાલ દૂર કરવા વિષે.

દોહરો.

શિશૂ શુણો સૌ સ્નેહથી; જે કહું છું તમ કાજ;
હુતાશનીના દી તણો; હણવા દુષ્ટ રિવાજ. ૧

છંદ્રવિજય છંદ.

ખાળ તમે શુભ હાલ થવા, શુણિ આજ રડો ઉપદેશ અમારો;
દુષ્ટ રિવાજ હુતાશનીના, દિનનો હણિ સદ્ય ગ્રહો શુભ ધારો;
માર પછાડ તણી રમતો, રમવી નરતી ગણિ તેજ વિસારો;
એષ્ટ પ્રતાપ સદાય થવા, શુણિ બોધ તમે કુરિવાજ વિદારો. ૨
નાર જતી લઈ ઘેરિ તમે, દુષ્ટ દોષ બિભિત્સ વદી ક્યમ? વારો;
તે અમળા ગભરાય ધણી, પણ તોય નથી તજતા કુવિચારો;
તે કદિ સાંખિ જશે, પણ તે અપરાધ ગણે જગદીશ તમારો;
એષ્ટ પ્રતાપ સદાય થવા, શુણિ બોધ તમે કુરિવાજ વિદારો. ૩
માટિ તણાં પુતળં લાગે, ચક્રલા ગલિને વળી તેમ બજારો;
બીક નથી ધરતા કરતાં, કરતા મુખથી બદ શબ્દ ઉચારો;
રે! ક્યમ? લાજ થતીજ નથી, મળતા જન સર્વ થકી ક્રિટકારો;
એષ્ટ પ્રતાપ સદાય થવા, શુણિ બોધ તમે કુરિવાજ વિદારો. ૪
મારગ માંહિ જતા જનને, નવરાવિ ભુંથેછ વળી ધુડ ગારો;
તે તમ સાથ લડી પડતાં, દષ્ટ ગાળ નકી બનશે ખુબ આરો;
તોપણ તે નહિં દુષ્ટ ગણાય, મનાય અતીશય વાંક તમારો;

એટ પ્રતાપ સદાય થવા, શુભિ બોધ તમે કુરિવાજ વિદારો. ૫
 ગોફલુથી પથરે હણતાં, કુખિયા જન તો નકિ યાય અપારો;
 કારણકે પથરા પડવા થકિ, નીકળશે અતી ઓણિત ધારો;
 આમ બિજી રમતો ધણિ, કુટ્ટ રમ્યા થકિ જે અતી કુખદારો;
 એટ પ્રતાપ સદાય થવા, શુભિ બોધ તમે કુરિવાજ વિદારો. ૬
 અન્ય તણા ધરમા જમને, લમને અતિ માલ તણોજ પયારો;
 ધાક નથી ધરતા જગદીશ તણો જરિયે; શઠના સરદારો;
 આવી અનેક રિતી અતિ કુટ્ટ ગ્રહો છ, અરે! ધિક્કઃ છે જનવારો;
 એટ પ્રતાપ સદાય થવા શુભિ બોધ તમે કુરિવાજ વિદારો. ૭
 ગોફલુ ત્યાગ કરી દઈ, આપણુ શાસ્ત્ર રૂઝાંજ સદાય બિઆરો;
 ફાગી તજી શુભ રાગ શુભો, કરિ ત્યાગ કુચાલ તમામ નઠારો;
 કુટ્ટ રિવાજયિ બાલ નહીં, પણ યાય અરેખરે હાણુ હજારો;
 એટ પ્રતાપ સદાય થવા, શુભિ બોધ તમે કુરિવાજ વિદારો. ૮

દ્રષ્ટાંતિક દોહરા.

વિધ વિધે બાપી રહ્યું;	બલ્લ પિછાણે કોય;	
પરમ હંસ સુપ્રતાપયં;	પીએ દૂધ તજિ તોયર.	૧
ઉદારતા વણુ એકલી;	રિધ સિધ સધળી રાંક;	
સાજી પણ શા કામની;	રતન વગરની આંખ.	૨
ધન વૈભવ ધકો દિયે;	અવળાં થયે અદૃષ્ટ;	
મલાવરાવ મદ્રાસ ગ્યો;	પળમાં થઈ પદશ્રુ.	૩
અદ્રષ્ટમાં જે જેહનું;	તે વણુ યતન પમાય;	
આનંદશવાસી થયો;	શિશુ શિયાજીરાય.	૪
અમક જીવે અતુરાઈની;	મહા પમાડે માન;	
વડોદરે વખણાઈ ગ્યો;	સરજન બેલનટૈન.	૫
કસમી કરે લજવે નહી;	લજવે નરે નાદાન;	
ચિત્રકાર છબી ચિતરી;	બરખી કરે પ્રમાણ.	૬

મેશ ગર્વ લાવે નહીં;	વડા ગુણી વિદ્વાન;	
ગણે કુવાનો દેડકો;	કો નહિં કૂપ સમાન.	૭
સેભી જનના લખણથી;	લક્ષ્મી ગણુ લજવાય;	
બેદળ? નરની વણબા;	નિત્ય નિસાસા ખાય.	૮
છત ગુણુ છાના નવ રહે;	પ્રબળ છતે પ્રતિબંધ;	
ગટુજિ નેત્ર નહીં છતાં;	ગૂંથે ગરવા ગ્રંથ.	૯
બળિયાનું બળ જાણુથે;	સામો જઈ બળવાન;	
ગજ બળ જાણે સિંહ પણુ;	ઊંદર રહે અજાણુ.	૧૦
દોષ તજીને ગુણુ ગ્રેહે;	જન સજન સુખકંદ;	
પરખી પ્રીતી અલ્પ પણુ;	હરખે હરગોવીંદ?	૧૧
અલ્પ અલ્પને ગુરુગુરુ;	અલ્પ મહત્વ મનાય;	
રવિથી રેતિ બહુ તપે;	પણુ રવિ તુલ્ય ન થાય.	૧૨
મપાય કૃત્તિ મનુષ્યની;	હથ્થરે કૃતી અમાપ;	
ધન ગાળે વરસે રહે;	પાંખે કાણુ પ્રતાપ.	૧૩
શુભ સકાષ ને સરસતા;	જોઈ જનો લલચાય;	
દેશી સાધન સર્વ પણુ;	વિલાયતી વખણાય.	૧૪
માત પિતા સુધરેલથી;	બાળક પણુ સુધરાય;	
ઉત્તમ જલદ જમીનથી;	ઉત્તમ પાક પમાય.	૧૫
અધિકાર શુભ આપિયે;	પણુ ગુણુ ક્યાંથી? અપાય;	
તેલ બળી રે' ગ્લાશમાં;	પાણી તડતડ થાય.	૧૬
તન ધન જોબન ને જતાં;	અટકાવી ન શકાય;	
ઠેહતાં પાણી પૂરને;	રંચે ક્યમ? રોકાય.	૧૭
કુલિન કુકર્મ કરે નહીં;	વિપત્તે કદી વિંટાય;	
ભૂખે પ્રાણુ પિડાય પણુ;	સિંહ નહીં ખડ ખાય.	૧૮
સ્વજાતિમાં પણુ સર્વની;	સરખી દશા ન થાય;	
કેક હીરા હેમ જડ;	કેકે કાચ કપાય.	૧૯
ભાવ વિના ભક્તિ કરે;	તેથિ સિદ્ધિ ન થાય;	

જળ વણુ વાવે વ્રક્ષમાં;	ફળ કે ફૂલ નં થાય.	૨૦
આમયવણુ આ જગતમાં;	ઉત્તમ પણ અથડાય;	
સરસ વેલ પણ વૃક્ષપર;	અડધા વિના સૂકાય.	૨૧
ઘટિત ઘટે આ જગતમાં,	અઘટિત નહીં ઘટાય;	
તેલ ધૂતેં દીપક બળે,	પાણીથી બૂઝાય.	૨૨
ઘટતા ગુણ શક્તી વિના;	જોખમ નહિં જળવાય;	
બાપારી મૂડી વગર;	માલ લઈ મૂંઝાય.	૨૩
વૃદ્ધ ન ધરમાં જેહના;	તે ધર ફીટી જાય;	
મેર ગયો માળા ચક્રી;	પારા પણ વિંખાય.	૨૪
સુબુદ્ધિ બળ આગળ બીજાં;	બળ લેખાય લગાર;	
સુચવે એવું અગ્ની રથ;	અને વીજળી તાર.	૨૫
રહસ્ય જાણે અનુભવી;	વણુ અનુભવી અમાન;	
જળ જતૂ શું જાણુશે?	પય પ્રતાપ રસ પાન.	૨૬
વણુ ઇચ્છે પ્રભુ નામથી;	પ્રલય થાય સૌ પાપ;	
અણુ જાણે અગ્ની અડે,	શું ન કરે તે તાપ?	૨૭
મહતા પામે મૂર્ખ પણ;	નહિ પંડીત સમાન;	
હોય છાશ મીઠી ભલે;	શું તે દૂધ સમાન?	૨૮
પત્રો લખવે પરસ્પર;	પ્રગટ ખ્યાર દરશાય;	
પરમ સુગંધી પૂંપની;	પવન થકી પ્રસરાય.	૨૯
સત સંગે સુખ પામતા;	જન હરખાય અતોલ;	
ફળેલ આંખે ફાવતાં;	કોકીલ કરે કલોલ.	૩૦
કકણ વખત પણ કાપવા;	ઇશ્વર કૃત ઉપાય;	
દુઃકાળે વાઘ્યાં વધૂ;	ગદબાઈ ગુંદળી થાય.	૩૧
મળે ઉદાર શ્રીમંત ત્યાં;	યાચક નહિં અટકાય;	
બર્ધુ સરોવર ભાળી ત્યાં,	તરત તૃષાતુર જાય.	૩૨
શરદે શોભે સર સરિત;	રહેજ સરોજ ખિલેલ;	
સરદે શોભે સરસ રિત,	રહે જશ રોજ ખિલેલ.	૩૩

૧ ટોરોને ખાવાનું એક જાતનું બીલું ધાશ. ૨ ગુંદળી જર.
૩ કમળ. ૪ સાફ - હૃદય.

ચરદે વધતૂં દરદ તે;	હેમંતે હઠી જાય;	
સરદે વધતૂં દરદ તે;	હિમંતે હઠી જાય.	૩૪
સુખ દુખ આ સંસારના;	જોગે થતાં જણાય;	
વધે વૃક્ષ વર્ષા રૂંતે;	શિશિર રૂંતે મૂકાય.	૩૫
વિપત સંપતિ વિશ્વમાં;	પળે પળે પલટાય;	
વ્રક્ષ પાન શિશિરે સુકે;	નવાં વસંતે થાય.	૩૬
અધરો વિદ્યાભ્યાસ પણ;	કરે સરળ સૌ સ્વાદ;	
ત્રિષ્તે તાપ ધણો પડે;	તોજ વધૂ વરસાદ.	૩૭
સ્વાર્થ વશ સૌ જગતમાં;	પરમાર્થ ન પળાય;	
દૂર કરે દાણા થકી;	મટકાં ^૧ મરે મરિ જાય.	૩૮
ભાળિ ભભકાં ઉપરનો;	ભાળા જન ભરમાય;	
જોઈ ખીલતો ખાખરો;	પક્ષી જેમ ફગાય.	૩૯
સુકર્મથી સુખ પામ્યો;	દુઃકર્મે દુખ થાય;	
વાવે જેવું બીજ જે;	તે તેવું ફળ થાય.	૪૦
ઉદ્યમ કરતાં અમ પ્રથમ;	પણ સુખ પછી અમામ;	
સહે કષ્ટ પરમાર્થિ દે;	તો યશ પરમ પ્રતાપ.	૪૧
નાયક નિર્બળ હોય ત્યાં;	સ્વલ્પ સહાયક થાય;	
પૂરી ^૨ ખીર ન હોય ત્યાં;	પૂરી ^૩ પૂરી ખવાય.	૪૨
સંપત્તમાં સૌકો મળે;	વિપત જોઈ વળી જાય;	
ફળેલ વ્રક્ષે ખગજ વસે;	મૂકે વૃક્ષ ન જાય.	૪૩
અટકે આગેવાન ત્યાં;	આગળ અલ્પ કરાય;	
ખૂટે મુખ્ય રસોઈ ત્યાં;	શાક પત્ર ખીરસાય.	૪૪
બોલ્યું જે પાળે નહીં;	તેનો નહિં વિશ્વાસ;	
દેખાડીને દૂધ તે;	પછિથિ પિરસે છાશ.	૪૫
મમતી મમત તજે નહીં;	નુકશાની મરે થાય;	
બળે સીંદરી તોય પણ;	તેનો વળ નહિં જાય.	૪૬
કહ્યું ન માને કોઈનું;	હારી હલકા થાય;	

મૂળ સમૂળાં જાય પણ;	“અતથિ ખોટ ન ખાય”. ૪૭
કુંક મગજના મનુષ્યથી;	દિધ્ન વિચાર ન થાય;
હોય ઠામ પાથરેનું;	તેમાં શેર ન માય. ૪૮
કામ વિવેક વિચારથી;	કરે ન નીંદા હોય;
જોઈ જગા જો ખેશિયે;	ઉઠાડે નહિ કોય. ૪૯
સ્વભાવ મળતાથી સદા;	સૌ રનેહથી ચહાય;
ખાંડે છતાં ખૂશી થકી;	લોક લવણને ખાય. ૫૦
નીચ કૂળ મરે હોય પણ;	ગુણથી કીર્તિ ગવાય;
નિપજ ક્ષાર જમીનમાં;	મોડું મિષ્ટ મનાય. ૫૧
ન્યાં જેનો ઉપયોગ છે;	ત્યાં તે મહત મનાય;
દાળ શાકમાં લૂણ પણ;	મિઠાઇમાં ન નખાય. ૫૨
મૂર્ખ હોય મહિપાલ ન્યાં;	વસ્તી મૂર્ખ મનાય;
સૂકાં નદી તળાવ ત્યાં,	કુવા વાવ સૂકાય. ૫૩
થાય ઉદાર અશક્ય પણ;	યાચક અલગ ન થાય;
સૂકે નદી છતાં જનો;	ખોદી જળ લઈ જાય. ૫૪
સુખમાં સૌ ખાવા મળે;	દૂખે કરે ન સહાય;
ભરી નદીયિ જળ ભરે;	સુકી ન કોયિ ભરાય. ૫૫
પર ઉપકારી પંડ તે;	કષ્ટ પડે નહિ કાય;
સરિતા સૂકીજાય પણ;	વિરડાથી જળ પાય. ૫૬
નિર્ધન નૃપ ન્યાં હોય ત્યાં;	ધનિક પ્રજા ન જણાય;
કુવામાં જળ હોય તો;	દિશે અવાડામાં. ૫૭
હલકી વરતૂ હોય પણ;	યજ્ઞ યોગ્ય કરાય;
સડેલ કૂચાના જૂઓ;	કાગળ કેવા થાય. ૫૮
અણબટતા ઉપયોગથી;	ફળ પણ ઉલટું થાય;
હીરો હોય અમૂલ્ય પણ;	મુખ ચૂસે મરિ જાય. ૫૯
ઝાગા દિલના મનુષ્યને;	ઢોંગી ધૂતી જાય;

૧ મીડું.

૨ કાયરે થવું.

• ખાખોચાયાં પાણીનાં.

કારભારિ કમ બુદ્ધી ત્યાં;	દુર્મેતા મારી ખાય.	૬૦
કરજ વિનાનો રોટલો;	હૂખો એજ મનાય;	
રોગ રહિત જો શરિર તો;	નિર્મળતા ન જણાય.	૬૧
ચિતની ચિંતા રૂપિયો;	કિડો કલેજૂં ખાય;	
હોમ કદાવર કાજ પણ;	જીવણથી પોલૂં થાય.	૬૨
કરજ તણા કાદવ વિશે;	કરજૂ જન કુચરાય;	
નર્કિ જીવો નર્કમાં;	નિશ્ચિન ગોયાં ખાય.	૬૩
ઝાઝાં જોખમથી નકી;	જન કરે જીવાય;	
હલકા પણ હકૂતા બરે;	કર્જ કરજિનૂં જાય.	૬૪
એક કુટુંબી હોય પણ;	સરખા સર્વ ન કોય;	
એક હાયની આંગળી;	લાંબી ટૂંકી તોય.	૬૫
વસમી વિપત્તિ વિધમાં;	મહત યકીજ મૂકાય;	
†ગરલ હળાહળ હાય લઈ;	જીરથી ગળી જવાય.	૬૬
મહત કાર્ય આરંભતાં;	વિગ્ર નડે બહુ પેર;	
મથતાં સિંધુ સુરાસુરે;	પ્રથમ પ્રગટયું ઝેર.	૬૭
વિગ્ર નડે અટકે ન તો;	સફળ થાય સહુ કામ;	
ઝેર જડે અટક્યા ન તો;	પામ્યા રત્ન તમામ.	૬૮
કઠણ કજ હરનારની;	કીર્તિ અચળ ગવાય;	
ઝેર જમે શિવ નિગમમાં;	નીલકંઠ કેહેવાય.	૬૯
સ્વભાવ મળતા સર્વના;	મૃષ્ટિ વિશે ન જણાય;	
બાષા દેશ પ્રદેશમાં;	જૂદિ જૂદી બણાય.	૭૦
વિધ વિષે વિચેશની;	સરખી દયા સદાય;	
રંક અને રાજા ધરે;	રવિ શશિ સમદેખાય.	૭૧
અલ્પ મળે અધીકાર પણ;	અસ રહે મગર;	
કંટક પગમાં પેશીને;	કરે જીપાશિ કર.	૭૨
દેશ કાળને અનુસરી;	ઘટિત અઘટિત ગણાય;	
મરે દેશે અપયજ્ઞમાં;	પોપટ નામ મનાય.	૭૩

† તામાના કારકુન વીગેરે. જ એક જાતનો કીડો. † ઝેર.
* શંકર. * પગના તળીયામાં કઠણ ફાડલો થાય તે.

દૂર્જન તજે ન દૂષ્ટતા;	સન્નન સોબત થાય;	
વિષ આરોગ્યુ ઈશ્વરે;	કંઠે જૂઓ જણાય.	૬૪
અલ્પ પ્રાર્થના પણ ગ્રહે;	ઈશ્વર પ્રોઠ પ્રતાપ;	
બાળક બાલે બોબડું;	સમજે શુણિ માબાપ.	૬૫
મહાન બુદ્ધિવાનથી;	ધોરણુ યોગ્ય ધરાય;	
એ પૈસે દૂર દેશના;	પત ડાકમાં જાય.	૬૬
કુટ સંગતિથી નકી;	વદ્યે દૂષ્ટ વિચાર;	
જમાજમ આદિ વરતુથી;	મગજે વધે વિકાર.	૬૭
જોગજુઓ કે નવ જુઓ;	બનવો બને બનાવ;	
પૈસે પર્વત બાંધરે;	બવિધ્ય ન બૂલે દાવ.	૬૮

ભાવના તેવી સિદ્ધિ.

ભુજંગી છંદ.

ચહો ચોતથી જો તમે સર્વ સાઈ;	યશ સર્વતો નિત્ય સાઈ તમાઈ;	
નઠાઈ ચહથી નઠારીજ ભીતી;	બલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૧	
કઠી દૂધમાં શરૂરા લાવિ નાંખો;	પિતાં તેહનો એજ તો રૂવાદ આખો;	
જુઓ છાશ છાંટે દધિની* પ્રસિદ્ધી;	બલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૨	
જુઓ ક્ષાર સીંધૂ જળે લૂણુ જામે;	બને મીજ તે વાદળામાં વિરામે;	
જિવે જે વડે અષ્ટિ યૈ આતિ પીતી;	બલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૩	
યતાં ક્ષેત્રમાં મેઘથી ધાન્ય ધારો;	બને જે વડે નરંગલે ઘાંસ આરો;	
યતી છોપમાં મોતિયોની પ્રતીતી;	બલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૪	
સ્ત્રિયો તૂલ્ય છે સર્વથા એક જાતી;	મુતા માત ને બેન તેમાં મનાતી;	
વરી એકને પત્નિમાં માનિ લીધા;	બલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૫	
મુતા માત ભગ્ની જુદે ભાવ જોતાં;	પ્રિયા ભાવ જુદે ગણી માત મોગતાં;	
જુઓ માશિકૈ ભાભિને આંખ એથી;	બલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૬	
યતી ભાવના ભાઈમાં ભાઈ કેરી;	કથા કારણે યાય તે આપ વેરી;	
છતાં આપણે એક, જુદીજ નીતી;	બલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૭	

જળે કોઈ ને મારના વૃક્ષ આગે;	ફળો આશ્રનાં મૂર્ખતાથીજ માગે;
મરે તોય શૂ ? થાય તે અથ સિદ્ધી;	ભલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૮
કરી કૌરવોય અર્તાપે અનીતી;	કુબ્યા પાંડવોને દહીં દુષ્પ ભીતી;
મુવા ભારતે, રૈ' ધરી રાજ રીદ્ધી;	ભલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૯
જીએ પાંડવો પાળતા નિત્ય નીતી;	ચળ્યા નૈં ચિત્તે ભાગવી કષ્ટ ભીતી;
જિતી શત્રુને મેળવી સર્વ સિદ્ધી;	ભલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૧૦
પ્રજાપાળ ઇછે રૂં જો પ્રજાનું;	પ્રજા તે ચહે નિત્ય તેનું મજાનું;
સદા તે યકી સુખ્યાંતી પ્રસિદ્ધી;	ભલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૧૧
વિવેકે સદા ધારણા અષ્ટ ધારી;	રૂડી સદ્ગુણી વૃત્તિ રાખો વિચારી;
નિતી ધર્મ ધારો ઉથાપો અનીતી;	ભલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૧૨
ચહે અષ્ટ સૌતું નથી ઇશ આપે;	મળે તેહને જોઈતી વસ્તુ માગે;
રૂડી ધારણા જો રહે શુદ્ધ ધૌથી;	ભલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૧૩
ચહી સર્વદા અષ્ટનું આપ આપે;	પરો મૂખની પ્રાપ્તિ થાવા પ્રતાપે;
સદ્ગુણિ રો', કાવશે તો કરીથી;	ભલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૧૪
વિના કેળવાણે થતી કલ્પના તે;	મતી અલ્પથી જોડવી જેમ કાવે,
પરો સાર લેવા વિશેષે વિનંતી;	ભલી કે બુરી ભાવના તેવિ સિદ્ધી. ૧૫

સર્વ કામ સાધનથી થાય તે વિષે.

નારાયણ હંદ.

વિભૂ યકી રચાય અષ્ટિ સૌ વિચિત્ર ઘાટથી;
 કળી શકાય નૈ કળા કરેલ સર્વ કાઠથી;
 દિશે દિધેલ સાધનોયિ પ્રાણિ સૌ પ્રવર્તતા;
 કરાય સાધનો યકી તમામ કામ સર્વથા. ૧

જીએ જનો જનાવરો કિડીયિ કૂંજરાદિ જે;
 જળે સ્થળે જિણાં વડાં થતા તમામ જંતુ તે;
 દિશે ધટીત સાધનોયિ સર્વ જીવ જીવતા;
 કરાય સાધનો યકી તમામ કામ સર્વથા. ૨

વળી કણે પકાવિ પાવડે^૧ જન્મે મુખા ખુબે
 ધડા ગરેડિ આદિથી પમાય પાણિ ને કુવે;
 જણાય સાધનોનિ સર્વ વાતમાં અવશ્યતા;
 કરાય સાધનો થકી તમામ કામ સર્વથા. ૩
 બણેજ બાળ ને નિશાળ સ્પેટ પેન હોય જ્ઞે;
 થવાય લીન જ્ઞાનમાં મળે પ્રવીણ શીક્ષકો;
 સુપુસ્તકો મળ્યા થકી થવાય શાસ્ત્રિ વાંચતા;
 કરાય સાધનો થકી તમામ કામ સર્વથા. ૪
 બિચારું જન્મ અંધ પ્રાણિ સેત રેકત શૂં જીવે!;
 શકે ન સાંભળી કશું બધીરે^૨ ધીરું બોલવે;
 મુંગોજ શૂં કહી શકે સ્વસ્થપ્ર કલ્પના કથા;
 કરાય સાધનો થકી તમામ કામ સર્વથા. ૫
 મિથ્યાભિમાનિ કોઈ જાણિ જ્ઞેઈ શસ્ત્ર ના ધરે;
 બડાઈમાં સિપાઈ બાઈ જાય તોય શૂં કરે!
 વિના ખુટે મરી છુટે સમીપ શત્રુ આવતાં;
 કરાય સાધનો થકી તમામ કામ સર્વથા. ૬
 મળે ન સદ્ગુણો સદા ન હોય જ્ઞે સુસંગતી;
 ટળે કદી ન કલેષ ને કુટીલતા કુસંગથી;
 ન થાય દૂર દૂરુણો મતી વિવેક નૈ છતાં;
 કરાય સાધનો થકી તમામ કામ સર્વથા. ૭
 ગયે ધટીત સાધનોયિ આર્ય તે અનાર્ય ય્યા;
 પ્રહે ધટીત સાધને અનાર્ય આર્યમાં અપ્યા;
 સ્વદેશમાં સ્વદેશિયી વિદેશિ સર્વથા વધ્યા;
 કરાય સાધનો થકી તમામ કામ સર્વથા. ૮
 સ્વદેશિ મિત્ર! સાધનો ધટીત સર્વ મેળવો;
 વિદ્યા બણી વિવેકથી મતી તમારી કેળવો;
 વધારિને વિચાર શક્તિ વાપરો વિશેષતા;

કરાય સાધનો થકી તમામ કામ સર્વથા. ૯
 (અમંતને ધિમંત તેમ બૂપને પ્રભ મળી;
 મંડ્રો સુખાર્થ એક દીલ રાખિ એકઠા મળી;
 પ્રભૂ પ્રતાપથી કુજો યથેજ એજ ફાવતાં;
 કરાય સાધનો થકી તમામ કામ સર્વથા. ૧૦

કજીયાનું મો કાઢું.

છદ ચખોલા.

કજીયો નામ કોવાડા સરખું, તિફલુ ધારા વાહું;
 હર્ષ વૃક્ષને હણે હમેશાં, કજીયાનું મો કાજું. ૧
 કૂર રૂપ કજીયાનું ધારો. મહા ભયંકર ભાણું;
 કામ કરે કરવતના ભૂં, કજીયાનું મો કાજું. ૨
 વિષમ વૃક્ષ કજીયાનું કહીયે, વસમા* કાંઠા વાજું;
 ઝેર ભરેલાં કુળ છે તેનાં, કજીયાનું મો કાજું. ૩
 કજીયે કાઠ્યા વંશ કેકના, ઘરે ઘણાકનું ધાણું;
 રાજ તજવિ કર્યા રખડતા, કજીયાનું મો કાજું. ૪
 કળિયે કૌરવનું કુળ છેલું, જાદવ કુળ પરજાણું;
 રાવણ સમ રોળાણા કજીયે. કજીયાનું મો કાજું. ૫
 કળિયે સુત પિતુ માત ન પાજે, માત તાત ન મયાજું;
 પતિ પત્નીમાં ઉડે પગરખાં, કજીયાનું મો કાજું. ૬
 કળિયે કુળ પણ કડવું લાગે, ભોજન ન ગમે ભાણું;
 જાન્ય વિભવ પણ લાગે વસમો, કજીયાનું મો કાજું. ૭
 કજીયે ધર સંસાર ગમે નહી, કુટુંબ પણ નહિ વહાણું;
 સગાં સ્નેહી સૌ થતુ સરખા, કજીયાનું મો કાજું. ૮
 નાત જાતની વાત ન માને, માનવી જે કજીયાજું;
 રાત દીવશ નિરાંત ન પામે, કજીયાનું મો કાજું. ૯

જીવે સર્પાદિક ને કરડે, કરડે જ્ઞાન શિયાળું;
 કજીયે કરડ્યો કોઈ ન ઉગરે, કજીયાનું મો કાળું. ૧૦
 મનાય જીવતું મુવા છતાં પણ, મનુષ્ય કીરેતીવાળું;
 મુવું જીવતું જન કજીયાળું, કજીયાનું મો કાળું. ૧૧
 કજીયાનાં ઘરે મિલકત મૂકો, હય હાથી સૂખ પાલું;
 કજીયે મળતું તળે કોટી ધન, કજીયાનું મો કાળું. ૧૨
 કજીયે મળતાં કડાં ઉતારી, મળતા શાલ કુશાલૂ;
 તુચ્છ ગણી તે તળે તમે સૌ, કજીયાનું મો કાળું. ૧૩
 પરનું તે નહીં યાય આપણું, આપણું જે કજીયાળું;
 ભોગવશે જે જેનું તે તે, કજીયાનું મો કાળું. ૧૪
 ક્ષણિક સકળ જીવન તન ધન સુખ, ભવસુખ ભય મયભાવ્યૂ;
 બજી પ્રતાપિ પ્રમુ પાપ પ્રજાળો, કજીયાનું મો કાળું. ૧૫

સમાધાનિથી વર્તવા વિષે.

છંદ ચંપોલા.

જન જાતીમાં જન્મ ધરેનિ; સુખી થવા નરે નાંરું;
 હજીમળી હેતે સૌ વરેતો, સમાધાનિમાં સાંરું. ૧
 આ જગમાં કોઈ નથી આપણું, તન ધન જીવન આંરું;
 માટે માયાકૂટ ન કરેશો, સમાધાનિમાં સાંરું. ૨
 મળવનિ આપી ઉમર, સૌ મરે તું માને માંરું;
 મૃત્યુ નહિ મેલે કુટિ મરેતું, સમાધાનિમાં સાંરું. ૩
 કોડ ગમે નૃપ ગયા કોટિ તજી, કોટીધવજ શાહૂકાંરું;
 કોડિ એક ન લાગી કામે, સમાધાનિમાં સાંરું. ૪
 વસ્તિથી વસતો ધરે વૈભવ, ભવ્ય વસ્તુ બંડાંરું;
 પડતાં મૂકી જવું પલકમાં, સમાધાનિમાં સાંરું. ૫
 મિથ્યા માન ધરી માનવિયો, માને માંરું તાંરું;

*માનિનતામાં માત્ર મુંઝાણો, સમાધાનિમાં સાંઝે; ૧૦
 શું થયું આવે હુકમ હાથમાં, બનતા શુભ શીર દાંડે;
 રંક રાય સરખા છે રવર્ગે, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧
 પડતી ચડતી દશા જોઈને, જાંબૂ નહિ હદ બાંઝે;
 વખત પ્રમાણે રખતો રાખવી, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૮
 થતાં રાત દિન જોઈ વિચારો, ઉગતું અરત થવાતું;
 જનમ્યું તે મરવાનું જાણો, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૯
 દુઃખન કોઈ દિશે દુનીયામાં, કોઈ પ્રતિદિન પ્યાંઝે;
 પાંચ આંગળી પણ નહીં સરખી, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧૦
 કડવું પેણ વદે તે કડવું, સમજ થવું ન આંઝે;
 જે જેવું તે જાણાઈ રહેશે, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧૧
 હલકા જન હલકાઈ બરેલા, હલકા કરે વિચારે;
 છલકાવું નહિ બની છાકટા, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧૨
 નર! તૂં કર્મ કરીશ નહિ નરતૂં, ધન જીવન તો તારું,
 કાળ ઝડપશે ચક્ર કાળનું, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧૩
 આશા પાસ બંધ છે અધિકો, બળિયા મનોવિકાંઝે;
 દબાવવાને દાવ ન ચૂકો, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧૪
 મતી વિવેકથી અતી વિચારી, ન થવા રતી નકાંઝે;
 થવા કીર્તિ શુભ નીતે વર્તો, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧૫
 સમાધાનિ સદગુણની થાપણ, ડા'પણ દુખ હરનાંઝે;
 આપણથી તે અલગ ન કીજે, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧૬
 કરવા તન મન ધનથી બનતા, પ્રતિદિન પર ઉપકાંઝે;
 દૈ પ્રતાપિ પ્રભુ પ્રીતે સમજે, સમાધાનિમાં સાંઝે. ૧૭

મમુતને મરુશું ન રેહેવું જોડાઈ તે વિષે.

છંદ વંશસ્થની ચાલ.

પ્રણામ પ્રીતે કરિયે પ્રભૂ તને, મુખી થવા સર્વસ પ્રાણિ ભૂતને.

* અભિમાન. † ધારણા. ૧ ધુતારા અથવા વેષધારી લોકો.

વિદારવા કુષ્ટ રિવાજ ભૂતને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૧
અતાવિ ભદ્રૂગર ઢોંગ ધૂતવા;	અમાવિ ભોળા જનને ભલૂં યવા;
ડગે કરી તરકર કૈક તૂતને;	ન રે'વું એવા ભરૂંસે ભભૂતને. ૨
બુંથી ભભૂતી બનિ જૂઠ જોગગા;	ધુણી ધખાપે સહિ પુષ્પની ધટા;
અરી રિતે ઓળખિ તે અશૂદ્ધને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૩
ચપો મહારોગ છતાં ઉછેદવા;	બુવા ભરાડાપિ ભમી તજે દવા;
પછીયિ પસ્તાવું પડે પ્રબૂધને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૪
વિચારિને તેમ તમે સ્વદેશિયો;	તપાશિને કુષ્ટ તમારિ દેશિયો;
તમામ તોડો, વિરચિ વિશુદ્ધને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૫
સુધારવા સર્વ પ્રજા સ્વભાવથી;	ભણાવવા બાળ વિશેષ ભાવથી;
વધારિ ભાષા શુભ સંકૃતને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૬
તજી તમે આગળ ઊઘમી બનો;	ધટીત રીતે ગુણ હ્યો તખીબનો;
સુખોધનું ઔષધ દ્યો અબૂધને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૭
ઉપાપવા આગ્રહયિ અધર્મને;	યપાવવા સ્નેહ યકિ સ્વધર્મને;
કપાવવા જેમ રિપૂ સ્વસ્થને;	ન રે'વું એવા ભરૂંસે ભભૂતને. ૮
છુપેલિ કીર્તી સઘળી છપાવવા;	છપાયલી છાપ જીઠી છપાવવા;
છપાવવા ગ્રંથ વડા વિશુદ્ધને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૯
અરાબ ધારા સઘળા સુધારવા;	અરા સુધારા સઘળે વધારવા;
જગાડવા સર્વ રિતેથી સુસ્તને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૧૦
વિશેષ વિદ્યાશ વિદેશિ આવતાં;	અરા હકો નાહક જાય ચાંપતા;
સ્વદેશિયો સાવધ યઈ સપૂતને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૧૧
સદા સમાધાનિ કરી સ્વદેશમાં;	પ્રસાદ કીર્તી કરવા પ્રદેશમાં;
સુખો સમાનાં ન યવા વિરૂધને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૧૨
મિમંત ધાનંત સદા હળીમળી;	સચેત યઈ આલધુ અર્જ સાંભળી;
ઉખેડવા આચરણો અશુદ્ધને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૧૩
ધટીત યનો ધડવાં ધડી ધડી;	પ્રવર્તવા પાછળ રો' ન પા ધડી;
સતેજ યાવા સૌ દેશિ બ્રાતને;	ન રે'વું એવા ભરૂંશે ભભૂતને. ૧૪

સ્વદેશિ સાથે ક્રુદ્ધ આર્ય બૂતને; વિદાર બાળા વણુ ૩૫ બૂતને;
 પ્રતાપથી પ્રાપ્ત થવા પ્રભૂત્વને; ન રે'વું એવા બરસે બબૂતને. ૧૫
 ભવાબ્ધિ બારે ઝટમાં જવા તરી; બળે પ્રભૂને તજિ ભૂત બ્યારી,
 મુવણું આદિ તજિ ધાતૂ શુદ્ધને; ન રે'વું એવા બરસે બબૂતને. ૧૬
 સ્વદેશ વાતસયપણે સરાસરી; વિચારિ હ્યો મતલબ વાંચિ પાંશરી;
 ક્ષમા કરો સર્વ રીતે સ્વદૂતને; ન રે'વું એવા બરસે બબૂતને. ૧૭

માત્રાપેં છોકરાંને નિશાળે મૂકવા વિષે.

ગૂલણું છંદ.

પ્રથમ પરમેશને પ્રેમથી પ્રણમીને, સૂચવું સર્વ જન રનેહ આણી;
 જાણતો હું નયિ ખેશ ઉપદેશ પણ, લેશ આ અર્જ લેજો પ્રમાણી;
 દાસનો દાસ ગણિ રોષ નહિં લાવશે, અદ્ય *આયાસ અબ્યાથ ટૂંકો;
 બાવથી બાળિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૧
 સરસ નિશાળ વણ, શાલ શા કામની? વ્યર્થ સૌ વસ્ત્ર બહુ માંલવાળા;
 બાળને ધાલવાં બાવતાં બૂપણે હેમમય લાલ મણિ માલ ઠાલાં;
 સારે શીખ્યાં વિના બાળને લાડ તે રાખમાં મારવી ફેક ફૂંકો;
 બાવથી બાળિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૨
 આદમી જ્ઞાન વિદ્યા વિના ગર્ધવા, વ્યર્થ અભિમાનિ વિવેક વોણે;
 માન અપમાનનું બાન બાળે નહીં, આખલા સાંઠ સમ તે અકોણે;
 આખરે હારિ સંસારમાં જ્ઞાન સમ ટાપલા સાંખિને ખાય ટૂંકો;
 બાવથી બાળિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૩
 મોગ્ય ઉપયોગનો જોગ જાણે નહીં, લાભનો લોગ પણ ક્યાંથિ લાવે;
 મોગરો મેલિ ખજ આખરો ખોળતો, કેજ હણિ ખાવજો બીજ વાવે;
 નકટ નાદાર થઈ જરે જૂગારિઓ, બાળિ દે આપનો લેખ ફૂંકો;
 બાવથી બાળિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૪
 સરસ નિશાળથી સરસ વિદ્યા મજે, સરસ વિદ્યા સરસ 'બુદ્ધિ લાવે,

સરસ બુદ્ધીથી ગુણ સરસ સધનાં મળે, સરસ ગુણ સરસ વીચાર વાવે;
 સરસ વિચારથી સરસ સુખ મેળવી, કીર્તિનો કોટ બાધે ^૧બૂકો;
 બાવથી ભાણિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો.
 સરસ વિદ્યા શિષ્ય સરસ રિત આચરે, સરસ તજી નરસ નિશ્ચે ન ધારે;
 સરસ વિવેક ગ્રહિ, છેક છલકે નહિ, ટેક ધરિ નેક નીતી વધારે;
 આર્થને આપતું કાર્ય તે આદરે, સ્વાર્થ ગણિ વાદ ન વદે વધૂકો;
 બાવથી ભાણિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૬
 વિવિધ વિદ્યા વિના લાખ ધન રાખસમ, લાખનિ લાગને ઝાંખ વાળી;
 પાંખ વણપક્ષિ જ્યમ ઝલોમ જઈ નવશેકે શું શેકે આંખવણ અંધભાળી!
 ભવ્ય ભંડાર, વણ પાર વૈભવ તણા, સરસ વિદ્યા વિના વાદ મૂકો;
 બાવથી ભાણિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૭
 ઐશ્ય વિદ્યા વિના દેશિ નૃપ ઐશી રહ્યા, પરમ વિદ્વાન પરદેશ પોતા;
 ભર્મમાં દેશિજન ધર્મ સમજ્યા નહીં, શર્મ તજી મર્મ જરિયે ન જોતા;
 ખોટ ખાધી હવે બહુજ બાધા લઈ, સત્વ દઈ ભોગવે માત્ર ભૂકો;
 બાવથી ભાણિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૮
 પાળકો બાળ તત્કાળ તત્તદારજે, હારજેમાં હવે હામ હૈયે;
 પુસ્તકો આદિ સૌ જોઈતાં સાધનો, આપતાં લોભ લેશે ન લેયે;
 બાળ સૂઝ્યાં વિના સદન ધન આદિ સુખ સમજવાં લવણવણ લોટ લૂખો;
 બાવથી ભાણિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૯
 સરસ નિશાળ સુખ સર્વનું પારણું, પારણું પરમ ચતુરાઈ કેરું;
 વારણું* ત્રિવિધ સંસારના તાપનું, નર્ક નિવારણું હામ ડેરું;
 સર્વ સંતાપ આપતિ તેથી ટળે, તે વિના પામિયે કુષ્ટ દૂઃખો,
 બાવથી ભાણિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૧૦
 પાળકો તેજ જે બાળને બોધશે, બાળકો જે પિતુ બોધ પાળે;
 ગ્રાહકો તેજ જે ગ્રહણ ગુણનું કરે, ગ્રાહકો તેજ જે બાવ ભાળે;
 જાણિ અહ્યોપમા અચિત રોખો ક્ષમા, જોસમાં જોઈ પરતાપ ચૂકો;
 બાવથી ભાણિ પિતુ માત સંભાળથી સરસ નિશાળમાં બાળ મૂકો. ૧૧

મિથ્યા વિવાદં અથવા અભિમાન ન કરવા વિષે.

કુંઠ વિનય કુંદ.

ધાલિ ફિસાદ વિવાદ વૃથા થકિ જે બકવાદ કરે અતિ ખાલી,
ખાલિ ખુવે મુળથી કુળલાજ, વળે નહીં જે અતિ યત્નથી વાળ;
વાળિ વળે નરતી કિરતી, શું રહે ન રતી કિરતી પછિ ઢાલી,
ઢાલિ કરે ઠકરાઈ, ગયે પકડાઈ, રહેજ નિચૂં શિર ધાલી. ૧
રાજિ રહી દિલમાંહિ નિરંતર, જે નર નૂઠિ કરે પતરાજી,
કાજિ બની નિજ વાત થવા ખરિ, લે તકરારે અધીક *નકાજી;
લાજિ રહે ન મિથ્યા અભિમાનથી, આવિ દિયે સમજૂત અલાજી;
તાજિ કરે તકરારે વૃથા પછિ, આખરે તે નર ખાય ખતાજી. ૨
રાજિ રહે નિજ સ્વારથમાં, પરમારથ પંથ ગ્રહે નહિ પાજી,
પાજિનિ સોખતમાં વિચરે, ઉચરે તકરારે સદૈવ નકાજી;
કાજિ કુરાનિ પુરાણિ સુપંડિતથી, કુંઠ વાત રખામ નહિ સાજી,
સાજિ સ્વસાજ સ્વરૂપ નિહાણિ, પ્રતાપ કરે પરથી પતરાજી. ૩

કામ કામને શીખવે તે વિષે.

અષ્ટાદશી સોરઠા.

બાપક વિશ્વાધારે, ઘટ ઘટ ઘટતું સુસવે;
પ્રગટ વિવેક વિચારે, કામ કામને શીખવે. ૧
જનમી બાળક જેમ, પય પીયે તન* ચૂસવે;
ભલે ત્રાપ થઈ તેમ, કામ કામને શીખવે. ૨
હરેક હાજત થાય, અશક્ત શીશૂ બળથી;
રૂવે સંતવરે સંભળાય, કામ કામને શીખવે. ૩
પિતું મરતાં ઘરે કામ, થયે કેમ સૌ કો કહે,
કરશે પુત્ર તમામ, કામ કામને શીખવે. ૪

* નકામી. ૧ અક્ષા, ઇંધર. ૨ સ્તન.

દિવાન ને દરબાર, રાજ્ય સુધારી સાચવે,	
વધે પ્રજાનો પ્યાર, કામ કામને શીખવે.	૫
અરજી કોરેટ માંધ, આવે જવાબથી જીવે,	
છેવટ યાચ છણાઈ, કામ કામને શીખવે.	૬
સમજિ તક શાહુકાર, ધંધાથી ધન મેળવે,	
વધે જેમ જોવાર, કામ કામને શીખવે.	૭
નિર્ધન થતાં ધનવાન, ગ્રહણી ગ્રહધન જાળવે,	
જ્યાંહા લગિ સુત અસ્તાન, કામ કામને શીખવે.	૮
પક્ષિ પણ વણ હાથ, તૃણથી ઘર શુભ ગોઠવે,	
વિંખે નહીં વરશાદ, કામ કામને શીખવે.	૯
જોતાં જમો ખિમાર, વેદ ધટિત ઔષધ દિયે,	
વધવા ન દે વિકાર, કામ કામને શીખવે.	૧૦
માટે દેશિં લોક, દેશી હુજર કેળવે,	
ફેરો થશે ન ફેક, કામ કામને શીખવે.	૧૧
તજ આજશ અજગાર, ઉદ્ધમ અધિક વધારવે,	
મળશે લાભ અપાર, કામ કામને શીખવે.	૧૨
હોંશે થઈ હુંશીયાર, દ્રઢ હીમત દિલ ધારવે,	
હંશે કષ્ટ હજાર, કામ કામને શીખવે.	૧૩
ફુર્ગુણ યાવા દૂર, સત સંગત નિત શેવવે,	
જગત યશે જર, કામ કામને શીખવે.	૧૪
જગ્યા ત્યાંથી સવાર, જાણી દિલ નહિ ઝાલવે,	
સૌ સુખ શાંતિ થનાર, કામ કામને શીખવે.	૧૫
આપણૂં અસ્તાન, માત્ર આપણે મૂંઝવે,	
ચેતો ચતુર સુજાણ, કામ કામને શીખવે.	૧૬
સુખાધની થમશેર, ખેંચી અજગતા કાપવે,	
મટશે કાજો કેર, કામ કામને શીખવે.	૧૭
સમઝી સૌ માબાપ, બાવે શિશુ બણાવવે,	

પામે સુજય પ્રતાપ, કામ કામને શીખવે. ૧૮
 ધરિ સદ્યુષ્ણ અંગારે, મતિ વિવેક પતિ મેળવે,
 વધશે તો સુવિચાર, કામ કામને શીખવે. ૧૯

વૈરાગ્ય ભક્તિ વિષે.

સવૈયા.

કાળહિ જાળ કરાળનમો^૧ કરે, ઝાલ જનો જનપાલહિ જોરે;
 જન અજન રહે ઉનતે, અભિમાન હિતે જગકી મગ^૨ દોરે;
 જો તપ પુન્ય પ્રતાપ મિલો, નર દેહરૂપી રજમે ધન રોરે,
 ઝ્યો ન ગમારે ભલે ભવતારક, જાત બલે ધરિયારે ટકોરે. ૧

લાલચ સૂચ્ય ચહે ધન લંપટ, પુત્ર પ્રિયા પટ ભૂખન ભોરે,
 જો છન એક મિલે સુખ સાધન, જનત માનત હે દ્રઢ મોરે;
 છાંડ ગુરુ સદ સંતકિ સંગત, મંગત હે શક લાખ કરોરે,
 ઝ્યો ન ગમારે ભલે ભવતારક, જાત બલે ધરિયારે ટકોરે. ૨

આયુષ્ય નાશિત ભાંસત હે, પરતાપ બન્યું યૌવન જાત બહોરે,
 જોડુ ગયા દિન ફેર ન આવત, કાળ એહી બિધ જાત ભખ્યોરે;
 માનડુ શ્રી^૩ જળમોજ સમી, છનભંગુરે જીવિત બિદ્યુત સોરે,
 ઝ્યો ન ગમારે ભલે ભવતારક, જાત બલે ધરિયારે ટકોરે. ૩

આવત કામ નહીં પટ ભૂખન, કામ ન આવતહે ગજ ધોરે,
 આવત કામ ન ધામ વિરામ, ન આવત કામ હજમ^૪ હોડોરે;
 આવત દામ નકામ કછૂ, જળ રામ હિ રામ કહી સખ રોરે,
 ઝ્યો ન ગમારે ભલે ભવતારક, જાત બલે ધરિયારે ટકોરે. ૪

આવત સંગ નહીં પરની^૫ તરની^૬, ધરમે હરની સમ ધોરે,
 માત પિંતા ભગની સુત સ્વાત કહે, જન કોઉ ન નામ ન લોરે;
 સ્વારથિ વે સખકો સમજે, પરમારથ પંથ રખે છન છોરે,
 નિત્ય પ્રતાપ ભજે ભવતારક, જાત બલે ધરિયારે ટકોરે. ૫

૧ ભયંકર. ૨ હાથ. ૩ ભણી, તરક
 ૪ લક્ષ્મી; દોલત. ૫ નોકરે સાકરે. ૬ પરણેલી. ૭ સ્ત્રી.

ભાગનમેં ભય રોગનકો, કુળમેં ભય હોય બિયોગનકોરે,
 માનનમેં દિનતાપનકો, ગુનમેં ખળકો ધન ચોરહિ ચોરે;
 શત્રુનકો ભય હે બળમેં, સધરે જગમેં ભય ખાસ ખસ્યોરે,
 નિત્ય પ્રતાપ ભળે ભવતારક, જાત બળે ધરિયાર ટકોરે. ૬
 ખ્યોમ એકાંત બિખેં બિચરે ખગ, કાળ તથાપિ નહીં છત છોરે,
 હોત અગાધ સમુદ્ર બિખેં, તદપિ ગ્રહિ ધીમર મીન મરોરે;
 વિશ્વ સદા દુઃખદા, સુખદા પરતાપ પ્રભૂ પદપંકજ સોરે,
 નિત્ય પ્રતાપ ભળે ભવતારક, જાત બળે ધરિયાર ટકોરે. ૭
 જે ગજ સીંહ ભુજંગ મહા બળિ એ તદપી બશ અંતક ચોરે,
 દેખ ગમાર બિચાર હુતે પ્રસેયો ઉહિ અંત કકોરહિ ઠોરે;
 છાંડ નિતી સદ્ધર્મ સુધાઅર ળેમ વૃથા બિખડું મત ધોરે,
 નિત્ય પ્રતાપ ભળે ભવતારક, જાત બળે ધરિયાર ટકોરે. ૮
 શિશ જટા શશિકી સુછટા, અર ગંગ ઘટાસિ બહે છતિ છોરે,
 હાથ પિનાક ત્રિશુળ લિયે, ડમર અર ડાક સુધંટહિ ધોરે;
 જે ખટવાંગ ધરે કોરમેં, અરધાંગ ઉમા જગમાતહિ ઓરે,
 સોહિ પ્રતાપ ભળે ભવતારક, જાત બળે ધરિયાર ટકોરે. ૯
 ભૂખન ખ્યાલક કપાલ કરે, ગલે રૂઢનમાલ મુભખહિ ચોરે;
 પાન કિયો બિખકો જીનહી, ઉનતેં નિગમેં નિલકંઠ કચોરે;
 આપ અમાપ પ્રતાપહિતેં, જગ પાપ અર ભવતાપહિ તોરે તેં;
 સોહિ પ્રતાપ ભળે ભવતારક, જાત બળે ધરિયાર ટકોરે. ૧૦
 પાસ ખરે સજિ સાજ ગજનન, ભૈરવરૂપ બટૂક બન્યોરે;
 સોહતહે હનમંત ધડાનન, ભૂત પિશાચ કિરે ચહું ચોરે;
 ખોત બલી ગિનહું જિનકે ગણુજે પરતાપ કહો ખરનોરે;
 સોહિ પ્રતાપ ભળે ભવતારક, જાત બળે ધરિયાર ટકોરે. ૧૧
 જે ત્રિપુરારિ પુરારિ કહાવત, ગાવત જ્યા કીરતી સખકોરે;
 દાનવ માનવ શેષ મુરેધર, આદિ ઉપાસત હે કર જોરે;
 દેખત જોઈ દ્રગસે જગકી મગ, કાપત કષ્ટ કૃપા જળ દોરે;
 સોહિ પ્રતાપ ભળે ભવતારક, જાત બળે ધરિયાર ટકોરે. ૧૨

ઉપદેશ સંબંધી છુટક કવિતા.

પરિચય રાખવા વિષે.

છંદ્રવિનય છંદ.

પારે પમાય પરીચયથી નરે, એજ નકી મનમાં નિરધારી;
એજ ગુણો સહ સંધરવા, ઉદ્યોગ અહો નિશ કિન્નિયે જારી;
આમ થવાથી નિરંતર અંતર કેરિ જશે જડતા ઝટ મારી;
મિત્ર સહૂ પરતાપ કહે, કરજો નિત્ય એજ પરીચય બારી. ૧

સારી ચરચા વિષે.

છંદ્રવિનય છંદ.

આ જગમાં જનનેજ જરે, રૂડી ચરચા સધજૂ સુખ આપે;
બધિ અતીશય સ્વચ્છ કરે વળિ છાતિયે જે સુવિચારજ છાપે;
બહેમ વિનાશ કરી ઝટ માંય, અને જડતા સધળી સટ કાપે;
આતરિથી પરતાપ કહે ચરચાજ રૂડી સુવિચાર સુથાપે. ૧

સુધારી લખવા વિષે.

કરૂં અર્જ હૂં આજ મિત્રો સહૂને, શુણીરાખજો ધ્યાનમાં જે કહૂં તે,
હરો વેગથી ચાલતો ફુજ ધારો, કરો પ્રીતથી અક્ષરોમાં સુધારો. ૧
તમે અર્ધ વીરામ વિરામ જાણો, વળી પ્રમ્ન આશ્ચર્ય ચિન્હો પ્રમાણો;
ઘટે તેવિ રીતે લખીને ઉચારો, કરો પ્રીતથી અક્ષરોમાં સુધારો. ૨

વાંચવા વિષે.

દોહરો.

સદાય પૂસ્તક વાંચવાં, ધરી સૂખની ગર્જ;
કૃપા કરી દિલમાં લહો, ઉપરની આ અર્જ. ૧

(૭૮)

ભુજંગી છંદ.

શુભી ઉપલી અઞ્જ તે મિત્ર મારી, તમે આપજો ધ્યાન દીલો વિચારી;
૩૩ાં શાસ્ત્ર કેરો સદા સ્વાદ ચાખો, સદા પૂરતકો વાંચવા શોખ રાખો. ૨

સિંહાવશોકી સવૈયા.

મળશે ખુશિ એથિ હમેશ ધણી, દિલના કુવિચાર બધા ટળશે;
ટળશે જડતા વળિ જીભ તણી, સુવિચાર થકી સુખ સાંપડશે^૧;
પડશે નહિ દૂખ થકી ડરવું, શુભ જ્ઞાન અને મુનિતી જડશે;
જડશે જગમાં પણ માન આતી, કિર્તિ શૂભ વિશ્વ વિશે મળશે. ૩

વિવેક વિષે.

વસંતતિલકા છંદ.

મિત્રો ધરી ઉર વિષે અરજી અમારી,
બુદ્ધિ વિવેક થકિ શૂદ્ધ કરો તમારી;
જેથી હમેશ જગમાં શુભ કિર્તિ યાશે,
પદ્મોત્કમાં પણ વિશેષ ગતિ પમાશે. ૧

દોહરો.

વિવેકથી જન જગતમાં, શુભ જશવંત મનાય;
વણુ વિવેકનો આદમી, ગર્દભ તુલ્ય ગણાય. ૨

નારાય છંદ.

વિવેકથીજ વિશ્વમાં મનુષ્ય સૂખ પામશે,
વિવેકથીજ કુષ્ટ દૂઃખ સઘમાં વિરામશે;
વળી વિવેકથી મજે વિશેષ માન સર્વદા,
વિવેકિ રાજકાજમાં ગણાય એટલે તે સદા. ૩

— ૦ —

તુર્જન સજ્જનના લક્ષણ વિષે.

દોહરો (બહિર્ભાષિકા).

જે જન જન્મી જગતમાં, જથનાં ન કરે કામ;	
ગર્જ સુધારે આપની, દંભ યકીજ તમામ.	૧
એશ ગણીને તેહનું, સદ્દેહા લે શુભ કામ;	
દાવાનજ દુષ્પ દેખતાં, યથનું ન મળે નામ.	૨
આદર કરિયે એહનો, સદ કારજ મોઝાર;	
ભાષણ અવલું બાંખશે, નીચ નકટ નાદાર.	૩
આશ ન કરશે એહની, બાળક વૃદ્ધ જૂવાન;	
દીવજ રાત ડરો તમે, રાખી મનમાં સ્થાન.	૪
ખોર અન સમ સમજવા, સજ્જન લોક તમામ;	
ભાવયકી તે ભેટતાં, સદ્ધ પૂરશે હામ.	૫
દોષ મટાડે દેખતાં, માંન મળે બલિ બાત;	
શુભ વિચાર તેવા કરો, બુદ્ધી યકિ સાક્ષાત.	૬
ધી સુધરશે સજ્જનથી, નીતી શુભ શિખાય;	
વૃત્તિ વજ એથી થશે, ધીરજ દિલે ધરાય.	૭
કરો ખોધ તે સર્વને, રોજ મોક્ષનો સાર;	
જોમ કરાવે ધયનો, સજ્જન શુભ સરદાર.	૮

ચાડી વિષે.

દંદ્રવિજય.

સાયત^૧ જેહ કરે નહિ રાયત^૨, સાયતથી^૩ કરતાં જન ચાડી;
ચોકસ બુદ્ધિ ન તેનિ ગણે, ગણવો નર ચોકસ તેજ અનાડી;
જો લત એ વળગી પછિ તે નહિ, એજ ગણે શુભ દોલત વાડી;
ખાપ પિયે ન સુખે કરિને, સુખથી ન સુખે નિજનું કૃત પાડી. ૧

દોહરો.

સોમત કરો ન તેહની, ગણી નકટ નાદાન;	
ચુગલીના કરનારને, કદિયે ન મળે માન.	૨

તોટક છંદ.

કહું મિત્ર સહુ સુણુને મનથી, સુખ સાધન શોધ કરો તનથી ;
કુવિચારયિ મૂકત કરો ન મતી, સુખ તેયિ મળે નહિ એક રતી. ૧
વળિ બાધિ યથે પણુ એયિ ખરી, દિલમાં વસથે દુખ રૂપિ છરી;
જનથી પણુ માન મળે ન કદા, દિલ દાઝ મટે નહિં તેથી સદા. ૨
ડરને નિત દૂર્જન સંગ થકી, કરને વિદવાનયિ પ્રીત પકી ;
સુણુને ઉપદેશકનાં કયનો, વદને સુવિચાર કરી વચનો. ૩

દોહરો.

સુખ ઉપજે સંસારમાં, તેવા કરો ઉપાય;
માત તાત ને દેખતાં, દિલમાં રાજી થાય. ૧

કુંડલિયો.

અનુસરતો અભ્યાસને, નિયમ ડરાવો એક ;
સૌ આલો તે રીતથી, રાખી મનમાં ટેક.
રાખી મનમાં ટેક, કદી ખદ શબ્દ ન ખોલો ;
સદા કરો સુવિચાર, વૃથા ઉચાર ન ખોલો ;
કરી વિદ્યા અભ્યાસ, સદા શુભ નીતે વરતો ;
સુખ પામે માખાપ, નિયમ ખાંધો અનુસરતો. ૧

મનોરંજક સભામાં કરેલા ભાષણમાંથી.

સિંહાવજોઠી સચેવા.

ડરવા કિર્તિ શૂભ મંડલિની, અતિ પ્રીત ધરો વિદ્યા વરવા ;
વરવા કુવિચાર તજી પ્રિય મિત્ર, ખુશી ન રહો અમથા ફરવા ;
ફરવા શુભ શોધક સાથ સદા, ખુશિ રો' નિજ ધર્મ રૂઝો ધરવા ;
ધરવા ઉદ્વિયોગ ખરા દિલથી, શુભ યત્ન કરો સુખમાં ડરવા. ૧

લક્ષિત છંદ.

વળિ સભા વિશે, વીનતી કરું, દિલ વિશે રૂડી, આશ હું ધરું ;

૧ એહણુ કરવા.

સૌ સભાસદો, એષ્ટ માનિને,	સુખ વિષે વસો, રનેહ આણિને. ૨
શુભ વિચારથી, સૂખ પામવા,	યત્ન સોધજો, દૂખ વામવા;
નિત સભા વિશે, સૂખ રાખવા,	યુક્તિ આદરો, કીર્તિ દાખવા. ૩
મદ્યુણા ગ્રહો, જ્ઞાન સાંભળી,	કીર્તિ પામશે, તેથી મંડળી;
દિલથી દુર્ગુણો, ત્યાગિ નાંખજો,	શાસ્ત્રનો સદા સ્વાદ ચાખજો. ૪
મિત્ર સર્વનાં, કષ્ટ કાપજો,	શુભ વિચારથી, સૂખ આપજો;
શુભ રીવાજનાં, સદા થાપિને,	ઝટ મુધારજો, જ્ઞાન આપિને. ૫

હંદ્રવિનય છંદ.

હૌશ થકી હુંથીયાર થવા તાણું, સાધન એષ્ટ સભા સમજીને;
 સદ્યુણુ સર્વ ગ્રહી દિલમાં, થકિ દૂર્ગુણુ દોષ તમામ તજીને;
 સંપ સદાય રૂડો મજબૂત, સભાસદ સર્વનિ સાથ સજીને;
 ઉદ્યમ એષ્ટ કરો દિન રાત, ખરા દીલથી જગદિશ બજીને. ૧
 આ મુચના શુભિ પ્રીય મિત્ર નકી, મનમાં દૃઢ નીશ્ચય ધારી;
 આમળનાં અટકેલ સુકામ, ઘટે કરવાં ફરિયા ઝટ જારી;
 એમ કર્યા થકિ મંડળીને મળશેજ, ખરેખર આખર સારી;
 પાપ નમી પરતાપ કહે, ખનશે શુભ સાધન તે સુખકારી. ૭

મનહર છંદ.

ધારિ ધારિ ધીરજને અધિક અભ્યાસ કરો,
 મારિ કામ ક્રોધ મોહ વરતે સુરીતથી;
 સારિ સારિ ચોપડિયો વાંચવાનાં નિયમ,
 રાખો અનુભવ થકી જ્ઞાન મેળવો ખચીતથી;
 તજિ વૃથા અભિમાન, જ્યાંહા ખિરાજો વિદ્વાન,
 ત્યાંહા જો ખસવાનું ધારો તમે પ્રીતથી;
 સુષ્ટો સારી સારિ વાત, દુષ્ટનો તજો સંઘાત,
 કહું મિત્ર દિન રાત, ડરો વિપરીતથી. ૮

સિંહાવલોકી સવૈયા.

ધરજો નિત ધ્યાન મહેથ તણું, ડરિ તે થકિ કામ રૂડાં કરજો;

કરજો વિદવાનથી રનેહ સદા, પણ મૂરખથી મનમાં ડરજો ;
ડરજો સહ કુષ્ટ વિચાર થકી, કહિ વાત કદી ન તમે કરજો ;
કરજો ન કદી નિજ ધર્મ થકી, સુવિચાર સદા દિલમાં ધરજો. ૯

છંદવીજય છંદ.

આગસ ત્યાગ કરી પ્રિય મિત્ર, ગ્રહો શુભ ઉદય ને ગણિ સારો;
વાદ વૃથા તજિને નિશ્ચિન મુખે થકિ વાક્ય રૂડાંજ ઉચારો;
નમ્રપાણું ધરિને મનમાં નિત ક્રોધ રૂપી રિપુને ઝટ મારો;
નિત્ય ઉમંગ થકી વસવા, અતિ પ્રીતિથી સાચવજો શુભ ધારો. ૧૦
સંપ સજી સહ સાથ સદા ખુશિમાં રહિને દિન રાત ગુજરો;
યજ્ઞ કરી ઘટતો દિનનિશ કરો શુભ જ્ઞાન તણોજ વધારો;
કામ રૂડાં કરવાં જગમાં દિલથી ન તમે કદિ હીમત હારો;
નિત્ય વિવેક ધરી મનમાં શુભ શાસ્ત્ર અતી પ્રિયતાથી વિચારો. ૧૧

સવૈયા.

પ્રણમે મન તૂં પ્રભુ પ્રીતિ પુરસ્સર^૧ તો જગ બ્યાધિ બધી વિરમે;
વિરમે પણ તો ન પમાય વિરામ, મુહામયિ ભકિત વિશે ન ભમે;
નભ મેઘ મહિ શશિ સૂરજનો, અજનાર પ્રભૂ બજતાં ન ખમે;
ન ખમેથિ ખમાય થતાં જગમાં, કુખ બાણિ પ્રતાપ પ્રભૂ પ્રણમે. ૧૨
કરિયે હરિયે હરિ તારિ કૃપાથિ, દિલે દૃઢ ધ્યાન તમારૂં ધરી;
ધરિ આ જગ સૃષ્ટિ ધરા નભ કોટિક પ્રાણિ પદાર્થ અને અદરી^૨;
દરિયાથિ બવાબધી અતી અધરો, જન કેમ શકે ઝટમાં ઉતરી;
તદિયે જગરાય દયાથિ પ્રતાપ, પ્રભૂ કરૂણા વિણ જન્મ કરી. ૧૩
કરિયે સદ્ભકિત પ્રભૂ પદની, નર તોજ શકે અધથી ઉગરી;
ગરિયા સમ આ બવ ચક્ર ફરે, ફરતાં અમધું અટકે ન જરી;
જરિયે જગ તાત કૃપા નવ હોયજ, તો નિત પીડ પમાય ખરી;
ખરિ પ્રિતિથિ નિત્ય પ્રતાપ બજો, પ્રભુની પ્રભૂતા દૃઢ યાદ કરી. ૧૪

મનહર છંદ.

કરવું ન કરવું તે એક બુદ્ધિએ વિચારો,
 સલ્હા, લાંચ, કિતુર, ને યૂધ એ ઉપાયથી;
 શત્રુ મિત્ર ઉદાશીને, વશ કરો શબ્દ સ્પર્શ,
 રૂપ રસ ગંધ લેતી છતી ઇંદ્રિ પ્રિતેથી;
 કામ ક્રોધ લોભ મોહ મત્સરાદિ પટ અરી,
 ઓળખિ અને દો દાર દાસ દુતને તણ;
 બાપણ કઠોર, હિંસા, થોડે ગુન્હે મોટી શિક્ષા,
 ખોડવી બીજની વાત તણ રહો સૂખથી.

૧

ઝેર એકનેજ મારે, શત્રુ એકને સંહારે,
 રાજ વાત કુટે પ્રજા રાજી નાસ પામે છે;
 માટે સમજૂ જનોએ ગુણ વાત રાજ કેરી,
 બોલવી નહીજ બોલે સુખ સંધુ વામે છે;
 ગદ્યું એકલાં ન ખાવું, એકલાં સમગ્ર ધન,
 ઇછવું નહી, ને ચાલવું ન એક વાટમાં;
 ધણા જણ સુતા હોય જગતું ત્યાં એકલાયે,
 ખેસવું નહીજ, ખેડે પડિયે ઉચાટમાં.

૨

ઉપમા ન જેને બીજી, મહીમા ગહન જેનો,
 સ્વર્ગ નિસરણી સમ સત્ય નાવ ના તળે;
 ક્ષમાવંતને કહે છે નારેમણ કોઈ પણ,
 દયા ગુણ તેયિ દુખ પામશે નહિ બિન્ને;
 બળ નહિ ક્ષમા સમ, અશક્તને ક્ષમા ગુણ,
 શક્તને બુધણ રૂપ, ક્ષમા સર્વ આપે છે;
 ક્ષમા સર્વ વશ કરે, ફરીજન જેયિ ડરે,
 ક્ષમા વિના કુકરમી નર્ક પડિ કાંપે છે.

૩

સોરઠો.

ધર્મ સમૂં નહિ પૂજ્ય, સાધન નથી ક્ષમા સમૂં;
 ધાત ન કરવો અન્ન, સુખ તૃપ્તિ વિદ્યા યકી.

૪

(૧૪)

ભાગ ૩ જો.

વિવિધ વિષય.

વાગનું વર્ણન.

સ્વગંધરા વૃત.

દેખી દેખો આ રૂપાળી, દિશતિ દુર થકી વાટિકા પુષ્પવાળી;
જેઢે કેવી નદી આ નિરમળ જળધિ, રાખતી વૃક્ષ પાળી;
કેવી આ વ્રક્ષ હારો, અદ્ભુત રચનાથી ઉતાપો મટાડે;
જોતામાં જો જોને અધિક સુખ કરે, ને કુચીતા હડાડે. ૧
જામેલી આ ઘટાઓ, જન મન હરતાં બોધ કેવો કરે છે;
કે છે કે સંપ સાથે પ્રતિ દિવસ નકી સૂખ શાંતી કરે છે;
શોભા ને આપરનો જરૂર જગતમાં, થાય સંપે વધારો;
તેની પ્રતીતિ નજર કરિ જુઓ દાખલો આ અમારો. ૨

ગીતિ છંદ.

જન મન રંજન કરેવા, જન્મ જગતમાં જરૂર તે લીધો;
ધન્ય તને ઓ! કદળીર, જનપર એ ઉપકાર વડો કીધો. ૩
કેળની કુંજ ગલીમાં, શિત પવન તો અધિક સુખ આપે;
પણ વિરહી જનને તે, પ્રિય વિયોગથી સદૈવ સંતાપે. ૪

શિખરણિ છંદ સિંહાવલોકી.

ખિલેલાં પુષ્પો આ, ધરિ અધિક શોભા સુખ કરે;
કરે પક્ષિ શબ્દો, સુર મધુરથી તે મન હરે;
હરે છે ઉતાપો, પવન કરિને ટાઢક દિલે;
દિલથી આદાશી, ખસિ હરષ વાધો મન ખીલ. ૫
જુઓ ચંપા જાઈ, અધિક ફૂલથી શોભિત દિશે;

દિસેછે કેવાં આ, કમળ ઉધડેલાં જળ વિશે;
 વિશેષે શોભીતો, અધિક પ્રસર્યો ડોલર નવો;
 નવોદાના જેવી, નિકળતિ કળી તેહનિ જીવ્યો. ૬
 ચમેલી ચોપાસે, જન સૌ તપાસે હરખથી;
 લવારા દીશે છે, કુમળિ ઇજિઓની ભરપથી;
 ગુલાબોના ઘેરા, અધિક શુભ વાસે સુખ દિયે;
 વડાં બાગ્યો વાળાં, પ્રતી દિવસ તે રવાદજ લિયે. ૭
 ખિલેલી દીશે છે, અધિક દિપતિ માલતિ કળી;
 લતાઓ રંગેલી, અધિક પ્રસરેલી શુભ વલ્લી;
 ર અહી વધી ઓપે, અધિક સહુનાથિ નિરખતાં;
 અતીશે દીશેછે, અનુપ કુલ વૃક્ષો અહિં થતાં. ૮
 મુડા ને કોકીલા, અધિક ઉડતા પોપટ ખરે;
 મયૂરો ને મેનાં, મધુર સુરથી ગાયન કરે;
 ખિન્ન તેવાં પક્ષી, નહિં ગણિતથી કો ગણિ શકે;
 ઉડતાં આનંદે, નિરખિ જન કેરં મન છેકે. ૯

શારદૂલવિકિરિતહંદ.

જો જનંમુ કમરૂપ જનમકળથી, આડો નમેલાં દિશે;
 દીશે દ્રાક્ષ તણા અનુપ લુમખા, આ એજ વેલી વિશે;
 વીશેષે સુખદામ અંજિરે ઇતીઆદિક મેવો જિન્ને,
 ખીજીરો તડખૂચ રામફળ જે જોતાંજ આપે મજ્જે. ૧૦
 આંખા સાખ અનુપ દાડમ થકી વૃક્ષો અતિ ઓપતાં,
 કેળાં લૂખ્ય થકી ભરેલ કદળી રૂપી જનો લોભતાં;
 લોખૂ એજ દિસે અને અતિ ઘણાં છે ખાર ને આંખળાં,
 રડાં રાંણુ અખોડ આદિક વળી સોતાફળો છે ગળ્યાં. ૧૧
 સોપારી શુભ નાળીએર ફળથી વૃક્ષો ભર્યાં તે તણાં,
 દિશે એજ ખજૂર ખારક તણાં વૃક્ષો ફળેલાં ઘણાં;
 ચારોલી પુસ્તાં અને પખડિઓનાં પ્રક્ષ દીશે વળી,
 આઝાં જાયફળો લવિંગ તજ ને છે એજચિયો ગળી. ૧૨

વૃક્ષો તાલ તમાલ આદિ અધિકાં, દીશિ વડો સામઠા,
 સીસમ સાગ અથાગ પીપર તણી શામ્ભિજી સારી ઘટા;
 ઝાઝી આંમલિયો વળી અતિ ઘણા છે લીંબડા શામતા,
 આસૂપાલવ આદિ વૃક્ષ શુભ જે છાંયાથિ સંતોકતાં. ૧૩
 વાડી સર્વ મુગંધ યુક્ત કરતાં વૃક્ષો દિશે સૂખડો,
 આપે એટ બરાસ વાસ અધિકી, છે પાંદડી ને પડો;
 દિશે પુષ્પિત વૃક્ષ તેમ અધિકાં વૃક્ષો ફૂલે દીપતાં,
 ભેતાં જે જનને અધિક સુખ દે વૃક્ષો અતી આપતાં. ૧૪

વસંતતિલકાહંદ.

રેતૂ વસંત વળિ વાડિ વિશે વિશેષે, શાભા અધીક જહિં દૂખ ન હોય લેશે,
 તેમાં મળે મુજબ મિત્ર વળિ સદા જ્ઞે, સૌભાગ્યવાન જન તેથિ ન કોઈ બીજો. ૧૫

દુધમાં સાકર.

ભુજંગી હંદ.

શુભો સર્વ કો દેશિ મિત્રો અમારા, ગ્રેહો સદગુણો હીત માટે તમારા;
 વધારો કરો આપની યોગ્યતાનો, ભલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૧
 દિશે દેશ જે સર્વથા સ્મૃદ્ધિ વાળો, પ્રજા ઉદ્ધમી જ્યાં નહીં રોગઆળો;
 પ્રકાશે વળી મૂર્ચ જ્યાં વિદ્વાતાનો, ભલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૨
 વળી જ્યાં રૂડા દૂતરોનો વધારો, સદા સાતતો હોય વ્યાપાર સારો;
 નથી ધાક ત્યાં રાજ કેરી પીડાનો, ભલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૩
 ધરો એટ ને એડ સારી કરાવે, રૂંડૂ બીજ રોપે પુરો મેધ આપે;
 નડે જ્ઞે નહીં તેહને રોગ થાનો, ભલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૪
 વધારે મુવિદ્યા રૂંડૂ રાજ પામી, મુધારે સદા દેશની સર્વ આમી;
 કરે ન્યાય જે હીતકારી પ્રજાનો, ભલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૫
 યથા જ્ઞાતિમાં સૌ કુળાચાર પાળે, કુરમ્તા હણે ને સુરસ્તા ન ટાળે;
 સદા સાચવે માલ સૌ સંપવાનો, ભલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૬
 થઇને કુટુંબી વસે એક દીલે, જમે વૈચિત્ર્યે હોય જ્ઞે એક તીલે;

રહે ઉદ્યમો સૌ તજીને ઉદ્ધાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૭
 પિતા પુત્ર કે માતને ભ્રાત ભગ્ની, વસે યોગ્ય રીતે તજી ક્રોધ અગ્ની;
 રૂડો ચાલ છે જ્યાં શિશૂ બોધવાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૮
 મન્યાં હોય જે સ્ત્રિ પતી જે ભણેલાં, વળી રૂપ *નારણ્યમાં છે ખતેલાં;
 સ્વભાવે મજે જે વળી જે જણાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૯
 કૃપા ઇશનીથી પુરૂં દ્રવ્ય પામે, રૂડા ઊપકારો કરે કીર્તિ જામે;
 દિશે દીપતો ગુણ જેમાં દયાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૧૦
 મળી ભાગવે સૂખ ને દૂખ સાથે. સુવૈચાશ રાખી સદા મિત્ર માથે;
 નિતીમાં રહી લાભ લે મિત્રતાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૧૧
 લિધી નોકરી આપના અર્થ માટે, સુનીતે કરે કામતો દ્રવ્ય સાટે;
 પુરૂં દ્રવ્ય પામે મજે શેઠ દાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૧૨
 સુવિદ્યા શીખિને રૂડાં શાસ્ત્ર વાંચે, કરે સંગતી સન્નનોની સદા જે;
 નહી ગર્વ જ્યાં, ગુણ છે નમ્રતાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૧૩
 સુખો મળવે સૌ સુવિદ્યા ભણીને, કરે ઉદ્યમે પુખ્ત પૂરો બણીને;
 વળી શોધિ લે માર્ગ જે મોક્ષતાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૧૪
 થુણી સર્વને રાખવા યાદ આપે, કહી આ કવીતા રચ્યાને પ્રતાપે;
 સમૂદાય જ્યાં હોયછે શ્રેષ્ઠતાનો, બલી દૂધમાં શર્કરા એજ માનો. ૧૫

જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકના અંકોમાં દાખલ કરેલી

છુટક કવિતા.

જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકને મથાળે લખેલી,

વસંત તિલકાછંદ.

વિવેચનાં ચરણ બંદિ સદાય પ્રીતે, સુસંપથી વળગ ઉદ્યમ ને સુનીતે;
 કીધે પ્રયત્ન પરિણામ રૂડું મળેછે, આ જ્ઞાન વર્ધક નિરંતર એમ કેળે. ૧

દોહરા.

સદ્ય ચણે જન સુધરવા, મૂકી વૃથા અટક;	
રનેહ સજે વિદ્વાનથી, વાંચી જ્ઞાન વર્ધક.	૨
વિવેકથી જન વર્તશે, સમજી તક ભેતક;	
ડરશે દુષ્ટ વિચારથી, વાંચી જ્ઞાન વર્ધક.	૩
તજી આગશ અભ્યાસમાં, ભેડે જીવ ઝટક;	
સંધરશે સુવિચારને, વાંચી જ્ઞાન વર્ધક.	૪
સદ્ગુણની વૃદ્ધી કરે, સુચવે સદા સુપંથ;	
નીતી જ્ઞાન વધારશે, જ્ઞાનવર્ધક આ ગ્રંથ.	૫
પ્રથમ પ્રભુ પરમેશને, પ્રિતે કરી પ્રણામ;	
વર્ષારંભે વિશ્વમાં, વધવા સારાં કામ.	૬

વસંતતિલકા છંદ.

અહ્મા વિરંચિ ચતુરાનન જે કહાવે, તેને નમૂં નકિ નિરંતર એક ભાવે;
આદીત્ય દેવ નમું પ્રીતયકિ હમેશે, અંધારું કાપિ કરે શુદ્ધ મતી વિશેષે. ૭
વાણી સુધારણ સરસ્વતિ વાગદેવી, કીજે અખંડ કરૂણા નિજદાશ દેવી;
અદ્વી સુધારિ સુવિચાર સદાય દેખે, આ જ્ઞાનવર્ધક સુગ્રંથ સુધાર ત્રીન્ને. ૮

દોહરો.

અકસ્માત ખતાવથી, જનનું મન ભરમાય;
ચતુર મનુષ્યથી તે તણે, અમિત ખુદાશે થાય. ૧

છંદ્રવિનયછંદ.

જાતિ રહી ચરચા શુભ દેખિ, અતીશય અંતરમાં ગભરાણો,
જન્મ થતાંજ થયો ઝટ નાશ, શુણી અપશોષ અતી ઉભરાણો;
અર્જ કરૂં શરૂઆત થવા, પ્રિય ધ્યાન દઈ મન વાત પ્રમાણો,
જ્ઞાન થવા સુરિવાજ તણું, નવરાંત સમે શુભ શાસ્ત્ર પિછાણો. ૧
હીમ્મત ધારિ હમેશ સદ્, અભિયાસ ત્રિપે નિજ ચીત લગાવો,
સંપ સજી સહુમાં પ્રિય મિત્ર, સુવાત તણી ચરચાજ ચલાવો;
વાંક ન જૂઠૂં પદો મુખથી, શુભ નીતિ સદા દિલમાં પ્રસરાવો,

અર્જ શુણી કરશે નહીં ક્રોધ, સુખોદયી શેવકને સમજવો. ૨

સુતો જાગે પળ જાગતો જાગે નહીં તે વિષે.

મનહરછંદ.

સુતેલો જગાડવાને ઇલાજો છે અતિ ઘણા,
જાગતો જગાડવો છે, વસંતો કેવલમાં;
તેમ મુર્ખને સમજાવવાને માટે અતિ,
ઉપાયો ખોળ્યાયિ મળી આવશે જગતમાં;
પણ સમજતાં છતાં વાત કાન તજે કાઢે,
કહો, તેને કેમ કરી લાવિયે સુમતમાં;
તેના લોકોને કદાપી કાંઈ બાધ કરે તોય,
ઉપરનાં દોષથી તે કાઢશે રમતમાં. ૧

“ઉત્તમરામ નામનો એક ગ્રહસ્થ” એ વિષયમાંથી.

દોહરા.

જગદીશ્વર તમને નમી, પ્રેમે કહું પ્રણામ,
શુભ બુદ્ધિ દઈને મને, પુર મુજ મનની હામ. ૧
કરી કલ્પના ને કહું, કયા એક આ હામ,
સરસ રસ તણી પૂર્ણતા, એમાં કરો તમામ. ૨
જ્ઞાન મળે શુભ સર્વને, તેવી રચના થાય,
કરજો તેવી પ્રેરણા, કૃપાનાથ જગ રાય. ૩
કાઠી જડતા માહરી, દિલે રૂડા વિચાર,
જેથી સૌ જન વાંચતાં, નીદ નહીં લગાર. ૪

ત્રોટક.

વિનવું સહ સજ્જન આ વખતે, મુણગે સુકથા વરણું વિગતે;
ચુક ભૂલ મુધારિ સુસાર ગ્રહો, નિજ દાસ પ્રિતે મુજને ગણવે. ૫

મનોરંજક સભા સંવંધી.

છંદ્રવિજય છંદ.

ધન્ય સભા મનોરંજકને, સુવિચાર કરે સહ નીત્ય નરાણા,
ધન્ય વળી નથુરામ સદા, કિરપાથિ કરે સહ મિત્ર સુખાણા;
ધન્ય સભાસદ સર્વ રૂડા, ધરિ પ્રીત શુભે નિત રાગ રૂપાણા,
ધન્ય જગ્યા જગદંમ તણી, શુભ બેઠક ને મનોરંજક શાણા. ૧

૧૦૪૪૪૪૪૪

ભાવિ મટે નહીં તે વિશે.

છંદ્રવિજય છંદ.

કર્મનિ આગળ જોર નહીં, મરે લાખ્ય કરે હણિયે હથિયાઈ;
એજ બને પળમાં હલકું, હલકું સુધરે મરે હોય નકાઈ;
કોટી ઉપાય બહે કરિયે, પળુ થાય નકી બન્યમ હોય થનાઈ;
આતરીથીજ પ્રતાપ કહે, દર નિશ્ચય એજ કરે મન માઈ. ૧

મનોરંજક સભાના સેક્રેટરી રા. નથુરામ

મોનજીને આપેલું માન પત્ર.

ત્રિભંગી છંદ.

જયશ્રી જગ શ્વામી, અંતરજામી, મરતક નામી, અર્થ કરે;
જય જય જગમાતા, તૂં સુખ દાતા, શરણુ ગ્રહેતા, સિંધુ તરે;
મુજ હિત કાળે, દિલમાં આજે, પ્રિય ગુણુ ગાવા, હામ ધરે;
પ્રહ્લિ શુદ્ધ કરવા, કુડમતિ હરવા, મદદ કરો તો, તે ઉચરે. ૧

ભુજંગી છંદ.

નથુરામ અત્યંત આનંદકારી, કરી વિશ્વમાં અવતૂરી કીર્તિ સારી;
ઉપાયો રચોછો વધે લાજ તેવા, લિષ્ઠો જન્મ સૌ મિત્રને સૂખ દેવા. ૧
અતી સ્નેહથી આ સભામાં બિરાજી, કરોછો સદા સર્વને રાજરાજી;
નથી શક્ય હું આપની કીર્તિ કેવા, લિષ્ઠો જન્મ સૌ મિત્રને સૂખ દેવા. ૨
સદા આ સભાનું રૂડું દીલ ધારી, મળે છો તમે સાધનો લાભકારી;

સદા રીઝશે એ થકી ઇષ્ટ દેવા, લિષ્ઠો જન્મ સૌ મિત્રને સૂખ દેવા. ૩
 સભા વારતે દ્રવ્યનું ખર્ચ જાણી, અતી પ્રીતથી આપ હ્યોછો પ્રમાણી;
 કહ્યું નહીં કદી કોઈને ભાગ લેવા, લિષ્ઠો જન્મ સૌ મિત્રને સૂખ દેવા. ૪
 સદા સર્વને રાગ સારા સુણાવી, અતી પ્યારથી કૈક મોળે મણાવી;
 ખુલી તે જશે જે હશે મ્યાન જેવા, લિષ્ઠો જન્મ સૌ મિત્રને સૂખ દેવા. ૫
 શુણી આપનું નામ આવે પ્રવાસી, પુરોછો તમે તેહની સર્વ આશી;
 ચહે તે સદા આપની પાસ રેવા, લિષ્ઠો જન્મ સૌ મિત્રને સૂખ દેવા. ૬
 થઈ કોઈને દીલમાં ગ્ને ઉદાશી, હરોછો તમે આદરી યુક્તિ આશી;
 વળી સદ્ગુણો સંઘર્યા કૈક તેવા, લિષ્ઠો જન્મ સૌ મિત્રને સૂખ દેવા. ૭
 સદા મૂળને આપનો મિત્ર જાણી, નભાવો સદા મિત્રતા પ્રીત આણી;
 કરો અગતા આપની સાથ રેવા, લિષ્ઠો જન્મ સૌ મિત્રને સૂખ દેવા. ૮

છંદ્રવિજય છંદ.

ધન્યર આશ પુરે સહુ આપની, એમ પ્રતિ દિવસે દિલ ધારું;
 વૃદ્ધિ કરે સુખ સર્વ તણી, નિત ઈશ કરને મનુતિ એમ ઉચારું;
 દીલ વિષે ન રહેજ ઉદાશી, કદી ન નડે કુખ કોઈ નકારું;
 હથ આપાદ કરે, પરતાપ કહે, નિત એમ ચહે મન મારું. ૯

સંબંધીઓના વિયોગ વિષે.

મનોરંજક સમાને ઉત્તેજન આપનાર રા. અંબાશંકર-
 પ્રાણજીવને કોળેરાના દર્દમાં દેહ ત્યાગ કર્યો તે વિશે.

દોહરા.

વિદ્યાનો સાગર વળી, હતો સભા શિરતાજ,
 તે અમથી અળગો કર્યો, એ શું જગ અધિરાજ? ૧
 આશા તે ઉપર હતી, વિદ્યાવૃક્ષી કાજ,
 તે સધળી નિષ્કૂળ કરી, એ શું જગ અધિરાજ? ૨
 અંબાશંકરથી વધત, સખા તણિ શુભ લાજ,

હાથ થકી હીરો હર્યો, એ શૂં જગ અધિરાજ?	૩
ખતાવતો તે સર્વને, ધર્મ તણી શુભ લાજ,	
તેને ખરક્યો સદા તે, એ શૂં જગ અધિરાજ?	૪
ખાળ તેનો રખડાવતાં, કેમ ન ઉપજી લાજ?	
ખંધ કર્યું ઘર તેહનું, એ શૂં જગ અધિરાજ?	૫
વિચારતાં અપશોષનો, થાતો નથિ અંદાજ,	
અભાગિયા અમને કર્યા, એ શૂં જગ અધિરાજ?	૬
જીવાડ્યો જો હત વધૂ, પાંચ વર્ષ અમકાજ,	
તો કરેણા માનત અમે, તારી જગ અધિરાજ.	૭

આંવરણના કારભારી રાજેશ્રી રુઘનાથજી ધંનજીએ સ્વર્ગવાસ કર્યો તે પ્રસંગે બનેલી

કવિતા.

સંવેષા છંદ.

નામ રૂંડુ રુઘનાથજી તેમજ માત્ર હતા રુઘનાથ તણા ગુણ,
હાથ હવે ધસતી ઝવસતી સહ, દૂખિત થૈ રુઘનાથ મળ્યા વણ;
રામ સમૂં કર્યું શામનું રાજ્ય, વિરામત જો વધુ વર્ષ હજી પણ,
નિરાજિત કીર્તિ ગળવિ વધૂ અમરાવતિ ગુહ્ય ખનાવત આંખણ. ૧
દશરથી રુઘનાથ જતાં વન, દૂખથી જોમ પ્રજા અજીવ્યાની,
સાથ જવા અધિરાત થકી, નિસરી પુર બહાર મના તહિ માની;
જીંધતિ મેલિ ગયા રુઘનાથ, શુણિ પછિ જોમ થઇ અસિઆણી,
નિત્ય પ્રતાપ હશે હમણાં, રુઘનાથ વિના સહ વસિ ઈનિમાણી. ૨
સદ્ગુણ સાધ્ય કરી સધળા, સહ દૂર્ગુણ દૂર કરેલજ દા'ડી,
નમ્ર સ્વભાવ પ્રભાવ પવિત્ર, સ્વભાવિક ગંભીરતા ગુણિ વાણી;

૧ રામચંદ્રજી. જ પ્રજા, વસિ. જ આંખરણના જંગીરદાર

શામજીભાઈ. + શોભીતી. x દશરથના

* નિરાસ. ઈ દયામણી.

સજ્જનતાયિ સદા વરેત્યા, સુવિવેકથિ રીત પવિત્ર પ્રમાણી,
 નિત્ય પ્રતાપ હશે હમણાં રઘુનાથ વિના સહ વસ્તિ નિમાણી. ૩
 પુણ્ય મતિયિ કર્યું પ્રભુ પુજન, દીધું સુભિજ્ઞન †ભોજન ન જાણી,
 સ્વાર્થ તજી પરમાર્થ મતીયિ, સદાવ્રત દાન કિધાં પ્રિતિ આણી;
 ધારિ સદ્ગર્ભ અધર્મ ઉખેડિ, કરી સત્કર્મની પર્મ કમાણી;
 નિત્ય પ્રતાપ હશે હમણાં રઘુનાથ વિના સહ વસ્તિ નિમાણી. ૪
 સંતતિયી વધુ વસ્તિ ગણતી, ઘણિ હતિ તેયિ સુયત્તયિ આણી,
 પ્યાર અપારથિ પાણિ પ્રજા અવિકારપણે અધિકાર પિછાણી;
 એ અધિકારિ તણાં સ્મરતાં ઉપકારજ તે અધિકી થઈ હાની;
 નિત્ય પ્રતાપ હશે હમણાં રઘુનાથ વિના સહ વસ્તિ નિમાણી. ૫
 જશ્વસ્તિ અહી સહ વસ્તિ સદા વસતિ, સુખ પામિ સ્વતંત્ર સમાણી,
 સ્વસ્થ પ્રજા અનવસ્થપણું તજિ ઉદ્ધમમાં ઉન્મત ગણાણી;
 યોગ્ય સ્વરાજ્ય તણી મમતાયિ, સત્તાવત શત્રુ થકિ ન દબાણી,
 નિત્ય પ્રતાપ હશે હમણાં રઘુનાથ વિના સહ વસ્તિ નિમાણી. ૬
 નિર્મળ ન્યાય સદાય કર્યો, નિજ રાજ્ય પ્રજાનિ દયા દિલ આણી,
 રૈયતને ઘટતી કરિ રાયત, રાય તણી પણ રીઝ રખાણી;
 લાયક તેવું ન કોયિ થવાય, સહાયક વૃતિ વધુ વખણાણી,
 નિત્ય પ્રતાપ હશે હમણાં, રઘુનાથ વિના સહ વસ્તિ નિમાણી. ૭
 આશ રહીત કર્યું પરનું હિત, ઇચ્છ્યું અહિત નહીં અરિ જાણી,
 જ્ઞાન્યું માન મહાન છતાં, કદિ માનવિમાં ન થયા અભિમાની;
 દયાન દહ પરધાનપણે, ધન ધાન્ય સ્વરાજ્ય સ્મૃદ્ધી રખાણી,
 નિત્ય પ્રતાપ હશે હમણાં, રઘુનાથ વિના સહ વસ્તિ નિમાણી. ૮
 જ્યારથિ રાજ્ય લગામ ધરી કરે. ત્યારથિ સર્વ સલામતી જાણી,
 સર્વ પ્રજા સુખજી થઈજી વિરાજિત રાજનિતી વરતાણી;
 પંડિત સર્વ પ્રણામ કરે, જગ મંડન કીર્તિ અખંડ લખાણી,
 નિત્ય પ્રતાપ હશે હમણાં, રઘુનાથ વિના સહ વસ્તિ નિમાણી. ૯
 દેખિ દિલે દિલગીર પ્રજા, શુભ આશ્રય આપિ નિરાશ મટાડી,
 બોલવું યોગ્ય કરી બરદાશ, સુન્યાય નિતીયિ દયા ઉર આણી;

રાજિ સદા કરશેજ મુરારજિ^૧ કાનજિ આદિ બાજિમિ જાણી,
 શ્રેષ્ઠ મહો નૃપ શામજીભાઈનું, તેયિ સુખે વસશે સહ દાડી. ૧૦
 વલ્લભ^૨ વસ્તુ વિયોગતણું, દુખ કોણની આગળ જાય કહ્યું,
 દેવ થકી પણ દૂર્લભ તે નુકશાન નકી નહિ જાય સહું;
 ભાવિ પ્રતાપ અતી બળવાન, વધુ પરિતાપ કરે શું થયું ?
 કોડ ઉપાય કરે ન મળે રઘુનાથજિ રતન અમૂલ્ય ગયું. ૧૧
 રાત દિનેં ન નિરાંત વળે, અમિરાત સહીત અમીર ગયે,
 રાત દિનેં ન નિરાંત વળે, ગુણ જ્ઞાનિ વજ્ર વિદાય થયે;
 રાત દિનેં ન વળેજ નિરાંત, પ્રવીણ પ્રધાન પધારિ ગયો,
 કેમ? વળે દિનરાત નિરાંત, રવી રઘુનાથજિ અંત થયો. ૧૨

સ્વર્ગવાસી રામકુંવર (ગ્રંથકર્તાનીમાતા)ના

જિવન ચરિત્રમાંથી.

સ્વર્ગધરા છંદ.

પર્માત્માથી થયેલી ત્રિગુણમયો પ્રભા શક્તિ પર્માત્મ પોતે,
 કર્તા હર્તા કૃપાળૂ, ભવસુખ ભર્તા, જગતમાં બાપિ જોતે;
 જેની દ્રષ્ટી દયાથી દુરિત દુઃખ ટળે, જે નદે વિપ્ર થાવા,
 તેને પ્રણવી પ્રતાપે મન મરજી કરિ, માતૃના ગુણ ગાવા. ૧
 મા તું માયા સ્વરૂપી, *અપ્રતિમ અહીની દેખિતી દેવિ જેવી;
 જેવી શાણા સ્વભાવે વર્તી જગતમાં, છે છતી કીર્તિ તેવી;
 તેવી તો શું? પરંતુ કહી ન શકીશ વીરમે અંશ વાનું,
 વાતો બોલું વિશેષે, હૃદય હૃદયે માત્ર જે નહીં સમાતું. ૨
 તારા શાણા સ્વભાવે પરગજી ગુણથી, ધર્મ શા તે ધર્માતા ?
 તારાં તારા સમાણાં વચન ચળકતે, કાન કેવા કુર્વાતા;
 તારા ધાર્યા પ્રમાણે અનુકુળ સુખમાં, પ્રાપ્ત થ્યાં પાપ મારાં,

૧ આંબરણ જંગીરદારના બીજા આબરદાર અધિકારીઓ.
 ૨ ખ્યારી. * પ્રતિમા વગરની.

તારા તેથી પિડાતા જીવિત લગિ ઝુરી, સ્વર્ગ ગ્યા પ્રાણુ પ્યારા. ૩
 ઝોંચોતો આભ તૂટ્યો, ગળખ 'વણુગળે' એદ એ નહિં ખમાતો,
 મા તો મેલી સિધાવ્યાં સ્વર્ગ ભણિ હવે જીવ કાં તૂં ન જાતો?
 જાતો જ્યાં ત્યાં ભ્રમીને, જય ત્યમ વરતી માતુ શેવા 'નરોચી,
 રોજે કીધી અનીતી અધિક, ધિઃક તને, કાણિ ટીલી ન ઝાછી. ૪
 કાકાં મારે હવેથી કુળ મળવું કશું, કૂલ આકાશ જેવું,
 જેવું તેવું વિચાર્યું પ્રથમ નહિં, પછી શું હવે કૂર કે'વું;
 કેવો ય્યો! તૂં કૃતધ્વી જન નિજિવ હરો, જીવ તૂં દૃષ્ટ જોતાં,
 જોતાં જગ્યા ન તારી ઉભય ભુવનમાં, આ હવે આલિ ગોથાં. ૫

ઉપજાતિછંદ.

ઝો માન્યવંતી પ્રિય મા તું મારી, કરી નહીં ચાકરિ મેં તમારી;
 અરે! પરંતું ઉલટી સંતાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હુંજ પાપી. ૬
 મેં ગર્ભમાં રહિ અતિ પીડ કીધી, સુખે સૂવા ત્યાર થકી ન દીધી;
 ખાવા પીવાની ખરો ખાણુ આવી, કૃપાળુ મા પૂરણ હુંજ પાપી. ૭
 હું જન્મતાં લેશ ટળી ન બાધી, વધી અતિ આધિ અને ઉપાધી;
 સૂખી કર્યો આપ સુખો ઉથાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હુંજ પાપી. ૮
 શીશૂવયે દૂખ મને જણાતાં, તે ટાળવા આપ અતી પિડાતાં;
 ન ખેસવા મેંજ સુખેયિ આપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હુંજ પાપી. ૯
 દીરાત નિરાંત થવા ન દીધી, પૂરી રીતે મેં પરતંત્ર કીધી;
 ન દીધું ધાર્યું કરવા કદાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હુંજ પાપી. ૧૦
 હજિ મળી ક્યાંઈ જ્યાં ન દીધાં, રડી રડી કટ અધોક કીધાં;
 કર્યો નહીં ક્રોધ તમે તથાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હુંજ પાપી. ૧૧
 વળી મને નીકળિ શીજિ માતા, નશીબ જોગે નયનો વીંચાતા;
 વિદ્યેપની ઝાળ વિશેષ બાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હુંજ પાપી. ૧૨
 તેં ત્યારથી સૂખ ન સર્વ માગ્યાં, તેં ત્યારથી વૈભવ માત્ર ત્યાગ્યા;
 ઉદાશી તેં ત્યારયિ ઉર થાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હુંજ પાપી. ૧૩
 ન ત્યારયિ આણું ખુશીયિ આધૂ, ન ભાવથી ભૂષણ અંગ બાંધ્યું;

ન સારથિ એવ અસ્યો કદાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૧૪
 તે રોજથી રોજ શરીર ગાળ્યું, તે રોજને લોહિ કલેજી બાળ્યું;
 મંદગિન યઈ મંદગિ તેયિ બાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૧૫
 ઉભંગથી વસ્ત્ર ધર્યાં ન અંગે, જમ્યાં નહીં જ્ઞાતિ વિવાહ પ્રસંગે;
 છૂપાં ક્યૌં છાતિએ કષ્ટ છાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૧૬
 ઉદાશિમાં દીવશ રાત ખોતાં, જોણું કશુંએ કંઈ જો ન જોતાં;
 ન હર્ષથી હાસ્ય ક્યું કદાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૧૭
 અપંગ પ્રાણી જન આદિ જોઈ, દુષ્ટી થતાં આપ અધિક રોઈ;
 અચિત્ત શાંતિ ચિત્તને ન આપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૧૮
 તેવારમાં દાસ દિલગીરિ આણી, હું સાચ આંખે ખરતાંજ પાણી;
 તકે તકે તબ મનથીજ તાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૧૯
 ભૂલી જતાં ભાન ક્ષુધા તૃપાનું, તપી ન ધિકાર ક્યૌં કશાનો;
 તજ્યું ન ધરકામ તમે કદાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૨૦
 સ્વતંત્રતાનું મુખ યાદ લાવી; તમે કદી ખાચશ તે ખતાવી;
 ન તે થવા સંમતિ મેં ન આપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૨૧
 તમે કહ્યું જેહ અવશ્ય જાણી, ન આગતા તે મુજથી પળાણી;
 તખ્યાં નહોં તુચ્છ ગણિ તયાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૨૨
 ઈચ્છા તુંથી પૂરી અમારી થાતી, ન તારિ વાતો અમથી રખાતી;
 ન ક્રોધ કીંત્રો સદ બોધ આપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૨૩
 ગણ્યા ગુણો સૌ ન ગણાય તારા, બનેલ દોષો અધિકાજ મારા;
 વિના ક્ષમા હું ન તરું કદાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૨૪
 સ્વભાવ સારે ધરિ ધર્મ આપે, પવિત્ર કીર્તિ પ્રગટી પ્રતાપે;
 ક્ષમા કરો દોષ દયાયિ કાપી, કૃપાળુ મા પૂરણ હૂંજ પાપી. ૨૫
 શાર્દૂલ વિક્લિપિત છંદ.

નાનો નારદજી જાણિને ન અટકી, સ્વર્ગે જતાં સદ્યમાં;
 હૂં પરંત્ર પીછાણુ પણ તમે, જતાં ક્ષણે નહિ અમ્યાં;
 ત્યાગી પ્યાર અપાર પાર વણુ આ, સંસાર સીંધૂ તરી;
 ધારી સય સદ્ધર્મ કાયમ સદા, સારીજ કીરતી કરી. ૨૬

૧ સૌથી નાનો પુત્ર જેનું નામ નારદલાલ છે.

- તારા તુલ્ય ન ભાળી ભામનિ બલી, અદ્યાપી આ ભૂ તળે;
 તારા સદ્યુણની ન થાય ગણના, તો કોણ કીર્તી કળે?
 તારા મંડળ જેમ ચંદ્રચિ સદા શોભીત છે દેખતાં;
 તારા એષ્ટ સ્વભાવચિ કૃળ બધું, શોભીત સૌ લેખતાં. ૨૭
 સીતા તુલ્ય સતી કહું પતિવ્રતા દમયંતી કે દ્રૌપદી;
 દેવી દિવ્ય સ્વરૂપ સત્ય મુર્તિ, પૂરે ગુણે પાર્વતી;
 ઔદાર્યદિ ગુણોચિ અબપૂર્ણા, આવી હતી શું અહીં?
 એવીને નવ ઓળખાણી અમથી, હાનિ અતિ એ થઈ. ૨૮
 સ્નેહે યુક્ત સદૈવ વાક્ય વદતાં, ઉત્તરું નહી ઉત્તરી;
 ડા'પણથી પણ જાળવું. પણ કદી વીવેક નહોં વિસરી;
 સાચો ટેક ટકાવો છે ૧૮ લગી, મરીઆદ મૂકી નહોં;
 એવીને નવ ઓળખાણી અમથિ હાની અતિ એ થઈ. ૨૯
 ધારી સત્ય સંઘર્ષ નર્મ પણથી, વર્તી સદા સર્વદા;
 સારી વાત સ્વિકારિ નારિ નરેની, નરતી ન માનિ કદા;
 હારી હૈશ ન એષ્ટ કામ કરતાં, સાંઝ સહનું ચહી;
 એવીને નવ ઓળખાણી અમથિ હાની અતિ એ થઈ. ૩૦
 પીડાતો પરતંત્ર તોય કદિ તે, છૂટી ન પોતે પડી;
 વાંઝૂં વેણુ વદી ન વ્યાકૂળ થઈ, ખોટી ન કીધી હડી;
 માંઝ તાંઝ કંઝૂં કદી ન મનથા, સાંઝ સહનું ચહી;
 એવીને નવ ઓળખાણી અમથિ હાની અતિ એ થઈ. ૩૧
 નીતીની મહામાનિતી નિત પ્રતિ, પ્રીતી તણી પ્રતીભા;
 રીતી એષ્ટ વધારનાર દિશતી, શાક્ષાત રૂપે દયા;
 માયાળુ મન ભાવથી જગતમાં, જીવીત જીતી ગઈ;
 એવીને નવ ઓળખાણી અમથી, હાની અતિ એ થઈ. ૩૨
 પ્રીતે પાળતી નું પતિવ્રતપણું, સંઘર્ષ સંભાળતી;
 નીતી નિત્ય ન ટાળતી જગતમાં, ભાવે થકી ભાળતી;
 સાને સાન વધારતી અવરને સદ બોધથી સૂચવી,
 એવીને નવ ઓળખાણી અમથી, હાની અતિ એ થઈ. ૩૩

યોગ્યા યોગ્ય નિચારીનિ વિગતથી, સત્કાર્ય કરતી સદા,
 આર આલ ચલાવતી ચીવટથી, ભાગી કુતરૂં બધા;
 ભાગ્યો સ્વાર્થ સદા પવિત્રપણથી, પર્માર્થ ચીતે ચહી, ૩૪
 એવીનિ નવ ઓળખાણિ અમથી, હાની અતી એ થઈ.
 નિંદા તે ન કરી કરાવિ ન રતી, પાળી પળાવી નીતી,
 સર્વસમાં વરતી સમાનપણથી, રાખી રખાવી પ્રિતી;
 નિત્યે નેક વિવેક યુક્ત મુખથી, વાણી મધૂરી કહી,
 એવીનિ નવ ઓળખાણિ અમથી, હાની અતી એ થઈ. ૩૫

વડીલ વિરહ છત્રિશી.

શુભેચ્છક રા. જટાશંકર સારાભાઈએ સ્વર્ગ-
 વાશ કરતાં તે પ્રસંગે વનાવેલી.

દોહરા.

સજન વિરહ દૂખદ અતિ, મિત્ર વિરહ મહા કષ્ટ;
 વડિલ વિરહ વસમો વધુ, જાણે સર્વ સપટ. ૧
 સજનથી મુખ્ય પામિયે, મિત્રે મળે વિરામ;
 વડિલ સદા ઢાંકણ વડૂં, તેથી મુખો તમામ. ૨

સવૈયા.

મૂખ સમાય સદાય વડીલયિ, કષ્ટ હમેશ હણાય હૈયાનું;
 સંતતિના સૌ દોષ જગા, સમજાવિ સદૈવ કહેજ કહ્યાનું;
 કારણથી કદિ ક્રોધ કરે, ચિતથી ન ચલેજ નકી ન ચહ્યાનું;
 લાયક લાડ લડાવિ કરેજ, વડીલ પ્રજા શિર છત્ર દ્યાનું. ૩
 તાત વિયોગયિ પુત્ર દુખી, તમ *દૂઃસહ પૂત્ર વિયોગ પિતાને;
 જ્યેષ્ઠ સદા દ્રઢ પ્રેમનું બંધન, તેજ સંબંધી મુવે સમજાને;
 તે દુખથીજ તજ દુનિયાં, જીવતાં લગિ કંઈક રહ્યા જઈ રોને,
 તેમજ હાલ વિશાળ કુટુંબ વિશે અન્યું તે શુણ્ણને સઉ કોને. ૪
 ઇશ્વર અંશિ પવિત્ર *જટાશિવ, ઉત્તમ વંશ વિષે અહિં આઘ્યા;

* સહન ન થઈ શકે તેવા. * સ્વર્ગ વાસી જટાશંકર

ઉત્તમ ખાળ ચરીત કરી, સર્વોત્તમ સર્વ ગુણો પ્રસરાવ્યા;
 ઉત્તમ લક્ષણથીજ વિચોક્ષણ, તિક્ષણ બુદ્ધિ ગુણ સ ગવાયા;
 ઉત્તમ કીર્તિ પવિત્ર પ્રતાપિ, વડીલ જટાશિવ સ્વર્ગ સધાવ્યા. ૫
 ઉત્તમ શાસ્ત્ર ભણ્યા ધરિ ભાવ, સ્વભાવથી સર્વ કુરૂંખિ ભણાવ્યા;
 આપણિ સર્વ પ્રજા મુઘરે ત્વમ, થાપણ તુલ્ય વડા ગુણ વાવ્યા;
 ડાપણથીજ વડાપણ જાળવિ, જાપાપણમાં કશિરીતયિ નાવ્યા;
 ઉત્તમ કીર્તિ પવિત્ર પ્રતાપિ, વડીલ જટાશિવ સ્વર્ગ સધાવ્યા. ૬
 સ્વાર્થ ગણી પરમાર્થ વિશે ધરમાર્થ રૂડા દ્રઢ ધામ રચાવ્યા;
 અન્ય તણે ઉપકાર થવા ધન લાખુ ગમે ખરચ્યાં ખરચાવ્યાં;
 નેક વિવેક મર્તાયિ સ્વર્ગે સ્વર્ગ, ચાર વિચાર સદા ચરચાવ્યા,
 ઉત્તમ કીર્તિ પવિત્ર પ્રતાપો, વડીલ જટાશિવ સ્વર્ગ સધાવ્યા. ૭
 શાણપણેયિ સદા વિદવાનનિ સોખતમાં વિચરી વખણાયા;
 ગાયતમાં વધતા ગુણવાનનું મેળવી માન મહાન મનાયા;
 તેમજ જાણુવી સર્વ રિતેં યદિ, કંઈક અજાણુ મુજાણુ ખનાવ્યા;
 ઉત્તમ કીર્તિ પવિત્ર પ્રતાપિ, વડીલ જટાશિવ સ્વર્ગ સધાવ્યા. ૮
 સાફ દિલે હનશાફિ હતા, †રણ માફ કરી બહુનેજ ખચાવ્યા;
 સીંહ સમાન પરાક્રમથી, સઘળે કરિ છૂત યશસ્વી જણાયા;
 પ્રાદ હિસામ ગણીત બહાદુર, ગર્ભ મિમંત ધોમંત ગણાયા;
 ઉત્તમ કીર્તિ પવિત્ર પ્રતાપિ, વડીલ જટાશિવ સ્વર્ગ સધાવ્યા. ૯
 અંગ હમંગ ધરી ઘટતે વખતે બહુ દાન દિધાં દિલ ભાવ્યાં;
 તીર્થ વૃતાદિ વિશેષ કરી, સતવાદિપણેજ સદા શિવ †ધ્યાયા,
 પૂજન પ્રીત સહીત કરી, જગદીશ્વર સાંજ સતાર જપાવ્યા;
 ઉત્તમ કીર્તિ પવિત્ર પ્રતાપિ, વડીલ જટાશિવ સ્વર્ગ સધાવ્યા. ૧૦
 ખત તણાં રચિ ચોત વિચિત્ર સુમિત્ર ચતૂર હરેક હરાવ્યા;
 રંગિત ચિત્ર અનેક રિતેં વિરચો, વધતા હુંશિયાર હડાવ્યા;
 ભર્ત મુનેરિ રૂપેરિ ભલી વિધ, રેશમ આદિ ભર્યો મન ભાવ્યાં;
 ઉત્તમ કીર્તિ પવિત્ર પ્રતાપિ, વડીલ જટાશિવ સ્વર્ગ સધાવ્યા. ૧૧
 કોઈ કળાયિ અજાણુ હતા નહિં, તેયિ છતા સઘળે ગુણ છાયા;

કોઈ રિતે ન હતી હલદી મતિ, તેયિ મહાજન મૂખ્ય મનાયા;
સત્ય સ્વિકાર્યું સદા અવિકારયિ, તેયિ પ્રજા નૃપ પાસ પુછાયા;
ઉત્તમ કીર્તિ પવિત્ર પ્રતાપિ, વડીલ જટાશિવ સ્વર્ગ સધાવ્યા. ૧૨

દોહરા.

૧નોભી સુત મુંબઈ હતા, રૂપશંકર રૂપ ધામ;
પોશ પૂર્ણ માહે તબ્બો, તેણે દેહ તમામ. ૧૩
ચતુર શિરોમણિ તે હતા, વીવેકી વિદ્વાન;
ગણું સુજતાં ઘડિકમાં, નરતૂં થયું નિદાન. ૧૪
થયા અપ્પર તે તારમાં, તેથી થતી અમાપ;
દિલગિરાથી દિલ વિષે, પ્રગટ્યો અધિક પ્રલાપ. ૧૫
પુત્ર ન પાછો આવિયો, ગયેલ જે ઘરે કામ;
વિરહ બાધિ વધિ આવતાં, વળે ન લેશ વિરામ. ૧૬
શાંત પાડવા સર્વને, મુખે ઉચરતા એમ;
“બન્યું, નહિં બન્યું, નહિં બને, નિશ્ચયજે એ તેમ”. ૧૭
એમ બોલતાં આંખમાં, અશ્રુ આવી જાય;
શાંતપણે સૌને કહે, “આપણાથી શું થાય”? ૧૮
લાખો દવા લગાવતાં, આ નવ ધારૂંત્રાય;
જીવતાં જીવ્યાં લગી, ખરો જખમ ન ખમાય. ૧૯
વડીલ વડા જ્ઞાની હતા, તેથી તુચ્છ સમાન;
પ્રગટ કષ્ટ ન જણાવતા, પળમાં છાંડ્યા પ્રાણ. ૨૦

ઝૂલણાછંદ.

સુત સુત રૂપશંકર હવે નહિં મળે, એ જટાશંકરે જરૂર જાણી;
હું છતાં ચતુર તે પુત્ર યો આલતો, તેયિ સંસાર સૌ ધૂળ ધાણી;
પુત્ર વિયોગથી જીવન યોગ્ય નહિં, એ હશે કલ્પના ઉર આણી,
રામ વનમાં જતાં દાખ્યું દશરથે, તેમ આ વડિલ આખો વિંચાણી. ૨૧
ધારિ રૂદ્રાક્ષ શાક્ષાત શિવરૂપ તે, ભગ્ન ધારેલ અઘડ ભગ્નકારી,
અલ્પ ભોજન કરી આપ બેઠા હતા નાંખિ નિશાસ, સમર્થ સ્મરારી; ૨૨

૧ મોટો. ૨ અક્રુષ્ણ, શોક. ૩ પાપ. ૪ બાળી નાંખવાવાળી.
૫ સ્મર જે કામદેવ તેના અરી એટલે માહદેવ.

એ સમે એકદમ છાતિ ફુગ્મિ આવતાં, શેકવા શેવકે અગ્નિ આણી,
 રામ વનમાં જતાં દાખળ્યું દશરથે, તેમ આ વડિલ આંખો વિંચાણી. ૨૨
 પુત્ર વૈયોગના અધિક ફુગ્મિ યોગથી, ચિત વિષે યોગણી થે ઉપાધી,
 કોઈ ઉપાય તેથી ન લાગૂ પડ્યા, અધિક વધિ આવતા વિપમ બાધી;
 સર્વ નિઃસાર સંસાર વીસારવા, રંચમાં વડિલ વાચા રૂંધાણી,
 રામ વનમાં જતાં દાખળ્યું દશરથે, તેમ આ વડિલ આંખો વિંચાણી. ૨૩
 સદ્યમાં -હૃદયનૂં દર્દ વધિ આવતાં, સર્વ કુટુંબિને સાદ પાડ્યો,
 સાંભળી એકદમ સર્વ આવી મળ્યા, ઓચિંતો ગુજરનો ગજબ જાણ્યો;
 રાત ઉપર પડે રાત એવું થયું, તે ઉદાસી બધે ઉભરાણી,
 રામ વનમાં જતાં દાખળ્યું દશરથે, તેમ આ વડિલ આંખો વિંચાણી. ૨૪
 કારમું -હૃદયમાં દરદ ઉપજ્યું નવું, સદ્ય દિલથી વિરહ રોગ વાળ્યો,
 પ્રેમ પ્રતિબંધ તે કેમ પળમાં ટળે, ઇશ્વરો નિયમનો એજ બાંધો;
 માનિતો પુત્ર મેલિ ગમે પેલથી, એ ફુગ્મો માત્ર છાતી મુંઝાણી,
 રામ વનમાં જતાં દાખળ્યું દશરથે, તેમ આ વડિલ આંખો વિંચાણી. ૨૫
 આમ બનવાથી કહ્યે કદિ આપણે, જે બન્યું તે ન એનેજ ઘટતું;
 પણ જીવ્યા ત્યાં લગિ કામ ઘટતાં કર્યાં, આજ તે કેમ સાંખે! અઘટતું;
 અઘટતું માનિયું પુત્રનું મરણ તે, આપનું અઘટતું ઘટિત જાણી;
 રામ વનમાં જતાં દાખળ્યું દશરથે, તેમ આ વડિલ આંખો વિંચાણી. ૨૬
 અન્યતા કષ્ટથી આપ કષ્ટી થતા, સાંભળી, સ્વસ્થ બેસી ન રેતા;
 યોગ્ય ઉપાય કરિ કષ્ટ સદ્ય કાપવા, દેહ દિલ દ્રવ્યથી અમ્મ લેતા;
 કોઈ ઉપાય નહીં પુત્ર મળવા તણે, દિલગીરી એ ન દિલમાં સમાણી;
 રામ વનમાં જતાં દાખળ્યું દશરથે, તેમ આ વડિલ આંખો વિંચાણી. ૨૭

સવૈયા.

કાળમુખી, કરનર ફુગ્મી, તિયિ પોશવદી સાડત્રિશની ષષ્ટી;
 પોર સવા ચડતે દિન, ચોંપયિ ચોરિ ગઈ કુલ તારક તુષ્ટી;
 આધિ વધ્યો ગભરાટ અતીથિય, ગ્રાંખિ જણાઈ હતી સૌ અષ્ટી;
 કારમિ કાળનિ હાક પડે તહિં, કોણ કને કરિયે જઈ વષ્ટી. ? ૨૮
 પુત્ર વિયોગ ક્ષણે ન ખમાય, જણાવિયું એજ વડિલ અમારે;
 તાત વિયોગ થકી પડતૂં ફુગ્મ, એ પણ આજ થયુંજ અમારે;

કારમું આવી ચડ્યું દળ વાદળ, કષ્ટ કહી ન શકાય સુમારે;
 કાળ કળા કળિ કોણ શકે? વસતૂં સહુ કાળ તણા મુખમાં રે. ૨૯
 પાણિ તમામ સુકાય પછી ન્યમ જંતુ પિડીત જણાય નદીનાં;
 નાથક પ્રૌઢ પડે રણુથી, અટકે બહુ સૈન્ય વિષે જન ખીના;
 રાત દિન ન નિરાંત વળે, કુખમાં ગુજરે દિન જેમ કુખીના;
 તેમ થયા સહુ આજ અમે, સુખકારિ વડીલ વિના સુખ હીના. ૩૦
 શૂં કરિયે? શિર છત્ર ગયા થકી, તાપ અમાપ પડે તન માથે;
 શૂં કરિયે? વિદવાન વડીલ મળ્યા વણ, બાધિ વધે મનમાં તે;
 શૂં કરિયે? થયું સર્વ કુટુંબ ઉધાડું, સદા દૃઢ ઢાંકણ જાતે;
 શૂં કરિયે? ઉપાત્યા સહુ પાપ, પ્રતાપ ખરેખર ભાગવવાં તે. ૩૧

સોરઠો.

દુર્ત થયા તે વર્ષ, વિપત્તિવંત વ્રજેશજી;

વરતી હારી હર્ષ, પરમાર્થ પોઢી જતાં.

૩૨

સવૈયા એકત્રીશા.

જતાં જટાશંકર ગુણ ગ્રાહક અહિં રેવું તે ગણી અયોગ્ય,
 ગાયનમાં આદિત સમ આદિતરામ પણ સાંધ્યો તે જોગ;
 તેમ સુસ પંડિત રકેશવજી તે તકમાં પોંચ્યા કૈલાશ,
 તે ત્રણ ભક્ત તણા ભગવંતે સત્ત્વ રૂપમાં કર્યો સમાસ. ૩૩
 ખરાં રતનની ખામી પડતાં એદ વિશે વીત્યા ખટમાશ
 ફરેતું જોતાં ચક્રકાળનું જાણ્યું જગનો થશે વિનાશ;
 મંડ્યો મેઘ મુશળ ધારાધિ જળ મય કીધી પૃથ્વી માત્ર;
 જો ન વળત તે દળ વાદળનું તો પળમાં જગ પ્રલયજ્ઞ થાત. ૩૪
 વખત ગયે વિસરે સૌ વાતો વડિલ વિરહ વિસરે નહિ લેશ,
 ગુપ્ત પ્રગટ ઉપકારો જોણે કષ્ટ ખર્મીને કર્યા હમેશ;
 વારંવાર વિચાર કરેથી ઉલટો ઉર ઉપજે સંતાપ,
 લેશ ઉપાય ન લાધે જોનો, મટિ વ્યર્થ પ્રતાપ વિલાપ. ૩૫
 સમજ સમજ મન બજ બવતારક, તજ જગ તૂંખા તુચ્છ સમાન,

૧ નવાનગરમાં પંકાયેલા ગાયનની કુશળતા ધરાવનાર આદિતરામ-

૨ નગરમાં પંકાયેલા શાસ્ત્રી.

મમતા મેલી માત્ર જગતની, સહુ કુખ મૃગ તૃષ્ણાવત માન;
 જે જન્યું તે જરે જવાનું જાણિ તજ મિથ્યા અભિમાન,
 દ્રઢ પ્રતાપ પ્રભુ પદ સુખદાયક માનિ એ ઉપદેશ મહાન. ૩૬

ઋતુવર્ણન.

વસંતઋતુ વિષે.

વસંતવિજયાષ્ટક-(ભુજંગીછંદ)

રૂતૂ રાજનું વરાજતું રાજ આજે, સુખાવાજથી ગાજતું વાજી વાજે,
 મહોત્સાહથી હર્ષ માત્રે મનાઓ, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૧
 હતો જે હિમંતે શિશરે શિયાળો, હડાવ્યો વસંતે ઉડાવી ઉઘાળો;
 ઉનાળો નખ્યો, પાય તેથી ટકાવ્યો, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૨
 ઘણા હીમને શીમથી હાંકિ દીધો, ખરા નીમનો લક્ષમાં પક્ષ લીધો;
 નવા મોરને લેખ આંખે લખાવ્યો, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૩
 પ્રભાતે મિઠી ટાઢની લહેર આવી, હશે શું શિયાળે છઆની ડરાવી;
 નહીં તો શું તે લૂટનો લાભ લાવ્યો? વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૪
 નવાંકૂરે પત્રોથિ જાણે છપાવી, વસંતે સતા આપની તો મનાવી;
 બહુ વૃક્ષમાં પુષ્પનો પાક આવ્યો, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૫
 વંને વાગ્યે શાભતી વૃક્ષ હારો, વસંતે બનાવેલ જાણે બજારો;
 ધુલો ખરવે રાય જાણે વધાવ્યા, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૬
 ગણો કોકિલા શોખિલા શીરદારો, મુડા ને મુકાદિ વડા શાહુકારો;
 ફગાવે ફજો માલ જાણે અપાવ્યો, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૭
 ખરે ચાલતી કેળિને યાદ આણે, “નિચો તોય જે રાય માનેલ રાણે;”
 વજીરાત દૈ આખરાને ખિલાવ્યો, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૮
 ખિલા ફાગણે આંગણે બાગ જેવા, સુભાગી શુણે રાગ જેમાં મળેના;

૧ મૃગ એટલે હરણની તૃષ્ણાની પેઠે (ઝાંઝપા જળને પાણી
 જાણી તે પીવાની મૃગ જેમ તૃષ્ણા કરેછે તે રીતે). • જનમ્યું.

૨ શોભિતું. ૩ મનોહર અવાજથી.

પતી પતિમાં હર્ષ હૈયે રઆઓ, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૯
 યુણાવી યુણી સજ્જનો આજ આપે, ખુશીમાં રહે કાવ્ય શાસ્ત્રો પ્રતાપે;
 પ્રભૂને પદે પ્રેમ રાખે રઆઓ, વસંતે વિજે વાવટો તો ઉડાવ્યો. ૧૦

વસંતવિરહાષ્ટક.

વસંતતિલકા છંદ.

આ ભાગ જો સખિ અથાગ કૂલેયિ કૂલ્યો,
 રે, લાગ તે નકટ કાગણનો ન ભૂલ્યો;
 હૂં રે' અભાગણ સુલાગ ન ભાગે આવ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાવ્યો. ૧
 જો માલતી મલપતી જીહ્વને ચમેલી,
 જો વ્રક્ષ ડાંગ ફળ ફાલ થકી નમેલી;
 આંખે જીઓ નવિન મોર થતો જણાવ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાવ્યો. ૨
 આ મલ્લિકાનિ રક્તજિહ્વા ઝાલિ જકામભીની,
 શૂં? મોગરાયિ મણિ પ્રીત કરે પ્રવીણી;
 આ જો, અરે! પવન મંદ સુગંધિ આવ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાવ્યો. ૩
 જો શાભતી કદળીયો ફળથી પુલેલી,
 આ શી! ગુલામ કળિયો નવિ નીકળેલી;
 રે, કૂંજ કૂંજ! મુજ પકૂંજર છે છુપાવ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાવ્યો. ૪
 ઘેરી ઘટા શુભ છટાયિ સુવૃક્ષ જાળે,
 પામ્યાં સુપત્ર ફળ ફૂલ પવિત્ર આળે;
 વેલી વિચિત્ર વિલસી મુજને ન લ્હાવો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાવ્યો.

૧ એ નામનું પુષ્પ, વૃક્ષ. ૨ કળીયો. ૩ સખી. ૪ કામથી
 ખરપુર. ૫ હાથી એટલે પોતાનો પતી.

કોકીલ પક્ષિ શુક મોર ચકોર મેનાં,
 લાગે મધૂર કરણે બહુ શબ્દ જેનાં;
 શણી દિલે મદન તાપ અધીક આઘ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાઘ્યો. ૬
 પ્યારાં અરે! કમળ, કાં કરમાય છે તું?
 દેખી દુખીત મુજને શરમાયછે શું?
 કે, નિકતાં ભ્રમર શું ભ્રમથી ભ્રમ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાઘ્યો. ૭
 આવે સમે સહુ વશે સુખમાં સળોડે,
 આવે સમે કુણુ પરસ્પર પ્રીત છોડે;
 પ્યારે પ્રદેશ ક્યમ આ વખતે વસાવ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાઘ્યો. ૮
 સૌ આ સમે સણુગાર ધરે સુઅંગે,
 આ વેષ મેં ન શુભલેશ ધર્યો કુટંગે;
 મેં ઢોંગિ થૈ ખચિત ઢોંગ ન આ મચાવ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાઘ્યો. ૯
 આવી હુતાશનિ, હુતાશન મૂજ હૈયે,
 આ શોક તાપ સખિ કોણુ કનેજ કૈયે;
 સંતાપ કે' ક્યમ સમે, શખિ તે સમાવ્યો,
 આવી વસંત રતુ કંથ પરંતુ નાઘ્યો. ૧૦

શાંખિવાક્ય.

પુષ્પીતાગ્રા હંદ.

યુણિ વચન વદિ મુશખિ વિચારી, પ્રગટ પ્રલાપ કરે અરે, શું પ્યારી?
 નિકટ સુખ થવા મુનાય નારી, નિકટ તકે વરતે મુઘેય ધારી. ૧૧

ગ્રીષ્મ ઋતુ વિષે.

હંદ્રવિજય હંદ.

ખા'ર જવા રતુ ગ્રીષ્મ વિશે નિકલ્યો જન કોઈ ખપોરનિ વેળા;

તાપ અમાપ પડ્યો તન ઉપર, આપયિ પાપ થરો ઉખળેલા;
 યાકયિ પાકિ શરીર ગયું, વણ તાકત સ્વારથ માત્ર સુકેલા;
 વાડિ નજીક દિઠી પછિ ત્યાં, વિચરેયિ વિચાર પવિત્ર પ્રજુલ્યા. ૧
 શીતળ છાંય સુવૃક્ષ તણી, બહુ ડાળ નમેલ નવાંકુર ધારી;
 કેળ ગળેલ ફળે ભરપૂર, ફળેલ અનોપમ આત્મ અનારી;
 જોઈ સુવૃક્ષ ઘટાનિ છટા, અવિલસેલિ વિચિત્ર લતા ચિતહારી;
 કોકિલ કીર મયૂર મનોહર, સૂરવરથી વદતાં સુખકારી. ૨
 પદ્મ પ્રકૂલિત યૂક્ત જળાશય, જોઈ જતાં પગ આગળ ધારી;
 માલતિ જોઈ અંબેલિ ગુલાબ સુપ્રખિત વૃક્ષ દૌડા ફુખહારી;
 આગળ શાંભિત જોઈ શિવાલય, હામયિ ત્યાંજ વિરામવું ધારી;
 ધ્યાન ધરું જઈ દેવ તણું, મટવા સહુ કલેષ વિશેષ વિચારી. ૩
 લેશ કૃપાયિ હમેશ હણાય, વિશેષ બધા થઈ બેશ કરારી;
 જે પ્રભુની પ્રભુતાયિ દિશે ભુમિ ભૂધરે બોમ ગ્રહો ગ્રહધારી;
 ઈશ પ્રતાપયિ પાપ પળાય, ટળે ત્રય તાપ સંતાપ સંસારી;
 દર્શનથીજ પ્રસન્ન થયું મન જોઈ સુપુષ્પ પુન્ન છાંય ત્યારી. ૪
 ચિત્ર વિચિત્ર હતી રચના, બહુ ડોલર પુષ્પની પાસ પથારી;
 શાંતિ થઈ જગ કાન્ત કૃપાયિ, નિરાંત કરી સહુ ભ્રાંતિ વિદારી;
 પામિ પ્રસાદિ સુડોલર પુષ્પનિ, ગ્રીષ્મ વિશે પછિ ઉકિત ઉચારી;
 ભીષ્મ પ છતાં પણ ગ્રીષ્મ મનોહર ડોલર ફૂલ પ્રકૂલિતકારી. ૫
 કુષ્ઠ શત્તા સમ જોમ ધણે, ધરતી દ્રઢ કો ન શકે પગ ધારી;
 નીર નવાણુ વિષે ઉકળે, ઉછળે જળ જંતુ જિવીત વિસારી;
 સ્વાશ ઉદ્વાશ ભરે ફરતાં બહુ ગ્રામ્ય પશૂ લટકાવી લવારી;
 ભીષ્મ છતાં પણ ગ્રીષ્મ મનોહર ડોલર ફૂલ પ્રકૂલિતકારી. ૬
 જીન્મત્ત આજ દિશે ઉદ્ધોલ, હૃદયી ભરપૂર દિશે વધુ વારી;
 લોહ અથાગ ચડે ઉતરે, અતિ નાવ સ્થિતિ થતિ તેયિ નહારી;
 સ્નાયુ જળાશય સર્વ સુકાય. હોરે રણથી જ્યમ કાયર હારી;
 ભીષ્મ છતાં પણ ગ્રીષ્મ મનોહર ડોલર ફૂલ પ્રકૂલિતકારી. ૭

૧ આંખા. ૨ દાડમ. ૩ ખીલેલી. ૪ આરામ આપનારી.
 ૫ ભયંકર. ૬ ગામમાં ફરનારોં પશુ, કુતરોં આદી. ૭ જીભ. ૮ સમુદ્ર.

એતરે શૂઠક દિશે સધળાં, કરિ એકુત એડ ખમે ભુખ ભારી;
 બાણિ મધ્યાન્હ થતા સહિ આતશ, ભાત લઈ જતિયો ભતવારી;
 લૂથકિ લૂલવતાં પશુ પક્ષિ અને, અથડાય જનો અવિચારી;
 ભીંમ છતાં પણ શ્રીમ મનોહર ડોલરે કૂલ પ્રફૂલિતકારી. ૮
 પાણિ વિના તલએ પથિયાર, હરએ કરિ દોડ દિંડે મૃગવારી;
 ભૂખ તૃપાથિ પિડાઈ ઘરોઘરે ભાન વિના ભટકાય ભિખારી;
 લાગ વિચારિ દિશે વધતા, જ્વર કોગળિયાદિક રોગ વિકારી;
 ભીંમ છતાં પણ શ્રીમ મનોહર ડોલરે કૂલ પ્રફૂલિતકારી. ૯

વર્ષાસ્તુ વિષે.

છંદ ભુજંગી.

આહો મિત્ર, વર્ષાસ્તુ આજ આવી, રૂતૂ શ્રીમને સદ્ય કાઠી હડાવી;
 હરો તાપ, સંતાપ સૌ વિસરાઓ, મહા મામલો મેઘરાજે મચાઓ. ૧
 જતાં જોરે અંખો થયો સૂર્ય જોતાં, દિશે આપ સત્તા નપો જેમ ખોતાં,
 વડી શર્મથી વાદળામાં વિટાવો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાઓ. ૨
 ધસી પ્રાવૃટે વ્યોમ + મૂકામ લીધું, ઘણા જોરથી ઘોર અંધારું કીધું,
 શસી સૂર્યનો જ્યાં નહિં લાગ આઓ, મહા મામલો મેઘરાજે મચાઓ. ૩
 દિશે ઠાઠ વૈરાટને ઘાટ આતો, કરીને તંયારી વળી વ્યોમમાં તો,
 ઘટાથી છટામાં છતો અભ્રજ છાયો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાઓ. ૪
 થતી ગર્જના દૂંદભી જેમ ગાજે, નવા વર્ષના હર્ષની વૃદ્ધિ કાજે,
 વડો વાયુને કારભારી ડરાઓ, મહા મામલો મેઘરાજે મચાઓ. ૫
 મહા મેઘ આડંબરી છત્ર છાજે, સવારી વળી વાદળાંની વિરાજે,
 જીઓ વીજળી શસ્ત્રથી જેમ ફાઓ, મહા મામલો મેઘરાજે મચાઓ. ૬
 થતા જેમથી વ્યોમ મધ્યે કડાકા, ભલી તોપના થાય જેવા ભડાકા,
 હણી દૂર ફુડકાજને તો હડાઓ, મહા મામલો મેઘરાજે મચાઓ. ૭

૧ એકુ લોકોને માટે રોટલા લઈ જતી સ્ત્રીઓ. ૨ મુસાફર.
 પ્રવાસી. ૩ અંજવાનું પાણી. X વરશાદ. + આકાશ.
 ૪ વાદળાં. ૫ જોર.

કરા કરમા પાર વાંણા પડીને, દિશે લાવતા સાથ વાવાઝડીને,
 વહે ધોધ, શં ઢોલ વાગે ત્રધાયો ? મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૮
 વહે ગામમાં પાદરે પૂર પાણી, છુપે ઓથ શોધી પશૂ પક્ષિ પ્રાણી,
 તણાતાં ઘણાનાં ઘરો છાપરાંઓ, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૯
 સરીતા મજે વેગથી સીધુ સાથે, સતી ભેટતી જેમ સ્વામી સંગાયે,
 વ્યભીચારી જ્યાં ત્યાં વહે વાંકળીઓ, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૦
 મિમંતો વસે આ સમે દૂખ ટાળી, ગરીબો દશા ભોગવે છે નમાલી,
 બચે તે રિતે જન સૌથે બચાવ્યો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૧
 પતી, પત્નિ પ્રાસાદમાં જાય પેશી, શકે કેમ વાછંટથી ગોખ બેશી ?
 વિના ભાંત એકાંત આનંદ આવ્યો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૨
 ધરાઈ ધરોયે ધર્યા ખૂબ ગારા, ઘુંચે પાધરા ચાતતાં એ બિચારા,
 તળાવો કુવા વાવમાં આવિ રચાવો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૩
 દિશે ખેડુતો વાવતાં ક્ષેત્ર ખાસાં, બહુ લાભની બાપડાં બાધિ આશા,
 પ્રભુ સર્વના કોડ પૂરા કરાવો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૪
 કરે મોરલા સોરલા બેસુરેથી, વધે બીજ ને ઉદભિજો અંકુરેથી,
 તણેથી ઘણેરો જુમી ભાગ છાંયો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૫
 વદી દાડુરો દૂર રેવા ડરાવે, પ્રતીહારનંદ કામ પોતે ચલાવે,
 છડીદાર બોલે બપૈયા બનાવ્યો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૬
 તરેવાર નંતૂ જહાં ત્યાં જણાતાં, હથે મેઘની પહોળોમાં મનાતાં,
 ઘણી માંખિની ફાજનો દાવ ફાવ્યો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૭
 કરી મેઘરાજે ઘણી એવિ કીડા, પ્રજાની હણી પહકમાં માત્ર પીડા,
 મહીમા મહીમાંય મોટો મનાવ્યો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૮
 કૃપાળુ પ્રભૂની પ્રભૂતા પ્રતાપે, દિશે ખીલતૂ અષ્ટિ સૌંદર્ય આપે,
 કહે પા રતી, પાર કોથી ન આવ્યો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૧૯
 મતી અલ્પથી કલ્પના જેમ આવી, પ્રથા જલ્પના સ્વલ્પતામાં સમાવી
 (તે) મુકી શેવમાં, માફ થાવા બુઝાવો, મહા મામલો મેઘરાજે મચાવ્યો. ૨૦

૧ મેડી. ૨ પાણી આવવાની સર. ૩ દેડકાં. ૪ દરવાણુ, દ્વારપાળ.

૫ ખુબી. ૬ બોલવું. ૭ ટુંકામાં.

દોહરા.

- મળી મિત્ર ખેડ હતા, એક સમે એકાંત;
તપેલ તાપેં ગ્રીષ્મને, કરવા તન મન શાંત. ૧
- ન હતા ભલા ભણેલ પણુ, નિશાળ કેરા મૂર્ખ,
રમોજ કરીને રીઝવા, કરતા તર્ક વિતર્ક. ૨
- જતો જેઠ હતો અને, આઘો નજીક અશાડ;
ઘોર તિમિર કરી ગાજતો, ચઢિ આઘો વરશાદ. ૩
- ગરમી xસેદેં સીદતાં, જોઈ સ્વધર્મી ધામ,
વીરો વદતા પરસ્પર, વિનોદ વાતો આંમ. ૪
- “ નથી ગરજતો ગગન આ, નથી ચમકતી વીજ; ”
“ પડે ગલોલા ગ્રીષ્મપર, અગ્નિ જવાલા, ઇંજ. ” ૫
- “ એ કદી જોમ જણાય તો, નિશ્ચે માનો એમ, ”
“ ગગન ઘંટીયિ જળ ઝરે, ઝરતો આટો જેમ. ” ૬
- કરતી હશે વરાળથી, તેજે તેજ જણાય,
જન મન માંની વીજળી, ઝબકારે જીવી જાય. ૭

હરિગીત છંદ.

- ખિ જાય ખેડૂત વાવવા અતિ હર્ષ હૈયે પામતા,
ગણિ લગન †જલદ જમીનનું હણિ હાય ઘરણું આપતા,
રસ ખસ થઈ, રસ આપવા *મહિ, પ્રગટિ હિંત ચિત માયલું;
વર્ષારતે વરષાદ વરસી, થાય વર્ષ બલે ભલું. ૮
- ખિ વાવતાં વરષાદ વરસી ક્ષેત્રમાં પાણી પડે,
જ્યમ યક્ષમાં તિલ આદિ હોમિ વિપ્ર ધ્રુત ધારા ધરે;
નિજ ભાગ લેવા દેવતા ત્વમ માનિયે ‡માગણુ મળ્યું;
વર્ષારતે વરષાદ વરસી, થાય વર્ષ બલે ભલું. ૯
- દઈ દાન એક અનેક પામે, એમ વાત વદાયછે,
કણુ એકના ઉપજે અધિક સિદ્ધાર્થ એજ સદાય છે;
અહિં દાન દઈ લે લાભ સ્વર્ગે અચિત એ મૂચવે અળ્યું.

x પરશ્યે. * ડરીજાય. † જલવાળી. * પૃથ્વી. ‡ મા-
ગનારા બીજાક બાટ ચારણ વી.

- વર્ષારતે વરષાદ વરષી થાય વર્ષ બલે બલું. ૧૦
 શુભ નાર નિજ ધર બાર ધરિ, ન્યમ વિરતરે યશ ગ્રહસ્થનો,
 ત્યમ ધારતિ જલ ધાર, ધરતિ લાભ દે બહુ વસ્તુનો,
 પતિ પ્યારથી અંગાર સમ દરશાવતી સધજે લીલું,
 વર્ષારતે વરષાદ વરષી થાય વર્ષ બલે બલું. ૧૧
 વરશે સુખદ વરષાદ વખતે શુણિ ગગન ધન ગર્જના,
 પતિ પત્નિ વદતાં પરસ્પર શુભ રસિક શબ્દો ગર્જના;
 મળતા સ્વભાવે પ્રિય પ્રિયા, ન્યમ કુધ સાકરમાં બળ્યું
 વર્ષારતે વરષાદ વરષી થાય વર્ષ બલે બલું. ૧૨
 પતિ ભેઠવા આતુર સતિ, નદી તેમ વેગવતી થતી,
 ધસતી જતી મળિ સીધૂમાં, પતિ સાથ જેમ વિરામતી;
 બહુ વોંકળા, બલિચારિ સમ, વહિ અટકતા જળ ન્યાં વળ્યુ;
 વર્ષારતે વરષાદ વરષી, થાય વર્ષ બલે બલું. ૧૩
 પ્રગટી પલીતા વીજના ધન ગરજતો ભુવો બલે;
 શુણિ નાદ બોલે મોર, કરતા સોર ચંડીપાઠનો;
 કુષ્કાળ ભાગે ભૂત સમ, શુણિ ડેડકાં મુખ ડાકલું;
 વરષારતે વરષાદ વરષી, થાય વર્ષ બલે બલું. ૧૪
 વાદિત સરસ સતાર તંબુર તેમ તમરાં ગાજતાં,
 નભ નાદ, જેમ મૃદંગ વાજે, ભ્રમર ગાન બળવતાં;
 અપજા કરે શુભ નૃત્ય ન્યાં, વરષાદ યશ વખાણાયલું,
 વરષારતે વરષાદ વરષી, થાય વર્ષ બલે બલું. ૧૫
 જળ સ્થળ અને વન ઉપવૈને મહિમા મહાન મહેશનો,
 દરશાય લીલા લલિત નિશ્ચિન નિયમ નેક રતુ તણે;
 પ્રગટે પ્રતાપે અધિક અંન તૃણ વિવિધ ફૂલ અને ફળો;
 વરષારતે વરષાદ વરષી થાય વર્ષ બલે બલું. ૧૬

શરદ ઋતુ વિષે.

છંદ ભુજંગી.

હડાવ્યું વડું જોરે વર્ષા રેતૂનું, રેતૂ શર્દને શું હશે વેર જાતું ?
 મળી ગ્રીષ્મને શું લિષ્ઠો યોગ્ય દાવ, ? રેતૂં શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૧
 હડી મેઘના મંડળે માર્ગ આપ્યો, હશે વ્યોમમાં શર્દનો ત્રાશ વાપ્યો;
 શ્વશી સૂર્ય જેના વડા ઊમરાવ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૨
 દિશે દર્દનું સૌંય શર્દે જમાવ્યું, ધણા રોગનું જે થકી જોર ફાવ્યું;
 મનાણા સુખો શર્દનો મુખ્ય તાવ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૩
 ધરા શોભતી, સર્વ સુકાઈ ગારા, થયા પાધરા સૌ નદીના કિનારા;
 થયાં નીર્મળાં વાચ કૂવા તળાવ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૪
 ભુર્મધે ભલી જાજનો પાયરેલી, દિશે વ્યોમમાં ચાંદની રાત ખીલી;
 મળી સજ્જનો મિત્ર લે સૌખ્ય ભાવ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૫
 થતાં ક્ષેત્રમાં ધાન્ય જો ધોક થોકે, અહો ! ઇશ્વરી રીક્ષિતે ક્ષેણ રોકે, ?
 ધણા પક્ષિ કેરો થતો જ્યાં જમાવ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૬
 જતાં આવતાં જો જનો રાત આણે, વશ્યું વસ્તિથી શીમમાં શર જાણે;
 કરે કાપણી હર્ષ આણી અથાગ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૭
 દિવાલી દશેરાદિ તહેવાર જેમાં, ખુશીથી જનો ખેલતાં સૌ મજેમાં;
 વધે સ્ત્રી પતીમાં પુરી પ્રીતભાવ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૮
 નવું આર્યનું શર્દથી વર્ષ ચાલે, નવું પીઠમાં ધાન્ય વેચાય પાલે,
 નવી મોસમો ધાન્યના નર્મ ભાવ, રેતૂં શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૯
 રેતૂમાં સતાવંતછે શર્દ જાણી, દિશે વેદના મંત્રમાં એ ગવાણી,
 “શતંભ્રવ શર્દો” વદે વીત્ર ભાવ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૧૦
 વને વાડિયે ખીલતી વૃક્ષ વેલી, સદા લાગતી અહીં લીલી મજેની,
 પ્રતાપી પ્રભૂ પૂર્ણ જોતો પ્રવાહ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૧૧
 ફેરે રાજ્ય સ્વારી સ્વમૂકામ છોડે, પ્રવાસી જનો પંથમાં પ્રીત જોડે,
 થતાં ચાલતાં સંધિમાં નિત્ય નાવ, રેતૂ શર્દનો પ્રૌઢ દીશિ પ્રભાવ. ૧૨

—૦૦૦—

શિયાળાવિષે.

ભુજંગી છંદ.

રૂતૂ શર્દ કેરૂં યતાં ભરે આરૂં, જ્વરાદીકથી કોઈ જોતાં ન સાજૂં;
 પ્રભૂની કૃપાથી જવા રોગચાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૧
 હિમંતે થતો જાણિયે જન્મ જોનો, શિશીરે સખી પૂત્ર ખારો ગણેલો;
 કર્યો કેળવી સર્વથા શક્તિવાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૨
 સપાટે રૂતૂ શર્દને તો હઠાયે, ૧ ઠપાટે હણી કુષ્ટ રોગો દખાયે;
 અપાટે ભરે તાવ આદી ઉચાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૩
 છકી સૂર્યના તાપને નમો પાડે, પકી પ્રીતથી પીડતો રાત દા'ડે;
 નકી ટાઢથી ધૂજતાં સૌ નિહાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૪
 ઘણા હીમથી સોમનો ઘાણુ વાળે, ઘણા હીમથી કૃમળાં વૃક્ષ ખાળે;
 ઘણા હીમથી સૂકવે વૃક્ષ ડાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૫
 ઘણી ટાઢથી પંથી પીડાય વાટે, ઘણી ટાઢથી કૈકનાં ગાત્ર ફાટે;
 ઘણી ટાઢથી સર્વ ધરૂંછે ઉનાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૬
 ફકીરો અંને કૈક સાધૂ ભિખારો, પડી પાદરે કષ્ટ પામે ભિચારા;
 કરે અગ્નિ, કાં શોધતા ધર્મશાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૭
 હિમંતે જનો સર્વકો હર્ષ પામે, યતાં શર્દનાં દર્દ તેમાં વિરામે;
 નિરોગી થવા સૌ ભરે નિત્ય પાલો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૮
 કરે તૈલનૂં અષ્ટ ૨અભંગ અંગે, ખુશી યાય ખાવા પિવાને પ્રસંગે,
 વધે પ્રેમ પત્ની પતીમાં રૂપાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૯
 ખુશી રે' અમંતો બહુ ખાન પાને, ગરીબો મળ્યું તેથી સંતોષ માને,
 રૂચીકારિ જે સર્વને છે રૂપાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૧૦
 જનો ઉમદાં વસ્ત્ર ધારે ઉમંગે, રૂડાં શાલ દૂશાલ આદીક અંગે,
 મળે રૂંકને કામજો માત્ર કાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૧૧
 રૂકડાળો અંને શરૂડી ગોળ પાકે, ખને બૌ વિધે સાલમાદિક પાકે,
 વિશેષે વધે વિપ્રને લાડુ ૫ગાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૧૨

૧ હાયના તમાચેથી.

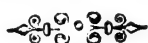
૨ યોગવું તે લેખન.

૩ પ્રીતી ઉપજવનારો.

૪ અડદ મગ આદી કઠોળ.

૫ લાડુ મળવાની મોસમ.

બલી વીધિયેથી કરી આજ બીની, ઘણી ચૂરમામાં કરે ધારે ધીની,
પછી ધી હરે જોમ પાપાણુ દાખો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૧૩
વિશેષે સુખાકારિને સાંધનારો, દિશે સર્વકાને અનૂકૂળ સારો,
અતીષે કહ્યો તે થકી કંતિવાળો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૧૪
ખુશીમાં રહી સૌ પ્રભુને પ્રતાપે, હસે ને રમે આ સમે પ્રાણી આપે,
નિરોગીપણું સર્વને નિત્ય વાગ્જો, મનાતો હિમંતે શિશીરે શિયાળો. ૧૫

કેઢવળી વગરના દેશમાં વસનાર લોકોની

સ્થિતિ વિષે.

છંદ્રવિન્યસંદ.

ગ્રાહક ને, શુભ ગ્રાહક ને, નિજ સ્વારથિ અન્યનું કારણ સારે,
દ્વેષયિ મેષ ભુંથે પરને, મુખ વાંક અવાંક ન લેશ વિચારે;
પ્રીતિ નહીં શુભ નીતિ વિશે, પછિ બીનો વિના શુભ રીતિ પ્રિકારે;
વાડ ઉઠી શુભ વેલ ચરે પછિ, રેલંથિ કેળ ફળે જ્યમ ક્યારે. ૧
માન નહીં વિદવાન તણું, સનમાન ધર્મ શકને શુભ ધારે;
જ્યેષ્ઠ થકી યર્ષ જ્ય અક્ષેપ, તથાપિ ન તેમનિ વાત વિસારે;
કેળવણીનિ અકેળવણી કરવા બહુ મેળવણીયિ પુકારે;
મિત્ર કહે, પરતાપ કહે, કહું આ થકી શું અકશોષ વધારે! ૨

દ્વીવાળીનું વર્ણન.

ભુજંગીછંદ.

અહો મિત્ર! આ વાત આનંદનીછે, ખરા ચીતથી સાંભળો હું કહું તે;
શુણી પામશે દીલ મધ્યે ખુશાલી, અતી એટલે તેવારમાં છે દિવાળી. ૧
પ્રતી શાલમાં ગ્યાહરે હોય આશૂ, દિવાળી તણું તેહમાં પર્વ આસૂં;
અમાવાસિયા તીથિ તેની રૂપાળી, અતી એટલેવારમાં છે દિવાળી. ૨
તિથી ઉપલી મોરથી દીન આઠું, દિવાળી દિવાળી કહે સર્વ પાઠે;

વસે મૂખમાં સર્વ કો દૂખ ટાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૩
 દિપાવે ધરો આપનાં સર્વ પ્રીતે, લીપાવે થવા સ્વચ્છતા શૂભ રીતે;
 બનાવે કરી ભીતને ચીતરાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૪
 સુધારે વળી બંગલાં મેડિઓને, કરે ખાંતથી દીપતી ડલિયોને;
 દિશે શોભતાં ખારણાં ગોખ જાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૫
 કમાડો પટારાં પુરાં તેજ પામે, રડો રંગ રંગાયછે ઠામ ઠામે;
 કરે રાતરે રોશની દીપ વાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૬
 બજારો બનેછે અતી એષ્ટ ભાતે, રહે શાહુકારો ખુશી દીન રાતે;
 અપાવે ગ્રહે માલને ઠોકિ તાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૭
 અરીસા અતી પ્રીતથી કૈક બાંધે, રડા કાગળો ભીંતથી કૈક સાંધે;
 મુકે કાચની હાંડિયો દીપ વાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૮
 બનાવે દૂકાનો વળી શૂભ પ્રીતે, રડી દારથી ઝોઢવે માલ રીતે;
 ખુશી થાય સૌ રોશનને નિહાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૯
 હશે સ્વર્ગમાં શોભતાં સ્થાન જેવાં, બને આ સમે દેવ મંદીર તેવાં;
 ખુશી થાય સૌ દૂરથી દીપ બાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૧૦
 ધનીકો રડાં ભાજનો રોજ રાંધે, રહે મૂખમાં સર્વકો દીન રાતે;
 ગરીબો ગ્રહે શેવ સાટા 'સુંવાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૧૧
 વિદેશી જનો આ સમે ઘેર આવે, સગાં સર્વતા દીલમાં ખૂબ બાંધે;
 સુખી થાય વીસેગનું દૂખ ટાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૧૨
 રૂઠાકા અને ઝાડ ટેટા બપોરો, વઢોડે વળી બાળકો લાવે રહેરો;
 ચડાવે ઊંચાં ઝકાતળી વેગ વાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૧૩
 કડાં ગૂંજરી, એ વિગેરે છતી જા, બનેછે ધણી ખાંડની એષ્ટ ઝોળે;
 દિશે દેખતાં એષ્ટ આનંદ વાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૧૪
 પુરા સદગુણી પંડિતો હોયછે જે, ધરી પ્રીતને શાસ્ત્રનો સ્વાદ લેછે;
 ખુરા મૂરખો રીઝશે દાર બાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૧૫
 કૃપા ધથનીથી સુખી હોયછે તે, થઈ એકઠા મિત્ર આનંદ લેછે;
 શુભે પ્રીતથી રાગણીયો રૂપાળી, અતી એષ્ટ હેવારમાં છે દિવાળી. ૧૬
 નિશી પાછલી હોયછે પો'ર ન્યારે, જનો જાગતા થાયછે સર્વ ત્યારે;

કરે ચોકને આંગણા સ્વચ્છ વાળી, અતી એટલેવારમાં છે દિવાળી. ૧૭
 દિશે દેવળો મધ્ય ગીતો ગવાતાં, દિશે છે જનો તે વિશે કૈક જતાં,
 નમે ત્યાં જઈ દેવને શીશ ઢાળી, અતી એટલેવારમાં છે દિવાળી. ૧૮
 અમાવાશિયાની નિશી થાય જ્યારે, પૂજે મૂરતે ચોપડા સર્વ તારે,
 જપે સર્વકો લક્ષ્મી માત કાળી, અતી એટલેવારમાં છે દિવાળી. ૧૯
 બન્ને મીબતો રાજ કેરે અવાસે, જનો રાજનાં જાણે રાજ પાસે,
 છુટે તોપ નિસે વડાં જોરવાળી, અતી એટલેવારમાં છે દિવાળી. ૨૦

સવત ૧૯૨૯ ની શાલમાં ચાલતો દુષ્કાલ

મટી સકાલ થયો તે વિશે.

હરિગીત છંદ.

વિતાં વરશ દશ ખાર, બહુ દુઃખકાર, તે આ દેશમાં,
 જન *આરતી મોઘારતે સુખ આશ ન હતિ લેશમાં;
 આ સાલથી સૌ શાંત થ્યાં. સોંઘાવરી જળમાં ઝિલે,
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૧
 પરદેશના આધારથી પોપુણ પ્રજાનું ચાલતું,
 પરદેશિ અંન ઐ ધન દ, જન કળકળિ કરે ઝાલતું;
 તે ત્રાસદા તક નાશ થઈ, શુભ આશના અંકુરે ખિલે;
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૨
 કોઈ વર્ષ શાક ન થયું ઘણું, ઐ ખડકડખ ને કોષમાં;
 કોઈ વર્ષમાંહિ ખરેખરી, ઐ તાંણ પડિ ગઈ Xતોષમાં;
 સૌ તાણુની યૈ હાણુ ન, શુભ લાંણુ યૈ વર્ષે લિલે;
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૩
 કોઈ વર્ષ ટીડ પડ્યાં અને, કોઈ વર્ષ મેહ વરસ્યો નહીં;
 કોઈ વર્ષ દુખદ દુકાળમાં ધણી ચોરિ ઝાંઝિ થતી સહી;
 તે ભય ટળ્યો આ વર્ષથી, જન હોંષને હૈયું હિલે;
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૪

✽ રાજ દરબારમાં. * પીડીત, દુખી. X પાણી.

- જો વર્ષ વાધેરાદિ બહુ જણ બાવંટીયા બળ થકી,
 જો ગામ મારી બંડ કરિ પોંચાડતા પીડા પકી;
 તે નાશ પામ્યા આ સમે, હુલાશથી વસ્તિ દિલે,
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૫
- જો તાવ કોગણિયાદી, જેના નામથી જીવ નિસરે,
 અતિ પીડતાં નારી મરદ જો, રંગિલા આદિક અરે;
 તે સાંભળ્યાં આ વર્ષ ને, સુખ તેથી સૌ પામે દિલે,
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૬
- રૂ શેર આંદિ હૂંડના જો ભાવમાં વધઘટ થયે,
 જન જૂથ નિરમુળ થઈ ગયાં, જો પેટિ તજીને પાવડે;
 વિસરાવી તક તે આ તરે, જન ને રહે લમણે દિલે,
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૭
- શુભ દ્વારિકાં સમ ધામની, થે હામ જામ વિમિશને,
 ગ્યે વર્ષ અઢાવીશમે શરૂ કામ કીધું બેશ અંજે;
 આ અચળ શ્રી ભિમસિંહજી આ વર્ષ જામનગર દિલે,
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૮
- સત આગણિશની ઉપરે શુભ વર્ષ આગણત્રિશમું,
 સુખ મય થયું સૌ વસ્તીને, તેવુંજ થાવા ત્રિશમું;
 પુર પ્રેમથી પરતાપ પ્રણમે, ઈશ ધ્યાન ધરી દિલે,
 આ વર્ષનો ઇતિહાસ લખતાં હર્ષથી હૈયું ખિલે. ૯

દોહરો.

દયાળુ તે કુખ ટાલિયું, કરેણા કરિ કર્તાર;
 સુખ અખંડ સૌ રાખજે, સર્વ દેશ મોઝાર. ૧૦

દુષ્કાલના દુસ્વર્થી વર્ષાદ થવા વિશે દુશ્વર

પાસે યાચના.

ઉપજાતિ છંદ.

સર્વંસ સર્વેશ્વર શ્રી વિધાતા, દુઃકાળથી આજ અમે વિંધાતા,
 ઉચ્ચારિયે અર્જ દયાળ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૧
 કૃપાળુ ઓ! પાળક અંત જામો, દુઃકાળ સત્તા અતિ અત્ર, જામી,
 તેથી જુરા હાલ હવાલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૨
 મોંઘૂં મળે ધાસ અનાજ તેવું, ન પાણિનું દૂધ અમાય તેવું;
 ૧ક્ષેત્રસ! ક્ષેત્રો સહ આલિ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૩
 અરે! પૂરે ઢોરે ન ધાસ પામે, મોંઘે અનાજે જન ધાસ પામે;
 બૂરો સ્થિતી દેશનિ હાલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૪
 રહ્યા દિશે ઢોરે રવદેશ હાંકી, ઘણા ગયા લોક વિદેશ હાંકી;
 તેથી ખરાબી તતકાળ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૫
 અનાજ આપેયિ મગાવું આપે, પરંતુ પાણી દુરથી ન આવે;
 પાણી વિના પ્રાણિ કંગાળ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૬
 સૂકી સરીતા બહુ માસની છે, તળાવ કૂંડે સહુમાં રચનીછે;
 માનુષ્ય જંતૂ મત તુલ્ય જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૭
 ગયા કુવા વાવ વિશેષ નીચે, જણાય ગારો અવશેષ નીચે;
 તેથી અવાડા પણ આલિ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૮
 પાણી ન પામે જનગાળ જકાદિ, ન પાણિ પામે જનગાળ ૧કાદિ;
 પાણી ન પામે જનગાળ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૯
 બૂખે સુઈ કોઈ શકે ન રાતે, દૂખે રહી કોણ શકે નિરાંતે;
 સહે લખ્યું કષ્ટ કપાળ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૧૦
 વરે ૧ખરે કે કદિ કો મરે બ્યાં, પાડા અતિ પામતિ કોમરે,ત્યાં;
 ઘણે દુખથી ઘડી તાલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દુઃકાળ જાણી. ૧૧

૧ પરમેશ્વર. ૨ શનીશ્વર આબોછે, એટલે તંગી આવીછે.
 ૩ પૃથ્વીને તળીયે. ૪ કચરો કાદવ કુવામાંથી કાઢેછે તે. ૫ લા-
 ક્ષણીક અર્થ-માલી નિંદા કરે તે.

૫ વરોડી જમણવારઆદિ. ૬ પ્રજા લોકો.

જતાં ધણે દૂરજ ૧ દેન દેવા, તાયે પુરૂં પાણિ મળે ન દેવા;
 જ્યાં આજછે ત્યાં ને કાલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દૂકાળ જાણી. ૧૨
 શું? મારવાડે મળવાનું ધારે, બંગાલ બહા ધરશે વધારે;
 શંકા અવીમાં સહુ હાલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દૂકાળ જાણી. ૧૩
 ખરાબ પાણીયિ વિકાર વાધો, ફરે હવા રોગિ અપાર બાધિ;
 ઠકી પડ્યું ટૂંટિયું તાજ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દૂકાળ જાણી. ૧૪
 તપે જનો હાલ દુકાળ તાપે, વધૂ વળી ગ્રિહ્મ તણે ઉતાપે;
 હાલારની હાલત હાલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દૂકાળ જાણી. ૧૫
 શું કાંઈ હાલારની ભૂલ જાણી? સુકાઈ હાલારની ૧ ભૂલ જાણી;
 જો તેમ, તો ભૂલ કબૂલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દૂકાળ જાણી. ૧૬
 આવે દુર્ગે શું? જીવિયે પરાણે, જીવાયછે જો પ્રભૂ ઉપરાણે;
 હવે હરી! કષ્ટ અતોલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દૂકાળ જાણી. ૧૭
 આશ્રે ગણી આજ અમે અનાય, શાંતી કરો મેઘયિ વિશ્વનાથ;
 પ્રતાપ આ છેવટ મ્વાલ જાણી, વૃષ્ટી કરો દેવ દૂકાળ જાણી. ૧૮

દુષ્કાલ અથવા મૂર્ખ રાજા વિષે.

વસંતતિલકાછંદ.

જે દેશમાં તૃણ અનાજ તણીજ તંગી,
 જોતાં વિશેષ જન હાલત જ્યાં કટંગી;
 સૂકાય જ્યાં જસર ૧ સરિત, મુકાય માજ,
 ત્યાં તો દુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજા. ૧
 જ્યાં ચોરિ ઝોટિ લુટકાટ અધીક ચાલે,
 ભૂખે ભ્રમિત જન દૂષ્ટ ચડે કુચાલે;
 ઉદ્યોગ યોગ્ય નહીં તેથી ન લોક તાજ,
 ત્યાં તો દુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજા. ૨
 જ્યાં રોજગાર ન લગાર ૩ મિકાર દીધે,

૧ અગ્નિદાહ, બાળવાને. ૨ પૃથ્વી. ૩ સાક્ષતા, મદદ.

૪ તલાવ. ૫ નદી. ૬ સારો.

ન્યાં ધીરધાર વણુ, લોક કુખી અતીશે;
 આરોગ્યતા ન, અતિ રોગ જણાય ઝાઝા,
 ત્યાં તો કુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજ. ૩.
 ન્યાં ઢોંગિ લોક કરી ઢોંગક્રિયા ચલાવે,
 ધૂર્તા તમાશગિર કુંદ કરીજ ફાવે;
 વિદ્વાનને પણ વિપતિ વોટી વળે ન્યાં,
 ત્યાં તો કુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજ. ૪
 ન્યાંની પ્રજા કુખધિ જો વસતી પ્રદેશે,
 ભેતાં બજારે ઘર ઉજ્જડ ગામ દેશે;
 ખાલી પડી જમિન એતિ વિનાજછે ન્યાં,
 ત્યાં તો કુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજ. ૫
 ન્યાં ઢોરે તેમ કમળેર પશૂ ખિચારાં,
 ભૂખ્યાં તૃષાતુર મરે ખમિ કુખ ખારાં;
 ભેતાં તમામ કુખી જંતુ જણાય ઝાઝા,
 ત્યાં તો કુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજ. ૬
 સુકાય વાડિ વનમાં શુભ વૃક્ષ વેલી,
 પીડાય ન્યાં ખગ મૃગો, નહિં કોઈ બેલી;
 પાણિ વિના અધિક પ્રાણિ પીડા ખમે ન્યાં,
 ત્યાં તો કુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજ. ૭
 આવે કુખે ક્યમ શકે રહિ કો નિરાંતે ?
 આપત્તિ ન્યાં અધિક આવતિ દીન રાતે;
 શું વર્ણવાય ? કુખ થાય વિનાશીમાં ન્યાં,
 ત્યાં તો કુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજ. ૮
 આ દૂખ સાગરયિ તારિ, કૃપાળ, પાળે,
 ધારી કૃપા દ્રઢ પ્રતાપ પ્રભુ નિહાળે;
 ને તો ન કોઈ થકતું કદિ ઉગરી ન્યાં,
 ત્યાં તો કુકાળ અથવા અતિ મૂર્ખ રાજ. ૯
 વિશ્વંભરા, વિદિતછે તમને તમામ,
 આ વિશ્વવાસિ સહુની પુર તૂંજ હામ;

‘ સંપે વસાવ સુખ આપિ સહુ પ્રભને,
નિત્યે નૃપાળ સુધરિ ન ખમે કબળે. ૧૦

તે દાંભિકો સુધારો શું કરી શકે ?

ભુલંગીઝંદ.

વિના અલ્પ વિદ્યા ધણો ડોળ ધાલે, સુવસ્ત્રો સજી કંઠ ધડીયાલ ધાલે,
લઈ લાકડી હાથ, ધારે સુધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૧
કરે રંગ ભેરંગી ધારે રમાલો, સજી બૂટ મોજાં મિજાજે નમાલો,
ખરે તે ખરા ધૂતનો વેષ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૨
વૃથા માનથી તાયફાને નચાવે, વિશેષે તમાકું અને પાન ચાવે;
અર્તાણે નિશામાં અહોનાશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૩
સ્વભાષા ન જાણે સ્વભાષે ન શાણા, સભા નામ ધારી સભાસદ સ્થપાણા;
સ્વભાષાક સંભાષણોનો ઉધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૪
પુરા ને ભણી નિત્ય નીંદે પુરાણા, પુરા નાસ્તિકો પંથ તોડે પુરાણા;
પુરા જ્ઞાનનો ત્યાં પુરો નાશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૫
ગ્રહે કાયદો, કાયદો ના વધારે, વદે વાદ ઇલાયદો અર્થ ધારે;
વિના વાયદે ન્યાયનો નાશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૬
ગ્રહે દંડ આડંબરેયા સીપાતો, સહે દંડ પાખંડીના ખંડમાંતો;
નહીં મૂકિત આપે અખંડેશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૭
વિના ભર્મ જાણે તજેછે સ્વધર્મ, ભભી ભર્મથી નિત્ય ધારે અધર્મ;
વિના શર્મ તેનો સદા ત્રાશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૮
અથવા માનવી માનવા ને નરોમાં, વૃથામાનીએ એ માનિયે વાનરોમાં;
છતાં માનવી માનનો નાશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૯
સ્વદેશભિમાની કહે અર્જ આજે, શુણી ધારેશ દેશની દાઝ આજે;
સદા દાંભિકોનો અવિદ્યાશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૧૦
સદા પારકી આશ નીરાશ ધારી, તળે વાસના તે વૃથા દાસ ધારી;
ખરા દીલથી હર્ષને હેંશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો? ૧૧

ખરે ખાત આ વાત તો યાદ રાખો, ખરી ખ્યાતિકેડું જતું બીજ રાખો;
 ખરી ખાતરીથી કહે દાસ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો.? ૧૨
 ખરે દાંભિકો દીશતા દેશમાં બન્યાં, ભ્રમાવે પ્રજાને હણે દેશ માળ;
 ફરે ફાવતા દેશ વદિશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો.? ૧૩
 ગણી દાંભિકો દેશ કેરા હરામો, જવા કજ વેળા ન રેશા વિરામી;
 સદ્બોગથી યોગ્યતા યોગ્ય ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો.? ૧૪
 સ્વદેશી વિષે ઐજ વિદ્યા વધારી, નિતી સદ્ગુણોથી અરૂં સ્નાન ધારી;
 ખરા દીલથી યોગ્ય ઉપાય ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો.? ૧૫
 જવા દેશથી દેશિનાં પાપ તાપે, મુખો પામવા સર્વદા સૂ પ્રતાપે;
 પ્રભૂ અર્જુનું ધ્યાન હમ્મેશ ધારો, કરી શું શકે દાંભિકો તે સુધારો.? ૧૬

સ્વદેશાભિમાન વિષે.

સ્વદેશિયો આપણે તો ઠગાયા.

ઉપેદ્રવજી છંદની ચાલ.

શુણો વિનતી પ્રિય દેશિ ભાતા, મહા કુખે કેમ નથી મુંઝાતા; ?
 વિના વિચારે વધતા સિદાયા, સ્વદેશિયો ! આપણુ તો ઠગાયા, ૧
 હતી સ્થિતિ આગળ આપણી ને, બધો રિતે તે બદલાઈ દીધો;
 અનાર્થમાં આર્થ છતાં છપાયા, સ્વદેશિયો ! આપણુ તો ઠગાયા. ૨
 બ્યારે થયા મૂશલમીન રાજ, સ્વદેશની તારણિ તૂટી માળ;
 ધણી રિતે ગાફલ રહી ધવાયા, સ્વદેશિયો ! આપણુ તો ઠગાયા. ૩
 ખરાબ ધારા અગોષિ +રેશી, ખરાબ ધારા વિરચી વિદેશી;
 ખરાબ પૂરી કરતાં ન કાયા, સ્વદેશિયો ! આપણુ તો ઠગાયા. ૪
 ધરાવિ સત્તા કર કેક લીધા, ધરા વિગેરે ધન હીન કીધા;
 ધરાળ ધક્કે હણતાં ન ધ્રાયા, સ્વદેશિયો ! આપણુ તો ઠગાયા. ૫
 વધ્યો કળાપો પરદેશિ પેઠે, કળા ધટી ચંદ્ર કળાનિ પેઠે;
 કળાઈ સૌ હુનરતો હરાયા, સ્વદેશિયો ! આપણુ તો ઠગાયા. ૬

સમગ્ર સિદ્ધી હરિને હમેશો, વિવિધ વિદ્યા પણ ગર્ભ વિદેશ;
 પ્રચંડ બેઝોયિ પછી વોંટાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૭
 પરાક્રમો સૌ પરવારિ ખેડા, અનૂક્રમે ય્યા હલકાયિ હેડા;
 મુખો તણા મારગ સૌ મુકાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૮
 સ્વધર્મ ય્યો ખંડન ખંડખંડે, અધર્મ બ્યાપ્યો અધિકો ખ્રહ્મંડે;
 અખંડ પાખંડિ મતો મનાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૯
 સ્વદેશના ખાલિ થયા ખજનાના, ગયા હવે સૌ દિવશો મજનાના;
 દરિદ્રતાના દુખથી દબાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૧૦
 અચોત તેમાં નયિ વાંક કોનો, વિશેષ જોતાં, સૌ દેશિયોનો;
 બલૂ થવા ભાળપણે ભ્રમાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૧૧
 કહે વિદેશી કહિ તેમ હાજી, અનેક ઇછા કરિ તેની તાજી;
 વિશેષ તેના ગુણ માત્ર ગાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૧૨
 વિદેશી વસ્તુ પર મોહ પામી, ગ્રહોછ દૈ દ્રવ્ય છતાં નકામી;
 અચોત ખોયું, કશું નેં કમાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૧૩
 સ્વદેશીયો સભ્ય સદા ગણુતા, મહાન વિદ્વાન વિશે મનાતા;
 નિરૂદ્ધમી થૈ નખળા ગણાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૧૪
 સ્વદેશનૂ માન સદૈવ ધારો, સદૈવ સંપતિ સૌ વધારો;
 યશો પ્રતાપી સૌથી સવાયા, સ્વદેશિયો! આપણુ તો ઠગાયા. ૧૫

સ્વદેશની દુર્દશાના કારણો વિષે.

વસંતતિલકા છંદ.

વાંચો વિખતિ પ્રિય પ્યારયિ વાંચનારા, પ્યારા કરોજ સહુ દુર્ગુણ જે તમારા;
 મારા નદોષ ગણુશો ધરિને ક્ષમાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? નિજ દેશિ બ્રાતો. ૧
 દેશી નૃપો ન સુધર્મા સુધર્મા ન લોકો, લોકો રૂઢલૂક સરખા, ખહુ ખાય ઠોકો;
 ઠોકા છતાં શિરપરે, ન વિચારતા તો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૨
 અધ્યત્ત પ્રરૂચ વળી અભણેલિ બામા, વબામા કરે અધટતા, ધરિને રૂઢધામા;
 ધામો ન ધાય ન ધને નિધની થતાં તો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૩

- ભાવે ભણે ન ભણિ તોય વિવેક હીણી, હીણા વિચાર ન તજે, નિત જ્ઞેનિ કૂંડી;
કટી મરે ન સુવિચાર સ્વભાવમાં તો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૪
- જેવાં જમીન જળ ત્યાં કૃષ્ણ તેવું ઉગે, ઉગેથિ અસ્ત લગે આજ્ઞામાંજ ઊધે;
ઉદ્યોગ્ય યોગ્ય ન વિચાર કશે કરાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૫
- કામી હરામિ વધતા જન જ્ઞેમ વાંમી, વામા ભરેલ ઉલટા, કુલટાતું ગામી;
ગામે ધલાય ધરે જાય, હણાય નાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૬
- સાચો ન સ્વાર્થ સમજે, પરમાર્થ તો જ્યાં, તો કાં અનર્થ ન વધે? કુખ્ય છે વધૂકાં;
ધોંકાઈ પંથ દ્રઢ ત્યાં, શિ સુખ્યાર્થ વાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૭
- નીતી સ્વધર્મ ન વિચાર કશે જણાતો, જનાતો ઘટીત અઘટિત રીતે સુકાતો;
જકાતો અતી કપટનો સધળે સજ્જનો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૮
- જનસાભિમાન ન રહ્યું, નહીં દેશ દાઝ, દાઝે દેવે કુખ્યિત દેખિ ન થાય લાજ;
લાજે ન લાખુ કરજે કરતાં પરાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૯
- આ આર્થખંડ સુભ મંડન સર્વ ખંડે, ખંડીત થાય, ફકડડ પણે, અખંડે;
ડુંડે દયાય નથિ પોષણ પંડ થાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૧૦
- કારીગરી કરગરિ લઈ કારગીરો, ગીરો ધરે ધનિકને કહિ કાંઈ ધીરો;
ધીરો ન થાય પણ તે બહુ વ્યાજ ખાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૧૧
- લાતો ખમી ખચિત ખોઈ ખરી કળાતો, રાતો પરેજ, પડી રાત ન રહી મણાતો,
સાતાર્યે છે કહ્યું ફરિ ગણવું બુલાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૧૨
- માટે ભણો સરસ શાસ્ત્ર, મમત્વ મેલો, મેલો સ્વભાવ તજિ દિલ સ્વદેશિ ભિજો,
ભિજો થયેલ ભરે કાષ્ટ નથી કપાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૧૩
- હેતે હવે હજિભજિ ભલિ ભેંઠ ખાંધો, ખાંધો જુએ જગત તેમજ અર્થ સાધો,
સાધો ન શિષ્ય ઉપશિષ્ય, શિશુ બધાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૧૪
- મારે તમારું તજિ સૌ સમજી તમારે, મારે ગણી પ્રવરતોજ સ્વદેશ સાર;
સાર પ્રતાપિ પ્રભુ તેથિ કરે સદાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૧૫
- ટૂંકા વિચાર ટૂંકિ બુદ્ધિયિ દેશ આનંદ સ્વાનુભવે ભવિષ્ય ભવ્ય થવા જણાવ્યું;
થાવા અખંડ કરણાકરની કૃપાતો, શાથી સ્વદેશ સુધરે? ૧૬

દેશિયો આઝશુ કયમ થઈ રહ્યાછો?

લલિતછંદ.

સહ સ્વદેશિયો, સ્વસ્થ થૈ શુણો, અચિત ખેળતાં, ખોટથી ખુણો,
અધિક માનિ છો, અલપ વીનતી, ક્યમ બની રહ્યા, આજશુ અતી? ૧
બરત ખંડ આ, ભવ્ય ભાસતો, બહુ પ્રદેશમાં તે પ્રકાશતો;
અરર !! આજતો, રંક રંકથી, ક્યમ બની રહ્યા, આજશુ અતી? ૨
છત નિશાનથી, એજ છાજતો, વિવિધ હુનરે, જે વિરાજતો;
કિરતિ આજ તે, અસ્ત પામતી, ક્યમ બની રહ્યા, આજશુ અતી? ૩
શકળ શાસ્ત્રનો શોધ જાણતો, અકળ આખર મોજ માણતો;
વિકળમાં ખપ્પો, દેશિ વાંકથી, ક્યમ બની રહ્યા, આજશુ અતી? ૪
પડી પ્રદેશિને, હાય બાપડો, ઘણવડે ઘણા કાળથી ઘડ્યો;
અધિક લાગતી, આગ ઓગિંતી, ક્યમ બની રહ્યા, આજશુ અતી? ૫
કનક કોટ તે લોહમાં લપ્પો, મણિ અમૂલ્ય છે, છારેમાંછપ્પો;
વિપત વેદના જાય છે વધી, ક્યમ બની રહ્યા આજશુ અતિ: ? ૬
ક્યમ? સ્વદેશિયો, ભાન ગ્યા ભુલી, વરતમાં ગઈ ગાયતો ડુલી,
ગિરવિ ક્યાં મુક્યાં? જ્ઞાનને ગતી, ક્યમ બની રહ્યા આજશુ અતી? ૭
જ્યર વપ્પો હવે, જોરે ના રહ્યું, દિન દિને વધૂ દૂખતો થયું;
અધિક આધિને, વ્યાધિએ થતો, ક્યમ બની રહ્યા આજશુ અતી? ૮
શરદ નહિ છતાં, દર્દ ફાવિયૂ, બિરદ જોળવા વખત આવિયૂ;
જગરદ થ ગ્રહો, મર્દની મર્તી, ક્યમ બની રહ્યા, આજશુ અતી? ૯
જ્યમ પતંગિયા, દીપમાં બજે, મૃગ મરાય છે, મોહની છજે;
ગતિ તમારિ જો, અન્ય મોહથી, ક્યમ બની રહ્યા, આજશુ અતી? ૧૦
તજિ મમતવને, રેજ રાંકડા, ભ્રમયકી ભ્રમ્યા, જેમ પાંકડા;
અચિત કાંતથી, ખાતરી થતી? ક્યમ બની રહ્યા, આજશુ અતી? ૧૧
અરથ નહીં સરે, અન્ય આસથી, બચ મોહછે, માત્ર વાસથી;
ગરથ ગ્યું અને, જાય ગાંઠથી, ક્યમ બની રહ્યા આજશુ અતી? ૧૨

૧ સોનાનો કોટ. ૨ લોહામાં. ૩ બિંટાઈ ગયો, લપટાયો.
૪ એકઠા ટોળે મળીને. ૫ વાંદરાં.

સરવ વાતમાં, નાસિપાસ* તો, અધિક સૂખની, ક્યાંયિ આશ તો;
 વિકટ વાટમાં, તે શિ વિરતી? ક્યમ બની રહ્યા, આળશૂ અતી? ૧૩
 ગુણ પ્રદેશિનો, પાડ માનવો, પણ જતા હકો, દેશિ જાળવો;
 શુભ દશા થશે, એથિ આવતી, ક્યમ બની રહ્યા આળશૂ અતિ? ૧૪
 ફિકર કાં કરો? છોજિ ફાંકડા, સુખ સુસંપથી, ઇશિ આંકડા;
 સદ ઉદ્યોગથી, સાધ્ય સંપત્તી, ક્યમ બની રહ્યા આળશૂ અતી? ૧૫
 તંક વિચારીને, પૂસ્તકો કરો, ફકડ દેશિયો, ફાવતા ફરો;
 ન કરથિ ખુવો, દેશ સંપત્તી, ક્યમ બની રહ્યા, આળશૂ અતી? ૧૬
 નૃપ અને પ્રજા, સંપ રાખશે, સુખ રવદેશમાં, સદ્ય આખશે;
 પ્રભૂ પ્રતાપથી, એજ પ્રાપતી, ક્યમ બની રહ્યા, આળશૂ અતી?? ૧૭
 સહુ પરસ્પરે, આપિ આશરો, હુનર વૃદ્ધિમાં, હામ નો ધરો;
 તરત તો ટળે, એથિ આપતી, ક્યમ બની રહ્યા આળશૂ અતી? ૧૮

લીંબડીના ગાંધી પુરુશોત્તમ કાનજીએ મંગાવ્યાથી મોકલેલી સ્વદેશાભિમાન વિષેની કવિતા.

હિંદુસ્તાન વિષે.

નારાયણે.

ભુમી બહી રશાળ ને કળા અનેકથી છતો;
 ઘણાં નદી તળાવ બ્યાં પ્રસિદ્ધ સીંધુ પર્વતો;
 અતી વનસ્પતી અનાજ બાવતાં ભુખંડને,
 મહાન માન સર્વથા ઘટેછ આર્ષખંડને. ૧
 પવિત્ર દેવ દેવિનાં ચરિત્ર ચાર તાં થયાં,
 પવિત્ર વેદ ધર્મ પાળનાર પ્રાણિ બ્યાં રેલાં;
 પવિત્ર તીર્થ ક્ષેત્ર પાપ કાપતા પ્રચંડને,
 મહાન માન સર્વથા ઘટેછ આર્ષખંડને. ૨

જિમાન, સ્વર્ગના સમાન રમ્ય શૌર જ્યાં રમ્યાં,
મહાન મુલ્યવાન ત્યાં મકાન માત્ર છે રમ્યાં;
સમગ્ર શીદ્ધિ સિદ્ધિ ત્યાં ભમાવિ દે ભમંડને,
મહાન માન સર્વથા ઘટેછ આર્યજંડને. ૩

પુરા પરાક્રમી અનેક અસ્ત્ર શસ્ત્રથી છતા,
પ્રસિદ્ધ સૂર્યવંશી ક્ષત્રિ રાજ ત્યાં વિરાજતા;
તજે સવાર્યે સર્વદા પરાધ્ય આપિ પંડને,
મહાન માન સર્વથા ઘટેછ આર્યજંડને. ૪

પ્રસિદ્ધ કૃષ્ણરામ, રામચંદ્રઆદિ રાજતા,
મહાન ધૈર્યવાન જ્ઞાનિ બીજમ દ્રોણ જ્યાં હતા;
સ્વદેશ માન ધારતા, હઠાવી કાળ ઉડને,
મહાન માન સર્વથા ઘટેછ આર્યજંડને. ૫

ગુણસને નિતી નિમગ્ન ભોજ વિક્રમે બલા,
સ્વધર્મ ધારિ સર્વદા વધારતા વિદ્યાકળા;
સુધારતા સુભાષણો સુણાવિ માત્ર મૂંઢને,
મહાન માન સર્વથા ઘટેછ આર્યજંડને. ૬

વિદ્વાન જ્યાં મનુ વિયાસ વાલ્મીકી યયા વડા,
કવી પ્રસિદ્ધ કાળિદાસ આદિમાં નહીં મળ્યા;
રમ્યાં અનેક શાસ્ત્ર, ધારિ યુક્તિયો અખંડને,
મહાન માન સર્વથા ઘટેછ આર્યજંડને. ૭

હજરે હુજરો, અને હજરે કારિગીરિથી,
હજરે વસ્તુ વેબવે, હજરે શૂરવીરથી;
હઠાકારથી હઠાવતો હરેક ખંડને,
મહાન માન સર્વથા ઘટેછ આર્યજંડને. ૮

હમશ હેમ રતથી ભરેલ રતખંડ છે,
મહાન જ્ઞાન સદગુણોનિ ખાણ છે અખંડ તે;
પ્રતાપિ કલ્પવૃક્ષ તુલ્ય દે કુળો અસંખ્યને,

- મહાન માન સર્વથા ધટેછ આર્યખંડને. ૯
- બણીગણી પ્રવીણ થૈ, પ્રવીણ સાથ શોભતા,
પરોપકારિ કૃત્યથી સુકીર્તિ મંત્રે રોપતા;
બળે કળે છળે પછાડતા અરી પ્રચંડને,
મહાન માન સર્વથા ધટેછ આર્યખંડને. ૧૦
- વિચિત્ર ભર્ત્રિત્રિ વસ્ત્ર ઉભસુત રેશમી,
સુનેરિ કીનખાખ આદિ કામમાં નહી કમી;
થતી અનેક વગતુ મોહકારિ માત્ર ખંડને,
મહાન માન સર્વથા ધટેછ આર્યખંડને. ૧૧
- પ્રશીદ્ધ કીર્તિ શૂં વદૂ? વિદેશી લોક લોભતા,
પરંતુ પાદશાહિમાં જણાઈ જીવંતીની સતા;
હકાવિ હોંકુ ધર્મ આપતા અનેક દંડને,
મહાન માન સર્વથા ધટેછ આર્યખંડને. ૧૨
- વિશેષ કીર્તિ દેશને વિદેશમાં હતી છતી,
વધુ વિપત્તિથી દિશે સ્વદેશની બુરી સ્થિતી;
કુરીયિ આપતૂ થવા નમે પુરોપખંડને,
મહાન માન સર્વથા ધટેછ આર્યખંડને. ૧૩
- કટાઈ હોંકુ કષ્ટથી અધીક આજણ થયા,
ઉદ્યોગ યોગ્ય છોડિને નિરંદ્રમી બની રહ્યા;
હવે કૂચાલ ચાલતાં વિખેરિ જ્ઞેમ રૂંદને,
મહાન માન સર્વથા ધટેછ આર્યખંડને. ૧૪
- દયાનિ દ્રષ્ટિથી દયાળૂ દેવ જો કરે દયા
પ્રભૂ નૃપાળને સદા પવિત્ર યાવ પ્રેરણા;
પ્રભૂ પ્રતાપથી સ્વદેશિયો વસે સુસંપત્તે,
મહાન માન સર્વથા ધટેછ આર્યખંડને. ૧૫
- રોક્ષાવતની આશ.

જે હતો હિંદુસ્તાન, સરસ કુંચનનો કાંટો,
તે થયો આજ તમામ, વિપતનો વણિયો *આટો;

જે હતો હિંદુસ્તાન, સકળ શાસ્ત્રોમાં શાણો,
તે થયો આજ જણાય, નિમ્નથી અતી નિમાણો;
જે હતો હિંદુસ્તાન, વિવિધ વૈભવમાં ઘાટો,
તે થયો આજ દ્રવીદ્ર, દુષ્પથી ઘણો ૧વાટો. ૧૬

દેશભિમાન દૂર, તજિ દેશીજન ખેડા,
વધ્યો બેઠમ વિકાળ, યયા હલકાથી હેડા;
આલુ થયા કુચાલ, ટળે નહીં ટાળ્યા કોથી,
ખાળલગ્ન આદિક, કષ્ટ કરનારા કોટી;
ચાય કળેડાં કોડ, દુષ્પછે એ દેખીતું;
પ્રભ ખાયલી યાય, પાપ પુરણ એ પેઠું. ૧૭
નખળાં પ્રભ નૃપાળ, દેશ આપ્યાદ ન એથી,
ટૂંક મગજનાં માત્ર, તત્ત્વ શું જાણે તેથી;
અવિવેક અસ્તાન, વધ્યાથી કલેશ વધારે,
દિન દિન વધે કુસંપ, જંપ નરનાર ન ધારે;
અસતતા ભલી ભાત, પરાણે આવિ પેઠી,
આધી બાધી અનેક, ઉપાધિ જાય ન વેઠી. ૧૮
સદગુણ ગ્યા સંતાઈ, દુર્ગુણો દોડિ આબ્યા,
આપણુ થવા અબૂદ, ફાંકડા તેથિ ફાંચ્યા;
ભારે ભુખ ભરાઈ, ખોળતાં ન મળે ખાવા,
અશક્યતાયે એમ, સર્વ માંડ્યું સુકાવા;
કઠણ -હૃદયતા કાળ, લેશ તે લાજ ન આણી,
કરતાં જુરા હવાલ, પાંપણે ભર્યું ન પાણી. ૧૯

વૈતાલિયછંદ.

પડતી થઈ દેખિ દેશની, નરતિ તે કીર્તિ નરેશની,
મનથી સમજે મહીપતી, વરતે તે કીર્તિ કરે છતી. ૨૦
નિરખે નિજ વસ્તિ પ્યારથી, હરખે લાભ લઈ હજારથી,
સરખે ગણિ શત્રુ મિત્રને, પરખે ન્યાય નિતી પવિત્રને. ૨૧
હલકે વચન ન હાકલે, પત્રકે મુખની સાથ ના મળે,

૧ વિખાઈ ગયો હાલ હવાલ થયા.

છલકે નહિ છાકટાપણું, ચળકે તેજ પ્રતાપ સદ ગુણું. ૨૨
 ન ટકે ત્વમ ન્યાય નાં કરે, પ્રગટે કીર્તિ પવિત્ર તે ખરે,
 અગટે જઈ જીત તે કરે, રંગડાં તે અરિ માવને અરે. ૨૩
 દોહરો.

દશા વિચારી દોયલી,^૧ મળી પ્રભ મહીપાલ,
 ઉદ્ધમ ઘટતા આદરે, સુખ તેથી તત્કાળ. ૨૪

સ્વદેશનું નિજ જાતનું, કુળ કુટુંબ અભિમાન,
 સમજી ધારે સજ્જનો, ન ધરે તે નાદાન. ૨૫
 ગીતિ.

દેશાભિમાન વાણા, દેશિથી શુભ વિદેશિયો શાણા,
 ખાપનું ખોળે એવા, સુત કરતાં બહુ વડીલ વખણાણા. ૨૬
 તે તંત્ર ધન ધિકારો, દેશ હિતાર્યે પડે ન ઉપયોગી,
 બરેલ દરિયો ખારો, જોઈ ન રીઝે તૃષા તણો રોગી. ૨૭
 દેશનું માન ન રાખે, તે દેશિ પણ સ્વદેશના દ્વેષી,
 તે સુત કરે શૂં શાસ્ત્ર ? મુર્ખ વિશેષે કુછંદમાં પેશી. ૨૮
 દેશાભિમાન વાળા, દેશનિ દીશે વિદેશ વિખ્યાતી,
 ઇંગ્લીષ અક્ષરવાળી, અલ્પ વસ્તુ અંહિ વિશેષ વખણાતી. ૨૯
 દેશાભિમાન સાથે, સ્વદેશિયો જો મુધારણા ધારે;
 તો સ્વદેશ ઝટ તરશે, નહીંતો વધતૂ દરિદ્ર વિસ્તરશે. ૩૦

વસંત તિલકા હુંદ.

વિસ્તાર પામતું સ્વદેશ દરીદ્ર જાણી,
 દેશાભિમાન હરે અંકૂરે સદા આણી;
 સાધો મુઉદ્ધમ મળે જ્યમ લાભ ઝાઝો,
 પ્રાંતે સદા સુખદ બૈભવમાં વિરાજી. ૩૧
 હારો નહામ હલકાનથી કોઈ વાતે,

૧ રોળી નાંખે. ૨ વિકટ. ૩ જો વસ્તુ ઉપર અંગ્રેજી અક્ષરની
 નિશાની હોય તે વસ્તુ સરસ ગણાય છે.

પૂરા પરાક્રમિ સ્વપૂર્વજ શૂદ્ર જાતે;
 સ્તાની મહાન નિજ દેશનું માન ધરતા,
 સર્વજ્ઞ ખોધક સુખોધ વિશેષ કરતા. ૩૨

જેનાં રચેલ બહુ શાસ્ત્ર જાણાય જોતાં,
 વાંચ્યા વિદેશિ પણ માન વિશેષ ખોતા;
 જેના વિચારયિ વધૂ સુધર્મા વિદેશી,
 છતાં છુપાઈ, ક્યમ ખેતી રહ્યા ? સ્વદેશી. ૩૩

દેશભિમાન કદિ જો ન સ્વદેશિ ધારે,
 તો દેશ તે અચિત્ હાનિ ખમે વધારે;
 જો ઘોસ જંદર કરે ધરમાં પડાવ,
 ખોદાઈ તે ધર વિષેજ થશે ખરાબ. ૩૪

દેશિ ધિમેત ધનવંત છતાંજ રાય,
 દેશભિમાન ન ધરે કુખિ દેશ થાય;
 હીરો અમુલ્ય ઉપયોગી પ્રકાશ આપે,
 જાત્યાભિમાન પણ કાચ સળતિ કાપે. ૩૫

દોહરો.

કાપે પરવત પ્રોઢને, ઝીણું શસ્ત્ર જરૂર;
 સમજિ તેમ સ્વદેશનું, કુખ સૌ કાઠો દૂર. ૩૬
 ઉઠો સૌ આજસ તજી, ધરિ દેશ અભિમાન;
 ગજવો કીર્તિ ગગનમાં, ઘટતા થઈ ગુણવાન. ૩૭
 શજી હૌશને હર્ષથી, સુકીર્તિની તરવાર;
 ઝહેમ શત્રુ સંહારવા, વીર ન કરશે વાર. ૩૮
 ભ્રમણા ને ભાળાપણે, આપણા થયા અબુદ્ધ;
 ડહાપણ સૌ કુલ્યું હવે, સમજી ધારો શૂદ્ર. ૩૯

આભિનિર્ઝંદ.

સમજિ શુધ ન ધારો, તો અતી કષ્ટ તેથી,
 વિગત કરિ વિચારો; શૂં વધૂ વહુંવેથી ?
 પ્રવિણ પુર્વજોનાં, પુત્ર પરખાય રાની,

- પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૦
 સકળ સુખદ વિદ્યા, વિસરી ગૈ વિદેશે,
 નિશ્ચિન નમજા ય્યા, આર્થ તેથી અર્તાષે,
 અધિક અપદશાથી, ડૂબતો દેશ જાણી,
 પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૧
 હુનરિ નરે હજારો, હામ હારી હમેશે,
 મદદ વણ મુંઝાણા, આજણુ ય્યા અર્તાષે,
 ખરેચી ખચિત ખૂટી, સર્વ સાચો કળાની,
 પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૨
 મહત જન કને જો, કોઈ જો કર્ગરની,
 અરપણ કરિ ઉભે, યોગ્ય આશા ધરીને,
 ઘટિત કદરે તેની, યાય ભાગ્યે પિછાણી,
 પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૩
 ઉપજ ખરેચ કેરો, આંકડો ના વિચારે,
 ડર વગર વિશેષે, વાવરે લઈ ઉધારે,
 નિજ ગજું નહિ છતાં, દેશિ દીશે ઉફાની,
 પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૪
 મતિ હિણ મહિપાલો, સાધિયાર મુર્ખ સાથે,
 વધુ વિષય સુખોમાં, રોજ રેતાં નિરાંતે,
 મદિ મદ મદિરામાં, રોજની મોજ માની,
 પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૫
 લવન^૩ કરિ લફંગા, જાડુ આદિક છંદે,
 ધર્મ હિન પુતારા, કાવતાં જ્યાં કુફંદે,
 કુમતિ કુટિલતાથી, દેશ ય્યો ધૂળ ધાણી,
 પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૬
 દુરે વ્યથનયિ ડૂધ્યા, તોય તેને ન ત્યાગે,
 ભ્રમયિ ધર્મ ભૂલ્યા, ભિદ તેનો ન ભાંગે,

અતિ અનિતિ વધ્યાથી, શર્મ દીશી ન શાની,
 પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૭
 ઘટિત નિયમ ઘાટો, નવતા ગુણ નાઠો,
 વિપત અધિક દેશી, ઉચરે પોર આઠો,
 શુભ રિતિ પ્રસરાવા, દેશની દાઝ આણી,
 પ્રગટ ઝટ સ્વદેશી, થાઝા દેશાભિમાની. ૪૮

છંદ ઉપજાતિ.

સુધારવાને નિજ સૂતા^૧ સૂતા,^૨ તમે સ્વદેશી ! હજિ કેમ સૂતા,
 ઉતારિને આજસ ટપક આઘો, દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૪૯
 ભાળાપણાની ભરે ઊંધ આપે, કૂંદેમ આદી બહુ ચોરે ફાવે;
 સ્વધર્મનો દીપ જણાય ઝાંખો, દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૫૦
 અસભ્યતા આગ અધીક લાગી, બળે બિચારા જન કષ્ટિક xશાગી;
 ‡પ્રમાદ નિંદ્રા પણ કાં નત્યાગો, ? દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૫૧
 સ્વપૂર્વજોનાં કૃત કાં વિસારો, ? ઘણોક યાતાં ઘટતો ધશારો;
 ધિકારનો ઢોલ વિશેષ વાગો, દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૫૨
 કુસંપથી ધારિ કુટુંબ કલેપ, યયા સ્વદેશી હલકા હમેશ;
 સદા સુધારો સહ તેયિ આઘો, દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૫૩
 અજ્ઞાન ને આજશયિ અતીર્ષે, કુભોધ ને ક્રોધ વધે વિશેષે;
 અધીક દાવાનળ દ્વેષ લાગો, દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૫૪
 હવે સહૂ સાવધ થૈ સ્વદેશી, ઉઠો તજ આજશ દાંત ભીંશી;
 ઉદ્યોગમાં યોગ્ય રિતેજ લાગો, દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૫૫
 નિતી તણી નોખત નિત્ય વાગે, અનીતીનો મારગ થાય આઘે;
 સુરીતીમાં તેમ સ્વદેશિ લાગો, દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૫૬
 પરીપકારી થઈ પંડ આપ, સ્વદેશને તારિ પ્રભૂ પ્રતાપે;
 સદા સુકીર્તિ પ્રભુપાસ માગો, દેશાભિમાની જન સદ્ય જાગો. ૫૭
 દેશાભિમાની નરથી અતીર્ષે, યૂરોપનો આપ અનૂપ દીશ;

૧ દીકરા. ૨ દીકરી. ૩ પડદો. x જાતવાન લુગડું. આન-
 દાન. ‡ અધાર.

તે દાખલા દેશિ તમે ન ત્યાગો, દેશાભિમાની જન સદા જાગો. ૫૮

સમરયા પૂર્તિ.

સને ૧૮૭૪ ના સૌરાષ્ટ્રદર્પણના અંક

૪ ની સમરયા પૂર્તિ,

તેં કુવજા હારિ ક્યમ વશ કીધો.

સવૈયા.

કુણુ વિષે વિરહે વદતી વ્રજનાર તજી સ્વવિચારજ સીધો,
 યો તજિને અમ શ્યામ છતાંજ, જતાં ન લગાર વિચારજ લીધો;
 પ્રેમને કુંદ કસાવિ કસે નહી, આજ દગો અમને ન્યમ દીધો;
 છેતરનાર છજે કરિ છેવટ, તેં કુખળ હરિ ક્યમ વશ કીધો ? ૧
 બાળપણેય મહા બળિયો, કજિ કો ન શક્યું પુલનાં જિવ લીધો;
 જોરેયિ નાગ જિતો જળમાં, પળમાં વણુ બેઠમ દયાનળ પીધો;
 કુંથ ક્યો નિરવંશ અને, ગજ કે મલ દેત્ય બજે નહિ બીધો;
 એ અકળીત અજીત નિરંતર, તેં કુખળ હરિ ક્યમ વશ કીધો ? ૨
 સારદ શેષ સુરેશ્વર આદી, હમેશ જપે પણ પાર ન લીધો;
 અંશવડે અવતાર ધરી, જગભાર લગાર થવા નહિ દીધો;
 જે પદ પ્રાપ્તિ થવા પરતાપ, ઉપાય અતી અધરો, નહિ સીધો;
 આપ અમાપ પ્રતાપ પરાક્રમિ, તેં કુખળ હરિ ક્યમ વશ કીધો ? ૩

સમરયા ૨ જી.

કંકળ હ્યમ વિધવા કર શોભે.

સવૈયા.

પ્રુપ સુગંધિ વિષે રમતો ભ્રમરો નિરમાલ્ય^૧ વિશે નહિ લોભે;

૧ કરમાએલાં ફુલ.

(૧૩૪)

જ્યાં બનિચાર જીગરિનું માન, ખરો વિદવાન ન ત્યાં ક્ષાણું ક્ષોભિ;
સિંહ પ્રતાપ નહિ ખડ ખાય, જશ નહિ નેવ તાણું નાર મોભિ;
આ જગમાં અધટીત ઘટે નહિ, કંકણુ જ્યમ વિધવા કરે શોભિ. ૧

સમસ્યા ૩ જી.

રામ રટી ભવ પાર ન પામ્યો,

સવૈયા.

હોય ત્રિમંત હજાર ગણે, વળિ હોય સુવૈભવ જન્મયિ જન્મ્યો;
સાલશતાયિ તજી નિજ આજણ, ઉદ્ધમનો ઉદ્ધીજ ઉદ્યામ્યો;
માન્ય થયો સહ માનવીમાં, સનમાન થકી નૃપ પાસ વિરામ્યો;
જન્મ પ્રતાપ વૃથા ગણુ, જો નરે, રામ રટી ભવપાર ન પામ્યો. ૧

સને ૧૮૭૮ની સાલના વિજ્ઞાનવિલાસમાં

આવેલી સમસ્યાના ઉત્તર.

જાનેવારીમાસમાં.

છપયછંદ.

થુણુ લાયક લખનાર, પ્રશ્ન પેહેલાંનો ઉત્તર,
શ્યામરંગની નાર, જાતિનિ જોતાં પરચર;
નપુંશક નર ચોપાસ, આપિયાં રૂપી સાંધ્યા,
જડી જજોયાં ચાર, ખૂણારૂપિ નરે બાંધ્યા;
રૂપ કરૂપ પણુ ગુણુ બહુ, સાધન વિદ્યા શ્રેષ્ઠી,
બાળક કે' બાપા મને, આપો પાટી શ્લેઠની. ૧
સમસ્યા બીજી માનિ, નાર જે રંગે કાળી,
પગ તે પાયા ચાર, બંને પાસ કરે વાળી;
નથી શીથ પણુ નેટ, પેટને પીઠ રૂપાળી,
નેતર કેરી હાલ, ગુંથીને પાડી જાળી;

આંગળી પગ હાથે નથી, બહુ ગુણવાળી શાભિતી,
સંજ્ઞન ધરે શાભિ સદા, જવાબ પુરશે સર્વથી. ૨

ફેત્રુઆરી માશમાં.

છપ્પા.

પ્રથમ વિશે પ્રીય જે, રૂપાળો નર નિરધાર્યો,
નથિ હાથ પગ તોય, ધરતીપર દ્રઢ રે'નારો;
મુખ મોટેથી સાહી, રૂપિ સ્ત્રિને તે ખાતો,
અન્ય વસ્તુ નહિ ખાય, લક્ષણે જોય ગણાતો.
ચોખ્ખુ વર્તણ ધાટમાં, ધાતૂ રૂપ વિશેષછે,
ધંધાધર ધરે શાભિતો, જવાબ ખોટો બેશછે. ૧
પ્રથમ બીજે જે નાર, કહિછે સોટા સરખી,
શ્યામરંગિ શાભાય, ગુણવતી પૂરણ પરખી;
કાળી તીણી ચાંચ, ચતુરને ચેતવનારી,
ચાલે પવન સમાન, ઘોરે ગાજંતી ધારી;
પંડિતને જેની ગરજ, કપાય પણ તદ રૂપછે,
ઉમિયાની સમસ્યા તણો, ઉત્તરે કલમ અનૂપ છે. ૨

મે માશમાં.

છપ્પા છંદ.

પ્રથમ સમસ્યા માનિ, લખાણ નામે નારી,
વિના હાથ પગ તેમ, મમત માયાથી ન્યારી;
મોતી નપુશંક નામ, ગળી નર વાળો લટકે,
વિંધ્યો નારીયે કાન, રહે તેમાં વણ ખટકે;
તે અધર રહેછે અંગથી, શાભિત ભાંચે છે બલી,
ઉમિયાની સમસ્યા તણો, જવાબ જાણો ભુંગળી. ૧
સમસ્યા બીજી માંચ, નેહબરે નાર કહેલી,
વિંધી બાંધી દોરે, અધરે જાયે વળગેલી,
ખમી હથોડા મારે, મધુર સ્વરથી મુખ આપે,

વિના અન જળ આહાર, સમય મુચવી કુખ કાપે;
દીપે દેવાલય વિશે, રાજદ્વારે રાજતી,
જન જગવી સાવધ કરે, ઝાલર નિજ અણકારથી. ૨
દોહરો.

પ્રેમ ત્રીજનો પ્રીતથી, વિગત જોઈ વિદ્વાન,
ઉત્તર યોગ્ય જણાય છે, “ગોખારો” ગુણવાન. ૩

રાજકોટથી રા. હીમતરામ વિઠલજી તરફથી આવેલી સમસ્યાના ઉત્તર.

સમસ્યા ૧. લી. લીટી પેહેલી પ્રમાણે.

રોળાવૃત.

“વિશેષ બાધા વધે, કેમ આપણુ સુધ્ધ રહીયે ?”
જેમ બને તમ યાર, જોઈ રિપુ સામા થઈયે,
બેશ કરી ઉપદેશ, દેશ કુખ ટાળી દઈયે,
યોગ્ય કરે ઉદ્યોગ, જોગ મુખ સ્વર્ગે લઈયે. ૧

સમસ્યા ૨. ચરણ બીજા પ્રમાણે.

છંદ્રવળાછંદ.

શિંગારથી શોભિત સ્ત્રી નિહાળે, “કેવી કરી છે ટપકી કપાળે,”
શ્યામા? જતી ચાલતિ હસ્તિ ચાલે, જોતાં જનો છતતિ નેત્ર ચાળે. ૨

સમસ્યા ૩. ચરણ ત્રીજા પ્રમાણે.

છંદ્રવિજય.

હોય અબાણુ મુક્તાન થકી, કદિ દાન દરિદ્રપણે ન કરાયે,
બાન વિના ભટકે ભવમાં, કશિ કીર્તિ રતી જગમાં ન જણાયે,
“એમ છતાં પરમેશ્વર જો, પરિપૂરણુ પ્રેમ ધરી મન ચાહે,”
તો જગપાળ કૃપાળ, કૃપાયકી, સદા અમાપ બવાબિધ તરાયે. ૩

સમઢ્યા ૪ થી ચરણ ૪ થા પ્રમાણે.

નારાય ઇંદ.

સુજ્ઞાનથી વિદ્વાન થે મહાન માન ઝેળવે,
અભાનને કરિજ ભાન ભવ્યમાંય બેળવે;
પરંતુ મોક્ષમાર્ગનો વિચાર વીસરાય ને,
“ભુલેલ તે ભજાતણી ભલી ગતી ન થાય તો.” ૪
દોહરો.

પ્રીતિ કરેલ પ્રમ્નનો, ઉતર યોગ્ય ન હોય;
વિચાર ઘટતો આવવો, યાર ઘટે ૫ તોય. ૫

સમઢ્યા ૫ મી ચરણ પેહેલા પ્રમાણે.

હરિગીત ઇંદ.

“ ગૂલાબને ખોવાર કરવા નરસ લોકો જઈ મળે,”
સત્યવાય રનેહો સુરક્ષકોથી, તોજ કુખ તેનું ટળે;
નહિ તો પછી નીતિ પુષ્પની કશિ આશ કરવી આપણે,
જળવાય નહિ શિશૂ ઝાડતો, પછિ ખાગ શુભ શેનો બને. ૬

સમઢ્યા ૬ ઠી ચરણ વીજા પ્રમાણે.

પરદેશિમાં મળિ દેશિ હિંદૂ, હિંદૂને નિંદે સહી,
“ નહિ જાજતૂં એને ખરે, દેશી વળિ જાતી યઈ; ”
જ્યાં થાય દ્વેષ પરસ્પરે, ત્યાં અધિક દૂખ પમાય છે,
શુજરાતિ કેવતમાં કહ્યું, “ઘર કીટવે ઘર જાયછે.”

સમઢ્યા ૭ મી ચરણ વીજા પ્રમાણે.

એકોતેરની સાલ.

દોહરો.

પાંચ વરસ ખેલાં ગઈ, “એકોતેરની સાલ;”
જાણે તેમ જોતેરની, એમ કહે છે કાળ. ૧
અધીસન અદૂરજે, “ એકોતેરની સાલ; ”

(૧૩૮)

આવિ માનિ ગવર્તરે, નેયો દેશ રશાળ.

૯

સમરૂયા ૮ મી ચરણ ત્રીજા પ્રમાણે.

ભુજંગીછંદ.

હતો સદ્ગુણી આળસૂ રૈ' અતીશૈ, કશું કામ રડું કર્યું નૈ નિમીષે;
 “ગયા સર્વ ગૂણો પોતાનેજ ઠામે,” થયો તે દુખી સંગતી દુષ્ટ પામે. ૧૦
 છતાં સદ્ગુણો ગૂણમાં નૈ કર્યાથી, સદા ચોરિજરી વિશે વીચર્યાથી;
 “ગયા સર્વ ગૂણો પોતાનેજ ઠામે,” શઠોમાં વશી નૈ રમ્યા શીવ રામે. ૧૧

પ્રશ્નોરા ત્રિજોવન પ્રેમજી તરફથી
 આવેલી સમસ્યાની પૂર્તિ.

ચરણ ૪ થા પ્રમાણે.

શિખરિણી છંદ.

વિયોગી દૂખથી, નિજ પ્રિય પતિ પ્રૌષિત લખે,
 અરે આરા, તારા, વણ. મુજ મનોવૃત્તિ તલખે;
 દશારા દીવાળી, ગઈ વળિ વસંતાદિ વનમાં,
 “દિલાશા આશા દે,” પ્રિયતમ સખા માન મનમાં. ૧

જટ પ્રાણશંકર વિ. પ્રેમશંકર તરફથી
 આવેલી સમસ્યાની પૂર્તિ.

ચરણ ૪ થા પ્રમાણે.

શિખરિણી છંદ.

નહાળી નિમાણે, નિજ પ્રિય કને કે' પ્રિયતમા,
 પિડા પામું નિત્યે, શુણિ નણદિના ખોલ વસમાં,

૧ પતિથી વિયોગ રહેલ યુવાન સ્ત્રી.

સદા સાસૂ ટોકે, સહન દુખ તે હું સરખીનિ,
 “અધૂરામાં પૂરું, તમ તણિ ઉદાશી નિરખિને.” ૨
 દુખી હું હૂં કેવી ન ખીજિ મુજ જોવી નકિ હથે;
 પ્રજા હીણી પામી, ન ધન, શિર સ્વામી શઠ વથે,
 તમારે આનંદે, સખિ વસતિ નિત્યે હરખિને;
 “અધૂરામાં પૂરું, તમ તણિ ઉદાશી નિરખિને.” ૨

વૈદ્ય વિશ્વનાથ વિઠલજી તરફથી આવેલી સમસ્યાની પૂરતી. ચરણ ૫ થા પ્રમાણે.

માલીનિ છંદ.

વિભવ સહુ વધૂકો, કે મળે માત્ર ધૂકો,
 નિયમ નકિ ખજૂકો, જ્યાં નહીં લેખ રૂકો;
 મળ્યું તન મન જોનું, તે ટકે મહું સૂધી,
 પ્રગટ ઘટ ઘટે છે, “પ્રેમની વાત જુદી.” ૧
 સરસ મધુરતામાં, માત્ર મીઠાઈ મેવો,
 કનક રતન આદી, કીમતે તુચ્છ ટેવો;
 જરૂર જગ પિતાના, હાથની હર્ષ હુંડી,
 વિગત કરિ વિચારે, “પ્રેમની વાત જુદી.” ૨
 વિવિધ વિભવ વાળાં, સાધનો સૌખ્ય કારી;
 અનુકુળ સહુ છતાં, તર્ત તેને વિસારી;
 અચિત વચન પ્રીતે, કેક ગ્યા દુર કૂદી
 અનુભવિ જન જાણે, “પ્રેમની વાત જુદી.” ૨

જાત વિનાની ભાત પડે નહીં.

ઉપગતિ છંદ.

- ચડે રડો રંગ ન પાણુ કોરે, ધિ ગોળ ધાડ્યાં રદ લોટ ખોરે;
અપે મણીમાં ન બિલોરી કાચ, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૧
- ગધેડું ઘોડું કરવાનું ધારી, સળદાઈ માંડો સકલાદિ સારી;
ભુકે બલૂં, લોડ હણેજ લાત, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૨
- કરો રડી છાશ બલે વલોવી, મિઠી યથે તોય ન દૂધ જેવી;
ટળે નહીં તેનિ અટાઈ ખ્યાત, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૩
- જો કોયલાને કરવા રૂપાળા, ધુઓ દુધે તોય મટે ન કાળા;
ધસી ધસી જાય ધસાઈ હાથ, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૪
- વિદ્વાનમાં મૂરખને અપાવી, વડી પ્રસંશા પ્રગટે છપાવી;
જતાં સભામાં પડશે પછાત, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૫
- જો તેલમાં પાણિ દિવે પુરાય, બળી રહે તેલ બતી બુઝાય;
પડ્યું રહે પાણિ બધું બકાત, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૬
- લગારે લુચ્યા જનનો પ્રસંગ, કરાવશે રંગ વિશેજ ભંગ;
ઉત્સાહમાંથી ઉપજે ઉચાટ, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૭
- નૃપાળનાં જ્યાં નરતા વિચારો, જ્યાં સાફ ઈનસાફ તણો ઉધારો;
તિજોરિમાં ત્યાં પૈસો ન પ્રાપ્ત, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૮
- જ્યાં રાય અન્યાય કરી ન લાજે, ખિખિત્સ ખોલા બહુ ત્યાં ખિરાજે;
ટળે નહીં ત્યાં કશિયે કચાટ, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૯
- મળે વડું માન નિચા જનોને, ધિક્કાર એવા અધિકારિયોને;
કરે અમારો ખનિ ઊદમાત, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૧૦
- ન ચિત્રનો સાવજ હાથિ મારે, ન પત્રની નાવ સમુદ્ર તારે;
શિયાળ શાભે નહિં સિંહ સાટ, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૧૧
- જો કાગળે પોપટ તુલ્ય પાળી, શિખાવિયે સહ રમતો રૂપાળી;
ક્યાંય મટે તોય કઠોર નાદ, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૧૨
- શું આજશૂ ઉદ્ધમ આદરે તો, કરે બિરૂં શું મરવા ચડે તો, ?

(૧૪૧)

દિશે ભલે ઊજળિ તોય રાત, પડે નહીં જાત વિનાનિ ભાત. ૧૩
 ભવોગનો હિંગ ન અર્થ સારે, ન ખાંડનું ખાંડું^૧ અરિ વિદારે;
 ગજો ગજી થાય ન ગોળ સાથ, પડે નહીં જાત વિનાનિ ભાત. ૧૪
 વિવેક બુદ્ધિયિ વિચારિ આપે, સાંઝે નઠાંઝે પરખો પ્રતાપે;
 મિઠાઈ મીઠી, કડવોજ ક્વાથ, પડે નહીં જાત વિનાની ભાત. ૧૫

સંવત ૧૯૨૬ નિ સાલમાં કોલેરાના દર્દ વિશે કરેલી ઇશ્વર સ્તુતિ.

દોહરો.

જગ કારણ પાલણ પ્રભૂ, જય જય જગદાધાર;
 દર્દ હણો મરકી તણું, કૃપાસિંધૂ કરતાર. ૧
 ભુજંગી છંદ.

કૃપાનાથ આ અર્જ કાને ધરીને, સુખી રાખ્ય સૌ રોગચાળો હરીને;
 નહીં તો થયે વિષ વિશે ખુવારી, કરો સા'યતા ઇશ આનંદકારી. ૨
 અતી જીહ્મથી રૂંટીયું ડોટ દેછે, જનોના અતી વેગથી પ્રાણ લેછે;
 અરે! ઉપજ્યો આ સમે ત્રાસ ભારી, કરો સા'યતા ઇશ આનંદકારી. ૩
 રહ્યા કૈકના મૂળથી વંશ જાતા, રહીતો નથી કોઇને સૂખ શાતા;
 અતી વખત દેખાય છે કષ્ટકારી, કરો સા'યતા ઇશ આનંદકારી. ૪
 નથી જાણતું ટૂટીયું વૃક્ષ નાનું, નથી જાણતું પાળનાં ધણાનું;
 નથી લેખતું જવાન કે પૂર્વ નારી, કરો સા'યતા ઇશ આનંદકારી. ૫
 નથી આ સમે કોઇને ભાન કેનું, નથી જાણતા સૂખ તે નામ શાનું;
 નથી સૂઝતી યુક્તિ એકે વિચારી, કરો સા'યતા ઇશ આનંદકારી. ૬
 ગલી શરિયે વાટમાં કે બજારે, અતી શૂન્ય દેખાય છે દીશ ચારે,
 ગયા છે જનો દીલથી હામ હારી, કરો સા'યતા ઇશ આનંદકારી. ૭
 હવે માણુશા કેટલાં તે મરેછે, જનો સવથી સ્વાલ તેવા કરેછે,
 રવેછે અતી સાદ લાંબો પસારી, કરો સા'યતા ઇશ આનંદકારી. ૮

અતી સુખ મધ્યે હતાં જે નિવાસી, થયા ચાલતા તે તજી સર્વ આશી;
 યઈ છે ઘણી બાળ રાંડો બિચારી, કરો સામ્યતા ઇશિ આનંદકારી. ૯
 રહ્યા ખેસિ સૌ આપ ઉઘાંગ તાગી, વિદેશી ગયા આપને દેશ બાગી,
 રહી ધારિત તો સર્વને છે નહારી, કરો સામ્યતા ઇશિ આનંદકારી. ૧૦
 રહ્યાં બંધ છે કામનાં કારખાનાં, રહ્યાં મૂલતવી છે વળી ત્યાય ખાતાં,
 શકાતું નથી કોઇથી ઘેરૂં ધારી, કરો સામ્યતા ઇશિ આનંદકારી. ૧૧
 કરુણાનિધી સાહ્યતા સદ્ય કીર્તે, હણી મર્કિ સૌને અભેદાન દીર્તે;
 લિર્તે આ પિડાથી પ્રજાને ઉગારી, કરો સાહ્યતા ઇશિ આનંદકારી. ૧૨
 અરે! હાથ આ વજ્રમાં શૂં થશે, જનો સર્વ નિષાસથી એમ કે'છે;
 કહૂં આ થકી શૂં હવે હૂં વધારી, કરો સાહ્યતા ઇશિ આનંદકારી. ૧૩
 જગભાયજી આશરો સદ્ય આપો, કૃપાગુણે સર્વનાં કષ્ટ કાપો;
 કરી મૃષ્ટિ માથે સદા દ્રષ્ટિ સારી, કરો સાહ્યતા ઇશિ આનંદકારી. ૧૪

સંવત ૧૯૨૬ના માગશર માસમાં ગ્રંથ કર્તાને

શરીરે તાવની કસર રેહેતાં આરામ થવા

કરેલી સ્તુતિ.

વસંતતિલકા છંદ.

શ્રીઅંબિકા અરજ આ કરણે ધરીને, કીજે સહાય કરુણા અધિકી કરીને;
 નૈતો દુખી અધિક છૌ જગદંબ આજે, પીડા જવા જ્વરે તણી કહું તેજ કાળે. ૧
 ય્યા આજ તાવ વળગે દિનસાત પૂરા, શકતી થકી સહ અવેવ થયા અધુરા;
 આથી અધીક દિન તાવ વિશે જથ્થે, તો તે પીડા નૈ અમેજ શરીર આતો. ૨
 માટે તમે દિલ વિશેષ દયા ધરોને, આ દુષ્ટ તાવ મુજથી અળગો કરોને;
 રાખી સદાય ચરણે દિન રાત હૂં, આનંદ મિત્ર સહ સાથ અપાવ મૂં. ૩
 છે સત્સ આશ જગદંબ મને તમારી, માટે ન આપ ચુકશે ધડીયે વિસારી;
 કીર્તે સભાપર કૃપા જગદંબ માતા, પામે સમાસદ નિથી દિન સુખથાતા. ૪

સંવત ૧૯૩૪ની સાલમાં ચાલતી મોંઘવારી

મટવા વિશે ઇશ્વર સ્તુતિ.

દોહરા.

- પરમ પુરૂષ પરમેશ્વરા, જગપતિ પાળ કૃપાળ;
વિશ્વંભર વિશ્વેશ્વરા, બાળ ગણી સંભાળ. ૧
- જગત હેતુ હે તું પ્રભૂ, જે તું જગ પ્રતિપાળ;
તે તું ત્રિગુણાત્મે પ્રજા, બાળ ગણી સંભાળ. ૨
- દીનબંધુ દીનવત્સલા, દિન દિન દીન દયાળ;
દીન જાણિ સૌ દિન દિને, બાળ ગણી સંભાળ. ૩
- બહુ વર્ષો આં વસ્તિમાં, દેખાતાં દૂકાળ;
પીડાતાં પાણી વગર, બાળગણી સંભાળ. ૪
- સારું થાવા સર્વને, આશ હતી આ સાલ;
પણ સઘળું નિષ્ફળ થયું, બાળ ગણી સંભાળ. ૫
- શુભ વૃષ્ટી થઈ અષ્ટીમાં, રસકી મહી રશાળ;
વાવેતરે વધતુ થયું, બાળ ગણી સંભાળ. ૬
- કેહેવત છે કે છોકરાં, છત્તે ગયૂ ગયાળ;
આ વર્ષે એવું થયું, બાળગણી સંભાળ. ૭
- આજ કાલ દુઃકાળથી, જન જોબન વ્રધ બાળ;
ટળવળતાં ટીડેં કર્યાં, બાળ ગણી સંભાળ. ૮
- દુઃકાળેં દુઃખીયાં બધી, કણ મોંઘે કંગાળ;
ન ખમાતિ પીડા ખમે, બાળ ગણી સંભાળ. ૯
- ભટકાતાં ભિખારીયો, ધરે ધરે પામે ગાળ;
બટકાં^૩ વણ બટકાં^૪ ભરે, બાળ ગણી સંભાળ. ૧૦
- કષ્ટ હરણુ હરે કષ્ટ તું, ભય ભંજન ભય ટાળ;
કરણા કરે કરણા કરી, બાળ ગણી સંભાળ. ૧૧

૧ રસખસ થઈ. ૨ નિર્વંથ. ૩ રોટલાનો ટુકડો.
૪ ખીબય, કોધે ભરાય.

(૧૪૪)

ઓછામાં પૂરું વળી, બાપ્યો જ્વર વિકાળ;
વાપ્યો ધાણુ ધણાકનો, બાળ ગણી સંભાળ. ૧૨
થયું શું અને શું થયે, તેનો કરતાં બ્યાલ;
કાયર થઈ કુંપે હૃદય, બાળ ગણી સંભાળ. ૧૩
સર્વેધર જન સર્વની, અર્જ સુણી આ કાળ;
સુખ શાંતિ કરો સર્વદા, બાળ ગણી સંભાળ. ૧૪

સંવત ૧૯૩૭ ના અશાઢ સુદ ૧ મે રા. રાં.
મગનલાલ વાપુભાઈ ભાવનગર વાઝાને માહારાજ
જામસાહેબે નવાનગરની દીવાનગીરી આપી તથા
નવું હાલારી વર્ષ શરૂ થયું તે વિશે.

દોહરા.

સુખદ પ્રાંત સૌરાષ્ટ્રમાં, હર્ષવતો હાલાર,
નિપજે બ્યાં મોતી નવાં, વર્ષો વર્ષ શ્રીકાર.
મળેલ મોતી^૧ જામને, આગળ એક અમુલ્ય,
તે સમયે તમ આજ લગિ, કોઈ ન તેના તુલ્ય. ૨
અં ધાધૂની આળસી, તેનો થતાં પ્રકાશ,
મુલક રહ્યો માળ વધી, એ ટુંકો ઇતિહાસ. ૩
પણ જે આજ જરૂરની, તેને સર્વ અહાય,
ઈશ હુકમથી તે ગયું, મોતી સ્વર્ગ સદાય. ૪
તે ખાલી ખાનાં વિશે, હીરો જડ્યો જણાય,
મળ્યું ઊંચ પદ ઊંચને, ઘટતું એજ ગણાય. ૫
બાવનગરમાં બાળતાં, લાગો લોક પ્રશીદ,
બાવશિંધને^૨ બાવતાં, બાવે માગી લીધ. ૬

૧ મોતી મેતો જે કે નગરના દીવાન હતા. ૨ કુમારશ્રી બાવસે-
ધજી (જામસાહેબના બાપાત).

(૧૪૫)

પ્રીતે ગૌરશિકરે, ૩ દીક્ષિ દિવ્ય પ્રસાદ,
જન વિભાનો જગતમાં, વધવા યશ આપ્યાદ. ૭
ઘણા વખતનો ઘેરથી, ગયો હુકમ ઓ હાથ,
જરે ભાગ્ય જાગ્યું હવે, જાણે નાગર નાત. ૮
વિદ્ય હણી વિદ્યેશ્વરા, લેવા ઘટતો લાવ,
પ્રતિદિન જન પ્રધાનની, ચડતી શુભ દર્શાવ. ૯
વરશ ખેસતે ભાવથી, ભેદ્યા નૃપ દીવાન,
સૌ જન પામ્યા સફર, માનો શુકન મહાન. ૧૦
નાચ રંગ નવલાજ યયા, વાધ્યો અનિ ઉત્સાહ,
ધામધૂમ શુણિ ધામમાં, માનૂ પ્રભૂ સહાય. ૧૧

છંદભુજંગી.

પ્રભૂએ કરી સાક્ષતા આજ સારો, વિનંતી અમારી વિશેષ સ્વિકારી,
જડે જોડતા લાભનો જોગ જેવો, ગણ્યો આજનો ઉગતો સૂર્ય એવો. ૧૨
શરે સાલ હાલારની હાલ થાતાં, રડે સર્વને હર્ષ હૈયે જણાતાં.
કૃપાળૂ પ્રભૂની કૃપા પૂર્ણ દેવો, ગણ્યો આજનો ઉગતો સૂર્ય એવો. ૧૩
પ્રજા પામતા સર્વ સારા દિલાશ, થશે સર્વદા સર્વની પૂર્ણ આશા,
ખરાબી કરે તે ખતા ખાય તેવો, ગણ્યો આજનો ઉગતો સૂર્ય એવો. ૧૪
પ્રજા રાજ્ય વચ્ચે વધી રહે સાચો, નકી કોઈ કામો થશે નેજ કામો,
સદા વિસ્તરે સૂખ ને શાંતી તેવો, ગણ્યો આજનો ઉગતો સૂર્ય એવો. ૧૫
વધી શ્રેષ્ઠ વિદ્યા સુકીર્તી ગવાશે, વિવેકી વધૂ વારતા વર્ણવાશે,
સુધાપાનનો માનિયે સ્વાદ જેવો, ગણ્યો આજનો ઉગતો સૂર્ય એવો. ૧૬
રડી સભ્યતાથી સભાઓ થપાશે, રડા ધર્મનો મર્મ જોતાં જણાશે,
ગણેલો પ્રતાપે મળે વખત જેવો, ગણ્યો આજનો ઉગતો સૂર્ય એવો. ૧૭

સન ૧૮૮૨ (સંવત ૧૯૩૭) ની શાલમા
અતિ વર્ષાદ થયો તે વિશે. બલિષ્ઠ મેઘ બત્રિશી.

સ્તગધરાવત.

શ્રિખેં ઘોડાં ઉપાડ્યાં, ઘણિ ગરમી કરી તાપથી ત્રાસ આપ્યો,

૩ બ્રાવનગરના માજી દીવાન. ૪ નવિન.

આથી યાશે હજી શૂં,? સમજિ સૌ પ્રજા એમ કરતી ઉતાપો;
 મોલી વર્ષાનું વાંકૂ, અધિર અતિ યતાં દીલ ફુકાળ જાણી;
 તેની રીંશે હશે શૂં,? કરડ ભુટ કરી પ્રાવૃટે^૧ નાંખ્યું પાણી. ૧

દોહરા.

ધ્રિવી સન અદૂરશે, એક્યાશીની સાલ,
 જુઓ મેઘ જુલાઈમાં, હાજારે^૨ યો હાલ. ૨
 યો તારિખ અગ્યારથી, રહ્યો યૌદયા અંધ,
 તે દિનમાં નુકશાનની, ન રહિ નકી સનંધ. ૩

છંદ માલિનિ.

અધિક બળથિ આઓ, મેઘ મોટી સવારે^૩,
 પવન હય પલાણ્યો, જેમ ઘોડો સવારે,
 ઘન કરિ અતિ ઘાટું, જુદા મંડાણ માંડ્યું,
 વિજળિરૂપિ વિરાજે, એવતો જેમ આડું. ૪
 દળ અદળ વિનાનાં, વાદળાંને વિશેષે,
 નભ ગટ નકિ ઘેર્યો, કેદ યો સૂર્ય દીશે,
 પવન ઝડિયિ યાતાં, ઘોર સુરવાટ સાથે;
 પડતિ જળનિ ધારા, ધારતિ નૈ ધરા તે. ૫
 તરણ^૪ સુભટ જેયો, જુદામાં દે ઝપાટો,
 પવન ધર પછાડે, સદા મારી સપાટો,
 ભરપુર જળ જોતું, પૂરમાં પાદરોમાં,
 જળ અધિક જણાતું આંગણમાં ધરોમાં. ૬

છંદ ત્રોટક.

છલકે નદિ સીંધુ સમાન છલી, ગળકું જન જાય ધણાક ગળી;
 હલકે નહિં હાક પડે હલકી, પલકે જગનાશ કરેજ નકી. ૭
 મદથી ભરિ માનુનિ હોય જતી, હદ પહાર નદી નકિ તેમ હતી;
 પલટકે જેમ લાખુ લિયે પલલનાં, પટકે નદિ ધામ વિરામ વડા. ૮

૧ વરસાદ. ૨ સીમા, હદ. ૩ પરોઢીયિ. ૪ વરસાદ. ૫ યોદ્ધો,
 લડવૈયો. ૬ પાણીનું ગળકું. ૭ હાવભાવ, ગાળા. ૮ લાખો
 પૈસા. ૯ જીવાન સ્ત્રી.

છંદ ભુજંગી.

નદી સિંધુ કેરૂં થયું એક પાણી, બળ્યું ગામમાં ને રહી રામકાણી;
 દિશા સર્વમાં દીશતું માત્ર પાણી, અધી વગિતની વસ્તુઓ જાય તાણી. ૯
 પ્રજા માત્ર આથી પુરો અંત જાણી, મુંઝાણી શિશૂ વૃદ્ધ આદીક પ્રાણી;
 પડે કારમી ક્રોધની ત્યાં પછીતો, કરેડે કરા જ્યાં જીવેછે હજી તો. ૧૦
 તણાતાં ધણાં છાપરાં છાજ સોતાં, અથે ખોરડાં જાણિયે જેમ નોતાં;
 નભે ક્રોધની જો હવેલી નિશાળો, ભરે તેહનાં મોલિયાં તો ઉચાળો. ૧૧
 પડે મેડિયો મોટિને ઐ બજારો, ધથે ત્યાં વળી ધાન્ય કેરી વખારો;
 તણાતાં ધણાં પેટિ મેંજૂશ પાટો, પટાર અને પૂરતકોનાં કપાટો. ૧૨
 ગયું ઐ દવાદારૂં ને સોનિખાનું, દિશે કોઈ કોરૂં નહી કારખાનું;
 પશૂ પક્ષિ જેમાં જથાબંધ જાતાં, ધણાં ખેલ વોડાં ગધેડાં તણાતા. ૧૩
 હજારો ગયાં ગાડરો જીટ ઘેટાં, ગયાં ગાયને ભૈંસ પાછાં ન દીઠાં;
 ધણા બાગને વાડીનો ઘાણ વાળ્યો, પડી રેલ પૂરો પ્રલેકાળ ભાળ્યો. ૧૪
 પડ્યા ઝાડ મોટા, તુટી પ્રોટ પાળો, વધૂ વડુવે શું ગણે કેર કાળો;
 હતા ચાલતા પંથમાં જે પ્રવાસી, ખરેખાત તેણે તજી જીવ આશી. ૧૫
 જિવ્યા જે સડીને જઈ ઝાડ બેઠા, સડી દેવજે શીખરો માંચ પેઠા;
 અતી યુક્તિ એકે નથી કીધી આમાં, ટુંકામાં કહું જે થયું તે સમામાં. ૧૬

મોતીદામછંદ.

બચું ભુમીમાં, જળ જેમ અપાર, વળી પડતી વરશાદની ધાર;
 પડ્યા પર પાડુની કેવલ જેમ, ખરેખર આ વખતે હતું એમ. ૧૭
 વધૂ જળથી વધતી થઈ બીક, થથે નબને મહિ જાણ્યું નજીક;
 બધું જગ પેશિ જથે શું પતાળ; હરી! કયમ આપિ પડી હડતાલ? ૧૮
 ડાંતર તુલ્ય વખો બહુ ડાઠ, વધ્યો અતિ વસિત વિથે ગબરાટ;
 તજી બિનિ જે તજવીજ તમામ, પ્રભૂ બજતાં ઉચરે સહુ આમ. ૧૯
 હવે, હરિ! જો નહિ ઝાલીશ હાથ, થશું દુષ્પિ તેયિ અમે સહુ સાથ;
 અનાયનિ અજઈ હરિ ધરિ કાન, સહાય કરો ઝટ શ્રી ભગવાન. ૨૦
 કડા બળતિ થકિ રાજકુમાર, બચાવિ લિલો વળતી કરી વાર;
 છુટો ગજરાજ કર્યો મુકિ માન, સહાય કરો ઝટ શ્રી ભગવાન. ૨૧

યયો અતી આગળ ઇંદ્રધિ કોષ, ધરી ગીરિ, રાખ્યું તમે વ્રજ ગોપ;
 લધુ વિનતિ વિભુ માનિ મહાન, સહાય કરો ઝટ શ્રી ભગવાન. ૨૨
 પ્રભૂ કચ્છાધિ પવિત્ર નૃપાળ, બલી વિધ કીધિ પ્રજા તણિ બાળ;
 ઉદારે જને અતિ દીધું અનાજ, બુલા ન મહાજન આપનું કાજ. ૨૩
 ઉઘાડિ હવેલી ઉતારિ ગરિબ, કરી ઘટતી સઢની તરતીબ;
 અચાવનું કીધું ખરાખર કાજ, બુલા જન લોભિ ખરીતક આજ. ૨૪

બુલણાછંદ.

પ્રાવૃટ્ટે પ્રથમ કરિ પ્રેરણા મેઘને પલકમાં પ્રલયનો નાંખ પાપો,
 હુકમ શુણિ ધોરે ધન ગગનમાં ગાજતો વીજળી શસ્ત્ર લૈ શીઘ્ર ધાપો;
 બળયકી મોળવા, રંકને રોળવા, તોલ વણ તોલનો લક્ષ લીધો,
 કાળસમ મેઘ તતકાળ તુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૨૫
 તરતમાં તર્તુ સરવસ્વ દેખાડિયું, ડૂબિયા દુબળા ને શ્રીમંતો;
 રંકને રાયની એક ફરિયાદ જ્યાં, મેદદ કરિ શૂં થકે ત્યાં મહંતો,
 એમિંતો આમ જ્યાં ગજબ તુટી પડે, કોણ ઉપાય ત્યાં યાય સીધો;
 કાળ સમ મેઘ તતકાળ તુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૨૬
 પ્રગટ પરિયાણ કંઈ પવન પરધાનથી, માત્રનું માન ખોવા મહીમાં,
 દુષ્ટ નરપાળ સમ દંડતા ખંડમાં, ઉઠતા ખંડ જાણિ મહીમાં;
 ફેરવિ પાણિ, જગપ્રાણિના પ્રાણ લૈ, માનિયો દેશ ડંકોજ દીધો,
 કાળ સમ મેઘ તતકાળ તુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૨૭
 અસલ ઇતિહાસ માહાબારથાદી કહે, જુદું કરિ શૂર અસુરાદિ લડિયા,
 શસ્ત્ર વરથાદથી રૂધિર સરિતા વહી, પરસ્પરમાં વઢી કષ્ટક પડીયા;
 પ્રગટ પૂરાણમાં વાત પણ વાંચિયે, આજ શું એજ દેખાવ દીધો?
 કાળસમ મેઘ તતકાળ તુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૨૮
 ધોરે કરિ તિમિર ધનધોરે અતિ ગાજતો, વાયૂનિ સાથ વર્ષાદ આઝો;
 કાળના કાળ સમ આજ આ કાળમાં દ્વેષથી વેશ વિકાળ લાવ્યો;
 શરાજવી, જેમ રણક્ષેત્રમાં શરાજતા, ખાઝતાં તેમ બળથી ન બીધો,
 કાળસમ મેઘ તતકાળ તુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૨૯

આ શું ધનરાજ કે જરૂર જમરાજ છે, ગિહમ કે વિશ્વનો નાશ કરશે;
 વાર વરશાદ કે સિંધુ મરિયાદ તજિ ઉછળી બોમ ચડી આપ વરશે;
 માનું ધન આજ ગજ તુલ્ય પેલો થયો, કાં હશે આકરો દારૂ પીધો?
 કાળ સમ મેઘ તતકાળ ત્રુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૩૦
 પુર્ણિમા રાત્રિથી પાપ પૂરણ મળ્યાં, પ્રતિપદા પ્રલયનો દીન બાણ્યો;
 બીજ દિન બીજ જાશે નકિ જગતનું, ઉચરતાં એમ જન પાડી રાડો;
 વર્ષ દિન ત્રણ પરજન્ય^૧ થયો પાધરો, વૃષ્ટિ હરિ, ^૨વૃષ્ટીનો માર્ગ લીધો;
 કાળ સમ મેઘ તતકાળ ત્રુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૩૧
 લાખ ધન માલ બૌ ઝાડ જન જનવર, ચર અચર જંતુનો અંત આણ્યો;
 તાણિયાં ગામ, દરબાર ગઢ પાડિયા, જરૂર નહિ જાણિયા રંક રાણો;
 આપશે ઈશ અંન ધન આયૂષ તો, બારિ દુઃકાળનો ઢાગ દીધો,
 કાળ સમ મેઘ તતકાળ ત્રુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૩૨
 સકળ સંતાપ રૂપ પાપ વધ્યું વિશ્વમાં, તિમિર આકાશમાં અધિક એનું;
 પ્રગટ અન્યાય વરતાય અવનિપરે, પવન ઝડિ આદિ તોફાન તેનું;
 પાપ કરિ માફ પ્રભુ આપ કરૂણા કરિ દ્રઢ પ્રતાપે સદા પંથ સીધો;
 કાળ સમ મેઘ તતકાળ ત્રુટી પડ્યો, મુલકનો માલ પયમાલ કીધો. ૩૩

બુદ્ધિપ્રકાશ ચોપાનિઆને મથાલે લખેલા દોહરા

ઉપરથી વિચાર આવતાં કરેલો છંદ.

શાદૂસવિક્ષિપીત છંદ.

કાગળ પાત્ર ગણો અને શુભ વળી દીવલ રસનાઈ છે;
 જાણો એટ કપાસ લખણ બની જે સર્વ સુખદાઈ છે;
 પાવક^૩ તો લખનાર પંડિત બલા જે બોધ રડો કરે;
 પુસ્તક બુદ્ધિ પ્રકાશ હીપ પ્રગટે, જેથી શકો સૂધરે.

વિજ્ઞાનવિલાસ ચોપાનિયા વાસ્તે કરેલા દોહરા.

ગઢ ગઢ કીર્તિ ગજવતું, ખટખટ કરી ખલાસ;

૧ વર્ષાદ.

૨ સમાધાન કરવું. ૩ અગ્નિ.

ઘટ ઘટ જ્ઞાન વધારશે, આ વિજ્ઞાન વિલાશ. ૧
 પ્રગટી સૂર્ય પ્રમોદનો, જડતા ૧તમ કરિ નાથ;
 -હૃદય પદ્ય પ્રકૃતિ કહે, આ વિજ્ઞાન વિલાશ. ૨

કવિશ્રી દલપત્તરામ ડાહ્યાભાઈના પત્રમાં લખેલી

કવિતા.

સવેયા.

સ્વસ્તિશ્રી અમદાપુર મધ્યે દેશિ વિદેશિ તણાં વિશ્રામ;
 સુસ્ત સખાસદમાં સદભૂષણ, જન દુષણ હણવામાં જામ;
 શુભ શોધક સજ્જન સદ બોધક, તક સૂચક વદનાર તમામ;
 સદ્ગૂણિય ગુણિમાં ગુણ નાયક, દાયક ગૂણ લાયક ગૂણ ધામ. ૧
 ગુજરાતી ગુણિના ગુણ ગ્રાહક, આહક જનનું દિત, ધરિ હામ;
 સવિતા કિર્ણ પ્રમાણે જેનિ કવિતા પ્રસરી હામો હામ;
 સર્વોપમા વિરાજીત સદ્ગુરુ સુસ્ત કવિશ્વર દલપતરામ;
 શુભામાં બનિ શિષ્ય પ્રતાપો, જામનગરથી કરે પ્રણામ. ૨

મૈત્રિ વિષે.

મિત્રો પ્રત્યે લખેલી તથા મોકલેલી કવિતા.

સ્નગધરાવૃત.

નિત્યે હું હાથ જેડી પ્રણવિ પ્રભુ તને, મિત્ર સહવાસ માગું;
 માગું માંડું શુણિ, સુજ પ્રિય જનનું કાઠજે કષ્ટ આધું;
 આધું કીજે અમોથી દુખ વિરહ તણું, આપિ આનંદ પ્રીતે;
 પ્રીતે લેવા સુહાવો પરમ પ્રિયકી, દેવ દે વખત નિત્યે. ૧
 સ્વસ્તી શ્રી મેષ્ટસ્થાને સુખદ પુરવિષે, સદગુણી મિત્ર શાણા;
 શાણાની સંગતીમાં નિશ્ચિન વશિને, સુસ્ત સૌમાં ગણાણા;

રાણાનો રીઝ પામ્યા નિજ ગુણથી નકિ, મેળવે જેમ હરતી;
હરતી સન્મિત્ર મારા પરમ પ્રિય તને, દ્યો સુઆશીષ વરતી.૨
શ્રવામાં મિત્ર તારો, નવિન નગરથી દંડ પેઠે પ્રણામો,
વશિષ્ઠે વિનવે કે વરશ વહિ ગયું, આપ મેળાપ પામે,
તેથી વૃત્તિ અધારી સ્થિર નથિ ઠરતી, તર્ક વીતર્ક આણે,
શાંતી કીજે સુપત્રે પરમ પ્રિય હવે, મિત્ર તો સૂખ માણે. ૩

આસિનિહંદ.

પ્રિય તમ અમમાં જે, પ્રેમથી સ્નેહ જામ્યો,
નકિ નથિ ઘટવાનો, ઉછળ્યો કે ઉથામ્યો,
પણ નિશ્ચિન તાજે, રાખવા યોગ્ય તેવા,
ઘટિત અરસપરશે, સાધનો યોગ્ય લેવાં. ૪
કમળ સૂર્ય કેરી, પ્રીયતા સર્વ જાણે,
ગુણિ જન ગણિ ગ્રંથે, દાખલો તે વખાણે.
પરમ કમળ ખીલે, સૂર્ય કેરે પ્રકાશે,
પણ રવિ ન પ્રકાશે, તો નહીં તે વિકાશે. ૫
તમ અમ તમ કેરો, દાખલો એજ ધારો,
કમળ સમ અમોને, આપ તો સૂર્ય સારો,
અબુધ કહિ શકે શૂં ? આપિ આવી ધશારો,
પ્રિયતમ પ્રિયતાથી, કાં અમોને વિસારો ? ૬

મનહરહંદ.

ધાર તું ન વૈર્ય ચિત્ત, પ્રીતના નિમિત્ત થકી,
જ્યાર થકી યાર બાર ગયો હુંશીયાર તું;
યાર તને પ્યારથી સંભારતું નિશી સવાર,
વાર વાર તર્કને, વિતર્ક કરી મારતું;
મારતું તે મોજ સદમૈત્રિના સુમોજ વિશે,
જે થકી રમોજ અવ્ય થકી રોજ હાર તું;
હાર તું શૂં આશ તે, પ્રતાપ તેયિ પત્ર લેખ્યો,

(૧૫૨)

પણ પ્રતિઉત્તરે યથેજ ધૈર્ય ધાર તું.

સોરઠો.

માગે ખીંટૂં માત્ર, ચાતક જળ જળધર કને;

બરે મેઘ મહી પાત્ર, મિત્રજ મહત ઉદારતા.

છંદ્રવિજયછંદ.

તૃપ્ત બને જનતાં મન જેમ, થયે વરશાદ સુવર્ણ ફુકાળે;

થંડ વિશેષ વિશે જન જેમ, સુવસ્ત્ર મળેથિ દિલે સુખ વાળે;

સૂર્યનિ આતશમાં હરખે જન, શીતળ વાયુથી જેમ ઉનાળે;

તેમજ મિત્ર હું તૃપ્ત થયો પરતાપ, સુ આપનો પત્ર નિહાળે.

રોગિ જનોજ નિરોગિ બને, જ્યમ ભાગિ થઈ ભવમાં સુખ માણે;

નિર્ધન થાય બહુ ધનવાન, પછી મન આપ કૃતારથ જાણે;

હર્ષિત થાય ગરિમ જનો જ્યમ માન મળે જન પ્રૌઢ પ્રમાણે;

તેમજ મિત્ર થયો હર્ષિત પ્રતાપ શુભી શુભ પત્ર આણે.

છંદ વૈતાલિય.

વિનયે વચનો તમે લખ્યાં, પ્રિયતાથી ભરપૂર પારખ્યાં;

મુજમાં ગુણુ તે નથી કશા, પ્રિયતાથી પ્રિય આપને વશ્યા.

ખરિ પ્રીતનિ રીત એ નકી, લઘુ માહે ગુરુ બાવ રે' ટકી;

કડવૂં અહિક્ષિણુ યદ્યપી, તલએ તે વણુ કેકિ તદપી.

છંદશાલિની

સાચે સાચિ પ્રીત, ત્યાં શિ પરિક્ષા,? દ્રઢ ભક્તિ ત્યાં શું વધું દાનદિક્ષા,?

ભાગે જોતાં સર્વથા લાભકારી, સન્મિત્રોની પ્રીતની રીત ન્યારી.

રા. લક્ષ્મિચંદ ભગવાનજીને તેનુ નર્મગદ્ય પુસ્તક

વાંચી પાલું મોકલ્યુ તે સાથે લખેલી કવિતા.

સવૈયા.

લક્ષ્મિચંદ કહું, કે સરસ્વતિચંદ કહું, કે કહું શશિ સાચો;

૧ વરશાદ. ૨ પૃથ્વિ. ૩ અક્ષીણ.

તે ત્રણ ગૂણ સમાન પછે વરતે, ગુણ એક તણો નહિં આંચો,
 લક્ષ્મિચંદ મળ્યાં ધન તેયિ, સરસ્વતિચંદ સુપુસ્તક સાંચો;
 રો' ખુશને પરતાપ કરો ખુશ, એ ગુણ ચંદ તણો નહિં કાચો. ૧
 નર્મદગદ્ય નકી સુખ દાયક, લાયક હાય યકીજ લખાણો;
 જેથિ જડે સુખના રસ્તા, રસપૂર અનૂપમ એથિ વખાણો;
 શોધક બોધ અપાર કરે, શુભ સાર બંનર પ્રસિદ્ધ પિછાણો;
 જે પદવાથિ પ્રતાપ બનેજ અપંડિત તે શુભ પંડિત શણો. ૨
 નર્મદગદ્ય કુચાલ તણા કટકા કરનાર, કટાર ન કાચો;
 જ્ઞાન ગુણોનિ વખાર ગણો, સુખકાર વિચાર લગાર ન ઠાંચો,
 આજ્ઞાને અજ્ઞાન ઉછેદક, બોધ કરે તક સૂચક સાચો;
 મિત્ર કૃપાથિ મજ્જો પરતાપ, સુમિત્ર મળી મુજ પાસજ વાંચ્યો. ૩

રા. તલકશી દેવજીને તેનું પ્રવિણસાગરનું પુસ્તક
 વંચાવી પાછું મોકલ્યું તે સાથે મોકલેલી કવિતા.

સવૈયા.

ગ્રંથ પ્રવીણ સુસાગરનો, કરણાથિ દિષો હું છતેજ અભણ્યો,
 માથ ઘણા મુજ પાસ રહ્યોજ તથાપિ, વૃથા વિશ્વાસ ન આણ્યો;
 એ થકિ વારંવાર વિચાર કરે પ્રિયપ્યાર પ્રસીદ્ધ પિછાણ્યો,
 એ ઉપકાર બુલુ ક્યમ યાર? પ્રતાપ અપાર અપાર પ્રમાણ્યો. ૧
 આમ ઉદાશ હતો તમ દાસ, નિરાશ રહીશ હું ગ્રંથ અધૂરે,
 કારણ કે પરતંતર તે થકિ અંતર આશ પુરી કુણ પૂરે?
 એ દુખ સાગરને તરવા, તમ બાવનિ 'નાવ મળી વિણ નૂરે,
 એ ઉપકાર બુલી પરતાપ પછી પ્રભુ પાશ, પુછે કહું શૂરે? ૨

સ્નેહિ માઈ નવલશંકર વિ.મોતીરામના પત્રમાં

લખેલો દોહરો.

૧નવલ નગરમાં ૧નવલ હું, નવલ મિત્ર છો દૂર,

૧ નવાનગરમાં. ૨ હેનવલશંકર સંબોધન.

નવલ નેહ ન રવળાવણા, નવલ અર્જ ધરિ ઊર.

૧

રા. દોલતરામ જટાશંકર પ્રત્યે કહેલી કવિતા.

કીરીટ અથવા સવૈયા છંદ.

આજ મહા શિવરાત્રિને દિન જો શુભ શાસ્ત્ર તમે નહિ જોલત,
તો અમ આદિ જણો સઘળા અતિ આજણ ઊંઘ વિશે નકિ ડોલત,
એમજ નેં પણ એક મિત્ર મળિ, વાત વૃથા મુખથી ખડુ જોલત,
પ્રેમ સહિત પ્રતાપ કહે, શુભ તેજ કર્યું, સહુનું પ્રિય દોલત. ૧

વસંતતિલકા છંદ.

પ્રીતે સુરીત ચરચા રચના રચાણિ, રીતે સુપ્રીત વચનામૃત સાર જાણી,
પ્રમથિ અર્પણ કરી પ્રિય પ્રેમ પોથી, તે મેં શિવકારિ ઉપકારે અપારસોતી. ૧
જ્યાં સાચિ પ્રિત નકી ત્યાં જાણાય શંકા, વિદ્વાનમાં નહિતો નિસરે અવંકા,
જાણી મુગધી પછિ કટક જોઈ પાસે, સદગુણગ્રાહિ અલિ કેતકાથી ન નાસે. ૨

મૈત્રિ માહાત્મ વિષે.

ભુજંગી છંદ.

કરું અર્જ તે સ્ત્રી સુણી મિત્ર મારા, સદા રાખિને ધ્યાન મધ્યે તમારા;
અલૌકીક મૈત્રી તણો સ્વાદ ચાખો, સદા સજ્જનોયિ તમે રનેહ રાખો. ૧
મળે સજ્જનોયિ ગૂણો સર્વ સારા, થશે વિશ્વમાં તે થકી કીર્તિવાળા;
ભરી સત્યતા પ્રીતિનાં વાક્ય દાખો, સદા સજ્જનોયિ તમે રનેહ રાખો.
થશે મિત્રને જો કદી કોઈ કષ્ટી, હરે સજ્જનો લાવીને નેક દ્રષ્ટી;
કરે સૌખ્ય તે આદરી યુક્તિ લાખો, સદા સજ્જનોયિ તમે રનેહ રાખો. ૩
સદા સર્વને રાખવા એજ રસ્તો, કરે બોધ નિત્યે બકે નેં અમસ્તો;
ચહે તે રડો સર્વનો જન્મ આખો, સદા સજ્જનોયિ તમે રનેહ રાખો. ૪
ગણે સૌખ્યમાં મિત્રને આપ પેલો, મટાડે વળી તે તણા ફુટ પેલો;

૧ નવો. ૨ છોડી દેવો. ૩ દોષ ખામી. ૪ ફેકટ, અર્થ
૫. દુરાચરણ કુછંદ.

રૂડૂ પામવા તેમને મિત્ર બાંખો, સદા સન્નનોથિ તમે સ્નેહ રાખો. ૫
 સદા શીખવે સન્નનો શીખ સારી, ગણે પંડિતો જેહને નિત્ય પ્યારી;
 ખુલી નાંખશે સન્નનો જ્ઞાન આંખો, સદા સન્નનોથિ તમે સ્નેહ રાખો. ૬
 બતાવે વળા ભક્તિની નિત્ય યુક્તી, (રઝી તે થકી આપશે ધન મુક્તી;
 અરે! મૂંઝની મંગતી ત્યાગિ નાંખો, સદા સન્નનોથિ તમે સ્નેહ રાખો. ૭

મનહર છંદ.

મૂંઝવે સુપંથ, પ્રતિ વખતે પ્રભોધ આપે,
 ચિત્તમાં પવિત્ર ચિત્ર પાડે ચતુરાધનું;
 મિત્રનું તે પોતાનું, પોતાનું મિત્ર તણું માની,
 જીવ ગયા લગી જાન કરે ન જીવદાનું;
 સ્વારથ તજિને સુખદુઃખમાં સહાય કરે,
 મૂંઝથી વઢે ન કશું વાયક વડાધનું;
 પાપયિ બચાવિ, મહા તાપને મટાડનાર,
 સુમિત્ર મેળાપ સુખ સર્વથા સવાધનું. ૮
 સુમિત્ર મળ્યાથિ પરતંત્ર તે સ્વતંત્ર થાય,
 વીસરી વિશેષ દુઃખ અંતરથિ આપનું;
 હૈયેથિ હમેશ કલેશ, કષ્ટનું કપાય મૂળ,
 પ્રગટ પમાય સુખ આનંદ અમાપનું;
 જીર કે જીગારિયાની પ્યારિને વિદારી નાંખો,
 કારણ, ન થાય કશું બચન વિલાપનું;
 વાર વાર પ્યારના અપાર ઝરા માંચ ઝિલી,
 મેળવો મહાન સુખ સુમિત્ર મિલાપનું. ૯
 જગમાં જણાતાં તન ધનને જોબન સુખ,
 ક્ષણિક અસત તેથિ નિશ્ચે નિરસ છે;
 વિવિધ વિભવ અને, વનિતા વિહાર સુખ,
 વિગતે વિચારતાં તે વધતૂં બિરસ છે;
 વેદને પૂરાણમાં મનાયલું મુનીજનોથી,

મોક્ષનું અનૂપ સુખ પણ તે અદ્રશ્ય છે;
 ભવમાં મનાતાં ભવ રૂપ અનુભવે જ્ઞેતાં,
 મિત્ર મિલાપ સુખ સર્વથી સરસ છે. ૧૦
 મુનીતિ બગીચા વચ્ચે મૂળથી મચેલું એવું,
 મુસંપ તાણું જ્યાં વ્રક્ષ શાભીતું મહાન છે;
 સદગુણિ ડાળિયો વિશાળ, સુવિચાર પત્ર,
 સુવિવેક પુષ્પ, જે વિનોદ ફળવાન છે;
 અનુકૂળ હવા, વાહવાહતાં જ્યાં વાન્ન વાગે,
 પરમ પ્રમોદનુ ગવાય જેમાં ગાન છે;
 પ્રેમને પ્રકારે અનુભવ તણિ આપે જ્ઞેતાં,
 શાભિતું જણાતું સદ મૈત્રિનું મકાન છે. ૧૧
 પ્યારના દુવાઃમાંથી કરિને પ્રવશ જ્ઞેતાં,
 ઈશ્વરી કૃપાનો જેમાં અખંડ આભાસ છે;
 યોગ્ય યોગ્ય વખતે વિરામ ને યોગ્ય એવા,
 યોગ્યજ કરેલા જેમાં ઉત્તમ અવાસ છે;
 ધિરજ ધરિને ઐશ્વર્ય ધારણથી ધારણ તો,
 સ્થળે સ્થળે યતા જેમાં વિવિધ વિલાસ છે;
 પ્રેમને પ્રકારે અનુભવ તણિ આપે જ્ઞેતાં,
 શાભિતું જણાતું સદ મૈત્રિનું મકાન છે. ૧૨
 દોહરા.

સર્વ ન હોય અષ્ટિમાં, દીશ દ્રશ્ય મંદર;
 મિત્ર વિનાનો માનવી, સુખ અનુભવથી અંધ. ૧૩
 વરણ વાણુ જ્વલિત બડા, ચંદ્ર પ્રકાશ પવિત્ર;
 મિત્ર નામ ધારણ કરે, એતો એક સવિત્ર. ૧૪
 સદ મૈત્રિ પદ પદ્મનો, પવિત્ર જે મકરંદ;
 ભ્રમર પઠું રહિ ભાગવે, તે સન્નન સુખકંદ. ૧૫

૧ જોવામાં ન આવે તેવું. ૨ પાંદડાં ૩ ખારણું. ૪ ઓરડા.
 ૫ દેખાવ. ૬ નિસ્તેજ, ઝાંખો. ૭ અગ્નિ ૮ સુધી.

નભમાં વસનારા ગ્રહો, સુર્ય વિશે સૌ અરત;	
સદ મૈત્રિ સુખ આગળે, સુખ લધુ તેમ સમરત. ૧૧	
નાની મોટી સૌ નદી, સમુદ્રમાં મળિ જાય;	
તેમજ સદ મૈત્રી વિશે, સદગુણ સર્વ સમાય. ૧૨	
વિવેક વાડીમાં વસી, પાળે ધર્મ પવિત્ર;	
વીણે પુષ્પ વિનોદનાં, માનો એજ સુમિત્ર. ૧૩	
સત્ય અશ્વ પર રવાર થૈ, વહે ^૧ સુનીતી શસ્ત્ર;	
પાન કરે દ્રઢ પ્રેમનૃ, માનો એજ સુમિત્ર. ૧૪	
પરખી પ્રેમી જન પ્રતી, ખર્ચિ જ્ઞાન વિચિત્ર;	
નીરમે નજરે નેહની, માનો એજ સુમિત્ર. ૨૦	
સદ્ય નહદયથી રનેહમાં, ધારે ધ્યાન પવિત્ર;	
પ્રીતે વરતે પરમ્પર, માનો એજ સુમિત્ર. ૨૧	
હસ્તીનાં પગલાં વિશે, પગલાં સર્વ સમાય;	
તેમજ સદ મૈત્રી વિશે, સુખ સૌ આવી જાય. ૨૨	

ગિતિ છંદ.

ઘટ ઘટ જ્ઞાન વધારે, પ્રગટ સુમિત્રો પવિત્ર સચ્ચાથી;	
ઘટ ઘટ પાન કરાવે, સરસ હરપનું વિનોદ વિદ્યાથી. ૨૩	
જેમ સુર્ય સુપ્રકાશે, સર સરિતોમાં ખરાં કમળ ખીલે;	
તેમ સુમિત્ર વિલાશે, -હૃદયકમળ પણ સરસ રિતે ખીલે. ૨૪	
મિત્ર મદદ હરવાતે ^૧ , કાયમ ^૩ મચથી સુમિત્ર કરનારા;	
મિત્ર મદદ હરવા તે, કાંય મમત પણ કુમિત્ર કરનારા. ૨૫	
અધિક પ્રીત્વનિ રીતી, વિપરીત દિશે જરૂર જોવામાં;	
જેમ વિતા બર પ્રેમે, પડતું મેલે પતંગ દીવામાં. ૨૬	
ચિત્ર વિચિત્ર નિહાળે, જેમ જનો મન પ્રસન્નતા પામે;	
તેમ સુમિત્ર ચરિત્રો, વિચારવાથી પવિત્ર સુખ જામે. ૨૭	
બવમાં બવ્ય વિબવથી, સુખ ઉત્તમ છે સુમિત્ર મળવામાં;	
કાણે ^૪ ગરિબ સુદામો, મિત્ર મળ્યાથી તજી સકળ વામાજ. ૨૮	

પ્રેમે તાંડુલ પ્રાસ્યા, નર્મ વચનથી હરી શરમ તેની;
 આપ્યો વિભવ વિશેષે, કુખી સુદામે અજી ન ઉચરેલી. ૨૬
 મિત્ર પવિત્ર પ્રસંશા, સંસાર વિશે ખસીત નૈ ખૂટે;
 વરસે જીઓ જગતમાં, જળદઃ જળલધ, તોય ન સિંધુ ધટે. ૩૦
 મળતાં સદા સુમિત્રો, ત્રાહિતને પણ વિનોદ સુખ આપે;
 ભાત લવિંગ વધારે, પ્રગટ સુગંધી અધિક આપે. ૩૧
 વૈભવ હોય વિશેષે, પણ સન્નત જો ન હોય સોગતમાં;
 તો તે વ્યર્થ સન્નદી, જેમ નપુંસક વસેલ ઓરતમાં. ૩૨

ઝોટક.

સમજેજ મુંગો કદિ સર્વ બિના, પણ કેમ શકે કહિ જીભ વિના?;
 તેમ હોય ઘણું ધન મૂર્ખ કને, ઉપયોગ સુમિત્ર વિના ન બને. ૩૩
 ઇંદ્રવિજય છંદ.

આગ વિના ન પ્રકાશ કરેજ, બરેલ રહું મર પાત્ર દિવલે;
 ઇંજન જોરે કરી ન શકેજ, વરાળ વિના કદિ આપની મેળે;
 વાંછુ બરાબર ચાલી શકે નહિ, વાયુ વિના જળની ન્યમ રેલે;
 તેમ પ્રતાપ કહે, સદ બાગ્ય વિના, શુભ મિત્ર મળે નહિ સેલે. ૫ ૩૪

દોહરા.

અંતરે હિતમાં આંતરો, અડચણ છતાં, ન થાય;
 પથ્થર પાણીમાં રહે, અગ્નિ નૈ ઓલાય. ૩૫
 અંતરે હિતમાં આંતરો, અળગાં છતાં ન હોય;
 લોહ ચમકનો દાખલો, જોતાં સમજે સોય. ૩૬
 અંતરેહિત આ જગતમાં, જાણો અંત રહીત;
 હની કરતાં સરકરા, નિજગુણ તજે ન શીત. ૩૭
 પવિત્ર મૈત્રી તીર્થમાં, સમાન ઉત્તમ નીચ;
 રાત્રિ મિત્ર કર્યા જીઓ, વનમાં વાનર રીંછ. ૩૮

(૧૫૯)

મળે મિત્ર જ્યાં પરસ્પર, સંકડાસ ન જણાય;
ભરેલ પયતા^૧ પાત્રમાં, સાકર સદૃશ સમાય. ૩૯
સર્વ સગાંથી જગતમાં, સાચો સગો સુમિત્ર;
સર્વ ગ્રહોમાં ગ્રહપતી, શાન્તિ જેમ સવિત્ર. ૪૦
દૂધ પાણીમાં દેખતાં, ઉત્તમ પ્રીત જણાય;
પય ઉભરાતું રાખવા, જળ જે કરે સહાય. ૪૧
હોય મિજલજી મિત્ર પણ, મળવા મન લલચાય;
કંટક છતાં કેતકી, સેવે ભ્રમર સદાય. ૪૨
સુમિત્ર વળુ આ જગતમાં, મળે ન શુભ સુખ લાવ;
સમુદ્રમાં વાયુ વગર, સરખૂં તરે ન નાવ. ૪૩

બુદ્ધણા છંદ.

પ્રીત ઉત્તમ થકી મિત્રને પામવા, જેમ સોપારિ નિજ મોત માગે;
તેમ તાંબુલ જ્યુઓ મિત્ર મરહૂમનાં, અસ્થિ લઈ ઢાંકિ લે સર્વ ભાગે;
જોઈ પ્રિય મૃત્યુ પછિ, આપ સાચે મરે, એક રસ અંત પરીક્ષિત રે^૨;
એ રીતે વર્તેલા જગતમાં સજ્જનો, પરસ્પરે પાત્ર સોપારિ દે છે. ૪૪
પાણિયિ પ્રીત છે એજ જળ પ્રાણિને, લેશ જૂદાં પડે પ્રાણુ ત્યાગે;
ભ્રમરને કમળમાં અમળર જો પ્રીત છે, તો ન જૂદાં પડે મોત જાગે;
પાણિમાં બૂડ પથરો રહે તોય તે કષ્ટ અમિ અગ્નિ તેમાં રહે છે;
માનું હું તે થકિ લગ્ન આદિક વિશે, અગ્નિનિ સાક્ષિ સૌ કોઈ લે છે. ૪૫
પ્રીત ઉત્તમ તણો દૂધને પાણિનો, દાખલો જગતમાં સર્વ જાણે;
દૂધ ઉભરાતું જળ શાંત જઈને કરે, દેખિ પ્રિય જોસ પય નરમ પાડે;
આગ બળતિથી પ્રિય મિત્ર ઉગારવા, જાણિ પયરાખિ પાણી બળે છે;
એમ ધમાનથી વચન દ્રઢ પાળવા, પાણિમાં^૩ સર્વ જન પાણિ લે છે. ૪૬
મહત મહિમાં મહિમા ગણો મિત્રનો, મિત્રવળુ એક ક્ષણ પણ ન ચાલે;
જગતનો મિત્ર છે સુર્ય જો શાન્તિતો, જે વડે અષ્ટિમાં સર્વ ભાળે;
અસ્ત થાતાં રવી જગત ઝાંખૂ પડે, શોકયિ પ્રાણિ સૌ સુધ્ધ રહે છે;
સુર્ય ઉગ્યા લગણુ સ્મરણુ નેં બૂલવા, રનેહથી સર્વ દીવિ કરે છે. ૪૭

૧ દુધ. ૨ નિર્મળ, ચોખી. ૩ હાથમાં.

સોરઠા.

પાસે વહે પવિત્ર, પરપૂરો ^૧ કારજ હણે;	
તજવા તેવા મિત્ર, ઝેર ધડે મુખ પમ ગયું.	૪૮
ખળ સંધીથી ^૨ દૂર, સ્નેહ લગાડી સિર ધરે;	
સંધિ ^૩ ન થાય જરૂર, જવક વાળ તૂટ્યા પછી.	૪૯
જિવનો જોખો થાય, ભૂત તણી મિત્રાધમાં;	
શૂળે શરિર વિધાય, બાવળિયાને બાઝતાં.	૫૦
તરસ્યો રહિ દિન રાત, આતક તલપે મેઘને;	
ધન મન ને ગભરાટ, તો તે મિત્ર શા કામનો.	૫૧
ધારી પ્યાર અપાર, મોર પોકારે મેઘને;	
જળધર ધરે ન ધાર, તેવા મિત્ર ન ધારવો.	૫૨
પળમાં મોત પમાય, મળતાં કુટીલ મિત્રને;	
મોકસ ચુરો થાય, સૂડીથી સોપારિનો.	૫૩
જગમાં જોષ જરૂર, ડરવું દાંભિક મિત્રથી;	
દીશે નિર્મળ નૂર, પણ દીવે કાજળ પડે.	૫૪
ગુણ મિત્રની વાત, અન્ય મિત્ર આગળ કરે;	
લઈ સાકનો સ્વાદ, ડુમે કડછી દાળમાં.	૫૫
કુમિત્ર જો કોપાય, છાની વાત પ્રગટ કરે;	
ભારિ ભડાકો થાય, તોપ કાન તણખો અડે.	૫૬
કુમિત્ર કાને વાત, પડતાં મુખથી નીસરે,	
તુર્તજ થાય અવાજ, તોપ કાન તણખા પડે.	૫૭
કરો ન મિત્ર કુળત, જ્યેષ્ઠ સ્નેહ નાભિ નહીં,	
ભરતાં કાણું પાત્ર, જળ વહિ ઝટ ઠાંતૂ થશે.	૫૮
કુમિત્ર જો કોપાય, છાની વાત પ્રગટ કરે,	
દારે બંધુક માંય, ભર્યો જણાય વઘૂટતો.	૫૯

૧ પછવાડે, પીઠ પાછળ. ૨ સંયોગ, સંપ. ૩ સંધાવું
તે, જોડાવું. ૪ વાંકો.

વસંતતિશ્રકાકુંદ.

અત્રી વિશે સકળ સ્વાદ તણો વિશેષે, કીધો અનૂભવ, રહિ ન કચાશ લેશે,
તોયે ન જો સજનતા ગુણ સ્વાદ દીઠો, તો બર્થ આ જગતમાં અવતાર લીધો. ૬૦

ભાવણી.

“દીન્નોનાથ દયાળ દામોદર દર્શનથી દુખ બાંગેછે” એ રાગની.
આયં જનો લધુ અર્જ સ્વિકારી ઘટિત સાર ઘટમાં ધરજો,
નિકટ શાંતિ સુખ થવા જગતમાં, સોખત સન્નનની કરજો;
પ્રગટ પ્રીત સુનિતિથી પ્રગટો કપટ તણો પટ કરિ આધો;

પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૬૧

વિપત સંપતે વડા સહાયક, લાયક મિત્ર લખાય સદા,
સુખદાયક સઘળા ગુણ જેના, ગાયક ગાઈ શકે ન કદા,
ચાયતથી સન્મિત ચહીજ, સદાય ઉપાય વિશે લાગો,

પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૬૨

સદ મિત્રોમાં મળી પરસ્પર, એક સુટેક થકી વરતો,
નેક વિવેક મતિથી વિચારી, સમજી સમય રૂડો નરતો;
જ્ઞેમ અનેક છેક જળ છાંડે પેહેરી પ્રેમ તણો વાલો,

પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૬૩

પ્રીતની બીંત પવિત્ર વિશે કરિ ચિત્ર વિચિત્ર વિનોદ તણાં,
નિવૃત્તિ નેત્રથી નિત્ય નિહાળે, અચિત્ત ખરા સુખની ન મણા,
મળવા મિત્ર કરો ચિત્ત નિર્મળ, ધોઈ દુષ્ટતાના ડાંધો,

પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના, મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૬૪

ઝટપટ શસ્ત્ર સજી સદગુણનાં, ખટપટ સૌ ખોદી નાંખો,
વિકટ કુસંપ ક્ષેષ દુખ કટવા, સુબટી સમાધાની રાખો,
અટપટિ વાત તણ હર્ષાની, તૃણાદિક દુર્ગુણ ત્યાગો,

પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના, મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૬૫

સંપ વૃક્ષમાં સદા વિંટાણી, શોભિત સદ મૈત્રીની લતા,

+ ફાંસમાં. ૧ શુરપીર, યોદ્ધા.

પ્યાર અપાર સુગંધવતાં જ્યાં સરસ હૃદય સુખ પુખ થતાં,
 સદગુણ કોકિલ કીર^૧ વસે જ્યાં, દુર કરિ દુર્ગુણ કાગો,^૨
 પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના, મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૬૬
 દીવસ રાત ભલિભાત ભલા જન ભ્રમર પડે રહિ જ્યાં ભમતા,
 સદ વિનોદ મદ પીયે વિશેષે, લેશ ન તૃપ્ત તથાપિ તથા,
 સદ ભાગી જન સદા સુણે સત સંગત રગ તણા રાગો,
 પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર, પવિત્ર સદા માગો. ૬૭
 કૂરે કુમિત્ર સદાય ગણી, રહિ જે થકી દૂર જરે ડરો,
 સ્વારથથી ભરપૂરે સદા જે મુખ્ય અને મગરે ખરો,
 કૂરે કર્મ કરતાં ન ડરે ઉર, અધથી પગ ન ધરે આઘો,
 પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર, પવિત્ર સદા માગો. ૬૮
 કૂલટા સમ ઉલટાજ કુમિત્રો, સ્વાર્થમાં જેને પ્રીતી,
 સુખમાં સ્વાર્થ સાધ્ય કરીને, દુખમાં દેખાડે ભીતી,
 અલગ થવા એવા મિત્રોથી ભાળી દૂર સદા ભાગો,
 પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૬૯
 સર્પ વિછી આદિકથી વધતો ઝેરી દુર્જનને જાણો,
 વિશમપણે વરતેજ વિશ્વમાં, કહું વિશ્વાસ કરી માનો,
 સ્વારથ સાધ્ય કરિ શિર કાપે, આખરે થઈ ઉભે નાગો,
 પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૭૦
 દુરજનથી નિત દૂર રહી પ્રિય સન્નજનથી સહવાસ કરો,
 ભવ્ય સુખો ભવમાં અનુભવવા, સભ્ય ગુણો ધારિ વિચરો,
 પામી લાભ અલભ્ય સુખોતાં, ભવ ભય પણ તેથી ત્યાગો,
 પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૭૧
 અચળ સુખદ કૃણદાયક મૈત્રી, અમળ^૩ કમળ સમ આનંદી,
 વિમળ^૪ સદા પરિમળ^૫ છે જેનો, પીયે સકળ સન્નજન વંદી,
 અકળ ગણી સુખ અકલવતા પણ વિકળ બને લેતાં લાગો,
 પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૭૨

ડહાપણનાજ સમુદ્ર સુમિત્રો, થાપણ સદ્યુણનીજ સદા,
આપણ સમ સમજી સધજાને, જૂદાપણની જ્યાં ન કથા,
કદી તોછડાપણે ન તોડે પરખી પ્રિયતાનો ત્રાગો,^૧

પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૭૩

શેવ્ય^૨ સદૈવ સુમિત્ર ગણી, યૈ શેવક નિત્ય તમે શેવો,
મિષ^૩ અપાર સુમૈત્રિ તણો રસ પ્યાર તણે પડીએ પીવા,
પ્રભુ પ્રતાપથી પાપ પ્રજળવા શ્વધર્મનો ધારી ધાગો,
પ્રેમે કરિ પ્રભુ પાસ પ્રાર્થના મિત્ર પવિત્ર સદા માગો. ૭૪

(૧૧૪)

ભાગ ૪થો.

ગાયન સંગ્રહ.

ગણપતિની સ્તુતિ.

“ ને ને રામચંદ્ર રઘુવીર ” એ રાગમાં.

ને ને વિદ્ય હરણુ ગણરાય, ને ને વિદ્ય હરણુ ગણરાય. ટેક
 લેખોદર ગણપતી ગળનન, વાહન મુપક મનાય; ને ને વિદ્ય. ૧
 ચાર ભૂળ સિંદુર ચર્ચિત ઉર, મુંઢ મુશોબિત કાય;
 મુખ સરદાર અપાર પરાક્રમિ, વીર વડો વખણાય. ને ને ૨
 સદ્કારજમાં સૌથી પેહેલાં, શંભૂ સુત સમરાય;
 ભય બંજન ગંજન અરિ દળ, જન રંજન ગુણદ ગવાય. ને ને ૩
 શુધ બ્રુધ દાયક, વિદ્ય નસાયક, સાક્ષક મુખદ લખાય;
 દઃ પ્રતાપ દાયક ગણ નાયક, લાયક જન જથ ગાય. ને ને ૪

રાગ ખરવો, તાલ દાદરો.

તુંહી ગુનરાજ બિધન સખ હરેન, ચહુ નિશ દિન તુજ ચરેન,
 બીધન સખ હરેન. ટેક.
 ગુણ નાયક મંગળ ફળદાયક, મુમરેન તે મુખ કરેન; બિધન. ૧
 મુર ઉર અમુર ભિમંગ આની, મુમરેતહે મુખ કરેન; બિધન. ૨
 દાસ પ્રતાપ આપ શુભ કારેન, ચહત સદા તુજ શરેન; બિધન. ૩

જગદંબિકા સ્તુતિ.

રાગ પરજ—તાલ દીપચંદી.

જગત મૈયા કરે કરૂણા અહોનિશ અમ ઉપર;

હણિ અપરાધ અમારો, જગત મૈયા.

ટેક.

રાત દીવશ પરવશ યહ રહેતાં, જય જશ જનમારો, જગત. ૧
 વિપત નદી વચમાં અમે જસિયે, ન મુજે નજરે કિનારો, જગત. ૨
 આસ પાસ પ્રસર્યા દુખ ડુંગરે, ત્યાં મ્યમ થાય ઉગારો, જગત. ૩
 આસ ઉચાસ મુખે નથી લેતા, નહી નિશાથ નહારો, જગત. ૪

આશથી દાશ નિરાશ ન થાતા, ત્રાસ તમામ વિદારો, જગત ૫
કરજોડી પ્રભુએ નિત બગવતિનાથ પ્રતાપ તમારો, જગત ૬
જય કાળી જય લક્ષ્મી અંબે, કરે ગ્રહી પાર ઉતારો, જગત ૭

ભાવણી.

“ પ્રભુ તુને પ્રસન્ન તે કેમ થાશે ” એ ઢખમાં તથા

રાગ કાલીંગડા, ખીહાગ વીગેરેમાં ગવાય છે.

જયજય જગદંબે જગ જનુની, જયજય જગદંબે જગ જનુની;
અંબે તું પાળક ત્રિભુવનની, જયજય જગદંબે જગ જનુની. ટેક ૧
જે જગ કારણ, કુખ વિદારણ, તું ભવ તારણ તરણી;
અકળિત તુજ ઈશ્વરતા કે'વા, અલ્પ ગતી મુજ મનની; જયજય.૨
સ્વારી તારી સૌથી સારી, સિંહ તણા વાહનની;
રત્ન જડિત શોભા અતિ સુંદરે, ચક્રચક્રીત આસનની; જયજય, ૩
ભૂષણ વજ્ર ધર્મી અતિ સુંદરે, નયન રેખ અંજનની;
પુષ્પ સુગંધી ધર્મી મન રંજન, આડ કરી શુભ ચંદનની; જયજય ૪
અમુરે નિકંદન, ભવ ભય ભંજન, ગંજન તું રિપુ દળની;
અડગ શૂળ શર ચક્ર ધર્મી, કરે શોભા શુભ કંઠનની; જયજય ૫
શુક સનકાદિ શેવ કરે નિત, ભક્તિ થકી દ્રઢ મનની;
પ્રભાદિક દિન રાત ધરે, ઉરે આશા તુજ દર્શનની; જય જય ૬
ઐશ્વરે બાળી, દીન દયાળી, તું મહીપામુરે હનની;
શુંભામુરે આદિક સૌ હણિયા, મેદેનતથી તુજ તનની; જયજય ૭
જે સુખદાતા, વિશ્વ વિધાતા, કરેણા દષ્ટિ કરની;
શુભ વરદાયક, જન સાયક, જય નાયક ઐદ ભુવનની; જયજય ૮
પ્રતાપને નિજ ચરણ રાખજે, કૃપા કરિ દિન રંજનની;
અર્જ સુણી પૂરે આશ અંબિકા, મંડળી મન રંજનની; જયજય ૯
સ્તુતિ કરી આ ભાદ્ર પદે, શુભ તારોખ સોમ પુનમની;
ઓગણિસશે જીવીશ કેરી સાલ વળી વિક્રમની; જયજય ૧૦

રાગ ખંભાતી જંગલો તાલ કુમરીનો.

“ જગદંબેકા દેદાર કરો ” એ રાગમાં.

જે જે શ્રી જગદંબે મૈયા, કરિ કરના કુખ દૂર કરો. ૧૬૬.
 કુખ દાયક કુનિયાં દીશતહે, અરે પારધી યહ સંસાર યુરો;
 પકરે પરપંચ બિખે સખ કું, જ્યૌ જનનકે બિચ જનવરો; જેજે. ૧
 બલગી અતિ આધિ ઉપાધી, બરી પીડતહે જ્યૌ લોહ છરો;
 ઈહ સંકટકા કરિકે કટકા, સટ કલ્યાનિ કલ્યાન કરો; જેજે. ૨
 સુનકે અરેજી, નિજદાસ ગની, કરના જગદંબ અખંડ કરો;
 ભવ સાગરકો ભવ તોરી, અરે દેહી અનોપમ મોક્ષ ખરો; જેજે. ૩
 કર જોરિ પ્રતાપ કહે તુજ કું, જગદંબ સદા શુભ હામ ભર્યો;
 મુજ બાંહિ ગ્રહિ, બિપતિ હનકે, કરના કરો બિપ્ત તમામ હરો; જેજે. ૪

રાગ પરજ—તાલ કુમરી.

સુખ કરની, સકળ કુખ હનની, જગદંબ તુંહિ અધ આધ નિવા-
 રન કારન, જય અચરન ચરની, સુખ કરની. ૧
 મદ મારન, જગ બિપત બિદારન, તારન તરન, જનક જનની. સુ. ૨
 અખિલ જગત પાળક, ભવ ટાળક, ધારક જળ નભ નગ ધરની. સુ. ૩
 ગગન ગ્રહો રવિ શશિ સખ તુજ તૈ, દૃઢ પ્રતાપ દળીદર દળની. સુ. ૪

તાલ દાદરામાં હરેક રાગમાં ગવશે.

સરસ્વતિ સુખ કરન, હરન અખિલ તું ઉદાશી; સરસ્વતી સુખકરન.
 ધરત ધ્યાન તજ ગુમાન ભજનકે ભિલાપી. સરસ્વતી. ૧
 હંસકી સવારી કીએ, લીએ સુપોથી બીનાં,
 તુઝ કૃપા તે રીઝવત જન, શુક મયૂર મેનાં. સરસ્વતી. ૨
 જાપ જપત સુર મુનિ જીન, સુમરત નિજ ગ્યાની,
 ભારથી બિધાત્રી માત, દાત સરસ બાની. સરસ્વતી. ૩
 ભુખન સુપુષ્પ બિબિધ, બચ્ચ શચ્ચ ધારી,
 કરે કૃપા અખંડ અંબ દ્રઢ પ્રતાપકારી. સરસ્વતી. ૪

લાવણી.

“ ગિરધર મારલી બાજ કૃપા તેરી, અવાજ સુનકરે મેં ઘોડી. ”
એ રાગ.

આનંદી આનંદ કરો, જગદંબે મા, આ વર્ષ વિશે;
શુભ વિચાર આપો મા ફુર્ગે, જેથિ દિલમાં હર્ષ દિશે. ટેક. ૧
સદાસબા મનરંજક કરો સભા સદાને સુખ દેળે;
કરળે બુદ્ધિ શુભ સર્વની, જડતા તિમર હરી લેળે. આનંદી. ૨
હિમ્મત આપી સર્વને સરખી, સભા નિભાવો વર્ષ ઘણાં;
કરણા દ્રષ્ટી કરી કનકાઈ, વિપ્ર હણો નિજ દાસ તણાં. આ. ૩
સંપ નષ્ટતા ક્ષમા આદિ સૌ, સદગુણની વૃદ્ધિ કરેળે;
ધર્મ ક્રોધ આદિ અવગુણ તે, સહુમાંથી સઘળા હરેળે. આ. ૪
સર્વ સભાસદ એક દિલેથી, વિદ્યા ભાવ સહિત ભણે;
શુણે શાસ્ત્ર શુભ જ્ઞાન તણાં, નિત જૂઠૂ ગપાટા તુચ્છ ગણે. આ. ૫
વિશ્વ વિશે પ્રસારે કિર્તિ શુભ, આ મનરંજક મંડળીનાં;
ધમ્મા પુરણ કરો અંબિકા, શરણ ગ્રહો નિજ દાસ ગણી. આ. ૬
વડિલ અમારા વસે નિરંતર, અંતરમાં આનંદ ભરી;
દ્રવ્ય થકી સંતોષ સર્વને, કરણાથી કલ્યાણ કરી. આ. ૭
મુજ મિત્રો મુજ સાથ સર્વદા, રતેહ નિભાવે ભાવ ધરી;
કૃપા વિશેષ નિભાવ અંબિકા, શેવકપર શુભ હેત કરી. આનંદી. ૮

માતાજીના છંદ.

ગરબી. ૧

રાગ કાલિંગડો. અથવા “મારી મા તું ખેતરીરે લોલ” એ ઢબમાં.
જ્યો જગદંબિકારે લોલ, સ્થળે સ્થળે સ્થંબિકારે લોલ;
અખંડ આનંદીકારે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ ૧
નકી તું નિરંજનીરે લોલ, અરી દળ ગંજનીરે લોલ;
દેવી ફુલ બંજનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ. ૨

સતી સિંહ વાહનીરે લોલ, અતી અધ દાહનીરે લોલ;	
ગતી ગુણ માહનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૩
સદૈવ સોહાયનીરે લોલ, પદે પદ પાવનીરે લોલ;	
મૈયા મન ભાવનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૪
અંબે તું ઉપાયનીરે લોલ, સહુ રંક રાયનીરે લોલ;	
સદા સુખ દાયનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૫
મટા શ્રિ જંતુનીરે લોલ, તથા તૃણ તંતુનીરે લોલ;	
અનાજ અનંતુનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૬
પદારથ પ્રાણિનીરે લોલ, વિદ્યાગુણ વાણિનીરે લોલ;	
પુરાણ પુરાણિનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૭
અનાદિ અનંતનીરે લોલ, મહાન મહંતનીરે લોલ;	
પ્રમાણ મુખંતનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૮
બુદ્ધિ બુદ્ધિમંતનીરે લોલ, શાંતિ સદ સંતનીરે લોલ;	
સિદ્ધિ તું સિમંતનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૯
પતી કૈલાસનીરે લોલ, સતી સુ વિલાસનીરે લોલ;	
અધિક ઉદ્ધાસનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૦
રમે નવરાત્રિ તૂરે લોલ, જનો તણી જાત્રિ તૂરે લોલ;	
મનોહર માત્રિ તૂરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૧
અભંગ ઉભંગમાંરે લોલ, નાચે ગાવે રંગમાંરે લોલ;	
બલબે મૃદંગમાંરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૨
સજી સણગારનેરે લોલ, ધરી હયિયારનેરે લોલ;	
ધેરી પુષ્પહારનેરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૩
વરાઈ વાણેશ્વરિ લોલ, મનાઈ મણેશ્વરિ લોલ;	
ભણાઈ ભવેશ્વરિ લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૪
આઈ તું આશાપુરીરે લોલ, મારી મા તું ખાચરીરે લોલ;	
પાહિ પરમેશ્વરિ લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૫

લક્ષ્મી તુ લખેશ્વરીરે લોલ, કાળી કરૂણા કરીરે લોલ;	
સરસ્વતી સુંદરીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૬
આલ્મી ભુવનેશ્વરીરે લોલ, વિધાત્રિ વિશ્વંભરીરે લોલ;	
ગૌરી ત્રિશુલેશ્વરીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૭
ગ્યાળામુખી જ્યોતમારે લોલ, અખંડ ઉદ્યોતમારે લોલ;	
પ્રખ્યાત પ્રબોધમારે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૮
સહાયક શોધમારે લોલ, સદા શુભ બોધમારે લોલ;	
કદી નહીં ક્રોધમારે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૧૯
અંખા અતિ આપતરે લોલ, કુડાપર કોપતરે લોલ;	
સદાશીવ સોખતરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૦
સદા સહ સુરીનરે લોલ, બ્રહ્માદિ હરીહરે લોલ;	
તને તે અનૂસરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૧
મુની મેલી માનનેરે લોલ, ધરી તુજ ધ્યાનનેરે લોલ;	
કરે ગુણ ગાનનેરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૨
જપે તુજને જગદારે લોલ, અંખા હર આપદારે લોલ;	
તરે ભવ તે તદારે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૩
દયા કરી દાસનેરે લોલ, ત્રોડે ભવ ત્રાસનેરે લોલ;	
પુરે શુભ આશનેરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૪
સ્તુતિ જગદંબનારે લોલ, વડા વિશ્વ રથંબનારે લોલ;	
નિરા રક્ષા રક્ષિનીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૫
ગ્રહી સર્વ સારતારે લોલ, રહેા આત ધારતારે લોલ;	
રખે તે વિસારતારે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૬
મળી મિત્ર મંડળીરે લોલ, ભલા સુરમાં ભળીરે લોલ;	
બણો સ્તુતી સાંભળીરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૭
સંવલ. આગણિંસસેરે લોલ, સુશાલ એકત્રીશેરે લોલ;	
પ્રતાપ મને હિસેરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૮
આશુ નવરાતરે લોલ, રમ્યો છંદ રાતરે લોલ;	

૫૬૧ી જાગૃતાસરેરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૨૯
સંદા સુપ્રતાપનેરે લોલ, શિરે કરી સ્થાપનેરે લોલ;	
દળી દુષ્પ પાપનેરે લોલ, જ્યો જગદંબિકારે લોલ.	૩૦

ગરબી ૨ છ.

“મસરી અંબેમા આનંદભરી” એ રાગની.

પરમેશ પ્રથમ પોઘ્યાતા જળમાં, શ્વેષસાઈ સુર તેજરે મા;
એક સમે અંતરથી તેને, ઉપજી ઇછા એજરે, જ્ય અંબેમા
જગદંબેમા. ૧

હું એક સ્વરૂપ અનેક યજ્ઞને, ધારું જગ વિસ્તારે મા,
પરમ લીલા પ્રસરાવું સધળે, અકળિત અપરમપારે, જ્ય. જગ.૨
પછિ પ્રગટ થયા પળમાં જગદંબે, ઇચ્છાશક્તિ અનૂપરે મા,
રજ સાત્વિક તામસ ગુણુથી થયા, બ્રહ્મા હરિહર રૂપરે, જમ.જગ.૩
જગકારક પાળક સંહારક શક્તિ અશેષરે મા,
જગકર્તા બ્રહ્મા હરીભર્તા, સંહરતા શ્રી મહેશરે, જ્યઅંબેમા. ૪
વિવિધ અષ્ટિ રચી વસવા તેને, સરળ્યાં સરસ વિરામરે મા,
કાળરૂપ ગ્રહશશિ સૂર્યાદિક, નિરમ્યાં જગ સુખ કામરે. જ્યઅંબેમા.૫
મહિ નભ સાગર નદી પર્વતો, તેમજ કાષ્ઠ કપાશરે મા,
ઉપજાવ્યાં અંત તૂણુ બહુ વ્રક્ષો, રૂપ રૂળવા સૌ આશરે, જ્યઅં.૬
સૌ રચના રચી વિચિત્ર તરેહથી, જળસ્થળ જંતુ અનેકરે મા,
પશુપક્ષિ નરનારિ નપુંશક, વિધવિધ કરી વિવેકરે, જ્યઅંબેમા. ૭
બળી કીડી કુંજર સૌને લગતા, ખાંધ્યા નિયમો બેશરે મા,
ચજેક્ષિતી પણ ન ચજે નિયમો, કરતાં કળા વિશેષરે, જ્યઅંબેમા.૮
જેનું વર્ણન કરતાં નવિરામ, પામે પાર ન શેષરે મા,
તો હું અહપમતિ અસાની, લક્ષ કરું શું લેશરે, જ્યઅંબેમા. ૯
સચરાચરમાં યૌચર વસનારી, પરમેશ્વરી પરેશરે મા,
શુભ શૃંગાર સરસ હથીયારિ, વિપત વિદારણ વેષરે, જ્યઅંબેમા.૧૦

૧ શેષનાગ ઉપર શ્યવન કરનાર.

જય જય ૧ અસિધર અંબા અલબેલી, ર અધહર દેવિ અનંતરે મા,
 અશરણ શરણ અભિષ્ટ ઉપદેહી, અનૂપરૂપ ૪ અરિહંતરે, જય અંબે. ૧૧
 જય આઈ આરામુરી આદ હશરી, આશાપુરી અભતરે મા,
 આનંદી આનંદ વધારણ, આરોગ્યાદિ આગાધરે, જય અંબે. ૧૨
 જય ઇષ્ટ દેવિ ઉમિયા એકીશા, એશ્વરીઓસમ માતરે મા,
 ઓંકારી ઓદાશી ઉયાપક, અંનપુર્ણા અહોરાત્રરે, જય અંબે. ૧૩
 જય કલ્યાણી કરૂણા કરિ કન્યા, કનકાઈ કરે જાનરે મા,
 કામાક્ષી કાત્યાયનિ કાળી, કાર્ત્તીંગણી હરે કાળરે, જય અંબે. ૧૪
 જય કીર્તિ મતિ, ધરે પકીટ ડુંડો, દેવેશ્વરી હરે કલશરે મા,
 કૈટભ રિપુ શ્રેવિદ કૌમારી, કમળાક્ષી કહ વેશરે, જય અંબે. ૧૫
 જય ખડગ ધરિ એશ્વરી ખંભળા, ગદા ધરી ગુણુવાનરે મા,
 ગાયત્રિ ગિરેભ ગુણુ રૂપા, ગોમતિ ગૌરિ મહાનરે, જય અંબે. ૧૬
 જય ગ્રહ ગ્રહપતિ ઘંટા ધરે દેવી, નવદુર્ગા ભવ નાવરે મા,
 નરસિંહી નારાયણિ નિત્યા, નૌઠા પરમ પ્રભાવરે, જય અંબે. ૧૭
 જય ચક્ર ધરી “ચંડી” ચામુંડા, ચોસઠ સખિ ધરે ચાપરે મા,
 છત્ર ધરી છત્ર છેલ છબીલી, જગજનિતા જગ સ્થાપરે, જય અંબે. ૧૮
 જય જ્વાળામુખી જિવની જ્યોતી, જાહ્નવી ટાળક તાપરે મા,
 ઠકરાણી ઠારક સૌ ઠામે, ડમરૂ ધરી ડરે કાપરે, જય અંબે. ૧૯
 ઢાળ ધરી જગ ઢાલ રૂપે રહી, રણેશ્વરી રણ ટાળરે મા,
 તત્ત્વરૂપિ તરૂણી તું તારક, રથેભ જગત સ્થિરે કાળરે, જય અંબે. ૨૦
 જય દળ દળિદર, દલદલ વસનારી, ધર્મેશ્વરી દ્રઢાવરે મા,
 પરમ આત્મશક્તિ પાળક તું, ફીકરે હરી ફળ લાવરે, જય અંબે. ૨૧
 જય જો બળવંત બરાળી બાળી, બુંટા જોશ્વરી માતરે મા,
 બદ્રકાળી બધ ટાળિ બચાનિ, બવેશ્વરી સાક્ષાતરે, જય અંબે. ૨૨
 જય યત્તેશ્વરી યત્નેશ દેવી, યમહંત્રી યશ રૂપરે મા,
 યાંદ શક્તિ યાંત્રિક ગતી દેહી, યાચક વરદ અનૂપરે, જય અંબે. ૨૩

૧ તરવારે ધારણ કરનારી. ૨ પાપ કાપવાવાળી. ૩ આ-
 પો. ૪ શત્રુનો નાશ કરનારી. ૫ મુગટ. ૬ જગદંબા.

(૧૭૨)

જય મનહર છબિ મંગળકારી મૈયા, માયા માતૃ મહંતરે મા,
 માહેશ્વરિ માહારાણી માતા, મહાન મહાત્મ્યવંતરે, જયઅંબે. ૨૪
 જય રમા રનાદિ રસેશ્વરી તું, રક્ષા રાજ સ્વરૂપરે મા,
 રૂપાપરી રેવાજી રોઝી, રૌદ્રાણિ સ્વ સરૂપરે, જય અંબે. ૨૫
 જય લક્ષ્મિ લક્ષ્મ સ્વરૂપિ લગ્નજ, લાભવતી લાવણ્યરે મા,
 લિલાકારિ લોકેશ્વરિ લલનાં, લોકાલોક શરણ્યરે, જય અંબે. ૨૬
 જય વરદાઘનિ વરાહી દેવી, વાષેશ્વરી વિખ્યાતરે મા,
 વિદ્યા વિશ્વેશ્વરી વિધાત્રી, વેદરૂપ વૈરાટરે; જય અંબે. ૨૭
 જય સત્યરૂપ સતિ શક્તિ શાંતી, શાકુંબરી શિમંતરે મા;
 શ્રી શિતળા સુંદરિ દેવી, શૈલજાળ આદિ અનંતરે; જય અંબે. ૨૮
 જય હસ્તિ વાહની હાય ગ્રહીને, ક્ષમા ક્ષમા અપરાધરે મા;
 જ્ઞાન મુર્તિ સદ જ્ઞાન વધારો, કરુણા કરી અગાધરે; જયઅંબે. ૨૯
 સત ઓગણીસે બત્રીશ આશ્વિન શુદ્ધ સપ્તમી શશીવારરે મા;
 દ્રઢ પ્રતાપ અંબા આરાધ્ય, કરે સહાય સુખકારરે, જય અંબેમા. ૩૦

ગરબી ૩ જી.

“ઓખા એકલડો રંગમોલમાં.” એ ઠબની.

પ્રથમ પ્રણમું શ્રીપરમેશ્વરીરે, કારણ શક્તિ જે કેહેવાય;
 ચૈતન્ય રૂપે ચિંતમાં વશીરે, અંબા કરતી સદા સહાય, કરુણાદ્રષ્ટિ
 કરો જગદંબિકારે. ૧

બીજા બાળા બૌ બળવાન તૂંરે, જુદ્ધિ નામે બૌચર માત;
 બૌરૂપે થે બહુ સ્થળમાં વશીરે, બહુધા સુખદાયક સાક્ષાત. કરુણા. ૨
 ત્રીજા ત્રિગુણાંતમક માયા તમ્બરે, વિરંચી અષ્ટિ વિવિધ પ્રકાર;
 પોશણ કરતાં પણ પોતે ઠરીરે, તે વળી સદા કરે સંહાર. કરુણા. ૩
 ચોથે ચતુર તણી ચતુરાઈ તૂંરે, વિદ્યારૂપે યદ્ધ વિખ્યાત;
 મનવાંછિત કૃપદાતા માત્રનેરે, સકૃળ સુખદ સઘળે સાક્ષાત. કરુણા. ૪
 પંચમે પરમ પવિત્ર ચરિત્રથીરે, માનો વિચિત્ર છે મહિમાય;
 ચોકશ ચિત્ર પડે નહિ જેહનૂંરે, આખર અકળિત કહી અટકાય. કરુણા. ૫

શજે અષ્ટા શક્તિ તું ખરારિ, કોટિ કૃત્તદ ભુત કરનાર;
 કીર્તિ રતિ કોઈ નવ કળી શકે, લખવા નૈ કોઈ શક્ય લગાર. ક.૬
 સમમે સમરૂપે શ્રીઅંબિકારે, શ્રીવિશ્વંશરી વિશ્વાધાર;
 પરમ સુખદકર સૌને પ્રેરણારે, વધવા નેક વિવેક ચિચાર. ક૩. ૭
 અષ્ટમે અષ્ટ ભુજ આરાસુરીરે, કષ્ટ હરણ કરે પૂરણ કોડ;
 વેદ પુરાણ વખાણ કર્યા કરે, જે કહી ન શકે જીવહા કોડ. ક૩. ૮
 નવમે નવ દુર્ગા રૂપે નવેરે, રમતાં નવ દીવશ નવરાત્ર;
 જોતાં ખેલ નવલ જામી રહ્યોરે, નમતાં હરખે સુર મુની માત્ર. ક.૯
 દશમે દેવી શુભ દાત દશારે, દશ વિધિ લક્ષ્મીની દેનાર;
 વિભવ વધારણ શ્રીવિશ્વંશરારે, તારણ તરણ સદા સુખકાર. ક.૧૦
 એકાદશે એક તમે છતારે, અંબા ધારી રૂપ અનેક;
 પ્રથમ પરાક્રમ જે તે ક્યારે, તે વર્ણવા શબ્દ નૈ એક. ક૩.૧૧
 બારશે બાર તરણ વૃધ પ્રાણી તુરે, સ્નેહે સંરક્ષણ કરનાર;
 ભક્તિ ભાવે જે તુજને ભજેરે, તેને ભવ તરતાં નહી વાર. ક. ૧૨
 તેરશે તત્વ તમે ત્રૈલોકમારે, તુરિયા રૂપિ ત્રિગુણાતીત;
 લક્ષણ જેનું નામે લક્ષ્મીરે, જેછે શાસ્ત્ર વેદાંત વિહિત. ક૩.૧૩
 ચૌદશે ચૌદ વિદ્યા ચોસડ કળારે, હતાદિકમાં વશિ વિશ્વેષ;
 ચક્ર ત્રિશુળ આદિક ધર ચંડીકારે, કાળી હરતું શત્રુ હમેશ. ક.૧૪
 પુનમે પુરણ તું અનપૂરણારે, પૂર્ણ ગુણદ શુભ વશ કર પૂર્ણ;
 વણ શક્તિ સૌ વિશ્વ અપૂર્ણછેરે, તુજથી પૂરણ તે પરીપૂર્ણ.ક. ૧૫
 અમાવાસ્યાર્થે આઈ આશાપુરીરે, સૌના માત્ર મનોરથ પૂર;
 અખંડ લીલા અંડેખંડમારે, રહિ બ્રહ્માંડ વિશે ભરપૂર. ક૩.૧૬
 શ્રોણ તીર્થયે સ્મરણ કહે સદારે, કલ્પીત કરિ શોડખ ઉપચાર;
 મન કર્મ વચ્ચે પ્રણમું માતનેરે, તે અંબા કરે અંગીકાર. ક૩. ૧૭
 માજી ભવસાગર ભારે ભર્યોરે, આવે દુખના લોહ અપાર;
 ચિકટ વિપત દાયક લાગે વધુરે, નિકટ થવા તું સદા નિવાર.ક.૧૮
 આધિ બાધિની *આંધિ વધારે, બ્યર્થ ઉપાધિથી મતિ બ્રહ્મ;

સ્વાર્થ ન મુજે તો પરમાર્થ ક્યારે, માણ માની ઉભયથી જાણ.ક.૧૯
 અકળીત જોરે દીશ્વે કળીયૂગનુંરે, કળતાં કોથિ નહીં કળાય;
 અકલવંતાની અકલ અશકમ જ્યારે, વિકળ યે સૌકો અકળાય.ક.૨૦
 કરગરી કહું કર મહો હવેરે, ફરિ કરણા કરણાકર માત;
 નહીં કરતો, નહીં કરેરે શુભ ધારણારે, કર ધારણ કરવુજ મુજમાય.૨૧
 તારી સતા રિદ્ધિ સિદ્ધિ સૌમાં રહારે, તારી સતા સૌ પૂરણ આશ;
 તારી સતા તામે સહુકો રહુંરે, તારીશ તારો છે વિશ્વાશ. કરણા.૨૨
 અલ્પ મતીના અલ્પ વિચારધારે, કલ્પીત મૃતિ કલ્પના હિચાર;
 જગદંબ ન જાણી જલ્પનારે, કલ્પ તરમાં કરો રિવકાર કરણા. ૨૩
 ચુક અમારી માફ કરી સહુરે, અંબા હર સધળાં અપરાધ;
 પુત્ર કપુત્ર કદીપણ યાય કોરે, તોયે માત ન યાય કુમાત. કરણા.૨૪
 સંવત ઓણીશશે ચૌર્ણીશમારે, આશ્વિન મુદ પુનમ શશી પૂર્ણ,
 કર જોડું જગદંબ કૃપા થયારે, પરમ પ્રતાપ સદા સંપૂર્ણ;
 કરણા દ્રષ્ટી કરો જગદંબકારે. ૨૫

ગરબી ૪ થી.

પડવે તે પડિયા પંચરે, નાય શું નાબ્યારે. એ રાગમાં.
 જય શક્તિ જગદાધાર, જય જગદંબે મા;
 ભવ તારક તું ભર્તાર, શ્રી જગદંબે મા;
 સચરાચર અષ્ટીમાંય, સત્ય સ્વરૂપેરે;
 પરમાદભૂત શક્તિ સદાય, વિશ્વવિરૂપેરે. ૧
 જગ બ્યાપિક શ્રી જગદંબ, શ્રી જગત્રાતારે;
 કરણા કર મ કર વિભંજ, વિશ્વ વિધાતારે;
 પ્રહ્લાણી ભભ સ્વરૂપ, ભાવધિ બાજોરે;
 માહેશ્વરી મંગળ રૂપ, પ્રેમધિ પાજોરે. ૨
 કલ્યાણી કરિ કલ્યાણ, પાપ પ્રબળજોરે;
 પરમેશ્વરી રક્ષક પ્રાણ, ટાળ હાજોરે;
 બદ્રાણી ભવજળ તાર, દેવિ દયાળોરે;
 કનકાઈ કષ્ટ નિવાર, નિત્ય નિહાળોરે. ૩

ગિરજા ગુણ ૩૫ અગાધ, જ્ઞાન વધારોરે ;
 શાકુંબરી છે શક્ષાત, આશય તારોરે ;
 મહાકાળી ધરી કૃપાળુ, વિપત વિદારોરે ;
 મહાભક્તિ દે વરદાન, દાસ ઉગારોરે. ૪

મહા સરસ્વતી સુખ દાત, બુદ્ધિ સુધારોરે ;
 જડતા હણિને જગમાત, વિવેક વધારોરે ;
 આશાપુરિ આશા પૂરે, આર્ષ અમારોરે ;
 ચંડી કર ચિંતા ચૂરે, શાંતિ વધારોરે. ૫

ભય ટાળિ અભય પદ આપ, માત બવાનીરે ;
 ગુણજનહરનું ત્રય તાપ, દાસ પ્રમાણોરે ;
 ધર્મેશ્વરિ ધર્મ ધરાવ, દ્રઢ સુખકારોરે ;
 હરસિદ્ધિ શોક હઠાવ, હર્ષ વધારોરે. ૬

બુવનેશ્વરિ બ્રાંતિ નિવાર, ભર્મ નસાડોરે ;
 વિશ્વેશ્વરિ વહેમ વિદાર, મોહ મટાડોરે ;
 નારાયણિ નિતી હમેશ, બેશ ધરાવોરે ;
 કાત્યાયિનિ હતો કલેષ, કીર્તિ કરાવોરે. ૭

સર્વેશ્વરી સદા મિમંત, શોધ રખાવોરે ;
 જોચરે મા જો બળવંત, જોષ બતાવોરે ;
 પરમેશા શ્રીનવરાત, નૌતમ વેષોરે ;
 ધરિ વસ્ત્ર બુધણુ ભલિ ભાત, વિચર વિશેષોરે. ૮

જે ઈછાશક્તિ અનૂપ, ૩૫ ધરીનેરે ;
 વિશ્વંભરિ વિવિધ સ્વરૂપ, માં વિચરોનેરે ;
 ધરિ અંગ હ્રદય અબંગ, આપ બિરાજોરે ;
 મજિ સૌ સાહેબી સંગ, ગુણમય ગાજોરે. ૯
 ધરિ ચંદન પુષ્પ પવિત્ર, સર્વ સુગંધોરે ;
 મૈયા કરિ મહાન ચરિત્ર, રાસ રમંતોરે ;

સુર નાચે જ્યાં થઈકાર, મસ્તક નામિરે ; સ્તુતિ કરતાં અપરંપાર, પાર ન પામિરે.	૧૦
વાજે શુભ તાલ મૃદંગ, ભિરી મંગેરે ; જોતાં જો જામ્યો રંગ, અધિક ઉમંગેરે ; વરણવતાં જેને શેષ, પાર ન પામિરે ; વિનવે શુભ થવા સુરેશ, વાણિ વિરામિરે.	૧૧
તો અલ્પમિત અસાન, ભાન વિનાનોરે ; કરિ કેમ ? શકું ગુણ જાણ, એકજ આનોરે ; તદપિ જગદંબ અપાર, કહણા કારંરિ ; શુણિ દાસનિ અરજ લગારે, શેષ સ્વિકારંરિ.	૧૨
જેમ બોલિ બોલ અશુધ, માત પિતાનોરે ; સુચવે પણ સમજે શૂધ, માત પિતા તેરે ; તેમ બાળ કિજો તત્કાળ, કાળ હણિનેરે ; જગપાળક પાળ કૃપાળ, બાળ મણિનેરે.	૩૧
મુજ દોષ કરિ સૌ માફ, સાફ દિલેંધરિ ; મા માગું એ ઈનસાફ, મુખ વીલેંધરિ ; વારાહી વિશ્વાધાર, શરણ ગણીનેરે ; દો ભક્તિ ભવ મુખકાર, ભક્ત ગણીનેરે.	૧૪
વાપેશ્વરિ શ્રી વિખ્યાત, મુક્તિ દીજોરે ; શિવરૂપ શિવા શાસ્ત્રાત, હાથ ગ્રહીજોરે ; સત ઓગણિશ્ચ તેત્રીશ, આશ્વિન માસેરે ; સુદ શશી શનિ મન હીસ, માની દાસેરે.	૧૫
સ્તુતિ કીધી ટળવા પાપ, તે ચિત ધરજોરે ; જગદંબા પરમ પ્રતાપ, પાવન કરજોરે ;	

ગંગાસ્તુતિ.

“જે જમુને” એ રાગમાં.

જે ગંગે મણી કણિકા મૈયા, કરિ કહણા દર્શન નિત દે, જે ગંગે.

અધમ ઓધારણી, ભવજળ તારણી, પાપ નિવારણી તૂળ ખરે, ને ગંગે.
 સુરે મુની સૌ ધરી, પ્રીત નિરંતર સ્નાન કરી, તૂળ ધ્યાન ધરે, ને ગંગે.
 કાશિપુરી જ્યાં વિશ્વનાથજી ભુવન સકળનું રાજ્ય કરે, ને ગંગે.
 દુઢિરાજ રાજત જ્યાં બળિયા ભૈરવ આણુ અખંડ ફરે, ને ગંગે.
 ત્યાં વસી વાસ સદા જગમૈયા, ક્રોડ જનમનાં પાપ હરે, ને ગંગે.
 તું ગંગા જન પાપ નિવારણ, વર્ણા અશિ બિચ સ્વચ્છ વહે, ને ગંગે.
 માનું પ્રતાપ મહીમા તુજ મોટો, દ્વંદ્વ વસો શિવલાલ તણે, ને ગંગે.

શાર્દૂલવિક્રિડીત છંદ.

ગાથે નો ધરિ પ્રીત ચિત્ત શુદ્ધથી ને ગીત ગંગાતણું;
 પામે મુક્તિ અમીત રીત શુભથી, મરથેજ મરવાપણું;
 જથે પાપ સમગ્ર ભામ યધને, નામેજ ગંગાતણે;
 વાધે તેજ પ્રતાપ એજ, સધળાં સંતાપ ગંગા હણે. ૧
 ને ગંગા જગમાત તાત ભગની તું ભ્રાતને તું સખી;
 ઇંદ્રાદિ સૌ દેવ તેમ રૂપિયે પ્રીતેજ તેવી લખી;
 હૂં તારો દાસ પ્રતાપ આપ શક્તિ કેવા ન માંડું ગળું;
 થાવા આપ કૃપા, મણિકર્ણિકા એ નામ નિત્યે બળું. ૨

શિવ સ્તુતિ.

“ પ્રભુ તુંને પ્રસન્ન તે કેમ થાશે.” એ ઠખમાં.

ભાવણી.

જય જય શંકર ત્રિપુરારી, જય જય શંકર ત્રિપુરારી;
 કર્મન જાપ અહોનિશ જારી; જય જય શંકર ત્રિપુરારી. ૧૬૬.
 પંચ વક્ર પરમેશ્વર શીવજી, દીનબંધુ કહેણાકારી;
 કરેન ભરેન ત્રિનયન જગ શંભો, હરેન સકળ દુઃખહારી. જયજય, ૧
 અંતરે જામી ત્રિજગસ્વામિ, બહુનામી સુ બિરદધારી;
 ભક્તવલ્લભ, પ્રતિપાલક, પુરહર, શ્રી કૈલાશ બિહારી. જયજયશંકર. ૨
 સાંચ સદા ભવ પાર ઉતારન, અધમઓધારણુ અધહારી;
 કપાસિંધૂ કર્તાર સદાસિચ, દેસો વિપત વિદારી; જયજય શંકર. ૩

શેષ સુરેશ હમેશ વિના હૃદ, રેડે સકળ યશ વિસ્તારી;
 પાર લગાર ન પામિ જ્ઞેનો, સારદ બ્રહ્મ મુરારી; જ્ય જ્ય શંકર. ૪
 અજર અમર શિવ અગમ અગોચર, ગંગાધર જ્ય વિષહારી;
 કરે પિનાક ડમર અંકુશ ઇતિઆદિક, આયુધ બારી; જ્યજ્ય શંકર. ૫
 નિત્યાનંદ નિરંજન પશુપતિ, છે જ્ઞેની શુભ છબી ન્યારી;
 કળાય નહીં ગતિ રતી તેહની, પ્રતાપ પરમ ઉદારી; જ્યજ્ય. ૬
 ઓગણિશયે અષ્ટ વીશ મુદ માગશર સપ્તમિ શશિવારી;
 કેશવજી આસાધિ પ્રતાપે, આ રતુતિ આમ ઉચારી; જ્યજ્ય. ૭

રાગ જૈરવી. તાલ. “ સુરનકે ભેદરે હોમીયાં. ”

સમર શિવસાંખસદાન્ડમતી, પૂરન પરમેશ્વર શ્રીપશુપતી; સમર. ટેક.
 સરસ નરસ રસના રસ તજકે, ભજ પુર હર નિત પ્રતી; સમર.
 તજ અધરમ, ધર પરમધરમ દ્રઢ, કપટ કુર્કમ ન કરહુ રતી; સમર.
 પરમ પ્રતાપ પ્રભુપદ મહીમા, રટન કટન અધ અતી; સમરશિવ.

રાગ સૌરઠ-તાલ ઝુમરાનો.

શશિ સુલિલાટ શિરગંગા બિરાજત, રાજત સાંખનીલકુટ બિશધારિ, શશિ.
 ડમરપિનાક કર ગણે રૂઢમાલ ધરે, ચોરે બજુત અખધૂત ત્રિપુરારી, શશિ.
 ચરચે સુગંધી ચંદનબિધબિધ, ફલફૂલ શુભ વસ્ત્ર ભિજન અડારી, શશિ.
 ધુપહી સુવાસત કરત પ્રકાશ દીપ, નીરેખી પ્રતાપ દોલત બલિહારી, શશિ.

રાગખરજ-કાલીંગડો-તાલ.

“કાટાઈશકુંવા દિલબિચ ખટકે.”

ચાતા સુખતો શિવ શિવ રટ સે, ચાતા સુખતો શિવ શિવ રટ સે, ટેક.
 એહી જગકાલકી ઝાલ સમજ મન, બવતારકપુર હરપદ બજલે; ચાતા.
 છનિક સંકળ જોખન તન ધન સુખ, દ્રઢ પશુપત પદ સુખદ સમગ્રલે; ચા.
 પરમ પ્રતાપ અમાપ અનુપમ, સાંખ બજન સુખ અજરઅમર વૈ.ચા.

(૧૭૯)

રાગ સૌરઠ. તાલ હુમરી.

રટ નામ સેદા શિવશંકરકો, ધરહુ નિત ધ્યાન મહેશ્વરકો; રટનામસદા.
 શ્રી પશુપત નિતપ્રત ચિતવત તે, ડર ન રહે જમ કોંકરકો; રટના.
 આરે મોહ અભિમાન છાંડ નર, કર સુમરન કરનાંકરકો; રટ. નામ.
 પરમ પ્રતાપ પ્રભુ પદ પરસે, પારે પરત બવસાગરકો; રટનામ સદા.

રાગ કલ્યાણ. ધ્રુપદ.

“ પુરન મંદ ઉદય બપો ” એ ટપ.

ગાયત બેદ અભેદ ઇશ આરે જો પુરાન શાસ્ત્ર,
 રટત બ્રહ્મ બિહુનું નિશિદિન જાહું શ્રી પશુપત હરહર શંકર;
 ગાયત બેદઅભેદ.
 સુમરત સુરેશ, શેષ પારહુ ન લેશ લેત,
 અખંડાનંદ અલખ સકળ સુરાસુર મુખી જન ચરન ચહેહે;
 ત્રિનયન પાર્શ્વતીબર. ગાયત બેદ અભેદ.
 પુરન બ્રહ્મ ત્રિગુન તીત અગમ અગોચર,
 પરમ પ્રરૂપ નિજ સ્વરૂપ એકહી અનંત બધે;
 સહત દોલત પ્રતાપ કરના અખંડ, આપહરન ત્રિવિધ તાપ,
 મીટન મન ઉતાપ;
 શિવ ગુજ શરન બધેહે, જય શિવ સાંખ અભય કર;
 ગાયત બેદ અભેદ.

રાગ ભુપાલી કલ્યાણ.

રટ નિશદિન “મન” શ્રી પશુપતી, કટત પાપ શુભ હોત ગતી,
 રટ નિશદિન મન શ્રી પશુપતી.
 અશરન શરન ચરન જાતકે, જગપાલક દીન દયાળ પ્રભો;
 અહોનિશ હરિરત અમરે સ્તુતી રટ નિશદિન મન શ્રી પશુપતી.
 અગમ નિગમ જાતકે જય ગાય, બિબિધ બિહુ બિધી ના બરને,
 તદપી પ્રતાપ અગાધ અતી, રટ નિશદિન મન શ્રી પશુપતી.

(૧૮૦)

હૌરી.

રાગ. આશાભૈરવ ભૈરવીભિશ્રીત.

“માંપર રંગ ન ડારો કનૈયા” એ ઢખ.

ચલહુ સખી શિવપુજન જાવે, અપહી વસંત રત સરસ સુહાવે; ચલહુ.
 બિબિધ પ્રછ બેલી સખ ખીલે, કોકીલ મોર સુશબ્દ સુનાવે; ચલહુ.
 કનક થાલ ઝારી કર લેકે, બિબિધ બચ્ચ ભુખન ધરવાવે;
 અંગ ઉમંગ અભંગ ધરી શિવલિંગ સંમીપ સુરંગ ઉડાવે; ચલહુ.
 ચંદન પુષ્પ ધૂપ શુભ દીપક બિબિધ ભાત ઉપચાર ચઢાવે;
 દર્શન ધ્યાન કીયે શિવપુજન, પરમ પ્રતાપ પ્રભુપદ પાવે; ચલહુ.

રાગ ભૈરવી.

“સાથીરા મેંડા સાથ નીભાના” એ ઢખ.

દર્શન દે શિવ શાંખ કૃપાલુવે, દર્શન દે શિવ શાંખ કૃપાલુવે.
 અજર અમર શિવ અગમ અગોચર, નિર્ગુણ નિગમ સ્વરૂપ નિહાળુંવે.
 કારન તુંહી ભવ તાપ નિવારન, તારન તરન તું દીન દયાળુંવે;
 પરમ પુરુષ પશુપતી પરમેશ્વર પરમ પ્રતાપ, જ્યો જગપાલુવે, દર્શન.

રાગ ભૈરવી. તાલ દાદરો.

જય જય શિવહર પુરાશી શ્રીપશુપતે, કર દયા દયાળુ દેવ ઓ દયાનિધિ. જય.
 ચંદન સુવચ્ચ બિબિધ પુષ્પ મિલ્કવીપત્રમાળ, સોહત સુચંદ ભાલ
 છત્ર છાજતે, કર દયા દયાળુ દેવ ઓ દયાનિધિ.
 અક્ષતો પવિત્ર અમુપ ધ્રુવ દીપમાલ કીયે, આરતી નૈવેદ તાંબુલાદિ
 અરપીતે, કર દયા દયાળુ દેવ ઓ દયાનિધિ.
 દક્ષિણા પ્રદક્ષિણાદિ યોડ યોગચાર લીએ, દ્રઢ પ્રતાપ દેવ, બ્રહ્મ વિષ્ણુ
 શ્રીવીતે, કર દયા દયાળુ દેવ ઓ દયાનિધિ.

(૧૮૧)

રાગ ભૈરવી. તાલ દીપચંદી.

સમર શિવ સાંખ સોહાગી, સમર શીવ સાંખ સોહાગી,
પંચ વદન મદનારિ^૧ મહેશ્વર, રટરસનાર^૨ ઝટ જાગી, સમર શિવ.
ચંદ લલાટ જટાધર શંકર, ભજ મમતા મદ ત્યાગી, સમર શિવ.
સમર સદા દુરે હરે ચરણાંબુજ, બન ઉતર્ને અનુરાગી, સમર શિવ.
પરમ પ્રતાપ પ્રભુપદ તજકે, ઓર બજે સો અભાગી, સમર શિવ.

રાગ ખિલાશ વિગેરેમાં ગવાશે.

તાલ ધ્રુપદ.

મંગળ પ્રભાત સમે મંગળખિધી ગહીત મંગળ રતુતિ તેહાત મંગળા મહેશકી,
મંગળ હે વ્યાન વાકો, મંગળ હે જ્ઞાન વાકો, મંગળ નિધાન યાતો, સિદ્ધી હે
સુરેશકી, મંગળ પ્રભાત.
દેવ દક્ષણાખ્ય દાતા, દીનબંધુ સત્ય ત્રાતા, ખરેનું કાહા ખિધાતા, ખિગત
ખિશ્વકી.
પરમ પ્રતાપ, જાપ પરમ પ્રસાદ તાકો, ઉપમા અનૂપ પ્રભુ પરમ પરેશકી,
મંગળ પ્રભાત સમે.

રાગ ખિલાવલ પદ ત્રેતાલ ધ્રુપદ.

આજ ઓર કાલ ઓર દીનપ્રતી ઓર ઓર, દેખત હટકનાથ છબ
નિત્ય નર્મ હોત હેરી, ટેક.
કેશર સુગંધી ધુક્ત, અર્ગળ ધરે અંગ, મોગરા ગુલાબ પુષ્પ જટિત
શી ખોત હેરી, આજ ઓર કાલ.
માલતી અમેલી જાઈ, જુક્ત કુલ જામસાઈ, ધંતુરાદિયે ધરાઈ,
ખિલ્લીપત્ર ખોત હેરી, આજ ઓર કાલ.
અગર સુગંધી ધુપ દર્શત હે દીપમાલ, શર્કરા નિવેદ થાલ, આરતી
ઉદ્યોત હેરી, આજ ઓર કાલ.

(૧૯૨)

પરમ પ્રતાપ પ્રભુ, એકહી અનેક રૂપ, નિરખ હરખ શીવલાલ હૈયે
હેત હેરી, આજ ઓર કાલ,

રાગ ભૈરવ. તાલ ટુચરી.

મન ભજ શંકર ત્રિપુરારી, આજ મન ભજ શંકર ત્રિપુરારી, ટેક.
આજ કર કાજ એજ, ભવપાર ઉતરવા કરવા મજબુત પાજ, આજ,
દીનબંધુ દુખ ભંજન એ છે, નાથ નિરંજન વિશ્વપતી;
જગકારણ ભવતારણ શિવજી, સકળ હૈવ શિરતાજ, આજ.
વામ અંગ ગીરિ તનયા શાભે, ગંગ જટામાં વાસ વસી;
ભગમ અંગ ધરી ભંગ પીએ નીજ આગળ ભૂત સમાજ, આજ,
ઘંટ ત્રિશુળ ગ્રહે કરમાં, શુભ ડમર ડાક પીનાક ધરે;
રૂઢમાલ ધરિ કુંડ વ્યાલ ઉર, હરે સકળ દુખ દાઝ, આજ.
અંદન પુષ્પ ધૂપ શુભ દીપક, ભાજન મુંદર થાળ ભરી;
પૂજન પ્રતિદિન કરે પ્રેમથી, જ્ઞાત વિન્નુ સુર રાજ, આજ,
કહિ પ્રતાપ નિજ મનને શિક્ષા, મહી શરણ શીવ શંકરની;
દાસ ગણી નિજ પાસ રાખજો, કૃપાસિંધુ શિવરાજ, આજ,

વિષ્ણુ સ્તુતિ.

ભાવણી.

“પ્રભુ તુંને પ્રસન્ન તે કેમ થાશે” એ રાગમાં.

જય જય શ્રીહરો પરમ પ્રકાશી, રદ નિશ્ચિન મત શ્રી અવિતાશી,
જય ટેક.

કમળનયન; ધનશ્યામ વરણ, મુખધામ, ચરણ અતિ અધનાશી;
જગ ધારક પાળક ભયટાળક, સંહારક ભવ કાંશી; જય જય. ૧
ખાળ અરિત વિચિત્ર કર્બો, દહિ દૂધ અને માંખણ રપ્રાશી;
દૈત્ય દુષ્ટ અતી પુષ્ટ હૃદયા, વળિ મારી પુતના માશી, જય જય. ૨

૧ સર્પ. ૨ ખાનારા.

ગોપ મિત્રથી મળી, કરિ યૌ, વ્રજવનિતા જનની હાંસી,
 કંથ વંશ નિરવંશ કર્યો, ત્વમ રેતાડ્યા કુષ્ઠ તપાશી, જય જય. ૩
 શંખ ચક્ર કરે ગદા પદ્મ ધરે, ભૂધરે મુખ્ય મોરણિ આસી;
 પીતામ્બર ધરે, મોરે મુગટધરે, આંધરે વિવિધ વિલાશી, જય જય. ૪
 ગોવરધન ધરે, અભય મોક્ષકરે, શ્રીવિષ્ણું વૈકુંઠ વાસી;
 રમ્યગવાહન, દાહન કુખડુંગર, મુરેહરે, અચળ ઉજાશી, જય જય. ૫
 વિદ્યા ધરે ગ્રંધવ ગણ કીર્તર, દેવ અને નર દેવાંશી;
 પરમ પુરૂષ પરમેશ જપે નિત, રૂપિ સહસ્ત્ર અધ્યાશી, જય જય. ૬
 બ્રાહ્મ પરાશર શુક મુનિ સારદ, નારદ ધરિ હરીપદ આશી;
 શેષ મહેશ મુરેશ પ્રજાપતિ, પ્રભુમે ઋષિમિ ૪મુખરાશી, જય જય. ૭
 તારણ તરણ વિદારણ વિપતી, કારણ રૂપ રક્ષા બાંસી,
 નર્ક નિવારણ, મદમારણ, જય નારાયણ, પંજગ્રાશી, જય જય. ૮
 ઓગણીય શત ઓગણત્રિસેં, વદ અષ્ટમિ આશ્વિનમાસી,
 ગુરુવારે સ્તુતિ ગાઈ પ્રતાપે, મટવા અખિલ ઉદાશી, જય જય. ૯

રામચંદ્રસ્તુતિ.

લાવણી.

રાગ ઉપર પ્રમાણે

જે જે રામચંદ્ર જગપાળ, ધરે મન ધ્યાન રૂપ રઠીયાળું, જે જે.
 શ્યામ વરણ રઘુનાથ બિરાજે, જ્ઞાનરૂપ ગુણ મય બાળ્યું;
 ધરે મુગટ ભૂષણ ચંદન, શુભ વસ્ત્ર, વિવિધ પુલકાળ; જે જે. ૧
 ભૂ ભય હરવા, જન મુખ્ય કરવા, ધનુષ સરસ કરમાં આધ્યું;
 રઘુનાથક, દાશક મુખ્ય સંપત, સ્ત્રાવક દીનધ્યાળું, જે જે. ૨
 દશરથ તન, કૌશલ્યા નંદન, વંદન જગત, ભક્ત પાળું;
 ભરત શત્રુઘન લઘુમન બંધુ, રસતિપતિ અતી કરુણાળું. જે જે. ૩
 જનકપૂરે રઘુવર ભુજ બળથી, નિત્યા જનકી વૃત પાળ્યું;

૧ માર્ગી. ૨ ગરુડનું વાહન. ૩ ઇંદ્ર. ૪ ઢગલો-જયો.
 ૫ જગનો સંહાર કરનાર. ૬ દ્વૈપદી.

શક્યાની કીધી જગ જોતાં અહ્યા રૂપ રૂપાળું. જો જો. ૪
 પિતૃ વચ્ચે વનમાં વસી કીધાં, ૧અશન રવશન ફળતરે છાલું;
 હનુમંત અંગદ સુગ્રિવઆદિ, મિત્ર કર્યા કપિ ઝભાડૂ, જો જો. ૫
 પાણીમાં પથરો તારી, પળમાં પાજ કરી ચાલું;
 હણી રાવણાદિક રાક્ષસને, કર્યું વિશ્વનું વા'લું, જો જો. ૬
 રામ નામ શુભ હામ પૂરે, હરિ પાપ તાપ ભવ ભય ભાળું;
 જનકિ જીવન, જગ મોહન, જય ઈંદોહન નિગમ નરાળું, જો જો. ૭
 સુરે મુનિજન નિશદિન મન જીતી, જાપ જપે કરે ધરિ માળું;
 પરમ પ્રતાપ પ્રભુપદ ડરવા, પ્રણમે પરમ કૃપાળું. જો જો. ૮
 આગણીશસે શત આગણુત્રીસે ચોથ ચૈત્રવદ બુધ ચાલું;
 નથુરામ આસાધિ ભગ્યા, ભગવાન કરો રખવાળું, જો જો. ૯

રાગ સારંગ, નાયકી.

રધુનંદન વંદન જગ ત્રાતા, જગત્રાતા શ્રી ભરત બ્રાતા; રધુનંદન,
 કીટ મુગટ શુભ વચ્ચે શુશોભિત, સરસ ધનુષ શર પકરધા, રધુનંદન.
 બિભિધપુષ્પ શુભગંધી અરગલ, ધરત અંગ મુખ્ય મુશકાતા, રધુનંદન
 પરમપ્રતાપ રધુનાથ, સમરગન, અગમનિગમ જનજશ ગાતા, રધુનંદન

હરિહર સ્તુતિ.

રાગ ખિભાસ. જંગમો. ભૈરવી વિગરે.

તાલ દાદરો.

હરે મુકુંદ શિવ ગોવિંદ ત્રિશૂળ ચક્રધારી,
 વ્રજભ દ્વજ ગરૂડ ગૌરિ શ્રી વિહારી; હરે મુકુંદ ૧
 ડમરૂ શંખ અર પિનાક શર ધનૂષ ધારી;
 મદનાં તક મધુ સૂદન, ત્રિપુર હરે મુરારી; હરે મુકુંદ ૨
 પરમ પુરૂષ પુરૂષોત્તમ, અજનમ અવિનાશી;

૧ ખાલું પીયું. ૨ વચ્ચે પેહેરવાં. ૩ રીંછ. ૪ સત્ય.
 ૫ હાથમાં ધારણ કરનારે. ૬ હસતા મળકાતા.

(૧૮૫)

પાપ તાપ હરન ચરન, દ્રઢ પ્રયાગ કાશી; હર મુકુંદ. ૩
સુર મુનિ કર જોર જુગલ, નિરખત છબ ન્યારી;
જીન પ્રતાપ અતિ અમાપ, અભય મોક્ષ કારી; હરમુકુંદ. ૪

પ્રભુ સ્તુતિ.

રામ પરજ સોહણી. અથવા હરેક રાગમાં.

તાલ ઝુમરો.

જય જય જગ પતિ જગ કર્તા, કરતાર કૃપાળુ અખંડ કૃપાકર;
હરે હરકત અથ હરતા, જય જય જગપતિ જગ કર્તા. ૧
અપળ સુખદ જળ થળ અપળાસમ, બ્રાત માન પિતુ તરનિ તનયર. જ. ૨
માતું આકાજ સાજ સહુ સુખનાં, ક્ષણિક સકળ રથ રથિગજ હય. જય ૩
અચરન શરન ચરન પ્રભુ તુજનાં, તારન તરન સકળ સુખમય. જયજય. ૪
દ્રઢ પ્રતાપ જગદેવ દયાકર, પરમ પુરૂષ પ્રભુ હર ભવ ભય. જયજય. ૫

રાગ ઉપર મુજબ.

હરઘડી નરહરિ પદ પ્રણમે, પરમેશ પરાપર અખિલ ભુવન પતિ;
સમગ્રી સમર શિવ અજર અમર, હરઘડિ નરહરિ પદ પ્રણમે. ૧
ગગન ધરા ધરનાર ધરાધર, અપરંપાર સુખદ સાગર; હરઘડી નર. ૨
તુણ અનાજ ગજરાજ અજે સહુ, જળ જહાજ જળચર થળચર. હર. ૩
વિભુ અવિનાશ સુઆશ પુરન પ્રભુ, દ્રઢ પ્રતાપ નિત્ય જપ હરહર. હર. ૪

રાગઉપર મુજબ.

પળ પળ પ્રભુ નામ સમરરે, નર રાત દીવશ વશ કાંપરવશ થઈ;
વડિ વસમણથી જેમ વિકળ, પળ પળ પ્રભુ નામ સમરરે. ૧
અચન વસન તન ધન જોખન સુખ, ક્ષણિક ખલક પ્રભુ અકલ
અકળ. પળ પળ. ૨
અચળ પ્રભુ ચલનાર ચરાચર, અસલ એક પ્રભુ અન્ય નકલ. ૫. ૩

૧ વિજળી. ૨ દીકરો. ૩ વાહાણ.

દ્રઢ પ્રતાપ ભય જવા ભવ તણો, બજ પ્રભુ વિભુ તણ મોહ સકળ.૫૧.૪

इश्वर भक्ति विशे.

ગરબી.

“ અંતકાળે સગું નહીં કોયનુંરે ” એ દખમાં.

માતા દેહે શિખામણુ પુત્રીનેરે, તેનું રૂંડું યવા દીન રાત;

રખે યેની તું બોધ વિસારતિરે.

આજ હહાં અને કાલ સાસરેરે, રૂડી રીતે રહેવા રણિયાત; રખે. ૧
નિત્ય પેલાં ઉઠી પરભાતમારે, પ્રિતેં ધરિયેં પ્રભૂનું દયાન; રખે.
હાથ જોડી આનાથના નાથનેરે, ભણ ભવતારણુ ભગવાન; રખે. ૨
એછે નાથ નીરંજન વિશ્વનોરે, વિશ્વ કર્તા ભતાર ભવેશ; રખે.
નિત્ય ઘટ ઘટ વ્યાપીક નાથજીરે, જેને સમરે છે શેષ સુરેશ; રખે. ૩
અક્ષાદિક ભરમાણા જે વિશેરે, જેનિ કળા કળાય નૈ લેશ; રખે.
સકળ અઘી તણો આધાર તેરે, દિન દયાળુ દેવ મહેશ; રખે. ૪
પાર જેનો પુરાણ પામે નહીરે, વિધવિધે વખાણે વેદ;
મહા મૂનીજને મહિમા કહોરે, પણ પામ્યા ન પૂરો ભેદ; રખે. ૫
રહે ધરતી જેના આધારથારે, જેથિ ભાશે ભલો આકાશ;
જેથી વરસાદ વરશે વિશ્વમારે, સુર્ય ચંદ્ર કરે સુપ્રકાશ; રખે. ૬
જેથી વૃક્ષો ભરાય ફળ ફૂલથીરે, જેથિ પાકે આનાજને ધાસ; રખે.
નદી સાગર જેણે જળથી ભર્યોરે, ભર્યો જંગલ કાષ્ટ કપાસ; રખે. ૭
કર્યો જળ સ્થળ જાંતુ જીવજારે, પશુ પક્ષી અને નરનાર; રખે.
રચિ અષ્ટિ અથગ પાળે સદારે, કરે હમ્છાથી એજ સંહાર; રખે. ૮
તેલ તલમાં જેમ છાનું રહેરે, જેમ પુષ્પ વિષે શુભ વાસ; રખે.
તેમ હથ્થર રૂપ અદ્રશ્ય છેરે, પુરે સોને જણાય પ્રકાશ; રખે. ૯
સોન થાવા ગાદાએ જગનાથનેરે, જપિ દક્ષણાખ્ય દેવ સદાશ; રખે.
જેની કર્ણાથી કષ્ટ બધાં ટળેરે, લેશ કર્ણાથિ કલેશ કપાય; રખે. ૧૦
સોન બોધનો શોધ સદા કરોરે, તજિ ક્રોધ ક્રુષ્ણાધની ટેવ; રખે;
નીતી ધર્મ ધરી વરતે સદારે, રિઝે પરમ પ્રતાપ દેવદેવ; રખે. ૧૧

રાગ કાફી તાલ દીપચંદી.

પ્રભુવું પ્રભુ વિશ્વ વિધાતા, પ્રભુવું પ્રભુ વિશ્વ વિધાતા; ટેક.
 એક અખંડ અનંત સ્વરૂપી, હથ અનાદિ અન્નતા;
 કારણ જગતારણ, મદમારણ, ગ્લાનિ નિવારણ સ્તાતા;
 સદા દાયક સુખશાતા, પ્રભુવું પ્રભુ. ૧
 અજર અમર શિવ અગમ અગોચર, લક્ષ્મીતીત લખાતા;
 અપરંપાર વિચાર વિલક્ષણ, સ્તાની ગિરાથી ગવાતા;
 પરમ અનુપમ પદ દાતા; પ્રભુવું પ્રભુ. ૨
 આપ પ્રતાપ અન્નણ જગતમાં, અદોનિશ અતિ અથડાતા;
 પ્રેરક પ્રેરી સદા સહુકેને, કરે તુજના ગુણ ગાતા;
 સદા શુભ રહેતે જતા, પ્રભુવું પ્રભુ. ૩
 જગમજા જગ બાપક, જગમોહન, દોહન નિગમ મનાતા;
 પરમ પ્રતાપ પાપ ભય ભોચન^૧, ભોચન જગ પિતુ માતા;
 જ્યો ત્રિગુણાતિત ત્રાતા, પ્રભુવું પ્રભુ. ૪

ઉપદેશ વિશે.

“પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે કેમ થાશે” એ રાગે.

મન કાં? વિવેકથી ન વિચારે, જીતી બાજી જોતાં હારે. મન કાં?
 વિવેકથી ન વિચારે. ટેક.

નર તન ન મળે નાથ કૃપાવણ, વિચાર વારંવારે,
 ખોઈ લાભ શિદ ખોટ વધારેછ, ખાંડ નાંખ કાં ખારે? મન કાં? ૧
 હરામમાં નિત થઈ હડકાયું, પોંચીને હદ પારે,
 ઘટિત અઘટિત જરા નથી જોવું, સ્તાન સુખોધ વિસારે, મન ૦ ૨
 જગકર્તાનો હુકમ ન માની, હક નાહક ન વિચારે,
 ફિકર વિના ફક્ડ થઈ ફરતાં, ફોકટ ફંદ વધારે, મન ૦ ૩
 નફર તને નિશ્ચિન ઉપદેશક, ફટ ફટ કહી ફિટકારે,
 લંપટ પણ નથી લેથ લજાવું, વીખથી બાત વધારે, મન ૦ ૪
 શક નથી જગ અજા કેરો, ખેશક વિકળ વધારે,

ભરેછકમાં વરતે તક તક તું, છેકેનો છકx તારે, મન૦ ૫
 માનવિ^૧ માનવિદેહ^૨ મુસાફરી, માનવી માન વિદારે,
 માન^૩ તજી જે માન શિખામણ, માનવિ માનજ^૪ તારે, મન૦ ૬
 ખચિત તજી ખટપટ મટ કપટી, અટપટિ દુનિયાં આરે,
 ઝટપટ થા લટપટ પ્રભુ પદમાં, તો છેવટ તે તારે, મન૦ ૭
 જગનાયક દાયક સુખ સંપત, થવા સહાય સદારે,
 લાયક સુખ લેવા ચિત આહક, ગ્રાહક થૈ યુણ ગારે, મન૦ ૮
 પાપ કર્મ સંતાપક સમજી, નિતી સ્વધર્મ સ્થિકારે,
 પરમ પ્રતાપ શરણ અશરણ પ્રભુ, ચર્ણ સદા સ્થપારે, મન૦ ૯

કુસંગ દુર કરી સત્સંગ કરવા વિશે.

રાગ ખરવો. તાલ દુમરી.

તજી કુસંગ સત્સંગ કરે, નર તે ભવ તુર્ત તરે, ટેક.
 કુસંગિ તે અતિ ગ્રહી અનિતી, દુર્ગુણ બની અરે;
 પાપક પાપ તણો પ્રગટી, ધન પંખે ધમ્યા કરે, તજી કુસંગ.૧
 અધિક ઉપાય લગાડે કામિ, છળવા અલક^૫ અરે;
 પણ અજ^૬ ક્ષણ સમજે નહીં, પળપળ પ્રભુનો ચોર હરે, તજી કુસંગ.૨
 ઘટિત અઘટિત ગમારે ગણે નૈ, જ્યાં નિજ સ્વાર્થ સરે;
 વ્યર્થ માનિ પરમાર્થ ન પ્રીછે, અધિક અનર્થ કરે, તજી કુસંગ.૩
 શક ન ધરે ઉપદેશકનો, છક ધારી છેકેલ ફરે;
 ધરિ અધર્મ સત્ધર્મ તજે, ન ભજે જગનાય અરે, તજી કુસંગ.૪
 સમજી કુસંગ સદા દુખદાયક, જે નહીં દૂર ફરે;
 તે જળબુંદ બુંદવત આ જગમાં, જનમે અને મરે, તજી કુસંગ.૫
 માટે જઈ શદ્યુર શરણે, થઈ આગુર નેક નરે;
 ભવ તરવા હરવા પ્રભુપદ, કરવા શું ઉપાય કરે, તજી કુસંગ.૬

x મદ. ૧ જાણવી. ૨ મનુષ્યદેહ. ૩ અભિમાન. ૪ આખર.

૫ દુનિયાં. ૬ લુચ્ચા પુરુષ.

બોધ વિચારી કુસંગ કહાણી, હાણ હજાર તરેરે;
 પરમ પ્રમાણ પિછાણ થવા, મુખ લાણ પ્રભુ સમરેરે, તજિ કુસંગ. ૭
 કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહ ધર્ષાદિક છીની છરેરે,
 ધૈર્ય હાલ તરવાર તિતીક્ષ્ણ આદિ શું શસ્ત્ર ધરેરે, તજિ કુસંગ. ૮
 દુર્ગુણ દુર કરિ નિશ્ચિનમાં, શદ્ગુણ શોધી ધરેરે,
 તજિ કુષોષ સદ્બોધ ગ્રહી, શુભ, સજ્જનમાં વિચરેરે, તજિ કુસંગ. ૯
 ઊછળ છેદક અજ્ઞાન ઝૂઝેછેદક, જાણી મુસંગ કરેરે,
 પરમ પ્રતાપ શરણ અશરણ પ્રભુ પદ વરદાન વરેરે. તજીકુસંગ. ૧૦

રાગ બીહાગ તાલ દીપચંદી.

ધરીને મનુષ્ય અવતાર કાકે તે સાધન કીનો? ધરીને. ૧૬૬.
 ખાલપનો સખ એલમેં ખોખો માત તાત દુખ દીનો. ધરીને. ૧
 યોવનમેં અભિમાન આન શક, તે લચ જ્ઞાન ન લીનો,
 છળ બળસેં પરસ્ત્રી ધન કારણ કિય બહુ પાપ કહીનો, ધરીને. ૨
 મુંઠ સદા મુરછાઈ પમદનમેં, જ્ઞાન બની સુખ લીનો,
 રંચપ્રેમંચ તજી પ્રભુ પદમેં દિલ તેં કબહુ ન દીનો. ધરીને. ૩
 બૃદ્ધપનેં જ્યૌં બયો પરતંતર, અંતર શુદ્ધ ન કીનો,
 ઇશ પ્રતાપ કછુ નહિ જાઓ, યાતેં બડો બુધ હીનો. ધરીને. ૪

રાગ બીહાગ તાલ સુરદાસ અથવા ત્રેતાલ.

સમજ સમજ મન, તજ મદ મમતા, દ્રઢવત સમતાકો આદરેરે, ૧૬૭.
 એહી જગસુખ મૃગ જળવત ભાંસતહે, પંચવિપયતામેં પબગરે; સ.
 ભવ ભય નગ ડગડગ દુખ જામેં, વેહી દમગમેં પગ મત ભરેરે,
 સચિત આનંદ પદ પેહેચાને, આર વૃથા અભિમાન ન ધરેરે. સ.
 પુત્ર પ્રીયા પિતૃ માત કુટુંબી, એહી સખ સ્વારથકે બસહે;
 જાત વથારથ, કરે પરમારથ, સત્ય દયા સંતોષ ન તજરે. સમજ.

૧ લોહ કાપવાની છીણી. ૨ છરા નામનું હથીયાર.

૩ કપટ. ૪ મટાડનાર. ૫ કામ મોહ. ૬ મારગ.

(૧૬૦)

ગાફલ હો મન ગાંઠ ગમાયે, એહી નર દેહ ફીર નહિ પાવે;
પરમ પ્રતાપ શરન અશરનકે, બજનિશદિન જગપત પુરહરે. સમજ

રાગપરજ શોહણી.

તાલ ઝુમરો.

ખટપટી મટ કપટ ન કરે, ખટપટી મટ કપટ ન કરે;
શઃ ખટપટી આ દુનિયાં તજિ, ઝટપટ જા, જગપતિ પદપદમરનિકહ.
ખટપટી.

ઘટઘટ બાપી ઘટે શુભ ઘટના, જાણિ પ્રગટ પ્રભુ, તજ તરકટ. ખ.
પ્રભુપદ કમળ અમળ સુખદાયક, વિમળ વરદ, દુખહરણ વિકટ. ખ.
નકટ થઈ ન તજે નટ રેખટતા, જન્મ લઈ તે ફટ ફટ. ખટપટી
ત્રિવિધ તાપ સંતાપથી તરવા, દ્રઢ પ્રતાપ રસના પ્રભુ રટ. ખટપટી.

રાગ હિપર પ્રમાણે.

જગ સુખદુખ ક્ષણિક સમજરે, જગ સુખદુખ ક્ષણિક સમજરે,
બજરે જગનાથ નિરંજન નિશદિન, વરત સદા રહી અઘથી અલગ, જ.
વિપતિ વિભવ બવમાં અનુભવતાં, શોક ગર્વ નવધરે ઐમુતલગ, જગ.
નકર કુતર્ક નરક નિત દાયક, ડર કુકર્મ કરતાં ઋડગડગ, જગસુખદુખ
પરમ પ્રતાપ આપ અનુપમ, બજ પ્રભુપદ ગણી વરદ પમુવગ, જ.

મનોરંજક સમા તરફથી હડીઆણાના રહેવાશી

વિપ્ર મુઝજીને આપેલું માનપત્ર.

દોહરા.

ઉત્તમ ઐદિય નાતમાં, ઝાલાવાડી ભત,

જામનગર તામે વસે, હડીઆણે વિખ્યાત. ૧

નામ મૂળજી મૂળ પણ, આતો થયો અમૂલ્ય,

રોપ્યાં દીશિ -હૃદયમાં, માત્ર રાગનાં મૂળ. ૨

૧ પાસે. ૨ લુઆઈ. ૩ જરાપણ મુદલ. ૪ પગલેપગલે.
૫ સારી વગ-વસીલો.

અંકુર વધ્યાં અનેકધા, સરિગમ શાખા ભાત,
 કૃણ આપે તે કાવતાં, અનુપમ રસિક અગાધ. ૩
 પ્રગટ રાગને પ્રગટવા, વહી વાદ્યમાં વાદ,
 જળરાને પણ જીતવા, પામ્યો યુર પ્રશાદ. ૪
 મનમાન્યા ગુણ મેળવી, મનમાં નહિં અભિમાન,
 મનમાં સમજી એ સભા, આપે માન મહાન. ૫
 અતિ ઉપકારો એહના, થયેલ વારંવાર,
 વીસરશે નહીં આ સભા, વીતે વર્ષ હજાર. ૬
 કંઈક મળે અધિકાર કે, કંઈક થાય ગુણભાન,
 માન પરાણે મેળવે, એ મિથ્યા અભિમાન. ૭

જૂલણાછંદ.

બર્થ અભિમાનથી મેળવ્યું માન તે પત્રમાં છાપિ કદિ થાય છત્તું,
 પારકિ કલમને પારકિ શાહિથી, માવજિભાઈનું જેમ મત્તું;
 આપવા માન જેવાય દિલ અન્યત્ર, આપમાં અધિક ગુણ હોય તેવા,
 સદા શાખાશ શાખાશ સૌકો કહે, મૂળજી માંદા ગુણ માત્ર એવા. ૮
 આવિયો આંહિ વિદ્યારથી વેપમાં, લેશમાં પામિયો પ્યાર પૂરો,
 બાળવયમાંય પણ ગુણ વડાથી કસી યોગ્યતામાં નકી નહીં અધૂરો;
 ગુણ વડે મિત્ર કીધા ઘણા ગુણિ જનો, પરસ્પરમાં સરસ હર્ષ લેવા,
 સદા શાખાશ શાખાશ સૌકો કહે, મૂળજી માંદા ગુણ માત્ર એવા. ૯
 પ્રથમ અભ્યાસ સંસ્કૃતનો આદરિ, ઘટિત લઘુ ગ્રંથ જોયેલ જેમાં.
 જાણુ ય્યો વાણિ ગુજરાતિમાં જોઈતો, સરસ કવિતા રચે સદા તેમાં;
 ગદ્ય લખનારમાં જ્ઞાનવંતો અને, તરત સમજાવવા તર્ક તેવા,
 સદા શાખાશ શાખાશ સૌકો કહે, મૂળજી માંદા ગુણ માત્ર એવા. ૧૦
 મિત્ર રીતે રહ્યો આ સભામાં મજિ, માત્રમાં માનવંતો મનાતો,
 અધિક ગુણવાનમાં આજ ય્યો અમ્મણિ, તોય પણ પાળતો તેજ નાતો;
 રસિક ગુણથી ઘણા રાગને રીઝ્યા, પ્રીતથી સૌ ચહે પાસ રેવા,
 સદા શાખાશ શાખાશ સૌકો કહે, મૂળજી માંદા ગુણ માત્ર એવા. ૧૧
 પ્યારથી રાગને રાગણી જાણવા, પ્રથમ નયુરામથી પંથ લીધો,
 નજરે કરેણાનિ આદિતરામો કરી, શિષ્ય ગણી સર્વથા બોધ કીધો.

રાગના ભેદને રૂપ સમગ્રાવિષાં હરધડી હોંશથી રાખી દેવા,
 સદ્ય શાખાશ શાખાશ સૌકો કહે, મૂળજી માંહ્ય ગુણ માત્ર એવા. ૧૨
 સરળ સરિગમ કરી તાલમાં નિષ્પણ ઓ, વિવિધ વાદ્યિની રીત જાણી,
 ઘટિત સંગીતનું જ્ઞાન પામ્યા થકી દેશ વિદેશ કિર્તિ ગવાણી;
 યોગ્ય ઉસ્તાદિથી આપ ઉસ્તાદ ઓ, શીખવા કઠક કરતોજ શેવા,
 સદ્ય શાખાશ શાખાશ સૌકો કહે, મૂળજી માંહ્ય ગુણ માત્ર એવા. ૧૩
 રાગ પરભાતિ જે ગાય તે રાતમાં, સાંભળી પ્રગટ પરભાત ભાંસે,
 રાતના રાગ જે ગાય પરભાતમાં, રાત છે એમ સુણતાં જાણશે;
 રાગ દરએક સાક્ષાત દેખાડવા, કંઠમાં ડંખ અદભૂત કેવા,
 સદ્ય શાખાશ શાખાશ સૌકો કહે, મૂળજી માંહ્ય ગુણ માત્ર એવા. ૧૪
 જીભયિ વિગત વરણી શકાતી નથિ, તેમના મિત્ર એ સર્વ જાણે,
 અનુભવિ તેજ આનંદને ઓળખે, મહત ગુણવાન તે સુખ માંણે;
 પરમ કરણા કરિ અંગિકા ઇશ્વરી, મદદ કર અધિક આરોગ્ય રેવા,
 સદ્ય શાખાશ શાખાશ સૌકો કહે, મૂળજી માંહ્ય ગુણ માત્ર એવા. ૧૫

કાવ્યછંદ.

હડીયાણામાં હંસ, વંશ જેકાનો જાણ્યો,
 ઔદિયમાં અવતંશ, મૂળજી મુળ પ્રમાણ્યો;
 સૌ ગુણ જેમાં શ્રેષ્ઠ, સમાણા સારી રીતે,
 પામ્યો અતિ ઉત્કૃષ્ટ, પ્રભ રાજની પ્રીતે. ૧૬
 ઉત્તમ આદિતરામ તણી ઉસ્તાદિ એવી,
 આદિ મધ્યે અંત, કિર્તિ કાયમ રે તેવી;
 પામ્યો પરમ પ્રસાદ, સ્વાદ શુભ સૌને દેવા,
 આપે બનિ ઉસ્તાદ, લાવ લાખેણો લેવા. ૧૭

વસંતતિલકાવૃત.

સંવત ઓગણિશ ઓગણ આગિશાને,
 આશુ સુદી નવમિ ને સનિવાર વાં'ણે,
 રાતે થયેલ શુભ રાગથિ રંગ ભીની,
 હરજે સલા શુભ સ્થિતિ પ્રીય મૂળજીની. ૧૮

આ “મનોરંજક પ્રતાપકાવ્ય” છપાવી બહાર પાડવામાં ને

ને સદ્ગ્રહસ્થાએ અગાઉથી ગ્રાહક થઈ ઉદારતા

બતાવી છે તેઓનાં નામનું લીધે.

અમદાવાદ.

- ૨ કુમારશ્રી રણજિતસિંહજી,
- સંસ્થાન સંજેલી.
- ૨ રા. રા. ગુલામચંદ નારણજી.
- ૧ શાવળ જગજીવન માહાશંકર.
- ૧ ગાંધી વિરપાળ કેશવજી.
- ૧ પટેલ ચુનીલાલ કાકુભાઈ.
- ૧ વોરા રજામચ્છલી મુલાંચમીજી.
- ૧ ડોડીયા રૂપસંગ લખ્ખુ.
- ૧ દવે જ્ઞાનાલ મગનલાલ.
- ૧ રા. મુરજલાલ હરગોવિંદદાશ.
- ૧ દવે મફતલાલ કશ્ણાશંકર.
- ૧ રા. મનુભાઈ મણીભાઈ.
- ૧ રા. હીમતલાલ અમનાદાશ.
- ૧ રા. બળવંતરાય અનંતરાય.
- ૧ રા. જ્ઞાનાલ લલુભાઈ.
- ૧ રા. કેશવલાલ ગીરધરદાશ.
- ૧ ઠાકોર રૂપાભાઈ અભિસિંહ.
- ૧ બાળ નાગરોદય સંભા.

અમરેલી.

- ૨૦ રા. રા. પ્રાગજી લક્ષ્મિધર.
- આટકોટ.
- ૧ રા. રા. વિરચંદ જસરાજ.
- ૧ રા. રા. અનંતરાય વિ. ઝવેરી-
લાલ.
- ૧ રા. બજીભાઈ દલપતરામ.
- ૧ રા. દેવકરણ ઝીણા.
- ૧ હીરાચંદ વી. પ્રાગજી.
- ૧ રા. બુજા સામળજી.
- ૧ રા. વિનાયકરાવ બાળકન.
- ૧ જગજીવન વી. આણંદજી.
- ૧ દેવચંદ લક્ષ્મીચંદ.
- ૧ પટેલ રતનશી કડવા.

૧ શા. ગંભીર અત્રભુજ.

૧ પડ્યા રણછોડ ગુલામરાય.

૧ રા. રણછોડરાય ગુલામરાય.

આંબરણ.

૧૫ મે. આંબરણ દરેબાર સાહેબ.

૫ ભાઈશ્રી નેસંગજી રણછો-
ડભાઈ.

૫ કુમાર સાહેબ ગુલા.

૨૦ રા. દુરગાંચકર વિ. આંબાશંકર.

૪ રા. મગનલાલ વિ. શિવલાલ.

૨ રા. જુહારામ હરીશંકર.

૩ રા. હેમતરામ વિઠલજી.

૧ રા. રંગિલદાશ વિ. ઉમીયાશંકર

૧ દકર દેવચંદ હરી.

૧ રા. ગૌરીશંકર માધવજી.

૨ રા. લાભશંકર જીવાભાઈ.

૨ કુમારશ્રી દેવુભા સાહેબ.

૧ રા. શંરજી વિ. આંબાશંકર.

૧ મોજણીદાર લોલાધર બળદેવ.

૧ મણીધાર નાગજી ડાહ્યા.

ઉના.

૧ રા. રા. લાધારામ ઉમીયાશંકર.

૧ રા. વલભદાશ આણંદલાલ.

૧ સૈદમિયાં મુળારકમીયાં.

૧ રા. હીમતલાલ ગણપતરામ.

૧ રા. નરસિંહદાશ વ્યાળજી દેશાઈ

૧ રા. છોટાલાલ મંગળજી.

૧ રા. ત્રિભોવનદાશ રૂગનાથજી.

૧ રા. કાલાનદાશ પીતાંબર.

ઉમરાળાં.

૧ ત્રવાડી મોતીલાલ વિ. નેશંકર

૧ આઝા ગીરજશંકર મુળજી.

૧ અમદલા કાશમ.

- ૧ રા. હરજીવન માવજી.
 ૧ શા. ઊખા પરશોતમ.
 કુંડોરણી (તાબે જામનગર.)
 ૨ રા. નરભેશંકર વિ. મણીશંકર.
 ૧ રા. રંગીલદાસ શીવશંકર.
 ૧ રા. ભગવંતરામ વી. મંગળજી.
 ૧ રા. જીવણરામ વજેરામ.
 ૨ રા. મણીશંકર માંડણજી.
 ૧ રા. પ્રભાશંકર રેવાશંકર.
 ૧ રા. કૃપારામ વજેરામ.
 ૧ રા. માણેકલાલ વિ. મયાશંકર.
 ૧ વ્યાસ મકનજી દામજી.
 ૧ વ્યાથ ફુલભજી માધવજી.
 ૧ વકીલ ધરમશી કરશનજી.
 ૧ વ્યાથ ગૌરીશંકર જીડા.
 ૧ વકીલ ગોરધનદાસ રાઘવજી.
 ૧ પંડ્યા હથ્થર લક્ષ્મીરામ.
 ૧ રા. વિઠ્ઠલદાસ વિ. વેલજી.
 ૧ મેહેતાજી સંતોકરામ જીગતરામ
 ૨ રા. રા. નથુ વાસણજી.
 કાળાવડ. (તાબે જામનગર.)
 ૧૦ રા. રા. નેશંકર વી. કરશનજી
 મારકત.
 કોટડાં-સાંગાણી.
 ૫ રા. રા. જીવણરામ ઘેનાભાઈ.
 ૨ રા. શાકરલાલ ગોકળજી.
 ૧ ઝાંઝા ડાહ્યા વી. ચત્રમુજ.
 ૧ રા. મુગટરામ પ્રભાશંકર.
 ૧ મેહેતાજી ડૂલચંદ હીરાચંદ.
 ૧ તવાડી ભોળાનાથ હકા.
 ૧ વકીલ જેચંદ દેવજી.
 ગોંડળ.
 ૧ રા. મોતીલાલ હરજીવન.
 ૧ વકીલ માણેકચંદ ડુંગરશી.
 ૧ વકીલ રામરાય બળવંતરાય.
 જીનાગઢ.
 ૧ રા. રા. મણીશંકર. જટાશંકર
 મજમુંદર.

- ૧ નરસિંહ પુસ્તકશાળા.
 ૪ રા. રા. મંગળજી ગૌરીશંકર.
 ૧ રા. નરસિંહપ્રસાદ ફુલભજી
 ૨ રા. કરશનજી દલપતરામ.
 ૧ બુક્સેલર ગોવિંદજી.
 જોતપોર.
 ૧ રા. રા. નરહર દીનકર.
 ૧ રા. રા. પ્રાણશંકર ચિત્રશંકર.
 ૧ રા. રા. રામચંદ્ર ભાસ્કર.
 ૧ રા. રા. નરભિરામ વિકળજી.
 ૧ રા. રા. મુળચંદ વસરામ.
 ૧ રા. રા. કાળા હંમરાજ.
 ૧ રા. રા. લખમણ પ્રેમજી વકીલ.
 ૧ રા. હેમચંદ દેવચંદ વકીલ.
 ૧ રા. દેવશંકર હરજીવન.
 ૧ મુળચંદ હેમચંદ.
 ૧ દેશાઈ જગજીવન કમળશી.
 ૧ રા. ત્રિભોવન લીલાધર.
 ૧ રા. માણેચંદ વિ. જેડા.
 ૧ મે. વાલા દેશા ભીમા. જે-
 તપોર ભાગદાર.
 ૧ રા. છગન સવચંદ.
 ૧ રા. નવજીશંકર વિ. મણીશંકર.
 ૧ રા. જાદવજી મુળજી.
 ૧ રા. ભવાનિપ્રસાદ નિત્યાનંદ
 ૧ રા. નરભેશંકર રેવાશંકર.
 ૧ રા. ગોવિંદજી સવજી.
 ૧ રા. અંબારામ ડાહ્યા.
 ૧ માંડિ વસનજી મોનજી.
 ઢસા.
 ૨ રા. રા. પ્રાણશંકર લક્ષ્મીદાસ.
 ૧ દવે છગનલાલ નારણ.
 તળાખ.
 ૧ મારતર લક્ષ્મીશંકર જેશંકર.
 ૧ રા. માણેકલાલ નાનાભાઈ.
 ૧ રા. ત્રિભોવન ગોરધન.
 ૧ રા. મનસુખરામ ઉત્તમરામ.
 ૧ રા. પ્રાણલાલ ધીરજરામ.

- ૧ રા. વાસુદેવ ગોવિંદરામ.
 ૧ રા. ત્રિભુવન હરીશંકર.
 ૧ રા. દયાશંકર કક્કન.
 ૧ રા. ઉમેદરામ કશ્ણપાશંકર.
 ૧ રા. આપલ વીરારાવ.

દ્વારકાં.

- ૧ ઝાઝા લાહિરિ.
 ૨ રા. રા. વાઘજી ચત્રભુજ.
 ૧ મે. આરંભડાના રાણા સાહેબ.
 ૧ રા. રા. દેવાશંકર જીનીજદાસ.
 ૧ ઠકર જેઠા કાળા.
 ૧ આચાર્ય નથુ મોતી.
 ૧ રા. રા. પ્રાણશંકર જેશંકર.

દામનગર.

- ૧ રા. શંભુપ્રસાદ મોનજી.
 ૧ રા. વંદ્રાવન ભાઈશંકર.
 ૧ રા. પ્રાગજી પોપટ.
 ૧ દેસાઈ જગનલાલ.
 ૧ રા. ગોપાળજી હંસરાજ.
 ૧ રા. રણછોડ વ્રજલાલ.
 ૧ રા. મણીજીલ કેશવજી.
 ૧ રા. પ્રમાણંદ ખીમજી.
 ૧ મીસ્ત્રી જગનલાલ પરસોતમ
 શાપોર.
 ૧ શા. ગોવરધન હીરા.

ધ્રંગદરા.

- ૧૫ રા. રા. પ્રભાશંકર મકનજી
 મુખ્ય દોવાન સાહેબ.
 ૧ રા. ખેતશી આણંદજી.
 ૧ રા. આનંદરાવ યશવંતરાવ.
 ૧ રા. પરમાનંદદાસ મોતીરામ.
 દેવવાડા કર.
 ૧ રા. નથુશંકર ઉદેશંકર.
 ૧ શા. પરભુ રાઘવજી
 ૧ રા. ઉદેરામ રેકડ હાફીસના
 કઝાર્ક.
 ૧ રા. ત્રંચકરાવ ગણેશ.
 ૧ મેતા કરશનજી અંબારામ.

- ૧ રા. દયાશંકર ગંગાશંકર.
 ૧ બાસ કાળીદાસ કેશવરામ.
 ૧ રા. દેવાશંકર ગોવિંદરાય.
 ૧ વકીલ ભવાન મોટાભાઈ.
 ૧ ભટ ભાઈશંકર ગણેશરામ.
 ૧ પારેખ રણછોડદાસ ઝવેરચંદ.
 ૧ વકીલ ત્રીકમલાલ ડોશા.
 ૧ દેસાઈ નીલાભાઈ વસનજી
 ૧ રા. કેશવરાય રામચંદ્ર.
 ૧ વકીલ મણીશંકર મુરારજી.
 ૧ રા. ત્રિભુવન નથુરામ.
 ૧ જરોફ કરશનજી શામજી.
 ૧ ભટ મુગશંકર જેશંકર.
 ૫ રા. બાવાભાઈ વિ. જીવાભાઈ.
 નાગનેશ.

- ૨ રા. નરેખદાશંકર મકનજી.
 ૧ ડાકટર જગન્નાથ કુજજી.

નાંધણવદર.

- ૩ દેસાઈ સદાશંકર વિ. મણીશંકર.
 ૧ મેહેતાજી ફુલમજીગોવિંદજી.
 ૧ મેહેતાજી હરજીવન વિ. રામજી.
 ૧ ગાંધી નારણ વલભજી.
 ૧ ગોહિલ હાન્નાભાઈ અબ્બાભાઈ.
 ૧ મેતા હરજીવન રણછોડ.
 ૧ ગરાશીયા મોખતસંગ માનાભાઈ.
 ૧ બેશી ગીગા દેવજી.

પડાણાં (તાબે બામનગર.)

- ૧ રા. મણીશંકર કેશવજી.
 ૧ રા. નરભેશંકર વિ. રંગીલદાસ.
 ૧ રા. ગલાખચંદ વિ. જેઠા.
 ૧ રા. પ્રેમજી ભગવાનજી.
 ૧ રા. પિઠલજી કલાણજી.

પળાંસવા.

- ૫ કુંવરી બાઈશ્રીજીજીરાજબા.
 ૫ વાધેલા મેઘરાજજી.
 ૨ રા. અમ્મતલાલ કાનજી.
 ૧ રા. મુંદરજી વલભજી.
 ૧ મેહેતાજી પુરુષોત્તમ લાધા.

- ૧ મહેતા રામચંદ્ર રણજીડ.
 ૧ રા. મેરાજ કુંચરજી.
 ૧ દવે પ્રભુરામ લક્ષ્મણ.
 ૧ રા. પાતાચંદ શવજી.
 ૧ જોશી નથુ ગંગાધર.
 ૧ જોગી શંભુ મલુ.
 ૧ ગુસાઈ રામપરી મેઘપરી.
 ૧ ઠક્કર ઉકા આણંદ.
 ૧ મેતા પ્રાણજીવન મનજી.
 ૧ રા. કલ્યાણગાય કાનજી.
 આઠવા.
 ૪ મે. ખાનખી શેરખાનજી
 માહિય.
 ૨ મે. ખાનખી સામતખાનજી.
 ૧ રા. રા. હેમતરામ હરખજાલ.
 ૧ રા. રામજી કેશવજી હી. પ્રા-
 ણશંકર.
 ૧ આઠવા ધનજીશા લાખખેરી.
 ૧ રા. જગદેશ્વર હરેશ્વર
 ૧ રા. જોરાજ પ્રેમજી.
 ૧ રા. વ્રજલાલ જુગતરામ.
 ૧ રા. અમ્મતલાલ જટાશંકર.
 ૧ મેતા ગગજી આણંદજી.
 ૧ રા. માધવજાલ ગોપાળજાલ.
 ૧ જમાદાર દત્તપ્રસાદ.
 ૧ વકીલ વજેશંકર રેવાશંકર.
 ૧ મેમણ હાજીદાદા હામદ.
 ૧ ખાનખી મુખત્યારખાનજી હરે
 ખીખી શ્રી ઉમરાવ ખીખીસાહિય.
 ૧ રા. નથુ ગવરીનંકર.
 ૧ રા. ઝીણા દુલભજી.
 ૧ શેઠ દેવચંદ હીરજી.
 ૧ શેઠ કાસમ વી. ઇસમાજ.
 ૧ રા. મોરારજી બી. પ્રેમજી.
 ૧ રા. રા. દયાશંકર જેમુખરામ
 ૧ રા. રામજાલ નરેશરામ.
 ભાણુવડ.
 ૧ રા. રા. માણિકજાલ વસનજી.

- ૧ રા. વાસણજી પ્રાગજી.
 ૧ વકીલ લીલાધર મુળચંદ.
 ૧ વકીલ ચત્રભુજ લાલજી.
 ૧ માંડુ પાતાચંદ મુરારજી.
 ૧ રા. ગોવિંદજી નરેશી.
 ૧ જમાલુનીન વી. હુશનમીયાં.
 ૧ ભારાણી જાનમસંગ ગગજી.
 ૧ ઠક્કર મેઘજી ડોશાણી.
 ૧ મેમણ નુરમામદ વલી.
 ૧ ઠક્કર પીતાંબર તથા દામોદર
 દેવરાજ.
 ૧ મી. પરમોતમ દેવજી.
 ૧ ઠક્કર દેવચંદ દેવરાજ.
 ૧ વકીલ ઘેન્ના કશળચંદ.
 ૧ વકીલ જુઠાજાલ ગોપાળજી.
 ૧ રા. રા. ચાંપશી નથુ.
 ૧ કોજદાર ગુલમામદ નથુ.
 ૧ વકીલ મુળજી જીણા.
 ૧ પં. નાગજી પ્રાગજી.
 ૧ ઠક્કર શામજી ગોપાળજી.
 ભાવનગર.
 ૫ રા. રા. લલુભાઈ વિ. શામ-
 ણદાસ.
 ૫ રા. રા. શંભુપ્રસાદ વિ. વજે-
 શંકર.
 ૧ મહેતાજી રેવાશંકર ભવાનીશંકર
 ૧ ભટ્ટ હરજીવનદાસ નેશંકર.
 ૧ રા. જટાશંકર વિ. અંખાશંકર
 ૧ રા. હંછાશંકર વિ. જટાશંકર.
 ૧ રા. દેવશંકર વૈકુંઠજી.
 ૧ રા. રા. શંકર પ્રસાદ વિ. હરિપ્રસાદ
 ૧ રા. રા. પ્રભાશંકર વિ. જટાશંકર
 ૧ રા. રા. હરિભાઈ વિ. વજેશંકર
 ૧ રા. રા. સંભુપ્રસાદ વિ. હરિપ્રસાદ
 ૧ રા. સાકરજાલ વિ. ગીરજાશંકર
 ૧ રા. રામપ્રસાદ વિ. પ્રમાનંદદાસ
 ૧ રા. સાકરજાલ હરીભાઈ.
 ૧ રા. ગુજાપરાય વિ. ગોવિંદરામ.

- ૧ રા. માનશંકર વિ. ગવરીશંકર.
 ૧ રા. જ્ઞેશંકર વિ. ધ્વજાશંકર પોરા.
 ૧ રા.રા. પ્રતાપરાય વિ. વજ્ઞેશંકર.
 ૧ રા. રવીશંકર વિ. ગીરજશંકર.
 ૧ રા. રતીનાથ વિ. દ્વારકાંદાસ.
 ૧ રા. અનંતરાય વિ. ભીમજી.
 ૧ રા. સાકરલાલ વિ. છોટાનાથ.
 ૧ રા. સાકરનાથ વિ. અમ્બનાથ.
 ૧ રા. નવનિધરાય વિ. મગનનાથ.
 ૧ રા. સવાઈનાથ નંદનાથ.
 ૧ રા. શંભુપ્રસાદ વિ. રણછોડદાસ.
 ૧ રા. સાકરનાથ વિ. મનસુખરામ.
 ૧ રા. ભગવાનનાથ મહીપતરામ.
 ૧ રા. બળવંતરાય દાજીભાઈ.
 ૧ શા. મોતીચંદ અવેરચંદ.
 ૧ રા. જમનાદાસ કલ્યાણજી.
 ૧ રા. ગોપાળજી ત્રિભુવન.
 ૧ શા. મુળજી તાપીદાસ બક્ષી.
 ૧ રા. શામજી હરખજી.
 ૧ કાણકોયા ભગવાન વિ. રઘુનાથ.
 ૧ રા. છોટનાથ કાળીદાસ.
 ૧ રા. માધવજી નિહતદાસ.
 ૧ રા. ભાવસાર રણછોડ જોડા.
 ૧ રા. ભાઈશંકર ત્રિભુવન.
 ૧ રા. રેવાશંકર ભવાનીશંકર.
 ૧ રા. ભટ્ટ હરજીવનદાસ જ્ઞેશંકર.
 ૧ રા. જટાશંકર અંબાશંકર.
 ૧ રા. ધ્વજાશંકર વિ. જટાશંકર.
 ૧ રા. દેવશંકર વૈકુંઠજી.

જામનગર.

- ૧ રા.રા. રેવાશંકર જગજીવન. બક્ષી.
 ૧ રા. પરશોતમ રણછોડ.
 ૧ રા. વીરજી દેવરામ.
 ૧ વ્યાથ ભગવાનજી જોરામ.
 ૧ રા. રણછોડજી પ્રભાશંકર.
 ૧ વ્યાથ મકનજી નરમિશંકર.
 ૧ રા. પ્રભાણંદ પુરશોતમ.

- ૨ રા. રા. નારાયણ બાળકમ્પ
 સર ન્યાયાધીશ સાહેબ.
 ૫ રા.રા. વજ્ઞેશંકર અમ્બજી. વૈદ્ય.
 ૧ રા. ગોવિંદજી અવેરચંદ.
 ૧ રા. ધીરજરામ દલપતરામ.
 ૧ પુરશોતમ પ્રભાશંકર.
 ૧ મોઢ કાનજી રણછોડ.
 ૧ રા. દુરગાશંકર વી. જ્ઞેશંકર.
 ૨ રા. રા. માનશંકર રૂપજી.
 ૧ રા. અમ્બનાથ જ્ઞેશંકર.
 ૧ રા. વજ્ઞેશંકર વિ. ગોપાળજી.
 ૪ રા. પ્રાગજી ભદવજી દવે.
 ૧ રા. ધેના બાત્રા.
 ૧ રા. લક્ષ્મદાસ દામોદર.
 ૧ રા. લક્ષ્મચંદ વરતા.
 ૧ રા. કલ્યાણજી રેવાશંકર.
 ૧ સોની સુંદરજી કલ્યાણજી.
 ૧ ખડી વસરામ કરશન.
 ૧ દવે રેવાશંકર દયારામ.
 ૧ આલા દાદભા મુળજી.
 ૧ દવે પ્રાગજી ભદવજી.
 ૧ રા. હરજીવન પ્રાણજીવન.
 ૧ ત્રવાડી જામનનાથ ભદવજી.
 ૧ આલા હરીસિંહ વકાબી.
 ૧ શેઠ જગજીવન કાળીદાસ.
 ૧ સુતરીયા જીવા ભગવાનજી.
 ૧ મોહનજી ગુજામચંદ વૈદ્ય.
 ૧ રા. દોલતરામ ઉદેશંકર.
 ૧ સામજી ધેના.
 ૧ નરમિરામ નારણજી.
 ૧ રા. પ્રભાશંકર વિ. પ્રાગજી.
 ૧ રા. નથુ રતનશી.
 ૧ રા. હામતરામ ગણપતરામ.
 ૧ ભટ્ટ દયારામ વિ. હરજીવન.
 ૧ રા. માનશંકર વિ. જામીનદાસ
 ધોળકીયા.
 ૧ રા. ભદવરાય વિ. હેમતરામ.
 ૧ ત્રવાડી દયારામ રામનંદ.

૧ જોશી મોરારજી નારણજી.
 ૧ રા. કેશવલાલ મુગટરામ.
 ૧ જોશી પુરુષોત્તમ પ્રભાશંકર.
 ૧ વકીલ લીલાધર મોતીચંદ.
 ૧ રા. જગજીવન વિ. ત્રિકમજી.
 ૧ ઠકર કાળા ચાંપશી.
 ૧ રા. બેચરલાલ વિ. પ્રાણશંકર.
 ૧ પરોત ગોકળદાસ ભુપત.
 ૧ પંડ્યાજી કાળીદાસ.
 ૧ પંડ્યાજી લધા.
 ૧ રા. ભગવાનલાલ વિ. ફુલભરામ.
 ૧ કાયસ્થ જગજીવન જેઠાભાઈ.
 ૧ રા. ધીરજરામ વિ. મણીશંકર.
 ૧ રા. લાધા વિ. મોતીચંદ.
 ૧ રા. કૃપાશંકર હરજીવન.
 ૧ રા. બાળાશંકર વિ. વલ્લેશંકર.
 ૧ અવાશ રામજી કાળા.
 ૧ રા. જુગતરામ ગંગારામ.
 ૧ દેવ કાશીરામ પરશોતમ.
 ૧ બ્યાશ પરશોતમ વજ્રરામ.
 ૧ રા. ચત્રભુજ રેવાશંકર.
 ૧ પંડ્યા શિવશંકર દયારામ.
 ૧ શેઠ રામજી જેઠા.
 ૧ રા. બજીભાઈ વિ. ભવાનીશંકર.
 ૧ રા. આશારામ હરીરામ.
 ૧ રા. માણિકલાલ વિ. પ્રાણશંકર.
 ૧ રા. રેવાશંકર વિ. અંબાશંકર.
 ૧ રા. પ્રતાપરાય વિ. હરખશંકર.
 ૧ રા. મયાશંકર વિ. રેવાશંકર.
 ૧ વોરા મોનજી દેવરામ.
 ૧ અવાશ લધુ વાધા.
 ૧ બટ ભગવાનજી કામિષ્વર.
 ૧ વકીલ પુરુષોત્તમ પુંજ.
 ૧ રા. કલ્યાણજી અંબાશંકર.
 ૧ માંડિ વિક્રમશી માણિકચંદ.
 ૧ પારેખ આણંદજી હરજીવન.
 ૩ જી. રા. રા. કરશનભાઈ પુંજભાઈ.
 ૧ અવાશ દેવા પ્રાગજી.

૧ રા. રવિશંકર વિ. જ્ઞેશંકર.
 ૧ રા. ચત્રભુજ દેવચંદ.
 ૫ રા. ગુનાખરાય પ્રજ્ઞરામ હી.
 જુગતરામ ઝીણાભાઈ.
 ૧ સંઘવી વિક્રમશી જેઠા.
 ૧ રા. પ્રભુલાલ વિ. જુગતરામ.
 ૧ રા. જટાશંકર વિ. ગંગાશંકર.
 ૧ રા. નાનાભાઈ હરીભાઈ.
 ૧ રા. હરજીવન મુળશંકર.
 ૧ રા. કેશવજી કાળા.
 ૧ રા. જુગતરામ પ્રભાશંકર વકીલ.
 ૧ રા. પ્રતાપરાય વિ. પ્રમાણંદદાસ.
 ૧ રા. ફુલભજી છોટાલાલ.
 ૧ રા. દોલતરાય વિ. જ્ઞેશંકર.
 ૧ રા. ગૌરીશંકર નરભિશંકર.
 ૧ રા. અમ્મતલાલ કાળીદાસ.
 ૧ રા. કલ્યાણરાય દલપતરામ.
 ૧ રા. માનશંકર મણીશંકર.
 ૧ રા. રેવાશંકર લક્ષ્મીશંકર.
 ૧ રા. કલાણરાય વિ. છોટાલાલ.
 ૧ રા. નવલશંકર સુરજશંકર.
 ૧ રા. કેશવલાલ મુગટરામ.
 ૧ રા. છોટાલાલ વિ. જુગતરામ.
 ૧ રા. છગનલાલ રેવાશંકર.
 ૧ રા. ગીરજનશંકર નરભિશંકર.
 ૧ રા. હરીશંકર રાજરામ.
 ૧ રા. હાકમરામ વિ. ભગવાનરામ.
 ૧ અત્રી તુલશીદાસ ધારશી.
 ૧ રા. કેશવલાલ કચરા.
 ૨ રા. જુગતરામ ઝીણાભાઈ.
 ૧ રા. તુલજશંકર હરીશંકર.
 ૧ રા. ફુલેરાય વિ. છોટાલાલ.
 ૧ જ્ઞેશંકર કૃપાશંકર કરશનજી.
 ૧ રા. પ્રમાણંદદાસ વિ. ભગવ-
 તિદાસ.
 ૧૦ રા. રા. નથુરામ મોનજી મારફત.
 મોડપર (તાંબે જામનગર.)
 ૧ રા. જુગતરામ જ્ઞેશંકર.

- ૧ રા. મોરારજી ધરમશી.
 ૧ ઠકર રવજી ચાંપશી.
 ૧ ઠકર કેશવજી જીવજી.
 ૧ પંડ્યા ગોવિંદજી પરશાતમ.
 ૧ શેઠ દેવા હીરજી.
 ૧ રત્નપુત્ર પુંજી નારણ.
 ૧ ઠકર ડોસા હેમરાજ.
 ૧ દવે મયારંકર વિ. કલ્યાણજી.
 ૧ ઠકર કરશન દામજી.
 ૧ પટેલ કાના રૂડા.
 ૧ પટેલ કાના રામશી.

મુળી.

- ૧ રા. ઓધવજી પેલાભાઈ.
 ૧ રા. નાનચંદ જીવરાજ.
 ૧ રા. જ્યેષ્ઠ વેલશી.
 ૧ રા. કાનજી દલુરામ.
 ૧ વકીલ જ્યેષ્ઠ માણેકચંદ.
 ૧ રા. રૂપસંગજી અમ્બેસંગજી.
 ૧ રા. શ્રીવંત ત્રિભાવન.
 ૧ રા. શામજી ટોકરશી.

મહુવા.

- ૧ શેઠ વલ્લભદાસ પોપટ.
 મોંગરોળ.
 ૧ રા. શંભુપ્રસાદ ભગવંતરાય.
 ૧ રા. પ્રમાણંદદાસ વી. લક્ષ્મીશંકર.
 ૧ રા. પ્રતાપરાય વિ. પ્રાગજી.
 ૧ રા. માહાદેવ પ્રભુશંકર.
 ૧ રા. નૌતમલાલ વિ. કીશીરચંદ.
 ૧ રા. શેવકરામ બુલાખીરામ.
 ૧ મેતા લાલજી લાધારામ.
 ૧ રા. દુલભજી જ્યેષ્ઠકર.
 ૧ રા. નરેન્દ્રશંકર બજરામ.

માણાંવદર.

- ૪ મેહરેખાન બાબીશી ગજર-
 ખાંતજી.
 ૨ બાબીશી બીલંદ અખતેસારજી.
 ૨ રા. રા. જીગતરામ હરખલાલ.
 ૧ ક્ષત્રી ગોંગજી રામજી.

- ૧ રા. મયારંકર દેવાશંકર.
 ૧ પટેલ રામજી ઝીણા.
 ૧ વિપ્ર વાલજી મંગળજી.
 ૧ શેઠ ગની અર્ધબ ઇંદ્રાવાળા.
 ૧ શેઠ કાસુ ઓસમાણ.
 ૧ મેતા કેશવરામ દયારામ.
 ૧ મી. જીવજી નાગજી હી. ને-
 મચંદ.

- ૧ રા. કાળીદાસ ઝીણા.
 ૧ કેશવજી ભવાનીશંકર પાઠક.
 ૧ મેતા નાનકલાલ મજમુંદાર.
 ૧ મેહતાજી લક્ષ્મીચંદ કાનજી.
 ૧ રા. શાકરલાલ છોટાલાલ.
 ૧ રા. હેમતરામ ભવાનિશંકર.
 ૧ રા. પરભુરામ મેઘજી.
 ૧ મેમણ હસમાલ સરોડ.
 ૧ રા. વેણીશંકર વિ. પ્રભાશંકર.
 ૧ રા. જન્મશંકર રમાશંકર.
 ૧ રા. મોતીલાલ મહેશ્વર.
 ૧ રા. વજેશંકર દેવાશંકર.
 ૧ પટેલ ધનજી જ્યેષ્ઠ.
 ૧ ભટ્ટ વૈકુંઠ રામશંકર.
 ૧ રા. દામોદર જીવા.

રાજકોટ.

- ૨ રાજકુમારકાલિજીનાંકુવરોમાંથી.
 ૨ મેહરેખાન જ્યેષ્ઠજી, સિદ્ધિર.
 ૨ મેહરેખાન મદારસિંહજી, સાયલા.
 ૨ મેહરેખાન કાદરખાંત, સચીન.
 ૨ મેહરેખાન નશરતખાંત, સચીન.
 ૨ મેહરેખાન મોહન દેવજી, ધર-
 મપોર.
 ૧ મેહરેખાન નથુભાઈ, કાળાતલાવ.
 ૧ મેહરેખાન રાયસંગજી, માળીયાં.
 ૧ મેહરેખાન કુમારશી ચંદ્રસિંહ-
 જી, જામનગર.
 ૧ મેહરેખાન વખતસંગજી, ધલોલ.
 ૧ મેહરેખાન પરતાપસિંહજી,
 વાસદા.

- ૫ મેહરઆન કુમારશી અનુત-
સિંહજી, ધરાંગધરા.
૨ મેહરઆન શિવાસિંહજી, ગદકાં.
૧ ગીરજશંકર વિ. બાવાભાઈ વૈદ્ય
૧ રા. જટાશંકર નરસીરામ દ્વિવેદી
૧ રા. મગનલાલ વિ. નયુગમ.
૧ રા. બાલાજી વિ. જટાશંકર પોટા
૧ રા. રા. નરભિશંકર હરીશંકર.
રાજસ્થાનિક કોર્ટના મેમ્બર.
૧ ગા. રા. વેળીશંકર ગૌરીશંકર.
રાજસ્થાનિક કોર્ટના મેમ્બર.
૧ રા. છોટાલાલ મેમળજી.
૧ વકીલ ઉત્તમશા વિરચંદ.
૧ રા. મોરારજી અંદરજી.
૧ રા. રા. દુરગાપ્રશાદ હરીગસા-
દ. રાજસ્થાનિક કોર્ટના મેમ્બર.
૧ વકીલ રતનજી વિ. માધવજી.
૧ રા. શિવલાલ વિ. અનંતજી.
૧ વકીલ દામોદર કરશનજી.
૧ રા. રા. સવાઈલાલ ગોવિંદરા-
મ રાજસ્થાનિક કોર્ટના શીર-
સ્તેદાર.
૧ રા. છોટાલાલ સુંદરજી.
૧ રા. રા. મણીશંકર નરભિરામ.
વૈદ્ય રાજસ્થાનિક કોર્ટના મેમ્બર.
૧ રા. હરગોવીંદ મ્હોતર.
૧ રા. શામચંદ કપુરચંદ.
૧ રા. ત્રિઅંકરાવ બાબાજી.
૧ રા. લાધા મોતજી.
૧ રા. રા. ખંડુભાઈ.
૧ રા. શામજી નાનજી.
૧ રા. રા. મગનલાલ વિ. લક્ષ્મીશંકર
૧ રા. જ્ઞેશંકર વિ. દયાશંકર.
૧ રા. નરસિંહ હરીચંદ.
૧ રા. જ્ઞેચંદ પુરુષોત્તમ.
૧ રા. તુલશી ઠાકર.
૧ રા. લક્ષ્મીશંકર વિઠ્ઠલજી.
૧ રા. મુળજી દ્વારકાંદાશ.

- ૧ રા. કૃષ્ણરાવ બાબાજી.
૧ રા. મોહનલાલ મુળશંકર.
૧ રા. લક્ષ્મીશંકર ફુલભજી.
૧ રા. રા. લીલાધર કેશવજી વકીલ.
૧ રા. નાગજી દેવચંદ.
૧ રા. દ્વારકાંદાશ વિ. જાદવજી.
૧ રા. બાવાભાઈ ઉમીયાશંકર.
૧ રા. મકનજી કરશનજી.
૧ પંડ્યા વિરજી માધવજી.
૧ ઠકર ખેચર મેધજી.
૧ રા. આનંદરાવ કૃષ્ણરાવ.
૧ રા. જટાશંકર ગોકુળજી.
૧ રા. રવીશંકર ગણેશજી.
૧ પારેખ હીરા પંચાણ.
૧ વકીલ ધારશી કશળચંદ.
૧ રા. અમુતજી મોતીચંદ.
૧ રા. લીલાધર વિ. વેતજી.
૧ રા. શિવશંકર કાનજી.
૧ રા. લક્ષ્મીશંકર રવજી.
૧ ઠકર ઘેના જીરામ.
૧ વકીલ મંગળજી સુંદરજી.
૧ રા. વેળીશંકર દયાળજી.
૧ રા. દત્તપતરામ મુળજી.
૧ રાજમર લક્ષ્મીશંકર જાદવજી.
૧ ઠકર પોપટ વિ. વાઘજી.
૧ રા. આણંદલાલ રેવાશંકર.
લાલપર.
૩૦ રા. રા. રેવાશંકર રતનજી મારફત
લાઈડીયાં (કચ્છ).
૫ ઠાકોરશી સુમરાજી સાહેબ.
૩ રા. રા. દત્તપતરામ મકનજી.
૨ રા. અનંતજી વિ. મોરારજી.
૩ જાડેજી શ્રી ડોંગાજી દેવાજી.
૨ રા. દુરગાશંકર વિ. અંબાશંકર.
૧ મી. સાંકળચંદ હીરાચંદ.
૩ ઠાકોર શ્રી સાહેબજી પિંચણ
દરબાર.
૨ રા. વરજલાલ મોરારજી.

- ૨ રા. મોરારજી ધનજી.
 ૨ રા. હરજીવન રૂપશંકર.
 ૧ રા. હેમનરામ રતનજી.
 ૨ રા. અચ્ચતલાલ નારણજી.
 ૧ રા. હરજીવન કાનજી.
 ૧ અત્રી નાનજી હીરજી.

લાડી.

- ૧૫ સ્વચ્છાન લાડીના ઠાકોરસાહેબ.
 ૧ શેડ દાદાભાઈ નવરોજજી.
 ૧ રા. ચુનીલાલ શામજી.
 ૧૦ પંચા મોહનલાલ મુરારજી.
 ૨ વળીયા લવજી પ્રાગજી.
 ૨ વળીયા નરસી નાગજી.
 ૧ રા. પોપટ રામજી.
 ૧ સંઘવી આણંદજી વેલજી.
 ૧ સંઘવી જગજીવન વિ. મોનજી.
 ૧ મીસ્ત્રી રણછોડ રતના.

લીંમડી.

- ૧ હેડમાસ્તર ડાહ્યાભાઈ વેણીરામ
 ૧ રા. કરચનજી મોતીરામ.
 ૧ સંઘવી ત્રીકમલાલ નાનજી.
 ૧ કપિ ભવાનિશંકર નરસિંહરામ.
 ૧ શેડ કાનજી સુંદરજી.
 ૩ ગાંધી પુરુષોત્તમ કાનજી.
 ૧ રા. માણેલાલ દયારામ.
 ૧ રા. લલુ ભદ્રરાય.
 ૧ રા. લાલજી માણેલાલ.
 ૧ રાણા ધીરસીંહજી દાજીભાઈ.
 ૧ રા. પુરુષોત્તમ જીરામ.
 ૧ રા. હાથીરામ હીરાલાલ.
 ૧ બાથ મોતીરામ નથુરામ.
 ૧ રા. ગોવિંદજી દેવકરચન.
 ૧ કારકુન દોજનચંદ મેઘજી.

લીલીયા.

- ૧ ઉપાધીયા મુળજી વજીરામ.
 ૧ રા. વેણીશંકર ભાણશંકર.
 ૧ ઉપાધીયા મોધવજી વજીરામ.
 ૧ પરભુરામ ગોવિંદરામ ભટ.

- ૧ ચતુરભાઈ વાહાજાભાઈ.
 ૧ ભાઈશંકર ગીરધર.
 ૧ શેડ પોપટ ભદ્રવજી.
 ૧ દેશાઈ મગનલાલ ગોવિંદરામ.
 ૧ દેશાઈ મગનલાલ વિ. ગવરી-
 શંકર.

- ૧ રા. ગવરીશંકર ભાણશંકર મે-
 હેતા.

- ૧ રા. સંતોકરામ માધવજી વ્રુ.
 વણુચળી (ભામનગર.)

- ૧ રા. રા. મુળચંદ દેવજી.

વઢવાણ.

- ૨ રા. રા. પ્રજ્ઞરામ જટાશંકર
 ૧ રા. છગનલાલ હરીકબન.
 ૧ રા. જીહાલાલ વાલજી.
 ૧ રા. લક્ષ્મીશંકર મકનજી.
 ૧ રા. ભાઈશંકર માહાશંકર.
 ૧ મેહેતાજી કેશવજી મયારામ.
 ૧ મેહેતાજી નાથાભાઈ મંગળદાશ.
 ૧ મેહેતાજી વસંતભાઈ ગોકળદાશ
 ૧ રા. કુલજી હરીકબન.
 ૧ રા. ભાઈશંકર વિચ્છનાથ.
 ૧ રા. પ્રભાશંકર મુગટરામ.
 ૧ રા. અજીભાઈ પ્રભાશંકર.
 ૧ રા. નરમદાશંકર મકનજી.
 ૧ રા. નારણજી પ્રભાશંકર.
 ૧ રા. પ્રતાપરાય કલ્યાણજી.
 ૧ કારકુન ડુંગર કાના.
 ૧ મેહેતાજી ગીરધન જીશંકર.
 ૧ રા. રેવાશંકર રામચંદ્ર.

વસાવડ.

- ૧ દેસાઈ માનશંકર વિ. પ્રાણશંકર
 ૧ દેસાઈ અચ્ચતલાલ પ્રજ્ઞલાલ.

વળા.

- ૫ મેહેરઆનવળાના દરબારસાહેબ
 ૧ રા. વરજરામ યુજાપરાય.
 ૧ રા. સાકરલાલ વિ. રાજરામ.
 ૧ રા. કુલશંકર વિ. પ્રાણશંકર.

- ૧ રા. બુપતરાય માધવગાય ઘોડા
૧ વકીલ હરેખજી વિ. માવજીમુની
વાંકાનેર.
- ૧૦ મેહિરખાન વાંકાનેરના દરેખાર
સાહેબ.
- ૧ રા. હેમતરામ કૃપાશંકર.
૧ રા. ભાઈશંકર પ્રાણજીવન.
૧ રા. મોતીચંદ ગોપાળજી.
૧ વકીલ કલ્યાણજી પુનશી.
વેરાવળ.
- ૧ રા. મોતીલાલ ભગવાનદાસ.
૧ માંડિ કાળીદાસ માધવજી.
૫ રા. પ્રતાપરાય વસંતરાય.
૨ રા. પ્રભાશંકર ખાવાભાઈ.
સોનગઢ.
- ૪ રા. રા. વજુભાઈ હીમતભાઈ
૧ રા. લક્ષ્મીશંકર રેવાશંકર.
૧ રા. રા. દુરગાશંકર મયાશંકર.
૧ રા. માધવલાલ ગોપાળજી.
૧ રા. ઉદેરીધ માણેકરીધ વકીલ.
સાયલા.
- ૧ રા. ગોરધનદાસ વિ. વિહલદાસ
૧ રા. કલ્યાણચંદ વિ. દેવકરણ.
૧ શા. હરજીવન વજન.
૧ શેઠ ઠાકરશી લેરાભાઈ.
૧ ઠકર ભુરા હીરા.
૧ શા. ઓઘડ ખાવા.
- સિહોર.
- ૫ રા. ઓળખી હરીસીંહજી ૩૫
સીંહજી.
૫ રા. ઓળખી જોડીભાઈ દેવીસં-
ગજી.
- ૨ રા. રા. ચંમુપ્રસાદ ગવરીશંકર
૨ રા. રા. મણીલાલ મગનજાન.
૧ રા. રા. પ્રમાણદાસ શામજી.
૧ ડાક્ટર નારણદાસ મોતીરામ.
૧ રા. નથુ દેવચંદ.
૧ રા. ભગવાન કેશવજી.

- ૧ રા. માનસંકર બજીભાઈ.
૧ રા. વામનરાય જાદવજી.
૧ રા. ભગવાનલાલ વિ. રામજી.
૧ રા. રેવાશંકર તુળજીરામ.
૧ મોજણીદાર પાંડુરંગ ગંગાધર.
૧ રા. ભગવાનલાલ મહીપતરામ
૧ રા. કુંવરજી નરભીરામ.
૧ રા. અમ્મતલાલ વિ. સંતોકરામ
૧ રા. ત્રિભુવન ચત્રભુજ.
૧ રા. હરીશંકર ડાહ્યા.
૧ રા. વિહલદાસ જગજીવનદાસ.
૧ રા. ગોરધરલાલ વિ. ઓધવજી
૧ રા. રૂઘનાથજી સુંદરજી.
૧ રા. ગોવીંદજી ભાઈજી.
૧ મેના જુઠા વિ. જાદવજી.
૧ રા. છોટમલાલ ખોડીદાસ.
૧ મેહતાજી જાદવજી માવજી.
૧ બ્યાસ. સુંદરજી હરીશંકર.
૧ વકીલ નથુ હરેખજી.
૧ જમાદાર ખાવાખાં આજમખાં
૧ ઠકર ગીરધર લવજી.
૧ રા. છગનજાન.
૧ રા. સંતોકરામ હજીરીજાન.
૧ દોશી શામજી ભાઈચંદભાઈ.
૧ રા. ગવરીશંકર ઉમીયાશંકર.
૧ દોશી કચ્છરા ધનજી.
૧ પટેલ સવજી ધના.
૧ જમાદાર સાલેભાઈ રેમાનભાઈ
૧ રા. કરશનજી લીલાધર.
૧ રા. માણિકલાલ લખમીચંદ.
૧ ઠકર ખીમા અલીભાઈ.
૧ રા. મનસુખરામ લખમીશંકર.
૧ રા. ગોરધન જુઠા.
૧ રા. વસંતરાય વિ. કાશીદાસ.
૧ રા. અંદરજી રતનજી.
૧ રા. કીશોરચંદ્ર જશવંતરાય.
૧ રા. માણિકજાન કીકાભાઈ.
૧ રા. છોટમલાલ કુરુણાશંકર.

૧ રા. મોતીલાલ ભુરાભાઈ.
 ૧ આનંદ પીરભાઈ સ્વાર.
 ૧ મહેતાજી પ્રભુદાસ શામજી.
 ૧ રા. ચતુરભુજ વિ. ભાઈચંદભાઈ
 ૧ રા. ભગવાન કેશવજી.
 ૧ ભટ્ટ જ્યેષ્ઠકર માધવજી.
 ૧ રા. ત્રિભુવન ચત્રભુજ.
 ૧ રા. રેવાશંકર તુલજીરામ.
 સુમરી રોહા (કચ્છ.)
 ૪ ઠાકોરમો વેરીસાજી.
 હળવદ.
 ૧ રા. દુરગાચંદ્ર પ્રભાશંકર.
 ૧ રા. વંતજી મુળશંકર.
 ૧ ગાંધી લખમાચંદ સુંદરજી.
 ૧ દવે દયારામ ગોવીંદરામ.
 ૧ રા. લીલાધર ગીરધરજી.
 ૧ રા. શીવશંકર ત્રિ. છગનલાલ.
 ૧ રા. ભવાન મોટાભાઈ.
 ૧ રા. જોરામરાવ માધવરાવ.
 ૧ રા. દયાશંકર પ્રાણજીવન.
 ૧ પારિખ ત્રિભાવન મલુકચંદ.

૧ દોશી પ્રેમચંદ જોડા.
 ૧ રા. ફુલભારામ હરીશંકર.
 ૧ સરવૈયર છગનલાલ.
 ૧ રા. રતનજી રામચંદ્ર.
 ૧ શા. જગુ અમરચંદ વેરાડવા-
 વના પોલીશ પટેલ.
 ૧ અવાસ દેશજી જીવણ, પોલીશ.
 ૧ આચારજીજીવણવત અંબારામ
 ૧ વોરા ન્યાણચંદ જીવરાજ.
 ૧ ગાંધી ડાહ્યા મુળજી.
 ૧ દવે ભાઈશંકર પરભુરામ.
 ૧ જાની મુળશંકર હરજીવન.
 ૧ જાની જટાશંકર વિશ્વનાથ.
 ૧ શા. છગન દેવકરજી રણમજ-
 પૂરના પોલીશ પટેલ.
 ૧ મહેતાજી મુળશંકર કેવળરામ.
 ૧ મહેતાજી મુળજી પાસેર ટીકર
 ૧ નંદલાણા હરજીવન ભગવાનજી
 ૧ રા. મણીશંકર મોરારજી દવે.
 ૧ વકીલ નાનજી ઉકા ટીકર.

ગોહર ખખર.

આ “મનોરંજક પ્રતાપકાવ્ય” જે જે સાહેબોના તરફ મોકલ-
 વામાં આવ્યું તે તે સાહેબોએ કાંઈપણ રીતે પુછપરછ કીધા વગર
 બનતી મહેનત લઈ ગ્રાહકોની સંખ્યા વધારી અમારી ઉપર ખરી
 કૃપાદ્રષ્ટિ કરીછે તે સર્વ સાહેબોનો તેમજ ગ્રાહકો યદ્યપ્ત આપ્યો આ-
 પનાર સર્વ ગ્રાહકોનો અત્યંત આભાર માની ફરીથી તે સર્વની શેવામાં
 વિનંતિ કરું છું કે જે રીતે આ પ્રસંગે સર્વ સાહેબોએ કૃપા જણાવી
 છે તેજ રીતે અમારી ઉપર નિરંતર કૃપાદ્રષ્ટિ બતાવતા રહેશે તો
 અમારે નિચે મુજબ પુસ્તકો છપાવી પ્રગટ કરવાનો વિચાર છે.

૧ “મનોરંજક મહાત્મ.” જેમાં કેલાએક વિષયો જે વાંચ-
 વાથી કેટલીએક બહેવારીક વાતનો ઉપદેશ સામાન્ય બુદ્ધિનાં માણ-
 સથી લઈ શકાય એવા જુદી જુદી વાર્તાના આકારમાં પ્રગટ થશે.

૨ “પ્રમદા પ્રવોધ.” તેમાં કેટલીએક બાબત ઉપર સ્ત્રી-
 યોને શિખામણ મળે તેવી નીતિથી બરપુર આખ્યાંકીઓ લખ-
 લ કરવામાં આવશે.

૩ “ સ્મુજમાલો.” એમાં ચાલતી અને પ્રસંગોપાત ઉપયોગમાં આવે એવી જુદીજુદી કાહાણીઓ, દ્રષ્ટાંતમાં ઉપયોગિ થાય અને જ્ઞાન આપે તેવી કેટલીએક વાર્તાના કીસ્સા સાંભળેલા તથા અનેલા દાખલ કરવામાં આવશે.

૪ “મક્તિ ઉપદેશ ગાયનાવલો.” તેમાં ભક્તિ તથા ઉપદેશને લગતાં નીતિથી ભરપૂર જેમાં વધારે શ્રેયારસ ન દેખાય તેવાં, ને જે કાવ્યદોહનમાં નહીં છપાયલાં એવાં સ્ત્રીઓથી ગવાય એવાં ઉપયોગી પ્રસિદ્ધ ગીતો છપાવવામાં આવશે.

એ પ્રમાણે દરેક જુદું જુદું પુસ્તક છપાશે. અને તે દરેકની કીંમત રૂ. ૦-૮-૦ લેવામાં આવશે. માટે તેમાંની જે જે ચોપડીઓ જેમને રાખવા મરજી હોય તેણે અમારા તરફ લખી જણાવવું. એ વિશેની જુદી જાહેર ખબર આપવામાં નહીં આવે. નોંધતાં ગ્રાહકો યાચેથી કામ ચર કરવામાં આવશે.

તા. ૧લી જાન્યુઆરી સને ૧૮૮૩ } માનશંકર વિ. છબીલદાસ માંકડ.
સુ. વળા. પ્રાંત ગોહલવાડ.

વિજ્ઞપતિ.

આ “ મનોરંજક પ્રતાપ કાવ્ય ” છપાવા સંબંધી જે નોટીસ પ્રથમ છપાવી ફેરવવામાં આવેલ તેમાં એ કાવ્યતા આશરે ૭-૮ ફારમ થશે અને તેની કીંમત રૂ. ૦-૮-૦ અગાઉથી ગ્રાહક યનારાં પામેથી અને પાછળથી લેનારા પામેથી રૂ. ૦-૧૦-૦ દુરાવીછે વિગેરે હકીકત જણાવેલી પરંતુ પાછળથી ખરી અટકળ થતાં એ પુસ્તકનું કદ આશરે ૧૮ ફારમનું એટલે લગભગ જણાવ્યાં કરતાં અઢીગણું થયું છે તેથી છપાવતાં અર્ચ પણ વધારે લાગ્યું છે, પરંતુ ગ્રાહકોની પ્રથમથીજ ખરી કપાદ્રષ્ટિ જણાતાં, ઉપર પ્રમાણે કદમાં અને અર્ચમાં વધારો થયા છતાં તેની કીંમતમાં કાંઈ પણ વધારો કર્યો નથી. માટે સર્વ સાહેબોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે આ પુસ્તક પોતાવિથી સર્વ ગ્રાહકોએ કીંમતનાં નાણાં તરત માકલી આપવાની જાહેરબાની કરવી. જે નાણાં અમારા તરફ માફલવામાં આવે તે રોકડા રૂપીઆ, મનીઓડર અથવા હુંડી દ્વારાએ માકલવાં; અને તે નિચે લખ્યા સીરતામે માકલવાથી પોહોચશે.

વળામાં—૨૧. માનશંકર વિ. છબીલદાસ માંકડ.

જામનગરમાં—૨૧. પ્રતાપરાય વિ. શિવલાલ હરતે પ્રીતમલાલ વિ. હાથીભાઈ.

વળા. } માનશંકર વિ. છબીલદાસ માંકડ.
જાન્યુઆરી ૧૮૮૩.

જાહેર ખબર.

આ મનોરંજક પ્રતાપ કાવ્ય લેવાની જ્ઞેને જરૂર હોય
નિચે લખેલી જગોએ રોકડી કીમત મોકલી મગાવી લેવાં.

જામનગર—રા. પ્રતાપરાય વિ. શિવલાલ.

વળા—રા. માનશંકર વિ. છખીલદાસ.

ભાવનગર—તવાડી. આતમારામ નારણજી.

લીંબડી—ગાંધી. પુરુષોત્તમ કાનજી.

જુનાગઢ—રા. કરશનજી દલપતરામ હીસામી દક્તર.

ખંભાળીયા—ડકર. કાનજી ધરમશી.

રાજકોટ—વિજ્ઞાન વિલાસની આફ્રીસિમાંથી.

અમદાવાદ—ગુજરાત વરનાકપુલર સોમાટી, અથવા પુનાજીડેડ

પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાંથી.

ઝુંબાઈ—સ્વદેશ વતસળના મેનેજર. મળીયાંકર મહાનંદ.

મોરબી—બટ. શંકરલાલ માહેશ્વર.

કીમત રૂના અર્ધો ટપાલ ખરચ મગાવનારને જીર છે. આ
ખાખત કાંઈ લખી જણાવવું હોય તો નીચે સહી કરનારને લખી
પૂછવું. નાટપેડ કાગળ લીધામાં આવશે નહીં.

વળા.
જાનેવારી સન ૧૮૮૩.

} માનશંકર વિ. છખીલદાસ મોકેડ.

